

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

51/2025

София • 2025

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На корицата: Св. пророк Даниил

Национален археологически институт с музей при БАН № 3598 – Несебър, църква „Св. Йоан Предтеча“, три слоя на изображението – края на XIII в.; XVI – XVII в.; XVIII в.

Музей за християнско изкуство в Криптата на храм-паметник „Св. Александър Невски“ – филиал на Националната галерия. Постоянна експозиция. В чест на 60-годишнината от създаването на Музея, проект, финансиран от Министерството на културата, № СМГ-226/04.10.2024 г.

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Николета Василева Пътова, доц. д-р Никола Рачев Казански,
Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

CENTRAL LIBRARY

COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

51/2025

Sofia • 2025

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

On the cover: St. Prophet Daniel

National Archaeological Institute with Museum at BAS No. 3598, Nessebar, Church of St. John the Baptist, three layers of the image – end of the 13th century; 16th – 17th centuries; 18th century.

Museum of Christian Art in the Crypt of the Church-Monument “St. Alexander Nevsky” – a branch of the National Gallery. Permanent exhibition. In honor of the 60th anniversary of the Museum’s establishment, a project funded by the Ministry of Culture, No. SMG-226/04.10.2024.

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikoleta Vasileva Patova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emilia Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ

Алека Стрезова – Съединението и българската дипломация	9
--	---

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Книги 2025	
Съст. Емилия Волева	20
Периодика 2025	
Съст. Емилия Волева	34

ДИСЕРТАЦИИ

Съст. Никола Казански	57
-----------------------------	----

НАУЧНИ ФОРУМИ

Съст. Емилия Волева	61
---------------------------	----

ХОРИЗОНТИ

Франческо Дал'Альо – За 90-годишнината на Катедрата по български език и литература в Университета в Неапол „Л'Ориентале“ (с кратък портрет на Вардарина Спасова) ..	69
Мая Падешка – Българският език в Неаполския университет „Л'Ориентале“ (2018 – 2025)	78

НОВИ ХОРИЗОНТИ

Светослав Станков, Илияна Димитрова – Завръщане на специалност „Българистика“ на академичната карта на САЩ	83
--	----

НАУЧЕН ЖИВОТ

Боряна Владимирова – Национална научна конференция „Мисията на жената в литературата“	89
Весела Ганева, Младен Влашки, Траяна Латева – Юбилейната международна конференция „1001 нощ“ и приносът на Пловдивската школа по сравнително литературознание“	95
Екатерина Тодорова – XVII Международен конгрес на славистите	102
Елисавета Ненчева – Десети международен колоквиум по старобългаристика	108

Теодора Кашилска – Трета интердисциплинарна международна конференция „Текст и изображение“	112
Франческо Дал’Альо – Международна научна конференция „Наследство за бъдещето“ .	116
Росен Р. Малчев, Константин Рангочев – Деведнадесети международни Цар-Шишманови дни.....	120
Венеса Начева – Международна научна конференция „Светът от вчера“ – видян през катастрофата от 1939 година“	125
Мария Вл. Русева – Международна научна конференция „Homo Ludens и Homo Balcanicus: играта в словесния свят на Балканите“	131
Татяна Чурчулиева-Найт – Седма международна научна конференция „Между световете: кръстопътища, диалози и разкази“	135

ПРОФИЛИ

Маламир Спасов – Елена Сюпюр на 85 години	141
Татяна Славова – Румяна Златанова на 80 години	146
Иван Н. Петров – Георги Минчев на 70 години	153
Билиана Курташева – Мари Врина-Николов на 65 години.....	161
Ирина Кузидова-Караджинова – Ирена Шпаднер на 65 години.....	166
Иван П. Петров – Лора Тасева на 65 години	173
Елка Трайкова – In memoriam Милена Цанева	177
Деница Петрова – In memoriam Людмила В. Горина.....	184
Елена Иванова – In memoriam Зоя К. Шанова	188
Анисава Милтенова – In memoriam Игор И. Калиганов.....	191
Михаил Станчев – In memoriam Николай Н. Червенков	198
Анжелина Пенчева – In memoriam Хана Гладкова	202
Николета Пътова, Анисава Милтенова – In memoriam Григор Б. Григоров	210

ОТЗИВИ

Иван Г. Илиев – Валентин Гешев. История на българския език: езикова структура, книжовна традиция, степен на обособеност	213
Кирил П. Кирилов – Книжовният език и диалектите – исторически и съвременни аспекти. Сборник в чест на 90-годишнината от рождението на проф. Ив. Кочев.....	223
Камелия Христова-Йорданова – Девети международен колоквиум по старобългаристика, 28 – 30 август 2023 г. Сборник доклади.	230
Иван Шимко – Четивото за миряни в южнославянския репертоар XIV – XVIII в. Сборник от Международната научна конференция, София, 16 – 18 ноември 2023	234
Кета Мирчева – Анна Алексиева. Христо Ботев: идеологическо моделиране на героичния образ.....	238
Николета Пътова – Франк Волман. Българската драма.....	242
Цветана Димитрова – Нова чуждестранна българистика	245
Теодора Кашилска – Якуб Микунецки. Между дисидентството, ъндърграунда и сивата зона. Неофициалната българска литература 1944 – 1989 г.	248
Мария Пилева – Живи мостове във времето. XII съвместна конференция на български и американски учени	251
Росен Русев – Школи, знания, университети. Студии, статии и доклади от Шестите годишни четения на Асоциацията за развитие на университетското класическо образование... ..	260
СЪОБЩЕНИЯ	265

CONTENTS

PREFACE

Aleka Strezova – The Unification of the Bulgarian Principality with Eastern Rumelia in 1885 and the Bulgarian Diplomacy	9
--	---

BULGARIAN LITERATURE

Books 2025	
Comp. by Emilia Voleva	20
Periodicals 2025	
Comp. by Emilia Voleva	34

THESES

Comp. by Nikola Kazanski	57
--------------------------------	----

SCIENTIFIC EVENTS

Comp. by Emilia Voleva	61
------------------------------	----

OUTLOOKS

Francesco Dall’Aglia – About 90 th Anniversary of the Department of Bulgarian Language and Literature at the Università degli Studi di Napoli L’Orientale (with Brief Profile of Vardarina Spasova)	69
Maya Padeshka – Bulgarian Language in the Università degli Studi di Napoli L’Orientale (2018 – 2025)	78

NEW OUTLOOKS

Svetoslav Stankov, Iliyana Dimitrova – Return of the Bulgarian Studies as Subject on the Academic Map of the USA.....	83
--	----

SCIENTIFIC ACTIVITY

Boryana Vladimirova – National Scientific Conference The Mission of the <i>Woman in the Literature</i>	89
Vesela Ganeva, Mladen Vlashki, Trayana Lateva – Jubilee International Conference <i>1001 Nights</i> and the Contribution of the Plovdiv School of Comparative Theory of Literature... ..	95
Ekaterina Todorova – XVII International Congress of Slavists.....	102
Elisaveta Nencheva – Tenth International Colloquium of Old Bulgarian Studies.....	108

Teodora Kashilska – Third Interdisciplinary International Conference <i>Text and Image</i>	112
Francesco Dall’Aglia – International Scientific Conference <i>Heritage for the Future</i>	116
Rosen R. Malchev, Konstantin Rangochev – Nineteenth International Tsar Shishman Days ...	120
Venesa Nacheva – International Scientific Conference <i>The World of Yesterday – Seen through the Catastrophe of 1939</i>	125
Maria VI. Ruseva – International Scientific Conference <i>Homo Ludens and Homo Balcanicus the Game in the Verbal World of the Balkans</i>	131
Tatyana Churchulieva-Knight – Seventh International Scientific Conference <i>Between the Worlds: Crossroads, Dialogues and Stories</i>	135

PROFILES

Malamir Spasov – Elena Supiur at 85	141
Tatyana Slavova – Romyana Zlatanova at 80	146
Ivan N. Petrov – Georgi Minchev at 70	153
Bilyana Kurtasheva – Marie Vrinat-Nikolov at 65	161
Irina Kuzidova-Karadzhinova – Irena Spadijer at 65	166
Ivan P. Petrov – Lora Taseva at 65	173
Elka Traykova – In memoriam Milena Tsaneva	177
Denitsa Petrova – In memoriam Lyudmila V. Gorina	184
Elena Ivanova – In memoriam Zoya K. Shanova	188
Anissava Miltenova – In memoriam Igor I. Kaliganov	191
Mihail Stanchev – In memoriam Nikolay N. Chervenkov	198
Anzhelina Pencheva – In memoriam Hana Gladkova	202
Nikoleta Patova, Anissava Miltenova – In memoriam Grigor B. Grigorov	210

REVIEWS

Ivan G. Iliev – Valentin Geshev. The History of the Bulgarian Language: Linguistic Structure, Literary Tradition, Degree of Particularism	213
Kiril P. Kirilov – The Literary Language and the Dialects – Historical and Modern Aspects. Festschrift of the 90 th Anniversary of Prof. Ivan Kochev	223
Kamelia Hristova-Yordanova – Ninth International Colloquium of Old Bulgarian Studies, 28 – 30 August 2023. Collection of Reports	230
Ivan Šimko – Reading for Laity in the South Slavonic Repertoire XIV – XVIII c. Collection of the International Scientific Conference, Sofia, 16 – 18 November 2023.	234
Keta Mircheva – Anna Aleksieva. Hristo Botev: Ideological Modeling of the Heroic Figure	238
Nikoleta Patova – Frank Wollman. The Bulgarian Dramaturgy	242
Tsvetana Dimitrova – New Foreign Bulgarian Studies	245
Teodora Kashilska – Jakub Mikulecky. Between Dissident, Underground and Grey Zone. Unofficial Bulgarian Literature 1944 – 1989	248
Maria Pileva – Living Bridges across Time. XII Joint Conference of Bulgarian and North American Scholars	251
Rosen Rusev – Schools, Lore, University. Studies, Articles and Reports of the Sixth Annual Readings of the Association for the Development of University Classical Education (ADUCE)	260

ANNOUNCEMENTS	265
----------------------------	-----

ЎВОДНИ ДЎМИ

Съединението и българската дипломация

През септември 2025 г. се навършиха 140 години от Съединението на Княжество България и Източна Румелия. Юбилеят е повод да си припомним не само добре познатите истории за организацията и прокламирането на делото и за славните победи на българската армия в Сръбско-българската война, но и да обърнем внимание на някои не толкова известни епизоди в поредицата от събития, довели до единението между двете български области. Такъв е разказът за активността на княжеската дипломация и нейните усилия да бъде пълноправен участник в изграждането на новото статукво на Балканите и опита ѝ да се еманципира като самостоятелен субект на многостранно договаряне. Въпросът е намерил своето място на страниците на академичните изследвания по темата, а настоящият текст цели да резюмира основните моменти във външнополитическата изява на Княжеството в средата на 80-те години на XIX в.

На 6 септември 1885 г. е обявено Съединението на Княжество България и Източна Румелия. То е извършено бързо и успешно, приветствано от българите от двете страни на Стара планина. Княз Александър I застава с ентузиазъм начело на акцията, подпомогнат и от българското правителство, ръководено от Петко Каравелов. Но Съединението е грубо нарушение на Берлинския договор от 1878 г. и като такова изисква колективната санкция на великите сили. Колкото лесно се нареждат събитията във вътрешен план, толкова трудна се очертава за България външнополитическата защита на делото. Княжеският кабинет съзнава трудното положение, пред което е изправен – млада държава, васална на султана, се осмелява да наруши международен договор, неподкрепена от никого в своите действия. Опасност дебне от страна на Османската империя, неизвестно е мнението на отделните участници в европейския концерт. Не е ясно и поведението на съседните балкански държави, също пряко заинтересовани от съдбата на региона. Следвайки максимата, че „нападението е най-добрата защита“, княз Александър I и неговото правителство не губят време и пристъпват към осигуряването на дипломатическа опора за Съединението и поставят въпроса на обсъждане

1869

пред европейската дипломация. Показателното в случая е, че управляващите поемат инициативата да преговарят и от името на източнорумелийските земи, които формално са още част от Европейска Турция и срещу този акт нито една от силите не възразява.¹

След като застава начело на Съединението, първото обръщение, което княз Александър I отправя, е до руския цар Александър III. Той изпраща до него лична телеграма с молба за подкрепа. Липсата на отговор кара княза на 9 септември, вече от Пловдив, да отправи първата дипломатическа нота до представителите на великите сили в София. В нея е заявено, че Съединението е извършено без каквито и да било враждебни намерения, препотвърден е османският сюзеренитет над Княжеството и се гарантира запазването на реда и спокойствието в двете области и сигурността на населението, независимо от произхода и вероизповеданието му.²

Първата реакция на Съединението идва, разбира се, от Русия и отразява както геополитическите реалности, така и спецификата на двустранните българо-руски отношения. Ангажиран в конфликт с Великобритания в Афганистан, Петербург предпочита да не отваря отново Източния въпрос. Отделно цар Александър III не счита за подходящо да се укрепва престижът на княз Александър I, нараснал в резултат на революционния акт, който не е бил съгласуван с Русия и който тя не може да използва, нито да контролира. В телеграма до София, Руското външно министерство заявява неодобрение към стореното и нарежда на българския военен министър княз Михаил Кантакузин да подаде оставка; руските офицери получават заповед да не се ангажират в румелийските събития, а по-късно са изтеглени в Русия.³ От своя страна Османската империя заема изчаквателна позиция и оставя решението в полето на великите сили.

Сред европейските държави постепенно се оформя идеята за свикването на посланическа конференция, която да се занимае с въпроса за българското съединение и да призове Княжеството към възстановяване на статуквото. Междувременно обаче в единството между великите сили се появява първото пропукване. След като Русия неочаквано се противопоставя на Съединението, Великобритания, виждайки възможност да подкопае руското влияние на полуострова, заявява своята поддръжка. Външният министър лорд Солсбъри предлага една оригинална формула, която поддържа усърдно в следващите

¹ Стателова, Е., А. Пантев. *Съединението на Княжество България и Източна Румелия 1885 година*. София: Просвета, 1995, с. 89.

² *Външната политика на България. Документи и материали*. Том първи. 1879 – 1886. Съст. Т. Добриянов, Т. Бакалов, К. Георгиев, Ц. Дойнова, М. Ковачева, Р. Попов, Е. Стателова. София: Наука и изкуство, 1978, с. 567 (№ 281).

³ Стателова, Е., Р. Попов, В. Танкова. *История на българската дипломация. 1879–1913 г.* София: Фондация „Отворено общество“, 1994, с. 50.

месеци: да не се гледа на Съединението като на нарушение на Берлинския договор, а то да бъде признато под формата на лична уния като българският княз бъде назначен за генерал-губернатор на Източна Румелия. Още на 12 септември Солсбъри е взел решение, макар и да го споделя със своите чуждестранни колеги няколко дни по-късно.⁴ Така британската дипломация прави остър завой и предпоставя интригуващи дипломатически преговори по българския въпрос.

В тази динамична и сложна ситуация, запазена зона на колективен интерес на великите сили, неочаквано се откроява активността на българската дипломация да защити акта от 6 септември. Всъщност, от 1880 г. насетне Княжеството периодично и твърдо провежда няколко дипломатически инициативи в полза на евентуално съединение⁵ – факт, който демонстрира последователния му стремеж към осъществяване на национално обединение. През есента на 1885 г., и княз, и правителство подемат широкомащабни постъпки, едновременно пред великите сили и съседните държави, демонстрирайки явно, че желаят да бъдат фактор в договорния процес. И владетелят, и неговият министър-председател настояват, че трябва да се действа паралелно пред всички велики сили, да се работи за директно разбирателство с Османската империя и да се пристъпи към сближение със Сърбия и Гърция. За постигането на тези цели управляващите разчитат на вече доказали се във външнополитически мисии личности, които имат нужните качества и натрупан опит да отстояват българската национална кауза в чужбина.

Малко след обявяването на Съединението, на извънредна сесия на Народното събрание на 11 септември е взето решение да се изпрати делегация до руския цар. Посочени са петима пратеници – двама от Княжеството и трима от Източна Румелия – които да заминат за Копенхаген, където в онзи момент е императорът, и да търсят неговото покровителство. В състава ѝ влизат влиятелни за времето си политически и духовни водачи – митрополит Климент и Ив. Евстр. Гешов (избрани от Народното събрание) и източнорумелийските представители Ив. Герджиков, Димитър Тончев и Д. Папазоглу – изборът им отразява единението между двете български области. По думите на руския дипломатически представител Кояндер, „преосвещеният Климент и г. Гешов са останали може би единствените българи, имеючи почти неопетнена репутация, като при това всякога са се отнасяли съчувствено към Русия”.⁶ Княжеските представители разбира се имат водеща роля в съставе-

⁴ Medlicott, W. N. The Powers and the Unification of the Two Bulgarias, 1885: Part I. – *The English Historical Review*, Jan. 1939, Vol. 54, No. 213, p. 73.

⁵ Повече за тях вж. Стрезова, А. *Съединението. Дипломатическата битка за България*. София: Българска история, 2025, 49–77.

⁶ Радев, С. *Строителите на съвременна България*. Т. 1. София: Български писател, 1990, с. 538.

ната депутация и са избрани неслучайно, за да спечелят руското благоразположение. Гешов е познат в чужбина и покрай друга своя външнополитическа мисия от пролетта на 1879 г., когато обикаля столиците на великите сили в защита на българската кауза, за да изрази протест против разделянето на българския народ от Берлинския договор и опасността, която заплашва мира и спокойствието не само на Балканите, но и в Европа.⁷

В Копенхаген българските емисари срещат упреците на руския външен министър Николай Гирс от ненавременната акция, но чуват и уверенията на имп. Александър III в неизменните му добри чувства към българския народ. Самодържецът заявява, че „за разединение и дума не може да става“, но говорейки под каква форма да бъде осъществено, намеква, че то не трябва да включва българския владетел.⁸

След срещата с руснаците, Иван Евстр. Гешов е изпратен с мисия в Лондон. Неслучайно той е посочен да продължи дипломатическата совалка в Западна Европа – сам живял във Великобритания, активно ангажиран с българския въпрос още от времето на Априлското въстание, но и по западно култивиран, с добри обноски и реноме сред англичаните от времето на предишните му акции. Той следва да разбере мнението на британското правителство и по възможност да го спечели за българската кауза. Престоят му там, започнал на 26 септември, е плодотворен от гледна точка на множеството срещи и разговори, които води. Още в началото той се убеждава в симпатиите на англичаните към българското дело, видимо в добрия тон на британската преса.

Популярни обществени фигури симпатизират на Съединението, както споделя Иван Евстр. Гешов в свое писмо на съпругата си: „Откак пристигнах, два пъти вече обядвам у лейди Странгфорд (посетила България след Априлското въстание и оказала неоценима морална и финансова подкрепа на пострадалото население – б. м., А.С.), която е станала и тя върла съединистка, както и всичките англичани.“⁹ В срещата си с началника на Източното отделение във Външно министерство Филип Къри, Гешов получава съвети Княжеството да се споразумее лично с Портата за признаването на стореното под формата на лична уния. Аудиенцията при външния министър лорд Солсбъри е по-дълга и отново се провежда в духа на съветите за лична уния и за повече отстъпчивост.

След дългия престой в Лондон и многобройните контакти с политически дейатели и общественици, на 25 октомври Ив. Евстр. Гешов отива в Париж,

⁷ Стателова, Е. *Иван Евстратиев Гешов или трънливият път на създанието*. София: АИ Марин Дринов, 1994, 31–36.

⁸ *Външната политика на България...*, с. 588.

⁹ Иван Евстратиев Гешов. *Лична кореспонденция*. Съст. Р. Попов, В. Танкова. София: АИ Марин Дринов, 1994, с. 81.

където се среща с френските управляващи, за да сондира мнението им. Макар на думи да изразява симпатии, външният министър Шарл дьо Фрейсине посреща княжеския делегат неофициално и не се ангажира с ясно становище по въпроса. Ето защо Гешов се свързва с Луи Леже, влиятелен учен и защитник на българите, който се съгласява да издаде своите статии и сказки в книгата „Съвременна България“, чрез която да повлияе на европейското обществено мнение. Съчинението е издадено със средства на известните български търговци и благодетели Евлогий Георгиев и Иван Хаджиенов.¹⁰

Дипломатическият агент в Букурещ Григор Начович също е натоварен с мисия да представлява българската кауза в чужбина. От самото начало на събитията, той следи внимателно обществените настроения северно от Дунава и съобщава, че румънците са благосклонни към Съединението. В София отчитат, че наред с предприетите обиколки в Лондон и Париж, трябва да се сондира и Виена, пряко заинтересована от случващото се на полуострова. По нареждане на кабинета в средата на октомври Начович е изпратен там, за да спечели австроунгарското правителство за българската кауза. Той се чувства в свои води в австрийската столица, където е прекарал значително време като емигрант през 60-те години на XIX в., основател и председател на българското книжовно дружество „Напредък“. Емисарят се среща с външния министър Густав Калноки и в лична беседа успява да изложи българските възгледи. Макар формално да осъжда Съединението, Калноки изглежда доволен, че актът става без съгласието на Русия, с което способства за охлаждането на българо-руските отношения.¹¹

Същевременно, на 21 септември в Цариград пристигат правителствените пратеници д-р Стоян Чомаков и Иван Хаджипетров. Те следва да изразят чувствата на преданост на източнорумелийското население към султана и да предадат молбата до сюзерена да признае Съединението. И двамата са от онова по-старо поколение българи, проявили сериозна обществена активност по българския въпрос през 60-те и 70-те години и добре познати сред османските управляващи кръгове: д-р Стоян Чомаков е сред водачите на църковните борби, всепризнат лидер сред българската колония в Цариград. Неговият спътник, известният източнорумелийски деец Иван Хаджипетров, който преди 1878 г. е сред най-активните борци за независима българска църква. И двамата са от онази генерация българи, добре владееща турски и гръцки език, която е започнала своята кариера в османската административна система и не само добре познава местните нрави, но може да разчита и на добри лични контакти на най-високо ниво в

¹⁰ Стателова, Е. *Иван Евстратиев Гешов или трънливият път...*, с. 55.

¹¹ Стателова, Е, Р. Попов, В. Танкова. *История на българската дипломация...*, с. 58.

1869

Османската империя.¹² Мисията им, по подбудите на британската дипломатия¹³, цели започването на преки преговори със султанското правителство за уреждането на Съединението, но тя не успява поради нежеланието на Високата порта да вземе решение без съгласието на великите сили. Важно е обаче да се посочи, че с избирането на двамата емисари, българската дипломатия демонстрира своята политическа зрялост като подбира възможно най-подходящите кандидати за високоотговорната мисия.

Отделно, в София чакат личните делегати на княза – д-р Константин Стоилов и пловдивският политически и обществен деец Константин Хаджикалчов, възпитаници на Роберт колеж, да предадат лично писмо на владетеля до султана и до великия везир, но последният отказва да ги приеме.¹⁴

Във връзка с притеснителните сведения, които идват от Сърбия за мобилизация на войски срещу България, княз Александър I номинира свои лични пратеници, които да се срещнат с крал Милан и да отклонят агресивните му намерения. За целта той се спира последователно на д-р Константин Стоилов и на Димитър Греков. Първият е бил началник на политическия кабинет на княза, пръв негов съветник по въпросите на държавното управление и се радва на пълното доверие на владетеля. Вторият – трикратен министър на правосъдието, съмишленик на Стоилов, поддръжник на княза, също е изключително подходящ за поверената му мисия. Макар и двамата да не успяват да разгърнат дипломатическа инициатива, имената им остават и занапред неразривно свързани с развитието на българския дипломатически корпус.

Като опитен дипломат на място се проявява пловдивският окръжен управител Петър Димитров. Когато чуждите консули в града опитват на 19 ноември да му предадат официално съобщение за възстановяването на статуквото и настояват той да предаде съобщението и на другите префекти в областта, Димитров категорично отказва да изпълни молбата им като заявява, че е положил клетва за вярност пред княза и отправя дипломатите да разискват директно с княжеското правителство.¹⁵ Личността му се откроява и по време на посещението на османските делегати Лебиб и Гадбан ефенди, пристигнали в Пловдив, за да разпространяват прокламация сред население-

¹² Лори, Б. Румелийският залез на едно поколение. – В: *Александър Екзарх и българските пътища към Европа. XIX – началото на XX в.* Съст. Г. Вълчев, Д. Парушева, П. Воалери. Стара Загора, 2007, 189–202.

¹³ *Съединението 1885. Енциклопедичен справочник.* София: ДИ Д-р Петър Берон, 1985, с. 150.

¹⁴ *Ottoman Diplomatic Documents on "The Eastern Question" V. The Bulgarian Issue: From the Philippopolis Coup to Prince Ferdinand's Election (1885–1887).* Vol. I. Ed. by S. Kuneralp. Istanbul: The Isis Press, 2012, p. 124 (№ 207), pp. 130–131 (№ 227); срв. *Външната политика на България...*, 589–590 (№ 300).

¹⁵ Радев, С. *Строителите на съвременна България...*, т. 1, 679–680.

1869

то за връщането му в подчинение на султана. По нареждане на правителството, Димитров отговаря за тяхното посрещане. Префектът дава разпореждане влакът на делегатите да закъснее, за да се избегне риск от демонстрации при пристигането им. Двамата османски служители са посрещнати любезно, но като частни лица. Димитров отклонява всякакъв официален разговор с тях и отказва да им разреши да разпространяват султановия манифест из областта като отрича да има пълномощия да приема съобщения от такъв важен международен характер. Въпреки повторния натиск върху него, Димитров е непреклонен като заявява, че населението на областта смята Съединението за свършен факт и е дало жертви за постигането му.¹⁶

Инициативите на българската дипломация са временно преустановени от избухването на Сръбско-българската война. На 2 ноември 1885 г. Сърбия, под предлог, че Съединението нарушава равновесието на Балканите, обявява война на България. Убедителните победи на българската армия правят връщането на статуквото в Източна Румелия невъзможно. С подкрепата на британската дипломация, българското правителство пристъпва към преки преговори с представители на Високата порта, в които да бъдат договорени конкретните параметри на Съединението.

В началото на 1886 г. двустранните разговори се водят в Цариград, за където заминава външният министър Илия Цанов, снабден с неограничени пълномощия от своето правителство. Той също е позната фигура в османските управляващи кръгове. Преди Освобождението е турски чиновник и председател на Търговския съд в София. През 1876 г. е служебен защитник на въстаниците, заловени и съдени в Русе сред разгрома на Ботевата чета. Заема поста управляващ княжеското дипломатическо представителство в Цариград (1882–1883). Името му е добре известно и той се славя като диалогичен и разумен човек.

Паралелно протичат и преговорите за мир между България и Сърбия в Букурещ, слагащи край на войната помежду им. Поради васалния статут на Княжеството, българската делегация е оглавена от османския представител Маджид паша, а за втори делегат е номиниран Иван Евстр. Гешов. От сръбска страна участва дипломатът Чедомил Миятович, пълномощен министър в Лондон. По настояване на великите сили, договорът е изготвен с един единствен член, който гласи, че се възстановява мира между Сърбия и България.

В Цариград Илия Цанов договаря проекто-споразумение с Високата порта. На 20 януари 1886 г. е подписан документ, който регламентира начина на прехвърляне на властта в шест точки: 1. управлението е дадено лично

¹⁶ Димитров, П. *Моите спомени и моята дейност по Съединението на Източна Румелия с Княжество България през 1885*. София, Печатница „Св. София“, 1918, 11–16.

1869

на княз Александър I като подлежи на всеки 5 години на преназначаване от султана; 2. районите на Кърджали и родопските села остават под османска администрация, докато България и Източна Румелия са ръководени от една и съща личност; 3. делимитацията на тези области ще следва стратегически съображения; 4. потвърждава се взаимната военна помощ в случай на нападение срещу Турция и България; 5. предвижда се преразглеждане на Органическия устав на Източна Румелия в срок от четири месеца и 6. останалите разпоредби на Берлинския договор, касаещи България и Източна Румелия остават в действие.¹⁷

Двустранната спогодба подлежи на одобрението на великите сили, подписали Берлинския договор. Почти всички се отнасят положително, с изключение на Русия, която изразява възражения: Петербург желае отменянето на военната клауза, но по-важно – иска управлението на областта да се повери не поименно на княз Александър I, а въобще на българския владетел, както и назначението му за главен управител да става не само със султански ферман, но и със съгласието на силите, които също да контролират измененията в Органическия устав. Така не само ще се отвори пътят за европейска намеса в България на всеки пет години, но и изличаването на името на княза е целенасочен ход, подготвящ почвата за неговото отстраняване и последваща забрава.

Великите сили бързат да решат дълго продължилата криза. Виждайки упоритото настояване на Русия за последните редакции, те са склонни да отстъпят. На 24 март 1886 г. посланиците на великите сили в Цариград подписват т.нар. Топханенски акт. За негова основа е взето българо-турското споразумение от януари, но със съществени изменения: премахнато е името на княза, отпада клаузата за българо-турската отбранителна помощ и правото на султана да изпраща османски войски в Княжеството при евентуални въълнения.¹⁸

Топханенският акт слага край на дълго проточилия се въпрос около българското Съединение. Със санкцията на великите сили е признато новото положение на Балканите, макар и под една неблагоприятна за българския княз форма. Формалното съгласие на европейските държави за единението между Северна и Южна България кара българското правителство да пристъпи към конкретни мерки за пълно съединение между двете области. На 29 март 1886 г. е премахнато военното положение, източнорумелийският бюджет става част от държавния, в областта са изпратени администратори от София. На насрочените през юни избори за Народно събрание съставът на парламента е допълнен с депутати от Източна Румелия.

¹⁷ *Външната политика на България...*, т. I, с. 718.

¹⁸ *Кесяков, Б. Принос към дипломатическата история на България. София: Печатница „Родопи“, 1925, 16–19.*

В сложната ситуация около признаването на българското Съединение, княжеската дипломация намира своето място за енергична изява. В месеците след 6 септември тя съумява да се наложи като реален субект на външнополитическото договаряне, а зачестилите контакти с представители на европейските държави изграждат в движение нейната опитност да отстоява, повтаря, изисква, настоява за постигането на своите цели. Във водените преговори и предприети инициативи участват наравно и князът, и неговото правителство, и княжеските емисари в странство. Макар да не са нарочно школувани в тайните на дипломатическото изкуство, първите български дипломати се оказват отлични ученици. С практиката те се научават да комбинират резултатно натиск и гъвкавост, твърд език и отстъпчивост и по този начин допринасят за взимането на колективно решение по кризата. Доказателство за признанието на техните качества е откритата се възможност лично и в двустранни преговори с Цариград да регламентират условията на българското Съединение.

Алека Стрезова
Нов български университет
Институт за исторически изследвания
Българска академия на науките

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2025 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2025 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ / BOOKS 2025

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

БАЛЧЕВА, Антоанета. Култура на пътуването. Преплетени текстове и съдби на българи и хървати от края на XIX до средата на XX век. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2025, 273 с.
ISBN 978-619-7179-64-4.

Монографично културно-историческо и сравнителнолитературно изследване с акцент върху взаимното вглеждане и опознаване между хърватски и български интелектуалци.

БАНАТСКИТЕ българи – културно наследство, език и литература. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2025, 186 с.
ISBN 978-619-245-497-5.

Съдържа докладите от конференцията под едноименния наслов, проведена през януари 2024 г.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/4pcGGiE>

ДЕШИФРИРАНЕ на историята при опазване на културното наследство. София: Съюз на архитектите в България, 2025, 148 с.
ISBN 978-619-91581-8-0.

Научни редактори: Юлия Вълева, Ива Досева

Сборник с доклади от националната научна конференция за опазване на недвижимото културно наследство, проведена в София през 2023 г.

ПЕНКОВА, Пиринка. Атласът на датчанка, родена в България. София: Валентин Траянов, 2025, 146 с.
ISBN 978-619-7809-02-2.

Книгата обхваща спомени на Пиринка Пенкова Люйер, филолог българист, която оставя в наследство комплексно изследване на старобългарските преводи на св. Атанасий Александрийски и тяхната традиция в славянските литератури. Книгата включва както мемоарни така и научни материали на авторката, която пребивавайки в няколко страни и работейки в различни области, характеризира съдбата на едно поколение учени и обществено ангажирани личности. Книгата също така представлява панорама на Европейската хуманитаристика през XX в., видяна през погледа на авторката.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://valentin.saita.me/knigi/pirinka-penkova-atlas>.

ИСТОРИЯ / HISTORY

АЛМАНАХ на инженерните офицери от Българската армия 1878 – 2025. София: Булгед –

Книга 2. Инженерни офицери, служили в други видове и родове войски в периода 1946 – 2025. 2025, 286 с. ISBN 978-619-931.

Съставители: Тодор Тодоров, Янко Янков

Съдържа исторически и биографични данни. Специално място е отделено на офицерите, осигурявали неприкосновеността на държавната граница, ръководителите на изграждането на обекти, свързани с националната сигурност и отбраната, и на участвалите в поддръжката на стратегическата инфраструктура на Република България.

АТАНАСОВА, Калина. Царе, боляри и овчари: облеклото през Второто българско царство. Варна: Онгъл, 2025, 442 с.

ISBN 978-619-258-053-7.

Монографичното изследване е посветено на облеклото като част от цялостната средновековна култура, а целта му е изграждане на възможно най-пълна картина на видовете костюми на отделните социални категории население по българските земи в периода края на XII – края на XIV в. Съдържа терминологичен речник и богат илюстративен материал.

ДЕЧЕВ, Стефан. Съединението срещу Задкулисието. Политика и памет (1885 – 1998). Пловдив: Жанет 45, 2025, 477 с.

ISBN 978-619-186-982-4.

В изследването си авторът подробно се спира на множество забравени факти по осъществяването и защитата на Съединението, както и на борбите след това около неговото утвърждаване, консолидиране и признаване. Особено внимание е отделено на ролята на т.нар. „Задкулисие“ – руския царски двор, Азиатския департамент в Петербург, руското дипломатическо агенство в София и руското консулство в Пловдив. Разглеждат се и редица въпроси, свързани с паметта, публичната история и политическите употреби на наративите за обединение и разединение.

За сведение и изпълнение: заповедите на началниците на Македонската военнотериториална област 1915 – 1918 г. София: Македонски научен институт –

Съставител: Живко Лефтеров

Част 1 и Част 2. 2025, 1063 с. ISBN 978-619-7377-39-2.

Сборник с документи, които дават широка картина на българското управление на територии от Вардарска Македония, Косово и Южна Сърбия по време на I св. война и са ценен източник за обогатяване на биографиите на известни личности от политическия, обществен, стопански и културен живот на България.

ЙОРДАНОВА, Валерия. **Книгоиздаването в Русе 1864 – 1944**. Русе: Регионална библиотека „Любен Каравелов“, 2025, 312 с.

ISBN 978-619-7404-70-8.

Библиографски указател. Включените заглавия са представени хронологично, по година на отпечатването им. Съдържа именен показалец, показалец на колективните автори и показалец на издатели, издателства и печатници.

КНИГА за Елена. Събития и личности от миналото на Елена. Варна: Морски свят, 2025, 730 с.

ISBN 978-619-7600-79-7.

Научен редактор: Петко Ст. Петков

В алманаха са представени всички по-значими епизоди от развитието и живота на днешния град Елена от XV в. до наши дни.

МИЛКОВ, Христо. **Българското разузнаване във Франция (1944 – 1974)**. София: Изток-Запад, 2025, 316 с.

ISBN 978-619-01-1356-0.

Монографичното изследване обхваща трийсетгодишен период и разглежда българското разузнаване, дипломация и дейността на Държавна сигурност по време на управлението на ген. Дьо Гол и Ж. Помпиду.

ПАВЛОВ, Асен. **Бойните знамена на Българската армия (1876 – 1881)**. София: Послепис, 2025, 224 с.

ISBN 978-619-93048-7-7.

В изследването подробно са разгледани знамената на Българското опълчение, знамената, използвани по време на Временното руско управление, на Българската земска войска, знамената на дружините на Източнорумелийската милиция и на гимнастико-стрелковите дружества в областта.

ПАЛАНГУРСКИ, Милко, Веселин Янчев и Петър Стоянович. **Три погледа към Съединението от 1885 г.** София: Книгомания, 2025, 312 с.

ISBN 978-619-195-421-6.

Книгата предлага три взаимно допълващи се гледни точки към едно от най-значимите събития в българската история. М. Палангурски се фокусира върху вътрешнополитическите аспекти на Съединението, ролята на българските политически сили и обществените настроения, които довеждат до осъществяването му. В. Янчев анализира международната обстановка и реакциите на Великите сили, подчертавайки дипломатическите предизвикателства пред младата българска държава. П. Стоянович представя културно-историческия контекст и отражението на Съединението в обществената памет и националната идентичност на българите.

ПЕТРОВА, Деница. **Сведения за българската средновековна история в Руския хронограф**. София: Българска академия на науките, Институт за исторически изследвания, 2025, 328 с.

ISBN 978-954-2903-81-9.

Монографията е насочена към отразяване на българската история – личности, събития и коментара за тях в Хронографа – руски компилативен исторически свод.

Отделено е място както за анализ на старобългарските източници за летописането през най-ранния период, свързан с появата на „Повесть временных лет“, така и на допълненията към среднобългарския превод на Манасиевата хроника от XIV в. (не по-късно от 1345), намерили отражение в руската летописна традиция от XV–XVII в. Разгледани са сведения от областта на агиографията, съдържащи се във версията на Стихияния пролог, възникнала в Търновската книжовна школа, и са включени данни за историческото съчинение „Хроника на света“ на Марчин Белски (ок. 1495–1575).

РАДУЛОВ, Цветан. Хигиената в Османската империя XVI – XVIII в. Християнският поглед. София: Авангард Прима, 2025, 370 с.
ISBN 978-619-279-127-8.

В монографичното изследване са разгледани основните елементи от създадения от християнски пътешественици, главно от Западна и Средна Европа, образ на османската хигиена и е проследено развитието му през столетията. Изследвана е оценката за различни аспекти на местната хигиена и ролята на отделните фактори за създаването на представите за нея. Специално внимание е отредено на функционалността на бани, чеими, тоалетни и др. подобни съоръжения.

САМУИЛОВА България: история и култура. София: Македонски научен институт, 2025, 320 с.
ISBN 978-619-7377-38-5.

Научен редактор: Георги Н. Николов

Съдържа докладите от международната научна конференция в памет на цар Самуил († 6 октомври 1014), проведен през октомври 2024 г. в Петрич.

САМУИЛОВА, Симона. Американската публична дипломация в България през първото десетилетие след края на Студената война. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2025. 286 с.
ISBN 978-619-245-518-7.

Монографията представлява комплексно изследване, посветено на формирането и реализацията на американската публична дипломация в края на XX и първото десетилетие на XXI в. На основата на документи от архива на Министерството на външните работи, част от които се въвеждат за първи път в научно обръщение, се осветляват факти и събития от историята на българо-американските отношения през 1989–2001 г., изясняват се перспективите пред развитието на двустранното културно и научно сътрудничество, както и отражението им върху българската научна политика.

150 години от основаването на Петропавловската духовна семинария. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2025, 230 с.
ISBN 978-619-208-453-0.

Сборник доклади от интердисциплинарната научна конференция, проведена в Лясковския манастир през 2024 г.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/4a14sJJ>

СТРЕЗОВА, Алека. **Съединението. Дипломатическата битка за България.** София: Българска история, 2025, 176 с.
ISBN 978-619-7688-58-0.

Книгата разказва за първите дипломати на модерна България и тяхната роля в отстояването и признаването на Съединението на Княжество България и Източна Румелия. Изложението проследява първите национални мисии в защита на българската кауза още в навечерието на Освобождението, разглежда съединистките инициативи до 1885 г., както и активните преговори в месеците след самото Съединение, в които постепенно се утвърждават личностите, ангажирани в българския дипломатически процес. Именно тяхната дейна позиция по националния въпрос и тяхната ангажираност със съединистката кауза определя и трайното им присъствие в дипломатическия корпус.

СЪЕДИНЕНИЕТО 1885 г. и неговите личности. Пловдив: Тафпринт, 2025, 320 с.
ISBN 978-619-7091-33-5.

Съставители: Василка Танкова и Августин Денков

Сборник с доклади от националната научна конференция, проведена през юни 2025 г. в Пловдив. Материалите са обособени в разделите: „Личности и герои“, „Съединението – идеи, цел и защита“ и „Памет и музеи“.

УЗУНОВА, Красимира. **Тракийското движение в европейския политически лабиринт на XIX – XX в. Създаване и развитие на Хасковската тракийска организация.** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2025, 278 с.
ISBN 978-619-245-563-7.

Изследването е посветено на сложните механизми, чрез които геополитиката, дипломацията и националните интереси определят съдбата на българското население в Източна и Западна Тракия.

„Ще ви дам светлина...“ Анастасия Димитрова и първото светско девическо училище. Плевен: Регионална библиотека „Христо Смирненски“, 2025, 92 с.
ISBN 978-954-92938-0-7.

Съставители: Вили Томова и др.

Библиографският указател обхваща печатни материали, публикувани в периода 1897 – 2024 г., както и електронни публикации от периода 2016 – 2025 г. Библиографията е структурирана в два големи дяла – литература за живота и делото на Анастасия Димитрова и публикации за първото девическо училище в Плевен, обхващащи периода от основаването му до средата на XX век.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

КОМИТЕТЪТ по въпросите на БПЦ и на религиозните култове. София: Нов български университет, 2025, 652 с.

ISBN 978-619-233-351-5.

Съставител: Живко Лефтеров

Сборникът включва встъпителна студия и 170 документа, свързани с дейността на държавния орган, осъществявал контрол върху дейността на вероизповеданията в България в периода на еднопартийно управление на Българската комунистическа партия, създаден в началото на 1954 г. след реорганизиране на функциониращата дотогава Дирекция на изповеданията. Съдържа именен и географски показалец. Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3XhSC6l>

МИНДОВА, Людмила. Домът на бездомния. Софийският храм „Света Троица“ в едноименния квартал. София: Изток-Запад, 2025, 144 с.

ISBN 978-619-01-1614-1.

Книга за изграждането и съдбата на софийската църква „Света Троица“. Съдържа сведения за историята на храма, построен (както и намиращите се наблизо „Свети апостоли Петър и Павел“, „Св. ап. Андрей Първозвани“ и „Възкресение Христово“) не само с държавни средства, но и с усилията на бежанци от различни краища на България и от съседни държави, заселени в този район след войните в първите десетилетия на XX в.

МИХАЙЛОВ, Михаил. Уставът на Българската православна църква – Българска Патриаршия и неговото приложение. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 389 с.

ISBN 978-954-07-6125-1.

Монографичното изследване представя комплексен анализ на действащия Устав на БПЦ, според който е организирано нейното устройство и управление, както и неговото приложение след влизането му в сила в началото на 2009 г.

ТЪРНОВАЛИЙСКИ, Андрей. Монсеньор Андреа Канова – първият капуцин, мисионер и епископ в България (1841 – 1866). Пловдив: Бойкинг, 2025, 359 с.

ISBN 978-954-91756-4-6.

Първи български превод на книгата, посветена на живота и делото на епископ Андреа Канова, публикувана през 1968 г. в гр. Бресаноне на италиански и немски език. Съдържа бележки и доклади на епископ Канова, които са ценна информация от втората половина на XIX в. за живота и бита на населението от селата, а сега квартали на гр. Раковски – Ген. Николаево, Секирово и Парчевич, както и за с. Белозем.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

БЪЛГАРСКИ традиционни костюми в два тома. София: АИ Проф. Марин Дринов –

Том 1. Акварелите на художничката Евгения Лепавцова от Северна България. 2025, 496 с. ISBN 978-619-245-464-7.

Изданието представя акварелите, създадени за четиритомния албум „Български народни носии“ (1960 – 1988) в съавторство с Мария Велева, съхранявани в Художествения архив на ИЕФЕМ. Изображенията са придружени от цялата налична информация за дадено облекло – елементи, народностно име, инвентарен номер в колекцията, място на създаване на рисунката.

ГЕРГИНОВ, Марио. Танцовата култура на село Попинци, Панагюрско: традиции и сценични интерпретации. София: Артграф, 2025, 117 с.

ISBN 978-619-7749-21-2.

Обстоен анализ на развитието на танцовата култура на с. Попинци от 30-те г. на XX в. до първите десетилетия на XXI в.

КАСАБОВ Йордан и Добринка Петрова. Забраждания и престилки от Североизточна България. София: Пенсофт, 2025, 154 с.

ISBN 978-619-248-141-4.

Книгата е посветена на видовете забраждане при деца, моми, невесты, семейни и възрастни жени, както и на изработката на престилки, кърпи, месали и сачази. Съдържа речник на термините, богат илюстративен материал и схеми за самостоятелно изработване на везба.

МАРУШИАКОВА, Елена, Веселин Попов, Магдалена Славкова и Елка Минчева. Първите: гражданска еманципация на циганите/ромите в България (до края на Втората световна война). София: Парадигма, 2025, 426 с.

ISBN 978-954-326-559-6.

В книгата са представени първите стъпки и началните етапи в развитието на ромската гражданска еманципация, започващи от времената на Българското възраждане в рамките на Османската империя и продължаващи активно да се развиват в условията на новата независима българска държава. Във фокуса на изследването са водещите фигури в тези процеси и отделните направления и етапи в тяхното развитие.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://bit.ly/4h8OTkt>

МИШКОВА, Иглика. Колекционна политика на Националния етнографски музей (1892 – 1985). Велико Търново: Фабер, 2025, 463 с.

ISBN 978-619-00-1957-2.

Системно и най-пълно до момента изследване на историята и функционирането на един от първите български музеи, както и на зараждането и развитието на етнографията като научна дисциплина в България.

ПИЛЕВА, Десислава. **Вкъщи всичко е смесено, абсолютно нормално! Смесени семейства и межкултурно взаимодействие в България.** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2025, 206 с.

ISBN 978-619-245-541-5.

Книгата представя детайлно изследване на механизмите, формите и проявленията на съвместяване и трансформация на културни специфики в ежедневието и празничността на смесени семейства между българи и имигранти от Близкия изток и Северна Африка, живеещи в България. Акцентът е поставен върху етнокултурното взаимодействие в сфери като религия и празнични обичаи, кулинария, именуване на децата и езикови практики.

Пълнотекстов свободен достъп: <https://bit.ly/3WTsTka>

ШОПОВА, Бехрин. **„Verin benim bağlamamı“. Локална музикалнофолклорна култура на село Горна Хубавка.** София: Парадигма, 2025, 404 с.

ISBN 978-954-326-556-5.

Изследването представя културния модел на локалните общности на турците сунити в Североизточна България през призмата на традиционната музикална култура. Теренната работа е проведена в селата Долна Хубавка, Трескавец, Бостан, Беломорци и гр. Омуртаг. Приложението съдържа 105 песни с нотации и текстове.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БРАГА, Татяна. **Имената на българите в Болградско (Южна Бесарабия).** София: АИ Проф. Марин Дринов –

Част 1. Идентичността на бесарабските българи между езика, историята и миграцията. 2025, 135 с. ISBN 978-619-245-558-3.

Монографията изследва антропонимични данни от с. Табак (Болград) в Южна Бесарабия, възникнало вследствие на масовата българска миграция по време на Руско-турската война (1806 – 1812). Материалът, извлечен от официални архивни документи, отразява именната система на българската диаспора. Анализът проследява промените на именуването от края на XVIII до началото на XXI век под влияние на социокултурни, религиозни, езикови и миграционни фактори в многоезична и многонационална среда.

За езика, езиците, времето и хората. Езиков калейдоскоп. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2025, 1184 с.

ISBN 978-619-281-076-4

Юбилеен сборник, посветен на проф. д-р Неля Иванова. Съдържа разделите: „Език и комуникация. Езикова норма. Науката за езика“, „Словообразуване. Морфология. Синтаксис. Прагматика“, „Лексикология. Лексикография“, „Когнитивна лингвистика. Личност и медии. Теория на речевото въздействие“, „Цивилизации и култура“, „Лингвокултурология. Семиотика. Интеркултурна комуникация“, „Литературни интерпретации. Превод. Прагматика на текста. Визуална литература“, „България извън пределите на България“, „Преподаване на чужди езици“, „Новите технологии в чуждоезиковото обучение“, „Образование. Педагогика“, „Академично писане. Изкуственият интелект и научният текст. Издателски дискурс“ и „Академично сътрудничество“.

МУРДАРОВ, Владко. **Виенската славистика и българската филология 1918 – 1938.** София: Black Flamingo, 2025, 120 с.
ISBN 978-619-262-079-0.

Историко-библиографски преглед и анализ на историята на славянската филология във Виена в периода между двете световни войни.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АЛЕКСИЕВА, Анна. **Христо Ботев: идеологическо моделиране на героичния образ.** София: ИЦ Боян Пенев, 2025, 383 с.
ISBN 978-619-7372-93-9.

Чрез богат набор от емпирични материали се проследява идеологическото моделиране на образа на българския поет и революционер Христо Ботев в рамките на около столетие и половина – от първите опити за преценка на личността и подвига му през безспорното му утвърждаване в героичния пантеон до неговите съвременни употреби в полето на официалната и популярната култура.

АЛИПИЕВА, Антоанета. **ТКЗС в българската литература.** София: Аз-Буки, 2025, 228 с.
ISBN 978-619-7667-70-7.

В книгата се разглежда представянето на трудовите кооперативни земеделски стопанства (ТКЗС) в българската литература от втората половина на XX век до днес, осмисляйки зависимостите между идеология, държавнополитически проект, социална практика, общностна психология и литература.

АРЕТОВ Николай. **Преводната белетристика от първата половина на XIX век. Развитие, връзки с оригиналната книжнина, проблеми с рецепцията.** София: Кралица Маб, 2025, 378 с.
ISBN 978-954-533-227-2.

Изчерпателно са разгледани преводните повествователни творби от възникването на новата българска литература до Кримската война, с акцент върху развитието на повествователната техника, подбора, адаптирането на чуждите творби и връзките с оригиналната българска литература от епохата и следващите десетилетия. Съдържа богат справочен апарат. Второ, преработено и допълнено издание.

БЕНБАСАТ, Алберт. **Литературата като книга.** София: Колибри, 2025, 312 с.
ISBN 978-619-021-705-3.

В книгата са събрани статии и студии на автора върху литературни и издателски сюжети, останали без сериозно изследователско внимание досега. Засегнати са и имена на творци, чиято трагична съдба е била съзнателно премълчавана, а наследството им – идеологически отречено. Анализирани са съвременни тенденции в книгоиздаването и възприятията на публиката.

БОНОВ, Йонко. Елин Пелин и Йордан Йовков – християнска вяра и нравствени ценности : литературно-апологетичен преглед. София: Симолини, 2025, 399 с. ISBN 978-619-7233-24-7.

Богословски анализ на творби от Е. Пелин и Й. Йовков в светлината на източно-православната вяра и морални ценности в контекста на българската литература от края на XIX до средата на 40-те г. на XX в. В сравнителен аспект са разгледани различни проблемни полета: директната връзка на героите с Бог, религиозните им преживявания, специфичните гледища на авторите за греха и отношението им към жените изкустителки, дилемите материално – духовно, избухливост – смирение, състрадание – отчуждение, земно – небесно, християнска нравственост – безнравственост, страх от Бога – богоборство и др., както и сложните взаимоотношения между двамата писатели.

ЕДИНСТВО и разделение в езиците, литературите и културите. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 541 с. ISBN 978-619-7785-09-8.

Съставители: Дарина Младенова и др.

Сборникът съдържа докладите от международната интердисциплинарна конференция под едноименния наслов, проведена в София през май 2023 г.

ЖУРНАЛИСТИКА, история, памет. София: Факултет по журналистика и масова комуникация, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 2025, 270 с. ISBN 978-619-7567-26-7.

Съставители: Здравка Константинова и др.

Сборник, посветен на годишнините от рождението на проф. Георги Боришков (120 години), проф. д-р Дафин Тодоров (100 години) и проф. д.и.н. Филип Панайотов (90 години). Разделите включват емблематични статии на юбилярите, словата, произнесени на тържеството в тяхна чест, статии за журналистическото и академичното им дело, както и спомени за тях.

ЗАРЕВ, Тони. Автографи-посвещения в личната библиотека на Владимир Василев: из страниците на „Златорог“: какво става после? София: Мултипринт, 2025, 454 с.

ISBN 978-954-362-519-2.

Издирени и публикувани са посвещенията върху книгите от личния фонд на Владимир Василев, съхраняван в ЦДА. Подредбата им е азбучна, според името на адресанта, а самите автографи са дадени не само наборно, но и като изображения на съответните страници. Всяка книга е с посочен номер на арх. единица и е придружена с библиографско описание.

МИНЧЕВ, Георги. **Козма Презвитер и неговото Слово срещу еретиците**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 295 с.
ISBN 978-954-07-6232-6.

Съдържа издание на пълния текст на „Словото“ с паралелен превод на български. В критичната студия творбата е разгледана в своя историко-културен контекст; текстът е сравнен с други гръцки и славянски антиеретически съчинения, показано е значението на съчинението като един от най-ранните апологетични оригинални славянски трактати, издържан в традициите на средновековното православно богословие.

ОТ СЛОВО към действие: разкази и репрезентации. София: Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ –
Том 2. Литературоведски четения. 2025, 596 с. ISBN 978-619-7785-17-3.
ISSN 2815-3731.

Съставители: Камелия Спасова, Сирма Данова

Сборник доклади от международната научна конференция под едноименния наслов, проведена през 2019 г.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://bit.ly/4oH3I0k>

ПРЕХОДЪТ във фокуса на литературата. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 405 с.
ISBN 978-954-07-6176-3.

Съставители: Ани Бурова и др.

Сборник с докладите от научната конференция „Литературата и преходът след 1989 г.“, проведена през февруари 2024 г. в СУ „Св. Климент Охридски“.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://bit.ly/3JxvTzN>

СБОРНИК доклади от национална научна конференция „Чавдар Мутафов – писател авангардист, теоретик на модернизма и архитект новатор“. Севлиево: М-прес, 2024, 207 с.
ISBN 978-619-7524-53-6.

Материалите в сборника са посветени на различни аспекти от живота и творчеството на един от най-значимите представители на българския литературен авангард, един от най-оригиналните и ерудирани художествени критици, архитект и инженер.

СБОРНИК с материали от конференции по време на Славейкови празници 2023 – 2024 г. Велико Търново: Фабер, 2025, 195 с.
ISBN 978-619-00-1947-3.

Съставител: Николай Димитров

Сборник с материали от конференциите „Лъжовното и истинното. Образи на света и обществото в творчеството на Петко и Пенчо Славейков“ (Трявна, 2023) и „Творчеството на Петко и Пенчо Славейкови – критически рецепции и канонизации“ (Трявна, 2024).

1869

УСЕТ за участ. Сборник в чест на професор Инна Пелева. Пловдив: Пловдивско университетско издателство, 2025, 450 с.

ISBN 978-619-7768-31-2.

Съставителство и редакция: Ваня Георгиева и др.

Включва текстове на български и чуждестранни литературоведи, посветени на различни аспекти от битието и творчеството на български писатели в широкия времеви диапазон от XIX до XXI в.

ХРИСТОВ, Ивайло. Българска политическа журналистика (1847 – 1947). София: Изток-Запад, 2025, 286 с.

ISBN 978-619-01-1600-4.

Книга за възникването, развитието и ликвидирането на свободната партийна политическа преса в България.

ЧЕРНОКОЖЕВ, Николай. Немски погледи към български светове. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 344 с.

ISBN 978-954-07-6162-6.

Изследване, посветено на погледа върху българите и техните светове от немскоезичната културна общност – от употребата на български исторически сюжети в йезуитската театрална гимназиална практика през XVIII век до представителното издание „България“ от 30-те години на XX век, включващо и 64 професионални фотографии. Обхванати са най-разнообразни жанрове – писма, критически текстове, преводи, пътеводители, описания на Балканите и др.

PAVLIKIANOV, Cyril. A Recently Discovered Slavic Nomocanonical Compilation From Mount Athos (1560 – 1580). София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 296 с.

ISBN 978-954-07-6171-8.

В монографията е публикуван пълният текст на славянска номоканонична компилация, открита на Света гора. Ръкописът е датиран около 1560–1580 г. След всяка страница от славянския текст е поместен гръцкият му прототип. Номоканонът се състои от две отделни части: първата част (1–54) съдържа славянски превод на наставленията на патриарх Йоан VI за тайнството изповед и номоканона от Великия требник. Втората част (55–94) се състои от славянски преводи на различни номоканонични текстове, повечето от които под формата на въпроси и отговори, принадлежащи на Симеон Солунски (†1429) и митрополит Йоасаф Ефески (†1437). Гръцкият прототип на атонския номоканон е съставен след 1437 г. и е преведен преди средата на XVI в.

ИЗКУСТВО / ART

ГРОЗДАНОВА-РАДЕВА, Галя. Гвардейският оркестър на България: началото. София: FastPrintBooks, 2025, 320 с.
ISBN 978-619-236-601-8.

Монографично изследване за историята, ролята, значението и приноса на Гвардейския духов оркестър на Българската армия в българската култура и музикално изкуство. Подробно е представен кадровият състав, подборът му, структурата, лидерите, униформите, както репертоарът, с акцент върху творческата активност на капелмайсторите на оркестъра.

ДОНЕВ, Владимир. Българската литература класика във филмовото изкуство. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2025, 424 с.
ISBN 978-619-208-466-0.

Интердисциплинарно монографично изследване, посветено на претворяването на произведения от българската литературна класика във филмовото изкуство, както и на филми, фокусирани върху живота и творчеството на известни български литературни творци.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/3WqpF7F>

Мара Нопова-Чорбаджийска (1894 – 1974). Стара Загора: Дъга+, 2025, 200 с.
ISBN 978-619-7251-60-9.

Съставител: Марин Добрев

Албумът е най-пълното досега представяне на художничката. Съдържа встъпителна студия и творби от художествените галерии в Казанлък и Стара Загора, от литературно-художествения музей „Чудомир“ – Казанлък и от СГХГ.

КЪРДЖИЛОВ, Петър. От Луна АД до кинопросветата по селата: индустриално и институционално в българското кино между двете световни войни. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2025, 408 с.
ISBN 978-619-7619-49-2.

Книгата съдържа осем студии, посветени на малко изследвани и напълно неизвестни теми от историята на българското кино през 20-те и 30-те години на XX век. Свободен пълнотекстов достъп: <https://bgkino.com/library/2346/>

ЛАЛОВА, Камелия. Ловеч в ритъма на времето – музикални свидетелства от страниците на музикалния печат 1889 – 1944 г. Ловеч: Инфовижън, 2025, 244 с.
ISBN 978-619-7737-26-4.

Библиографски указател, създаден въз основа на прегледаните de visu течения на вестниците „Народен глас“, „Народно знаме“, „Стремление“, „Правдолюб“ и „Осъмска искра“. Систематизирани са публикациите в местния печат, посветени на музикалния живот в града през посочения период. Съдържа 1419 библиографски записа, именен показалец и показалец на музикалните произведения.

ПЕЕВ, Пейо. **Гъдулката – акустични особености и съвременни тенденции в озвучаването ѝ**. Пловдив: Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“, 2025, 144 с.

ISBN 978-619-7682-57-1.

В монографията са разгледани основните музикално-акустични показатели на гъдулката, както и методите за звукозапис и озвучаването ѝ в различна акустична среда.

РЕЧНИЦИ / DICTIONARIES

ГРАМАТИЧЕН речник. Флексивни типове в българския книжовен език. София: АИ Марин Дринов, 2025, 285 с.

Отг. редактор: Руска Станчева

Системно описание на граматичните характеристики на българските лексеми според действащите понастоящем книжовни норми. Речникът се основава на словника на Официалния правописен речник и на неговата дигитализирана версия (<https://beron.mon.bg>) и обхваща над 90 000 лексеми. Граматичното описание на лексемите е направено въз основа на морфологичните и синтактичните особености на лексикалните единици и с оглед на книжовните норми. Лексемите са представени в граматичен контекст – организирани йерархично в класове, подкласове, макротипове и флексивни типове според определени класификационни критерии (делитбени признаци), приложени в строга последователност.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/44ujVht>

КУЮМДЖИЕВ, Юлиан и Полина Куюмджиева. Шестезичен музикалнотерминологичен речник: italiano, deutsch, français, English, русский, български. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2025, 301 с.

ISBN 978-619-281-054-2.

Значим труд в областта на музикалната лексикография. Изданието е плод на дългогодишен практически и академичен опит, целящо да осигури надежден инструмент за междуетникова комуникация в музикалната теория, педагогика, изпълнителско изкуство, научна дейност и преводаческа практика.

ЛИЧЕВА, Амелия. Личен речник на литературните термини. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 398 с.

ISBN 978-954-07-6244-9.

Съдържа информация в сферата на литературната теория, като се опира на общеното знание в други подобни справочници, най-вече в контекста на англоезичната литературоведска традиция. В статиите са представени широк кръг от понятия от класическата епоха до съвременността – от „антигерой“, „кайрос“ и „знак“ през „интертекстуалност“ и „световна литература“ до „дигитална хуманитаристика“, „кенсъл култура“ и „трансхуманизъм“. Авторката се опитва да представи устойчивото знание, оцеляло през вековете, и в същото време да наблегне на онези термини, чрез които в съвременността е видима литературата.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2025

PERIODICALS 2025

Балканистичен форум/Balkanistic Forum. Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Гл. ред. доц. д-р Петър Воденичаров. ISSN 1310-3970.

2025, № 2: Jerkov, J. De Bello. Can We Withdraw from the Logic of War?, 11–34; **Topalilov, I.** War and Peace: The Tribal Affiliations of Roman Veterans in Oescus and Ratiara, 35–46; **Odochiciuc, A.** Facing the Enemy: Mapping Military Fortifications in the Hinterland of Moesia Inferior. The Results of GIS Modelling, 47–72; **Mihailescu-Bîrliba, L.** Thracians at War. The Bar-Kochba Revolt Reflected in the Military Diplomas from the Balkan Province, 73–84; **Kirilov, Ch.** Balkan Wars and Peaces: Sofia's Contested Sovereignty in the 13th – 14th Centuries, 85–104; **Parvev, I.** Geopolitics before Mackinder: The Balkan Wars and the Lower Danube Region in the 18th Century as a Case Study, 105–120; **Markova, M.** The Experience of 1913: Dynamics of War and Peace, Collective Memory and the Identity of Bulgarian Refugees, 121–140; **Hadjikosev, R.** Constructing the Other: Images of the Bulgarians in Romanian Memoirs of the Balkan and First World Wars, 141–164; **Koprinarov, L.** The First World War: Affective Turns and the Rearrangement of the Senses, 165–182; **Kaplan, K. A.** Russian and Cossack Remembrance of Refugee Life in the 1920s, 183–210; **Rafailović, J.** Remembering the First World War: Armistice Day in the Belgrade Interwar Press, 211–238; **Radić, J.** The Image of the Sacrificed of World War I: Shaping Collective Memory during the Interwar Period in Yugoslavia, 239–260; **Bajc, G.** and **U. Lampe.** Contested Memories and the Dynamics of Remembrance in Slovenia Related to the Second World War: 1941 – present, 261–284; **Conev, Bl.** Religion, War, and Memory: Reconfiguring Bosniak Identity after 1995, 285–302; **Rikev, K.** Between Bucha and Troy: How Yordan Efftimov's Collection „Before They Wash off the Blood“ Transforms Bulgarian Poetic Discourse, 329–340; **Agičić, D.** Kliofest History Festival 2014–2025, 343–348.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://bit.ly/3SPWJUT>

Балканско езикознание/Linguistique balkanique. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2025, № 1: Petrov, B. On the Etymology of Old Albanian *dro* ‘To Be Afraid, To Fear’, 6–17; **Mihaylova, B.** On Fear and Desire: The Etymology of Modern Greek *λαχτάρα*, 18–23; **Dimitrova, A.** Infinitives and Participles after the Verb ‘to think’ in the Preslav Translation of John Chrysostom's *De statu*, 24–34; **Bruni, A. M.** The Textual Transmission of the Participle *byšęšt-/byšqšt-*

in the Old Church Slavonic Tradition of the Homilies of Gregory of Nazianzus, 35–51; **Петрова, А.** От перцепции к эмоции. Синестемия в балканских языках как предмет лингвистического исследования, 52–68; **Tisheva, Y. and M. Dzhonova.** Aspectual Features of Emotional Predicates, 69–82; **Stefanov, M.** The Conceptualization of Intellectual Capacities and Emotions in Animalistic Comparative Idioms in South Slavic Languages, 83–96.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://ibl.bas.bg/iblapp/index.php>

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. доц. д-р Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2024, № 3: Еролова, Й. и Е. Цанева. Динамика на преживяването на пандемичното бедствие в едно малко село в Странджа, 249–265; **Ников, Ст.** Идентичностни политики и културна съпротива в Еленския Балкан, 266–279; **Симеонова-Коруджиева, Д.** Дарът по повод брак – от обичайното право до уредбата днес. Правно-антропологически наблюдения, 280–300; **Христова, М.** Между банален и сигнален национализъм: българските банкноти след 1991 г. (първа част), 301–322; **Шопова, Б.** Обредни традиции при раждане, сюннет и дуалъ арет в село Горна Хубавка, Търговишко, 323–335.

2024, № 4: Лулева, А. Преходът като биографичен опит. Категориите възраст и поколение в етнографското изследване, 386–399; **Касабова, А.** Сексуални норми, аборт и патриархален морал. Българското обичайно и писано право от края на XIX – началото на XX век, 400–420; **Христов, П.** Българската историческа диаспора в Бесарабия между Сцила и Хариба на политиките на държавата, 421–428; **Ненов, Н.** Музейни употреби на антропологията. Диалозите предстоят, 429–440; **Минчева, Е.** Списание „Българска Етнография/Етнология“ – началото, 441–458.

2025, № 1: Станчева, А. Локални контраурбанизационни процеси в едно старозагорско село, 9–26; **Петров, П.** Пришълци в обезлюдели малки планински села. Въздействия на и върху материалността, 27–44; **Периклиева, В.** Петъчната група: начин на живот, адаптация и интеграция на чуждестранни lifestyle мигранти в Югозападна България, 45–62; **Пилева, Д. и И. Марков.** Отвъд селската идилия и красивата природа: чуждестранни пенсионери в България, 63–85; **Димитрова, П.** Ню Ейдж култура и лайфстайл миграция от град към село: примери от всекидневието на една общност, 86–102; **Барова, В.** Алтернативна лайфстайл миграция (път към нови общности и идентичности), 103–113.

Български език. БАН, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Гл. ред. доц. д-р Татяна Александрова. ISSN 0005-4283.

2025, № 2: Цибранска-Костова, М. Гняв, страх, радост в средновековната битка и тяхното езиково изражение, 13–26; **Минчева-Пейчева, К.** Лексемата *сажѣн* в историята на българския език, 27–36; **Митринов, Г.** Още за замяната на неродопските диалектни особености в словото на пророк Даниил от Райковския дамаскин, 37–49; **Брага, Т.** Нов поглед върху дамаскините от IV новобългарски тип: случаят с изгубения Берлински

дамаскин, 50–67; **Георгиева, Св.** Към типологията на един новоформиран български преселнически говор от смесен тип: обща характеристика (първа част), 68–80; **Стаменов, М.** Място на глаголите за движение в аспектиалния клас на предикатите за действие, 81–93; **Микова, М.** За конкуренцията между окончателните *-и* и *-ове* при някои съществителни имена от мъжки род от чужд произход, 94–99.

2025, № 3: Кочева, А. *Българският диалектен кулинарен речник* като умален модел на *Българския диалектен речник*, 13–31; **Кирилов, К.** Към видовата деривация на някои български диалектни глаголи за кулинарни дейности, 32–49; **Ушева, К.** Лични и показателни местоимения в говора на Припечите (разложки говор – северен подтип), 50–67; **Митринов, Г.** Названието *праз* за овен и козел в родопските говори, 68–75; **Георгиева, Св.** Към типологията на един новоформиран български преселнически говор от смесен тип: фонетични, морфологични и лексикални особености (втора част), 76–86; **Маринов, Вл.** За характеристиките на вокала [ъ] в граматиките и учебници от първата половина на XX в., 87–104; **Мицкова, М.** Взаимодействието между диалектното и книжовното в проповедта „Слово за Сирната Неделя“ на воденския свещеник Стефан Чернооков, публикувана на страниците на екзархийския вестник „Новини“/„Вести“ (1890 – 1912), 105–116; **Кирилова, Й.** Етнолингвистика. Школи и направления, 117–130; **Сумрова, В.** Нужни ли са новите значения на съществителното *рутина*?, 131–135.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://www.balgarskiezik.eu/>

Български език и литература. МОН. Проф. д-н Галия Христовова. ISSN 0323-9519.

2025, № 3: Лардева, Г. Роли и езици в съвременното българско изкуствознание, 301–310; **Калинова, М.** Езикът на края и езикът на света. Апокалиптичното писане на Блага Димитрова, 311–325; **Гудалова, Й.** Пътища към света на другите. Преводните книги на издателство „Христо Г. Данов“ в първото му десетилетие (1960 – 1970 г.), 326–335; **Миланов, Вл.** Съвременната българска езикова политика – между кризите в обществото и динамиката на езиковите процеси (исторически и съвременни аспекти), 336–344; **Дачева, Г.** Семиотичната същност на жестовия език, 345–351; **Ташева, И.** Професионалният лекарски език, 352–361; **Христовски, Г. и А. Радкова.** Формообразуване на прилагателните с наставка *-ен*: морфофологичен и методически анализ, 377–396; **Пенкова, Р.** Многоезичието и межкултурната комуникация като теми в продължаващата квалификация на учителите по български език и литература, 397–409.

2025, № 4: Сталянова, Н., Е. Крейчова и М. Пилева. За рецепцията и употребата на избрани библейски фразеологизми от ученици и студенти, 437–450; **Денчева, Д.** Неосъщественията ротация. Метафоричен прочит на кризата, 451–467; **Ненкова, В.** Лингвокултурологични аспекти на рекламата – съпоставителен анализ на български и испански примери, 468–489; **Serdeha, R.** Cross-Cultural Aspect in the Study of Verbal Folklore (Based on the Material of Bulgarian and Ukrainian Proverbs and Fairy Tales), 490–499; **Коева, С.** Словоредни особености на обстоятелствените пояснения в но-

винарските заглавия, 500–515; **Полихронов, Д.** Съвременните попфолк текстове – концептуални и перцептивни влияния, 516–529; **Анастасова, И.** Завръщането на призраците, 530–536; **Пенкова, П.** Роклята: разказ, символ, граница, 537–549; **Георгиева, Сн. и Ю. Асенов.** Компетентностният подход при обучението в мултикултурна среда, 550–565; **Димова-Генчева, Е. и Г. Генчев.** Възпитаване на емпатия чрез изкуство, 566–579.

2025, № 5: Ласкова, Л., Кр. Алексова, Я. Сивилова и Д. Апостолова. Употреба на аорист в контексти, изискващи имперфект. Анализ на данни от анкетно проучване, 601–616; **Гочев, Г.** Нестандартните и стандартните жестове с глава за съгласие и несъгласие в българската невербална система (Опит за описание и анализ), 617–638; **Петкова, Г.** За мястото на епонимните термини в съвременната латинска медицинска терминология и тяхната рефлексия върху българската терминологична система, 639–654; **Ичевска, Т. и И. Русков.** Югът на родното място и проблемът за преселението, 655–662; **Маврова, А. и К. Кирилов.** „Граматика“ на ученическите нагласи към четенето, 663–674; **Лекова, Т.** Международна научна конференция „Българските католици и Италия през вековете“, посветена на 350 г. от смъртта на българските католически прелати Петър Богдан Бакшич, Петър Парчевич и Филип Станиславов (Неапол, 28 – 29 октомври 2024 г.), 675–686; **Манова, И.** Две непубликувани писма на Павел Йошич, католически архиепископ на София от началото на XVIII век, 687–704; **Спасов, Р.** Съвременни средства за визуално представяне на историята на българите католици за периода XVII – XIX век, 705–711; **Караджова, Св.** Отец Евгений Босилков и историческата памет на българите, 712–719.

Резюмета на статиите на български език: <https://bel.azbuki.bg/>

Български фолклор. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323-9861.

2024, № 3: Домозетски, Вл. Италианци в България: миграции, социални профили и межкултурни сравнения, 267–289; **Бучкова, Т.** Периодичен печат и езикови промени – културни взаимодействия в средата на XIX век. По материали от „Цариградски вестник“ (1848 – 1862), 290–306; **Генчева, Сн.** Българските народни песни с мотив „Девойка спасява Малта“ – публикации, изследвания, въпроси. Част 2, 307–323; **Банкова, М.** „Докато тече нечистотата ѝ, тя ще бъде нечиста!“. Образи и представи за менструацията в контекста на християнството, 324–345; **Рождественска, Р.** Родонавтиката, родорадът, или за родовата сила от предците, 346–365; **Munishi, V.** Echoes of Transformation: Kosovo’s Music Scene in the 1990’s, 366–383; **Тулишова, Г.** Фолклорно танцуване от „Научен отдел“ на СБНУ до 1905 година, 384–401.

2024, № 4: Първанов, И. Авторефлексивен критичен анализ на модела на мислене в танцописна система, 419–441; **Тончева, В.** Проф. Анна Илиева като етномузиколог (Бележки върху две студии), 442–459; **Кръстев, П.** Стъпки и симетрии (Основи на танцовата лексика при някои фолклорни хора), 460–477; **Банкова, М. и Г. Георгиев.** Танцовата традиция на бълга-

рите в Бесарабия през погледа на Райна Кацарова, 478–503; **Шопова, Б.** Маданският Мевлид – религиозни практики и локална идентичност, 504–521; **Луканова, Г.** Живко Желев – композитор, кавалджия и диригент: творчески търсения и посоки, 522–529.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://bit.ly/4fLFPAq>

Българско музикознание/Bulgarian Musicology. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. ст.н.с. д-р Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2025, № 2: Генов, Я. Дискант и контрапункт – понятия и процес според „Ясно и леко въведение в практическата музика“ на Томас Морли. Теоретични бележки и превод, 3–32; **Венкова, Ст.** Първите години на Добри Христов в София: нови данни и интерпретации, 33–49; **Димитрова, З.** Рецепцията на „Стилът в музиката“ от Гвидо Адлер в българската музикална наука от началото на XX век, 50–66; **Влаев, Вл.** „Текст II“ на Андре Букчурещилов – мобилност във фиксираната електроакустична медия, 67–91; **Михова, М.** Соната за пиано № 4 от Лазар Николов: интерпретационна концепция за състоянията в тематичните зони, 92–118.

2025, № 3: Rice, T. In Praise of Nikolay Kaufman, 3–4; **Тончева, В.** Незиследваната територия на българската градска песенна култура: приноси на академик Николай Кауфман, 5–26; **Маргаритова, Р.** Турската музика от България през изследователския поглед на Николай Кауфман, 27–55; **Найденова, Г.** Музикалнотеоретичната терминология в публикациите на теренистите от Института за музика през 50-те години на XX век, 56–79; **Pistrick, E.** Albanian Multipart Singing: Fragile Voices between Everyday Practice, Ideologies and UNESCO Heritage Politics, 80–93; **Петров, Б.** Барабани стилове в ромската музика в България в началото на XXI век през призмата на индивидуалния стил на барабаниста Сашо Биков, 94–120.

Годишник на Асоциацията за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“. Гл. ред. д-р Росен Малчев. ISSN 1311-493X.

2025, 24: Малчев, Р. Р. Дипломната работа „Град Самоков в етнографско отношение“, защитена от Вера Христова Сайменова през 1932 г., 17–24; **Ковачки, Н.** Шишманово кале и цар Иван Шишман във фолклорната памет на с. Доспей, Самоковско, 25–28; **Рангочев, К.** Локално и регионално в българската фолклорна религиозност (Манастирчето „Покровителна Богородица“ до с. Радуил, Самоковско), 29–42; **Николаева, М.** Непубликувани материали за обичаите „Пеперуда“ и „Герман“ от архивите на Регионален исторически музей – Плевен и Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“, 43–55; **Бориславова-Живанкин, С.** Предварителни бележки върху основанията и произхода на оплаквателните жестове, изобразени в сцените, свързани със смъртта на Христос, 56–69; **Костова, Пл.** Образът на света Варвара във фолклорната и християнската традиция, 70–89; **Пеев, Т.** Рапортът на Марко Балабанов, ценен източник за историята на Бачковския манастир, 90–121; **Цонев, Л.** Черквата „Св. Петка Самар-

джийска“ в София: потънала, вкопана или засипана?, 122–134; **Цветков, Д.** Храм „Св. вмчца Екатерина“, Княжевски гробища. История и реставрация, 135–140; **Малчев, Р. Р.** Въпросникът за документиране на селищни оброчни системи (Етнология Rustica) на Асоциация „Онгъл“, 141–156; **Крстић, Д.** Крст као супститут светог дрвета у традиционалној култури Балкана, 157–185; **Петров, Бл.** Каменният кръст на село Долен, община Сатовча, 186–213; **Манова, М. и Ст. Александров.** Антропоморфна пластика от късната бронзова епоха по Долния Дунав. Символи, знаци и системи, 214–219; **Сивков, Н.** Космическа (свещена) планина в древния модел на света (според археологически данни от епохата на Халколита в Европа). 220–229; **Иванова, Л.** Праисториски практики во римски кремации од локалитетот Коколов рид. 230–242; **Сторанова, Бл. и Б. Ангеловски.** Некрополата „Русалински гробишта“ – погребувања во цисти, 243–252; **Сламков, Е.** Релефен сад со музи од Вардарски рид – античка Гортинија, 253–261; **Цветанов, Д. и Тр. Нацев.** Некропола во подножјето на локалитетот Цареви кули – Струмица, 262–270; **Веселинов, Др. и Тр. Нацев.** Фортификациите како основна заштита на населението од опасности во средниот век на територијата на општина Штип, 271–277; **Радев, Д.** Начало на научните изследвания върху структурните характеристики на керамичния чиреп и художествената украса на зооморфна и антропоморфна керамична пластика от неолита в България. Ретроспекция, 278–286; **Ivanov, S.** Between dream and reality: Bulgarian archaeology in the first quarter of the twenty-first century, 287–297; **Георгиев, Евг.** Идеен проект за създаване на нови пешеходни кръгови маршрути в Ивановските скални църкви, 298–310; **Тихолова, Д.** Наследство и памет. Съвременни мемориални практики в Германия. Част 5, 311–363; **Трифенова-Костадинова, С.** Наградите „Наследство“ и самопредставянето на българските музеи, 364–384; **Калфина, В. и Д. Илиев.** Атина, Рим, Йерусалим: текстови традиции и взаимни влияния, 385–407; **Илиева, Т.** Священa топография на храма и нейната символика според трактата Прѣтъль лѣрѣгѣи, и црѣкви, и чинѣ сѣиѣнничѣскомѣ от ркп РГАДА 88 и *Богитишч* 52 в контекста на южнославянската мистагогична традиция. Църковноархитектурна терминология, 408–453; **Kovalenko, K. I. and V. B. Kolosova.** Historical sources for studying Russian phytonymic lexis, 454–466; **Братанов, И.** Езикът на едно писмо на Андрей Робовски от 1855 година (Морфологични особености), 467–472; **Тончева, В.** Песенното наследство на едно потопено село (върху материали от с. Шишманово, Самоковско), 473–493; **Димитријевски, А.** Охридската чалгиска музичка традиција, 494–502; **Рашева, И.** Песента за царкиня Теодора Косара и княз Иван Владимир, преписана от Неофит Рилски, и нейни по-късни фолклорни варианти, 503–511; **Генчева, Сн.** Мотивът за делба на двама братя в българските народни песни за цар Шишман и Дан войвода, 512–528; **Тенев, Й.** Политическото убийство на Никола Попов и отражението му в народната памет в Петричкия край, 529–540; **Затъко-Вълчева, В.** Сакрални кримскотатарски кърпи – от *евджияр* до *пешкир*, 541–549; **Малчев, Р. и Н. Петкова.** Мъжка празнична премяна от Пиринска Македония – град Петрич, 550–554; **Костадинов, М. и С. Иванов.** Арнаутски кремъчен пищов от град Петрич,

555–558; **Исаев, Д.** Народът кабиле в Северна Африка, 559–566; **Петрова, Кр.** Елементи на сакралното в... смартфона, 567–572; **Атанасова, И.** Светилището Свети Атанасиј кај Спанчево: изборот на положбата во однос на геоморфологијата на околината и достапноста на природните ресурси, 573–584; **Власков, Вл.** Продължителност на слънчевото греене на територията на България за периода 1999 – 2024 г., 585–592; **Власков, Вл.** Тропични и екваториални нощи в България за периода 1995 – 2024 г., 593–600.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Исторически факултет. Гл. ред. проф. д-р Надя Манолова-Николова. ISSN 1312-9406.

2024, 107: Терзиев, Вл. Преклонението на един ученик към неговия учител: по примера на Христо Н. Даскалов и Петко Р. Славейков, 44–76; **Станев, Вл. и Д. Ташева.** Държавната институция Комисарство по еврейските въпроси, 77–115; **Маркова, М. и И. Пачаманова.** Обредни рефлексии и трансформиране на традициите – по примера на обичая *Калогерос*, с. Мелики, 116–141; **Манолова-Николова, Н.** Вълчиците – приказни и исторически герои (пример от Брезнишко), 142–164.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Факултет по славянски филологии. Гл. ред. Ренета Божанкова. ISSN 1314-9989.

2023, 108: Стоянова, Ю. Пътят на едно дете към литературен изказ, 5–52; **Алексова, Кр.** Проницаемостта на композираните глаголни форми в съвременния български език, 53–115; **Данова, С.** Произход и същност на книгата „Царственик“ от Христати Павлович, или за утвърждаването на секуларизираната история, 116–137.

2024, 109: Алексова, Кр. Категорията потенциалис (просто условно наклонение) в съвременния български език днес, 5–62; **Русева, М.** Съветският съюз: между идеологическия и критичния поглед (Аспекти на пътешественическият дискурс в българската литература от 20-те и 30-те на XX век), 63–95; **Тилков, Д.** Норма и вариантност в книжовния език, 96–148.

Език и публичност. Годишник на департамент „Философия и социология“. Нов български университет. Гл. ред. доц. д-р Христо Гьошев. ISSN 2367-5756.

2024, 13: Стоименов, И. Кои са сарматите и каква е връзката им със средновековните българи?, 89–93; **Богданова, Б.** София в първите броеве на списание *Археология*, 94–99, **Боровин, С.** Репресивните политики на комунистическия режим – българите мюсюлмани и общностната памет, 144–152.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/4pkKC0k>

Епохи. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Николай Кънев. ISSN 1310-2141.

2025, № 1: Алексиев-Хофарт, А. Астрологични следи в древнобългарския религиозен светоглед: сведения, епоха, развитие и практики, 9–26; **Голйски, П.** Дъбът Александър и истинското местоположение на „Фулското племе“ от „Пространното житие на Константин-Кирил“, 27–48; **Стойков, А.** Хипотези за позицията на гроба на св. Кирил Философ в базиликата „Сан Клементе“ в Рим и идентификации на прилежащата фреска, 49–85; **Кръстев, Кр.** Българо-хърватската война при управлението на цар Симеон I Велики и княз Томислав (Част 2), 86–114; **Георгиева, Т.** „Богатства от премъдрост и разум, които накупи като някой търговец“ – представата за търговия в средновековното българско общество, 115–126; **Александрова-Алексиева, С.** Църквата „Св. Димитър“ във Велико Търново – историко-идеологическа и архитектурна употреба?, 127–156; **Güripek, M.** Commercial and Financial Networks in 19th Century Bulgaria: the Chalakov and Chomakov Families, 178–193; **Узунова, В.** Непубликувани писма на подпоручик Кръстю Киримов от фронта – 1913 г., 194–206; **Атанасова, А.** Съветската номенклатурата: от професионални революционери до квази елит (бележки върху една актуална дискусия), 207–223; **Маркова, М., И. Попова, Кр. Кръстев, М. Легурска и П. Петров.** Влиянието на средата и мотивацията като фактори за академичните постижения на студентите в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 224–242.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/epohi/bul/>

Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. БАН, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Гл. ред. проф. д-р Светла Коева. ISSN 0323-9934.

2024, № 37: Станчева, Р. Класът Глаголи в нормативната граматика (Обща характеристика с описание на категориите спрежение, лице, число, време и обособяване на глаголни флективни типове), 7–56; **Алексова, Кр.** Употреби на *съм, бъда, бивам* и *бидох* в съвременния български език, 57–108; **Желева, Л.** Словообразователната категория Агенс при съществителните, образувани с наставка *-ик*, в рамките на предикатно-аргументната теория, 109–142; **Георгиева, Цв.** За някои основни лексикографски термини, 143–160; **Длугош, Н.** Отношение на еквивалентност на избрани полски и български термини в съдебни актове (по наказателни дела), 161–179; **Фучеджиева, Кр.** Етимология и семантична типология: регулярност на семантичния развой при българска глаголна лексика, 181–224; **Маргова, Р.** Истина до доказване на обратното: ренаративът и възможните му (не) употреби в журналистическите заглавия днес, 225–255; **Исса, К.** Посоки на миграцията от най-старо време до днес; днешните български емигранти на най-отдалеченото място от нас, 257–326; **Митринов, Г.** Надписите на камбани от църквите в Смолянска духовна околия – епиграфски паметници от края на XIX и от първата половина на XX век, 327–389.

2025, № 38: Krapova, I. Finiteness and the subjunctive: the case of Bulgarian da constructions from a comparative perspective, 7–42; **Стаменов, М.** Видове класификации на глаголната семантика и място на глаголите за действие в тях – проблеми и решения, 43–97; **Лесева, Св., Хр. Кукова, В. Стефанова и М. Тодорова.** Предикатите за действие в лингвистичните изследвания: концепции, проблеми и решения, 99–172; **Йовкова-Шии, Е.** Идентифициране на фокуса в българското изречение, 173–203; **Москова, М.** Прагматични аспекти на конкуренцията между аорист и имперфект в сложни съставни с подчинени изречения за време, 205–227; **Sabev, M., B. Andreeva, J. Grünke and Ch. Gabriel.** Judeo-Spanish and Bulgarian vowels in contact: the effect of word stress across speaking styles, 229–266; **Фучеджиева, Кр.** Семантичен развой при глаголи за говорене (в помощ на етимологичния анализ), 267–319; **Vassileva, M.** Bulgarian language at the academic level in Japan – current state and perspectives, 321–350.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: ibl.bas.bg/izvestiya/bg/

Известия на Института за исторически изследвания. Отг. ред. Пламен Божинов. БАН, Институт за исторически изследвания. ISSN 2367-5187.

2025, 50: Щерионов, Ш. Д. Демографските промени по българските земи през XIX век (до 1878 г.), 23–41; **Андонова, П.** Селата и хората в българското пространство по време на криза: миграционни процеси в част от Софийския регион, XVI – началото на XIX век, 42–80; **Мучинов, В.** Трудовата миграция като фактор за развитието на урбанизацията в българските земи под османска власт през XIX в. (до 1878 г.), 81–105; **Кирилова, А.** Реформената политика на Османската империя след Хатихумаюна от 1856 г. през погледа на руския вицеконсул в Пловдив Найден Геров, 106–140; **Найденев, И.** Промяната в мисленето и стопанското поведение на свищовските търговци предприемачи през „дългия XIX век“, 141–176; **Антонова-Голева, Б.** Трансформацията на османската периферия: икономическо влияние на шуменската инициатива за изграждането на линията Русе – Варна, 177–191; **Шопов, А.** Традиция и модерност: Панагюрище през XIX век, 192–209; **Навущанов, М.** Опити за занаятчийска модернизация на кремъчно оръжие. (Из фонда на Исторически музей – Панагюрище), 210–225; **Митринов, Г.** Надписите на църковни камбани от XIX век в Гоцеделчевско и Смолянско – ценни български епиграфски паметници, 226–248; **Христов, Д.** Аспекти от модернизацията на познанието сред българите (1800 – 1878), 249–272; **Левкова-Мучинова, М.** Модернизация на българското девическо образование през Възраждането, 273–298; **Готовска-Хенце, Т.** Училищната система в Хабсбургската империя и разпространението на земеделски и природо-математически знания в българските земи, 299–328; **Пейковска, П. Ив.** Новаторски педагогически възгледи, идеи и практики на унгареца Калман Кирил Ронже, народен учител в България през втората половина на XIX век, 329–367; **Василева, Е.** Американските протестантски мисионери и процесите на модернизация на османските Балкани през XIX век, 368–397; **Атанасова, Св.** Благодетели за православието: нови данни за строежа

1869

на Къпиновския манастир „Св. Николай Чудотворец“ (1855 – 1856), 398–409; **Иванова, Ж.** Към историята на Ефорията на Търновското училище и болницата „Св. св. Козма и Дамян“, 410–434; **Гешева, Й.** Търновската конституция като път към модернизацията на държавата, 435–444; **Ангелова, Д.** Населението на Босилеградската община по първите преброявания в България, 445–462; **Шивачев, Ст.** Печатарската индустрия в Пловдив по времето на Източна Румелия, 463–476; **Стоянова, Р.** Между милосърдието и светската суета: жените и благотворителното дело в България (края на XIX в. – 1913 г.), 477–506; **Стоянович, П.** Традиция в модерността. За някои специфики в облеклото и имиджа на цар Фердинанд и неговото семейство, 507–516; **Стрезова, А.** Многогранната дипломация, България и пътят към суверенитета (края на XIX – началото на XX в.), 517–533; **Лельова, Р.** Българите в Европейска Турция в ново амплуа: изборни неволи и парламентарни дела в годините на Хюриета, 534–565; **Димитров, А.** Създаването на III софийска държавна мъжка гимназия „Уилям Гладстон“ (1903 – 1909), 566–636; **Тодорова, О. и К. Мирчева.** За някои негативни страни на модернизацията: разпространение на антисемитски идеи сред българите през последните две десетилетия на XIX век, 585–636; **Първанов, П.** Модернизация и туризъм, 637–648.

2025, 51: Паев, К. Фактическото и юридическото при действието на Търновската конституция, 17–29; **Палангурски, М.** Едно „полуофициално“ решение на Второто велико народно събрание от 2 юли 1881 г., 30–39; **Петков, П. Ст.** Българската православна църква и Съединението на Княжество България и Източна Румелия (1885 – 1886), 40–60; **Живков, Св.** Дебютът на пропорционалната система в България през 1909 година – причини и политически последици, 61–73; **Янчев, В.** Охраната и сигурността на Народното събрание (1879 – 1944), 74–86; **Костов, Е.** Дейността на Управлението на железопътните съобщения в България (1915 – 1916), отразена в работата на Третия държавен съд, 87–100; **Голев, К.** Лов на вещици и политически игри в двора на великия хан: случаят на Фатима хатун, 101–115; **Първева, Ст.** Пътища и механизми за пренасяне на информация от поклонници и търговци в Османската империя през XVII – началото на XIX в., 116–130; **Ветов, Ч.** Военните конфликти в историята на България през погледа на фотографията (от Кримската война до края на Първата световна война), 131–146; **Кожухаров, А. и И. Наймушин.** Кариерата на капитан първи ранг Дмитрий Чучугин – морската съдба на сирака от Батак, 147–164; **Войнова, Н.** Дейността на Димитър Стефанов като задграничен представител на ВМОРО, 165–184; **Пейковска, П.** Емиграцията от България към Америките през първата половина на XX век в светлината на българската официална статистика, 185–201; **Митев, Тр.** Участието на българската емиграция в САЩ в заемите за свободата, проведени през Първата световна война, 202–227; **Вълчева-Нъндлол, Л.** Изселването на таврийските българи през 1945 г.: между национална принадлежност и политическа лоялност, 228–251; **Иванов, М.** „Да изгоним малко сволоч от София“, 252–270; **Кесарева, А.** Поборническо-опълченските дружества и

тяхната дейност по оказване материална помощ на членовете им, 271–300; **Стоянова, Р.** „Витрина“ на благотворителното дело в България – Домът за възрастни хора „Всех скорбящих радость“ (1909 – 1952), 301–331; **Марчева, И.** Преустройство на природозащитното движение в България: Български народен съюз за защита на природата (1946 – 1950), 332–356; **Данова, П.** Средновековната българска история в *Historia Monastica* на Пиетро Калцолаи, 357–369; **Златарски, Вл.** Германската политика около началото на Източната криза през 1875 г., 370–387; **Балчева, А.** Два хърватски пътеписа за България от началото на XX век, 388–400; **Стрезова, А.** Хърватският пълномощен министър д-р Владимир Жидовец и неговият „Преглед на видни личности“ на България: наблюденията на дипломата за цар Борис III и неговите приближени, 401–433; **Костова, Е.** Мястото на семейството, отразено в завещанията на дубровничани, намерили смъртта си из българските предели през XV век, 434–452; **Станимиров, Б.** За авторството на *Станимировия писмовник* от 1783 г., 453–462; **Веков, М.** За личностите в живота на рода, 463–482; **Лельова, Р.** Под знака на Мюрцшегските реформи: Македония през погледа на йеромонах Неофит, 483–511; **Стоянова, В.** Спомените на Димитър Катерински за македоно-одринското революционно движение, 512–525; **Златанов, А.** Периодичният печат в Карлово до 1945 г., 526–539; **Йорданов, Др.** Дигиталните динамични карти в сайта „Активна историческа карта“ – начало на нов етап в развитието на историческата география и картография в България, 540–552; **Стоянов, А.** „Военна революция“ или „Военна еволюция“? Проблеми на дебата във военната историография, 553–561; **Гоцева, Д.** Св. Синод в София и Св. Екзархия в Цариград в спор за единството на Българската православна църква (1908 – 1912), 562–594; **Стоянович, П.** Призив за връщане към нормалността, 595–610; **Стоянова, Р. и Д. Гоцева.** Подбрана библиография на проф. д-р Йорданка Гешева, 611–622.

Известия. Регионален исторически музей Габрово. Ред. колегия: проф. Д-р Илияна Марчева и Росен Йосифов. ISSN 2367-783X.

2024, 9: Чолакова, Кр. Пенчо Семов – 150 години от рождението му. Нови щрихи към неговия образ, 11–20; **Йосифов, Р.** Идеята за музей на индустрията в Габрово и нейните реализации, 21–51; **Иванов, М.** Количествен анализ на текстилната индустриализация и деиндустриализация на България 1870 – 1912 г., 52–82; **Димов, И.** Каналите в занаятчийската дейност на габровци, 83–96; **Миленова, И.** История на кабелното производство в Севлиево от 1936 година до наши дни, 97–116; **Маринова, М.** Вълнено-текстилната фабрика на Хаджи Димитър Татев в с. Сотирия, Сливенско (края на XIX – средата на XX век). Биографични бележки за основателя ѝ, неговия род и съдбата на фабриката до национализирането ѝ, 117–123; **Постомпиров, И.** Индустриални зони в Габрово – фактори за формиране, развитие и особености, 1882 – 1947 г. 124–170; **Енчева, Р. и П. Петрова.** Мелницата в Балчик – индустриалната перла на Южна Добруджа, 171–183; **Марчева, И.** Стопанската модернизация на България по време на Студената война: тео-

ретични и историографски аспекти, 184–207; **Григорова, И.** Възходът на българската парфюмерийно-козметична индустрия „Арома“ и „Ален мак“, 208–221; **Митова, М.** Ролята на външната търговия за българското стопанство в периода есента на 1944 – началото на 1947 г., 222–240; **Филипова, Н.** Превоз на товари от българското стопанско обединение „Международен автомобилен транспорт“ – направление Иран, 241–252; **Панайотова, Св.** Войните – част от живота на три поколения българи от фамилия Костови, 253–267.

Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Гл. ред. чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев. ISSN 2534-9244.

2025, 10: Serdaroğlu, Ü. S. Merchants of Insecurity: Institutional and Organizational Responses of the English Levant Company Merchants in the Ottoman Balkans (1850 – 1914), 15–24; **Ganev, K., R. Simeonova-Ganeva and M. Ivanov.** Foods and Non-foods: Relative Prices and Economic Disruptions in Modern and Contemporary History of Bulgaria, 25–38; **Güripek, M. C.** Wealth and Power Reconfigured: Balkan Elites between Imperial Legacies and Modern Institutions. A Comparative Study of Financial Actors from the 18th to the 19th Century, 39–51; **Wroński, M. and O. Załęska.** The Social Composition of Polish United Workers' Party Leadership, 52–66; **Todorov, I.** The Pre- and Post-WWI Dynamics of Saving, Investment, and Interest Rates: A Cross-Country, 67–81; **Чакърова-Присоева, Л.** Скаптопаренският надпис (238 г. сл.Хр.) като свидетелство за военновременни изпитания, 82–92; **Стоев, К.** За военните и икономически връзки между Северна Италия и мизийските земи (според един късноантичен надпис от Аквилея), 93–101; **Герджикова, Зл.** Варварските набези, финансовият ресурс на християнските общини и властта на епископите през IV век, 102–110; **Raev, M.** War, Changes, and Resource Management in Bulgaria between the 800s and the 830s, 111–120; **Мучинов, В.** Анархията, руско-турските войни и въстанията в Османската империя от края на XVIII и първите десетилетия на XIX век като фактор за развитието на градовете в българските земи под османска власт, 121–131; **Русев, И.** Войните и икономическото развитие. Случаят с българските земи през първата половина на XIX век, 132–146; **Найденев, И.** Руско-турските войни и българската революция като препятствие и/или възможност за свищовските предприемачи през XIX век, 147–158; **Атанасов, Хр.** Източната криза от 70-те години на XIX век и втората емисия на книжни пари в Османската империя, 159–171; **Събев, Д.** Османският фалит от 1875 година и ролята му за Освобождението на България, 172–184; **Атанасова, Св.** Българските предприемачи и политическата ситуация на Балканите през 50-те – 70-те години на XIX век, 185–198; **Петков, П. Ст.** Отражение на Руско-турската война 1877 – 1878 година и резултатите от нея върху диоцеза, материалното състояние и перспективите за развитие и управление на Българската екзархия, 199–211; **Георгиев, Г. Н. и П. Д. Пенчев.** Към политическата икономия на Илинденско-Преображенското въстание, 212–224; **Златинска, Р.** Извънредните свръхсметни кредити при финансирането на българската

армия през войните (1912 – 1918) – тенденции и ефекти, 225–237; **Велева, Л.** Специализираните институции в икономиката на България през двете световни войни. Исторически паралели, 238–246; **Шаламанов, Ст. и В. Шаламанова.** Антимонополно регулиране във времена на конфликти и кризи, 247–258; **Петрунов, Г.** Последици от войните върху развитието на спорта в България през XX век, 259–269; **Велева, Р.** Исторически портрет на несигурността в България (1878 – 2024): социално-икономически детерминанти, 270–286; **Неделчева, Н.** Войните на Османската империя от XVI век и отражението им върху икономическото и демографско състояние на североизточните български земи. 287–297; **Горанчев, В.** Търговските пътища, използвани от фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и Евстати Селвели и Дружие“ и последствията от тяхната промяна по време на военните действия на Балканския фронт през Кримската война (1853 – 1856), 298–308; **Златанов, А.** Сенките на войната: Казанлъшкият регион през 1877 година според британския консул Блънт, 309–326; **Сукарев, В.** Войната, парите и военното снабдяване според Архива на майор Райчо Николов, 327–336; **Маринова, М. и Е. Вачева.** Външнотърговският обмен на България по река Дунав в периода на войните (1912 – 1918) – тенденции, измерения, промени, 337–351; **Постомпиров, И.** Иван Хаджиберов – индустриалец, предприемач и дарител, в спокойни и в несигурни времена, 352–363; **Атанасов, Н.** Военновременните последици върху манастирската икономика в България (1913 – 1930). Случаят с Бачковския манастир, 364–373; **Кривошиева, Й.** Фабриката за метални изделия „Турмус“ в условията на търговска блокада и военновременен законодателство, 374–384; **Добрев, П.** Д-р Борис Добрев: съдбата на един лекар между медицината, чифлиците и войната, 385–393. Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/48wqS41>

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред. проф. Илияна Марчева. ISSN 0323-9748.

2025, № 3: Билярски, И. Градозащитникът и царят. Смъртта на цар Калоян пред Солун в „Чудесата на св. Димитър Солунски“ от Йоан Ставракий, 7–32; **Пейковска, П.** Един учител от Австро-Унгария в пред- и следосвободенска България: животопис на унгареца Калман Кирил Ронже, 33–60; **Стойнович, П.** Централно- и западноевропейската преса за смъртта на граф Хартенау (княз Александър Български) през 1893 година, 61–74; **Кривошиева, Й.** Еврейското народно кооперативно дружество „Атиква“ в Пловдив (1931 – 1941), 75–95; **Константинова, Ю.** Представяне на руската политика в учебниците по българска история (1844 – 1989), 96–118; **Стойчева, Ст.** Нов документ за българското духовенство в Одринска епархия от 1897 г., 119–150; **Найденев, И.** Проблеми на стопанската история на Българското възраждане в научното творчество на проф. Виржиния Паскалева, 151–193.

2025, № 4: Василева, Н. Пътят от империя към република: младотурското движение и ролята му в модернизацията на късната Османска империя – оценките на съвременната турска историография, 7–36; **Йонева, Е. и М. Бакалова.** Възгледите на Стефан С. Бобчев – между Балканите и Русия,

1869

славянофилството и европеизма, 37–66; **Пенчев, П.** Личните финанси на българското население в периода 1879 – 1944 година, 67–88; **Иванов, М.** Стандарт на живот на българската средна класа (1895 – 1947) по оцелели свидетелства в една кутия за обувки, 89–135; **Биярски, И.** Царете, кръстоносците, османците и краят на средновековната българска държава, 136–184; **Лефтеров, Ж.** „Въобще мирише на барут, и то силно. Пожарът приближава към нас“. Дневник на ген.-лейтенант Константин Лукаш (5 януари – 8 юни 1941 година), 185–227; **Поппетров, Н.** Машабен изследователски проект за Александър Божинов, 228–234.

История. МОН. Гл. ред. Чл. кор. проф. дин Иван Русев. ISSN 0861-3710.

2025, № 2: Petruk, N. Educational-Intellectual Centres in the Ukrainian Baroque Era and Their Role in Cultural Interactions with The South Slavic World, 111–123; **Табакова, Кр. и Н. Манолова-Николова.** Испански дипломати за историята на Балканите и за българите XVIII – XIX в., 124–134; **Костов, Е.** Вторият държавен съд (1910 – 1914) и обвиненията срещу бившия министър-председател П. Гудев (1907 – 1908), 135–144; **Стефанова, Ст.** Аспекти от културното наследство на област Стара Загора: многообразие и обществена значимост, 145–176; **Todorova, I. and S. Kazakova.** The Psychosocial Dimensions of Bulgarian Migration to Italy, 177–204.

2025, № 3: Златинска, Р. Политиката на социална защита в България през Първата световна война, 233–251; **Григоров, Гр.** Символичните измерения в церемониите по подписване на Ньойския договор и по неговото денонсиране, 252–275; **Пенев, Н.** Кога е роден Ксенофонт? Завръщане към изворите и нови документи, 276–292; **Чакърва-Присоева, Л.** Constitutio Antoniniana – началото на края на древноримската идентичност, 293–325; **Георгиева, Т.** Между „небесната нишка“, дома и тържището: аспекти от развитието на предачеството и тъкачеството по българските земи (XII – XIV век), 326–343.

2025, № 4: Тодоров, Н., А. Джафер, Г. Георгиева и Н. Неделчева. Нюфус дефтерите като извор за регионалните изследвания, 371–393; **Константинова, Ю.** Изчезнали софийски сгради и паметта за столичния благодетел Иван Денкоглу, 394–408; **Стайков, Хр.** Сардинският военнопленник от атаката на Леката бригада: премеждията на лейтенант Джузепе Ландриани по време на Кримската война, 409–422; **Markova, M., V. Kotseva and Kr. Iordanova.** Dynamics of Cultural and Religious Processes in Areas of Depopulation, 443–457.

Резюмета на статиите на български език: <https://history.azbuki.bg/>

Културно-историческо наследство: Опазване, представяне, дигитализация. БАН, Институт по математика и информатика. Редактори: проф. д-р Петко Ст. Петков и доц. д-р Галина Богданова. ISSN 2367-8038.

2025, 11, № 1: Krasovska, Y. The Sculptor Mykhailo Parashchuk and the Artistic Building Decoration of the Chamber of Commerce and Industry in Burgas. Conservation and Restoration of the Building, 11–22; **Mateeva, V.** Folklore Research: Archiving, Digitization, Virtual Exhibition, Scientific Publication of

Artifacts and Collections from the Cultural Heritage, 23–57; **Petkova, K.** Local Festivals as a Mechanism for the Preservation and Transmission of Intangible Cultural Heritage, 58–69; **Genov, A.** Wine and Feasting in Some Historical Sources Concerning the Ancient Thracians – An Anthropological Analysis and Parallels, 84–96; **Demirev, St.** Tourist Mixed Choir „Edelweiss“ – Past and Present, 97–107.

Свободен пълнотекстов достъп: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. доц. д-р Анна Алексиева. ISSN 0324-0495.

2025, № 2: Къосев, А. Разбиране и институции. Образи на съда в българската литература, 5–43; **Панов, А.** Казусът като структурна основа на комедията, 44–57; **Тенев, Д.** Отвърщането на кръга. Бележки върху „Венецианският търговец“, 58–73; **Вичева, В.** Отговорността на преводача. Романът „Апостолов“ от Сибиле Левичаров на български език, 90–100; **Крейчова, Е.** и **Н. Сталянова.** Адекватност и еквивалентност в два славянски превода на романа „Времеубежище“ на Георги Господинов, 101–113.

Резюмета на статиите на английски език: <https://litmis.eu/>

Македонски преглед/Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Георги Николов. ISSN

2025, № 1: Михов, М. 80 години от Кървавата македонска Коледа, 9–24; **Mihov, M.** 80 years from the Macedonian Bloody Christmas, 24–40; **Тренчев, Г.** Участието на Климент Шапкарев в конгресите на ВМОРО (1905 – 1908), 41–62; **Филипов, К.** Жертвеният олтар край Велес. Съдбата на фамилия Попгърчевци, 63–72; **Христосков, Р.** Спомени на Георги Харишев Божков от Енидже Вардар, 73–110; **Славов, Сл.** Непубликувани документи на българското царско консулство в Скопие за извършения от ВМОРО атентат в Щип през 1911 г. и последиците от него, 111–132.

Минало/Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2025, № 2–3: Бараков, В. (Не)познатият Колю Фичето. Пластичният език в изкуството на Първомайстора, 5–22; **Влайков, Вл.** Панагюрци, взели участие в Руско-турската освободителна война 1877 – 1878 г., 23–38; **Тодоров, Я.** Международни договори, засягащи България през Балканските войни, 39–57; **Дичев, Б.** Денационализаторската италианско-албанска политика в Западна Македония през 1941 – 1943 година, 58–76.

Проблеми на изкуството/Art Studies quarterly. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. Александър Донеv. ISSN 0032-9371.

2025, № 2: Василчина, В. Операция *Художествени занаяти*: Първа „разрушителна“ фаза, 4–11; **Василчина, В.** Операция *Художествени занаяти*: Втора фаза „разслагваща“ и трета фаза „приобщаваща“, 12–25; **Кузова, М.** Богдана Касърова – непознатата издателка на български пощенски

картички от края на XIX и началото на XX век (Картичките на *Придворна Книжарница* *Ив. Б. Касжровъ*), 26–33; **Георгиева, М.** Църковни декорации на Харалампи Тачев от зрелия му период през 20-те и 30-те години на XX в. – история, авторство и стилистични решения, 34–46; **Челебиева, И.** Изкуството и властта. Из социалистическото законодателство в областта на изящните и приложните изкуства в България за периода 1948 – 1971, 47–53; **Ноева, Н.** Художествените галерии през 50-те години на XX век в България – пространства и оформление, 54–61; **Гаджева, К.** Втората национална фотоизложба (1963 г.) и дискусиите около награждаването на Лоте Михайлова, 62–69; **Митева, М.** *Faenza International Ceramic Art Competition, Italy, and its Role in the Development of Ceramic Art in Bulgaria in the 1960s*, 70–75; **Пейчева, А.** Трансдисциплинарни форми на визуалното изкуство и (безопасното) проблематизиране на границите между дисциплините, 76–81.

2025, № 3: Patsalidis, S. Major Challenges Facing 21st Century Theatre, 4–17; **Миков, Л.** Шутовете на Йоан Левиев в контекста на европейската средновековна култура, 18–29; **Николова, К.** Естество и тъга на кризите в драматургията на Георги Господинов, 30–37; **Йорданов, Н.** Процеси на модернизация в българското общество и ролята на театъра, 38–43; **Тагарева, А.** Танцовият филм *Стената* и пътят му от галерията до телевизията и обратно. Времето на прехода и граничността на изкуствата, 44–51; **Денчев, П.** Кризисна матрица, 52–59; **Тазев, М.** Кризата на съвременния драматургичен персонаж. Персонажът в реалността на аватара, 60–65; **Каменова, З.** Драматичният потенциал на кукления театър в съвременните сценични форми, 66–73; **Попов, М.** Българският театър *Смешен петък* като основен фактор за възраждането на българската култура в Република Молдова, 74–83.

Проглас. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дфн Живка Колева-Златева. ISSN 1310-2141.

2025, № 1: Kabakčiev, Kr. Why do first- and second-person renarratives in Bulgarian need an auxiliary?, 7–14; **Донев, Вл.** Гротеската и поетичната структура във филмите „Привързаният балон“ и „Последно лято“ по Йордан Радичков, 15–32; **Гюлемерова, В.** „Антихрист“ – диалектическите лабиринти на „двата града“, 33–42; **Астахова, Д.** Комичният сказ при Чудомир в светлината на диалога с разказите на Михаил Зошченко, 43–61.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/proglas/bul/>

Славянски диалози. Списание за славянски езици, литератури и култури. Филологически факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Гл. ред. проф. дфн Жоржета Чолакова. ISSN 1312-5346.

2024, 33: Кръпова, И. Българистиката във Венецианския университет „Ка’ Фоскари“, 9–16; **Грасо, П.** Изоколните структури в старобългарския превод на *Слово 38 (За Рождество Христово)* от Григорий Богослов, 17–31; **Нягу, А.** За синтаксиса и семантиката на българските конюнктивни конструкции, 32–47; **Молинари, Л.** Въпросът за произхода и граматикали-

зацията на лексемата *един*, 48–69; **Филипова-Мертзимеки**, Ст. Географските граници като „зони на взаимопроникването“ в разказите на Мирослав Пенков (*На Изток от Запада*), 80–86; **Петкова, Б.** Няколко бележки върху назоваванията на дявола в българския словесен фолклор, 99–121.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://dialogi.uni-plovdiv.bg/>

Съпоставително езикознание/Contrastive Linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. проф. **Петя Асенова**. ISSN 0204-8701.

2025, № 1: Асенова, П. Съответствия и несъответствия в семантиката на общобалканските лексеми от славянски произход, 7–28; **Стефанов, М.** Терминологията от областта на спортното катерене в българския, сръбския, хърватския и словенския език, 29–42; **Томов, Д.** Етимологични и семантични ракурси на думите за срам в балканските езици, 43–51; **Младенова, Д.** Лингвистична география и диалектология през ХХІ век, 52–80; **Мицкова, М.** Наречията в българските диалекти през погледа на възрожденския книжовник, 81–91.

Свободен пълнотекстов достъп до статиите: <https://contrastive-ling.com/>

Филологически форум. Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. **Венета Савова**. ISSN 2534-9473.

2025, извънреден брой: Конедарева, И. Авторът – жив или мъртъв? Наблюдения върху автофикционалния наратив на повестта „Градината с косовите“ на Димитър Коруджиев, 9–27; **Пенкова, П.** Бележки върху основанията на мъжествеността: меланхолия и апатия (постмодерни аспекти), 28–41; **Радилов, С.** „Слънце-техника“ (2024) от Мария Калинова и техниките на постмодерния поетически дискурс, 42–53; **Стефанов, С.** Хвъргам и/или хвърлям, 66–73; **Poledníková, T.** Challenges in the Teaching of Audiovisual Translation and Localisation in the Field of Slavonic Studies With a Focus on Translation – Case Study, 74–88; **Начева, В.** Пораждащото слово в стихотворението „Поде наш, благослови!“ на Мирон Бялошевски, 89–102; **Димитрова, Н.** „Човешко, твърде човешко“ или учението на Иешу бар Йосеф, 118–133; **Димитров, И.** Поетът и любовта в стихотворения на Иван Вазов от 80-те години на ХІХ век, 145–157; **Станчева, Я.** Кризата на Аз-а и преходните пространства в ранните разкази на Владимир Полянов, 175–180; **Григорова, М.** Една оживена полско-българска седмица във Варшава: проекти, дискусии, акценти, 181–185.

2025, № 2 (22): Јовановић, З. Тò когѡν каѡ тѡ ѡмѣтерѡν: Три апологии Генадија Схоларија, 10–32; **Bojanovská, T.** Psychologická funkce deiktických výrazů ve staroslověnině, češtině, ruštině a ukrajinštině, 62–71; **Янева, Й.** Патоморфозата като отключващ механизъм за разколебаване на наратологичния модел (опит върху „Пътища за никъде“ от Б. Райнов), 73–84; **Райчева, Д.** Фрагменти от един разпад: (Не)възможната конструкция на идентичността в „Естествен роман“ на Георги Господинов, 85–95; **Мъглов, Н.** Владимир Зарев като евангелист, 96–105; **Тиков, Вл.** Ирония и почит

в „Джобна енциклопедия на мистериите“ от Милен Русков. Особенности на една постмодерна книга, 106–117; **Боев, Н.** Несвършващият разказ: За диалога между „Чамкория“ (2017) и европейската литературна традиция, 118–129; **Славкова, Сн.** Наративни стратегии и репрезентация на травмата в книгата „Бонбониерата“ на Яница Радева, 130–140.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://philol-forum.uni-sofia.bg/>

Чуждоезиково обучение. МОН. Гл. ред. проф. дн Димитър Веселинов. ISSN 0205-1834.

2025, № 1: Миланов, Вл. и В. Радева. Няколко думи за ДУМАТА (исторически и съвременни аспекти), 10–15; **Алексова, Кр., Л. Ласкова, Д. Апостолова, Я. Сивилова и М. Московска.** Замяната на имперфектното от аористното причастие в съвременния български език в лингводидактологичен аспект, 16–31; **Тодоров, П.** „Фейсбук“ като инструмент за изучаване на чужди езици, 32–47; **Фъркова, Г., Г. Боянова, А. Колева, З. Лъчезарова и В. Младенова.** Геймификацията и усвояването на чужд език, 59–77; **Stoychev, St.** Cultural and Socio-Economic Dimensions of Vote Buying: A Case Study of Electoral Practices in Bulgaria, 94–104; **Хенцельманн, М.** Болгарский язык в Республике Молдова (общественный статус, школьная педагогика, правовая ситуация), 105–120.

2025, № 2: Henzelmann, M. The Language Issue in Ukraine: Legal and Educational Challenges in the Budjak Region, 145–153; **Hancheva, C.** Language Matters: Stability and/or Change of Personality Traits in Bilingual Sample, 154–167; **Тодоров, П., Н. Йем и Кр. Дешева.** Прилагането на методи, базирани на дигитални инструменти, в чуждоезиковото обучение, 168–180; **Терлемезян, Х. и М. Запрева.** Предизвикателства и предимства при внедряване на STEM/STEAM проекти в училищното образование в България, 191–202; **Петрова, С.** Постистината като езиков и културен феномен, 221–230; **Ганев, Д.** Етнорелигиозната политическа субкултура в България – история на възникването ѝ, основни характеристики и предизвикателствата пред нея (1878 – 1934), 231–249.

Резюмета на статиите на български език: <https://foreignlanguages.azbuki.bg/>

Bulgaria mediaevalis. Фондация Българско историческо наследство.

2022, 13: Ненов, К. Багаините в средновековна България, 3–52; **Симеонова, Л.** Просопографските данни от *Чивидалското евангелие* и римската политика на княз Борис I, 53–64; **Симеонов, Гр.** Антропонимията в Северна Македония през XI – XIII век. Тенденции и фактори, 65–90; **Георгиева, С.** Българската съпруга на сръбския крал Стефан Владислав, 91–102; **Томов, Т.** Два приноса към средновековната българска просопография от „Св. София“ в Константинопол, 103–110; **Илиева, Т.** Кой, кога, къде и защо е превел трактата *Протѣ ѿ ѿргѣи, и цркви, и чинѣ сѣи'ничьскоѣ* от mss РГАДА 88 и Богишич 52, 111–146; **Ангелов, П.** Прием и отношение към пратениците в дипломатическата практика на средновековна България, 149–156;

Ангелов, Вл. Сръбски бегълци и пленници в Първата българска държава, 157–162; **Йорданов, К.** Нов поглед към генеалогията на деспот Алексей Слав, 163–208; **Георгиева, Т.** Български севастократори от XIII век, 209–222; **Петрова, Д.** Яков Светослав – един руски аристократ в борбата за българския престол, 223–252; **Кръстев, Кр. С.** Просопография на крънския деспот Алдимир, брат на българския цар Георги I Тертер (1279/80 – 1291/2), 253–270; **Куюмджиева, Св. Св.** Йоан Кукузел – трудната просопография, 271–284; **Димитров, Т.** Черната смърт и депопулацията на късноримската провинция, 1347–1453 г.: три частни случая, 285–298; **Гълъбова, Г.** Османската експанзия по средното и долното течение на река Марица (1361 – 1371), 299–312; **Минчева, К.** От Скопие до Казан: дейността на митрополит Симеон през първата половина на XVII век, 313–320; Био-библиография на Ани Данчева-Василева, 323–326.

2023, 14: Томов, Т. Графитите на кораби от черквата „Св. София“ в Константинопол след 1204 година, 3–12; **Ненов, К.** Българският надпис при Кърчово от началото на XIII век, 13–62; **Симеонов, Гр.** Цайтгайт на Балканите след 1204 г.? Преплитането на макро- и микроистория, отразено в *Ponemata diaphora* на охридския архиепископ Димитър Хоматиан, 63–76; **Dudek, J.** Tsar Kalojan (1197 – 1207) as the „New Krum“: Bulgaria from the Perspective of the Byzantines of Nicaea, 77–88; **Маринов, К.** Мицо Асен и Константин Тих в контекста на Търновград в светлината на на Συγγακὰ ἱστορίαι на Георги Пахимер, 89–96; **Erdeljan J.** Dynastic Imagery of the Nemanides in the 13th Century: Royal Bodies Revisited, 97–104; **Христова-Шомова, И.** Йерусалимският устав и съставът на новоизводните богослужебни книги в славянската традиция, 105–114; **Илиева, Т.** Антилатинската тема в новоидентифицираното литургийно тълкувание в ркп РГАДА 88 и Богшич 52, 115–134; **Pejušković, V.** Italians in the Siege of Constantinople in 1453, through the Pen of Michael Kritovoulos of Imbros, 135–140; **Shepard, J.** Shifting Centres, the Tree of Jesse, and Rival Attractions: Dynamics of Power and Wealth in South-Eastern Europe after 1204, 143–160; **Йорданов, К.** Залезът на латинското Филипополско дукство и пътят към Клокотница: възможният отговор на някои нерешени историографски проблеми, 161–180; **Szeffiński, B.** Why Did Stephen Nemanjić Ask for the Royal Crown in 1217? Or a New Interpretation of Serbian-Hungarian Relations in the Second and Third Decades of the 13th Century, 181–200; **Marjanovic, Dr.** Founding of the Serbian Church in 1219 as a Byzantine Response to the Events of 1204?, 201–210; **Samčević, V. R.** Two Imperial Kings on the Outskirts of Byzantium: A Case Study on the Similarities between Roger II of Sicily and Stephen Uros I of Serbia in the (Post-) Byzantine Context, 211–228; **Георгиева, Т.** Занаятчийското производство във Второто българско царство: шрихи от развитието на металообработването, 229–242; **Бенчева, Й.** Търговията с вино в далматинските градски статuti от XIII – XV век, 243–258; **Филипов, М.** Развитие на навигацията и корабоплаването в контекста на военноморското съперничество между Венеция и Генуа в Източното Средиземноморие през XIII – XIV век, 259–282; **Иванов, Вл.** Мога ли е византийският флот да блокира пролива Дарданели

през XIV век?, 283–298; **Michailidis, G.** Maintaining Fragile Balances in the Southern Balkans: The Foreign Policy of Andronikos III Palaiologos towards the States of Bulgaria and Serbia, 299–314; **Kyriacou, Chr.** A Broader „Byzantine Commonwealth“? The Hesychast Controversy and the Eastern Mediterranean: State of the Art, Desiderata, and Some Preliminary Thoughts for Future Study, 315–326; **Veselinović, I.** Byzantium as an Ally of the Ottoman Pretenders: The Case of Mehmed I and Mustafa the Imposter, 327–332.

Bulgarian Historical Review/Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Daniel Vachkov. ISSN 0204-8906.

2025, № 2: Macar, O. D. An Example of the Strategic Importance of Eastern Thrace in the Late Ottoman Period: The Exploitation of Keşan Lignite Mines and the Problem of Foreign Entrepreneurs, 3–23; **Shterionov, Sht.** and **M. Alexandrov.** Legislative Basis of the Measures Taken in Bulgaria during the Period 1879 – 1912 to Overcome the Problems in the Field of Social Security of the Population, 24–44; **Stoyanovich, P.** and **I. Shalafoff.** The Bulgarian Royal Court 1879 – 1946. Characteristics, Ranks, Occupations, 45–79; **Çeku, E., A. Panchev** and **A. Caka.** The Role of the Congress of Manastir in the Formation of National Identity through the Language, 80–108; **Stanciu-Păscărița, D.** Sociability and Leisure in Transylvania at the Beginning of the 20th Century, 109–130; **Simović, S.** Agnes Ethel Conway and the Balkans, 131–151; **Matiashev, I.** Polish Diplomat and Writer Kazimiera Iłakowiczówna in Bulgaria, 152–176; **Lefterov, Zh.** The Fate of the Metaxas Defense Line after the Capitulation of the Kingdom of Greece in 1941 (Part I), 177–205.

Достъп до съдържанието и резюмета на статиите на английски език:
<https://bit.ly/4g3cRMg>

Études balkaniques. Institute d'Études balkaniques & Centre de Thracologie. Ed.-in-Chief: Raia Zaimova. ISSN 0324-1654.

2025, № 2: Sabev, O. From Empire to Republic: Robert College and Its Turkish Students in a Time of Transition, 323–351; **Dobreva, M.** The Medical Schools of Istanbul: Establishment, Curriculum, Research and Masterpieces (1827 – 1876), 352–389; **Peeva, K.** Diplomacy and Rivalry – Bulgarian-Turkish Relations (1878 – 1925), 390–420; **Kalinova, E.** The Bulgarian-Turkish Dialogue during the Second Half of the 1980s – the Difficult Beginning, 421–445; **Baeva, I.** The Changing Image of Turkey in Contemporary Bulgaria, 446–466; **Paunovski, Vl.** Saul Mezan about Mustafa Kemal Atatürk, 467–504; **Doncheva, G.** „I Wish a Brave Man Would Come and Tell the Occupiers to Go Away“: Mustafa Kemal Atatürk in the Focus of Cinema, 505–524; **Pavlova, P.** Turgut Özal's Economic Policy and Its Impact on the Country's Foreign Policy (1983 – 1993), 525–543; **Nanov, Pl.** The Demodernization of Turkey under Recep Tayyip Erdoğan, 544–566.

2025, № 3: Parusheva, D. „Europe's Largest River – the Highway to the East“. Danube: Geography and History, 573–582; **Simeonov, S.** Microhistory of a Djemadan: Steam Transportation, Consular Networks, and the Modernization

of the Lower Danube Region, 583–599; **Petrescu, Șt.** Migration and Agricultural Entrepreneurship in Nineteenth-Century Romania (Teleorman County in the Danube Area), 600–613; **Emilciuc, A.** Fishing in the Waters of Imperial Russia's Cordon Sanitaire in the Danube Delta (1812 – 1856), 614–637; **Blînda, V.** Des jours et des nuits, au temps des quarantaines Danubiennes (1834), 638–658; **Ardeleanu, C.** An Institution „of Ignorant Times“ or a „Modern and Rational“ One? Romanian Views of Quarantines in Late Nineteenth Century, 659–681; **Mihaylova, A.** Danube in the Life of Bulgarians and Romanians during the Second World War, 682–697; **Cain, D.** Using the Danube Islands: Romanian-Bulgarian Relations during the Communist Regime, 698–709; **Iancu, D.-D.** Aspects of the Activity of Antim Nica, Bishop of Lower Danube, 710–715; **Spasov, M.** Dairy Siblings on Both Sides of the Danube River. Notes on the Curious Case of a Migrant Family and Their Dairy Shoppe, 716–729; **Mindova, L.** Faith, Freedom and Martyrdom during Communism in the Lower Danube (On the novels of Atanas Lipchev, Ana Blandiana and Ruxandra Cesereanu), 730–744; **Jipa, Dr.** Figaro contre la féodalité en décomposition? Enseigner Beaumarchais dans la Roumanie communiste, 745–763; **Bellos, S.** Mackinder and Greece, 764–787; **Fotiadou, St.** Mirror or Mirage? Shifting Images of the Bulgarians in Greece's National Narrative (1876 – 1885), 788–820.

Достъп до съдържанието и резюмета на статиите на английски език:
<https://bit.ly/4fKCotR>

Linguarum universe. Съдружение за академични изследвания и култура. Гл. ред. проф. Магдалена Костова-Панайотова. ISSN 3033-1633.

2025, № 1: Тотоманова, А.-М. Издаването на средновековното книжовно наследство и историческият речник на българския език (старобългарското прилагателно *оплосмъ*), 7–11; **Йорданова, М.** Аспекти на визията на д-р Ив. А. Богоров за двуезично лингвогеографско лексикографиране, 22–37; **Крейчова, Е.** Интертекстуалност и предизвикателствата на превода, 38–42; **Донев, Вл.** Множествената гледна точка в романа и във филма „Хайка за вълци“, 92–100.

2025, № 2: Pishtalova, L. The role of pragmatic strategies in business English as a Lingua Franca (belf) emails: a case study of Bulgarian business communication, 127–135; **Гешев, В.** Общи наблюдения върху съотношението на чуждите думи в българските и полските диалекти в съпоставка с книжовния език, 170–176; **Danyiova, A. and N. Stalyanova.** Образ героев-трикстеров и их социальная роль в русских, белорусских, болгарских, чешских сказках и фольклоре, 219–227.

2025, № 3: Дел'Агата, Дж. България и футуризмът. Кръгът на ямболските футуристи, 257–265; **Hamze, D.** Ojcowstwo jako wartość w relacjach rodzinnych (na materiale z polskiej i bułgarskiej paremiologii), 296–302; **Илиева, Т.** Наблюдения върху литургичната терминология в исторически план.

Наименования на богослужебни съсъди и принадлежности, 310–325; **Павликянов, К.** Църковнославянски и фонетично записан новобългарски език в три писма от периода 1813 – 1821 г., пазени в архива на Светогорския манастир „Каракал“, 326–333; **Мицкова, М.** Кюстендилският книжовник Георги Димитров и неговите диалектоложки наблюдения от края на XIX век върху източните български говори, 334–341; **Шолце, В.** Един колко добър човек? Към проблематиката на един историографски образ на Константин Стоилов, 342–350; **Стаменов, М.** Глаголи за начин на поведение, заети от османски турски, 351–360; **Гаравалова, И.** Особености при задаването на въпрос в говора на с. Речане, Призренско, 361–366; **Митринов, Г.** За другите българистични изследвания, 367–370; **Бурова, В.** Проблеми при избора между обикновено и възвратно притежателно местоимение в превода на български език на текстовете на европейските институции, 371–380; **Иванова, Д.** Преводът на фирмени документи – как изкуственият интелект може да бъде приятел и враг, 381–387; **Георгиева, М.** Езикова компетентност и когнитивна интерпретация, 388–393; **Русева, В.** Между факта и интерпретацията: конфигуриране на полето на литературната история, 394–406; **Ангов, Пл.** Българската литература на прехода: дискусията за романа. Романът „Възвишение“ в националнопопееен контекст, 407–417.

Пълнотекстов онлайн достъп: <https://linguarumuniverse.weebly.com/>

Palaeobulgaria/Старобългаристика. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Веселка Желязкова. ISSN 0204-4021.

2025, № 2: Бруни, А. М. Най-ранният старобългарски превод на *Слово* 38 на Григорий Назианзин: текстова трансмисия, език и ново критическо издание, 3–30; **Зашев, Е.** „Кратка българска история, свързана с византийската“ от Григор Пърличев – предварителни наблюдения, 31–52; **Николов, А.** Просителна грамота на Перущенския манастир „Св. Теодор Тирон и св. Теодор Стратилат“ до руския цар Алексей Михайлович от 1647 г. 1. Предистория и контекст, 53–74; **Григорова, Т.** Почитта към св. Кирил и св. Методий по изобразителни материали от Югозападна България (втората половина на XIX и началото на XX в.), 75–98.

2025, № 3: Славова, Т. Хомилиите на Константин Преславски в компаративен контекст, 3–18; **Димитрова, А.** Още един аргумент за преславския произход на пълния превод на сборника *Андреянти*, 19–36; **Mikulka, T.** Analysis of Biblical Quotations as a Key to Identifying Patristic Sources, 37–54; **Radošević, A.** Bede's Homilies in Two Berčić Glagolitic Fragments from the 13th–14th Centuries, 55–80; **Грицевская, И. и В. Литвиненко.** Псевдо-Афанасий в новоизводных минейных гомилияриях: греческие источники и древнерусская рецепция, 81–96; **Шомова, И.** Наблюдения върху *Словото за поста и за Йосиф* от Йоан Златоуст в Супрасълския сборник, 97–116; **Петров, И.** Отново към превода на субстантивираниите гръцки инфинитиви в старобългарски, 117–144; **Пиев, I.** Newly Discovered Slavonic Manuscripts, Containing De Christo et Antichristo and Commentarii in Daniele by Hippolytus of Rome, 145–164.

Scripta & e-Scripta. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Literature. Ed.-in-Chief: Anissava Miltenova, ISSN 1312-238X.

2025, 25: Afanasev, I. Computer-assisted Study of Historical Lemkian (Transcarpathian) Lects: Basic Vocabulary Approach, 11–24; **Aparovich, M., V. Harytskaya, Vl. Poritski, O. Volchek and P. Smrž.** BelarusianGLUE: Analyzing Performance of Open-weight Models, 25–38; **Bindi, B.** Evaluating Stanza and UDPipe for Morphosyntactic Annotation of Old Russian: A Case Study on Maximus the Greek, 39–60; **Guzaerova, R.** The Concept ‘New Ethics’ in Russian Media Discourse: A Corpus Based Analysis, 61–78; **Neumann, Vl.** Effektiver Einsatz von NLP-Methoden am Beispiel des Codex Suprasliensis, 79–100; **Radchankava, L.** Die thematisch-fokussierende komplexe Präposition v lice. Eine diachrone Analyse mithilfe von BERT, 101–126; **Batalova, St.** Sense and Sensibility in the Life of St. Eustathius Placidus or on Psychology in the Hagiographic Narrative, 129–160; **Daiber, T.** Zur Pragmatik transzendentaler Sprechakte. Am Beispiel von altkirchenslavisch *тако ми*, 161–192; **Dekker, S.** Emotivity and Appellative Means in Homiletical Texts by Gregory the Great: A Three-tiered Historical Comparison between Latin, Church Slavonic and Modern Czech, 193–212; **Mikulka, T.** Several Themes Related to Contemplation in Early Slavic Homiletics, 213–228; **Maion, F.** On the Relationship of the Greek and the Slavonic Texts of the Manasses Chronicle, 229–246; **Petrov, P.** Isaac of Nineveh’s Medieval Slavonic Reception: Esquisse on the Noetic Terms, 247–280; **Petrinski, G.** Political and Social Demonization in Byzantine Hagiography (6th – 11th Centuries), 281–302; **Hristova-Yordanova, K.** Towards the History of the Exclamation Mark in Bulgarian: Expressing Emotions in the Work of Neophyte of Rila, 303–320; **Dikova, E. and J. Fuchsbaauer.** REGEST: The Reference Tool for Medieval Greek-Slavonic Translations, 321–340; **Dimitrova, T.** On the Annotation of Category Change, 341–360; **Iliev, I. I.** Cedrus libani: in the Bible, the Homily de Christo et Antichristo by Hippolytus of Rome and in the Parabiblical Slavonic Sources, 361–392; **Todorova, E.** Combined South Slavonic Brontologion from the Late Middle Ages: Sources, Contents and Characteristics, 393–424; **Boyadziev, A. and A. Yotova.** The Story about Father Agapios. More about the Late Bulgarian witnesses, 425–460; **Miltenova, A.** Apocrypha in Monastic Miscellanies: Accident or Premeditation?, 461–482; **Kokla, V.** Study of Inks Used in the Manuscript Cod. Jur. gr. 12 Belonging to the National Library of Austria, 483–524; **Левшина, Ж. Л.** Два восточнославянских списка Чина погребения мирян с акростихами, 525–548; **Навтанович, Л.** Еще раз о фениксе и халкедрии в славянской *Книге Еноха* (Енох 2), 549–572; **Mihova, P.** Komposita im Sbornik des Pop Punčo (NBKM 693), 573–606; **Grübsch, M.** Late Middle Russian Periphrases with Future Time Reference: Exploring Statistical Methods, 607–625.

ДИСЕРТАЦИИ

Дисертации, защитени през 2025 година

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Младен Цветанов ВЛАШКИ. Български образи на краевековната австрийска литература. Пловдив, 2025. ДН

Деян Деянов ДРАГАНОВ. Системни отношения и терминология (въз основа на юридическата терминология) в наказателноправните науки. София, 2025.

Мирела Владимирова ДУРЧОВА. Синтактични разговорни особености в тетралогията на Димитър Талев. Благоевград, 2025.

Недялко Радостинов ЖЕЛЕВ. Войните на XX век – романови интерпретации в славянските литератури след 1989 г. София, 2025.

Гергана Георгиева КОМСИЙСКА. Проектно ориентирано обучение по български език и литература в началния етап на основно образование. Пловдив, 2025.

Димитрия Ангелова МАРИНКОВА. Типологически характеристики на езиковата ситуация в град Пловдив. София, 2025.

Константин Любомиров РАДОЕВ. Дълбинни и повърхнинни прояви на семантичните отношения в аргументната структура на предиката. Съпоставително изследване между шведски, датски и български език. София, 2025.

Робертино Стоилов СТОИЛОВ. Названия на атмосферни явления (дъга, вихрушка и ветрове) в българския език в митолингвистичен аспект. Благоевград, 2025.

Кристина Иванова СТОЯНОВА. Мобилността по програма „Еразъм+“ в контекста на европейските политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм. София, 2025.

Георги Коцев ТОШЕВ. Аудио-визия и документално съдържание в литературното образование. София, 2025.

Елеонора Георгиева ТРОПАНКОВА. Фразеологизми с опорни думи за „домашни животни“. Благоевград, 2025.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Албена Спасова АТАНАСОВА. Издания, съпътстващи изложбената практика в България (1990 – 2015). София, 2025.

Мила Яворова БАНКОВА. Женско тяло и женско здраве: представи, практики и разкази за менструацията. София, 2025.

Калоян Бончев БОГДАНОВ. Постановъчна и постпродукционна фотография в българското съвременно изкуство. София, 2025.

Илия Георгиев БОЯРОВ. Интегративни методи на обучение по изобразително изкуство във финландската система на обучение. София, 2025.

Инджи БРИСКУ. Остаряването между дома и институциите: Италия и Албания през втората половина на XX век (Ageing between home and institutions: Italy and Albania in the second half of the 20th century). София, 2025.

Валери Георгиев ВАСИЛЕВ. Методически проекти в областта на обучението по изобразително изкуство. София, 2025.

Николета Йорданова ВОЙНОВА. Правната система на ВМОРО (1893 – 1908). София, 2025.

Десислава Минчева ГРАХОВСКА-ЧОЛАКОВА. Влияние на политическите процеси върху поп музиката в България от 60-те до началото на 90-те години на XX век. Благоевград, 2025.

Дарина Григорова ГРИГОРОВА. Между края на Съюза и началото на Федерацията. Русия в българските дипломатически анализи (1990 – 1999). София, 2025. ДН

Тома Петров ГЪЛОВ. Плакатният подход в дизайна на книгата. София, 2025.

Хава Бекир ДЖУНИН. Училищно историческо образование в Неврокопско от 1912 до 2020 г. София, 2025.

Борислав Йорданов ДИЧЕВ. Българите в Егейска и Западна Македония през Втората световна война. София, 2025.

Антони Кирилов ДОНЧЕВ. Изкуството на взаимодействие в джаза и проблемите, които поставя пред пианиста в дуо и трио. Благоевград, 2025.

Марио Иванов ИВАНОВ. Нашествието на костобоките в Долна Мизия и Тракия през 170 г. София, 2025.

1869

Стилян Йохан ЙОТОВ. Социалният синтез в световната и българската стенопис в периода 1989 до наши дни (Възможности за осъществяване на връзка между социалната и архитектурната среда със средствата на стенописа). София, 2025.

Николай Валентинов КАРАМИХОВ. Модернизация чрез архаизация, политическите идеи в Иран през XX век. Пловдив, 2025.

Мирелла Александрова КАФКОВА. Трансмисия на знания и умения, свързани със строителни техники и похвати, като условие за развитие на устойчива архитектурна среда. София, 2025.

Антоанета КИРИЛОВА. Българският общественик и руски дипломат Найден Геров в историята на Българското възраждане. София, 2025. ДН

Андреана Любомирова КОЦЕВА. Изследване на съвременната художествена резба в периода 2000 – 2020 г.: обзор, проблеми и възможности за реализация. София, 2025.

Траяна Ангелова ЛАТЕВА. Репрезентации на 1920-те в литературата и киното. Пловдив, 2025.

Евгения Генчева МИХАЙЛОВА. Представите на хореографа за красота, реализирани в балетни и танцови творби през XIX и XX век в Европа. Благоевград, 2025.

Елиза Георгиева МЛАДЕНОВА. Нормативност и свобода. Политики на идентичността в киното от първата четвърт на XXI век. София, 2025.

Николай Иванов НЕНОВ. Рибари по Дунав. Наследства и културен пейзаж. София, 2025 г. ДН

Петър Запрянов ОДАЖИЕВ. Водещи постановъчни принципи и подходи в публикации на български оперни режисьори. Пловдив, 2025. ДН

Петя Димитрова ПАВЛОВА. Турция в българската политика (1989 – 2004). София, 2025.

Николай Тодоров ПЕНЕВ. Древна Тракия в произведенията на Ксенофонт. София, 2025.

Цветина Петкова ПЕТКОВА. Средновековни накити от територията на юг от Стара планина (IX – XII в.). София, 2025.

Симеон Тончев СИМЕОНОВ. Подготвителните рисунки в творческия процес на зографите от края на XVIII век и XIX век (по материал от български сбирки). София, 2025.

Ина Руменова СТАНИШЕВА. Художествени похвати на анимацията в разработването на компютърни игри за деца. София, 2025.

Тихомир Иванов ТИХОВ. Некрополи от Шуменска крепост (XIII – XV век). Шумен, 2025.

Мария Христова ФИЛАТОВА. Хумористичните песни в репертоара на изпълнителите от Средна Западна България. Благоевград, 2025.

Людмила Желева ЧАКЪРОВА-ПРИСОЕВА. Тракийските земи и юридическите текстове на Римската империя (212 – 249 г. сл.Хр.). София, 2025.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2025 г.

Второ полугодие

Азбуки, памет, приемственост

Национална научна конференция с международно участие

НБКМ „Св. св. Кирил и Методий“

8 – 9 декември 2025 г. – София

24 доклада

Програма: <https://bit.ly/4p7lCcY>

Арнаудови четения

Четиринадесети научен форум

Русенски университет „Ангел Кънчев“, Научен център по фолклор, литература и лингвистика „Св. Димитър Басарбовски“, РИМ – Русе и РБ „Любен Каравелов“

17 – 18 октомври 2025 г. – Русе

35 доклада

Програма: <https://bit.ly/4pfG9vK>

Балканите – език, история, култура

X международна научна конференция

Исторически факултет и Филологически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

6 – 8 ноември 2025 г. – Велико Търново

86 доклада

Програма: <https://bit.ly/48epulg>

Безотечествената война на България – между фронта и литературата.

Участието на Първа българска армия в заключителния етап на Втората световна война: 1944/1945

Научна конференция

Департамент „Нова българистика“ и Департамент „Антропология“ на НБУ

21 ноември 2025 г. – София

13 доклада

Програма: <https://bit.ly/4ipG5re>

Българите в Северното Причерноморие

XVI международна научна конференция

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

27 – 28 октомври 2025 г. – София

42 доклада

България, българите и Европа – мит, история, съвремие

Двадесета научна конференция

Исторически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

4 ноември 2025 г. – Велико Търново

35 доклада

Програма: <https://bit.ly/4omhzcq>

Българската граматика и балканският езиков съюз

Дванадесети форум „Българска граматика“

Институт за български език – БАН и Катедра по съвременен български език при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

20 – 21 октомври 2025 г. – София

29 доклада

Програма: <https://bit.ly/42OW63j>

Васил Левски, комитетското дело и идеята за всенародно въстание в Българско

Национална научна конференция

Национален музей „Васил Левски“

20 – 21 ноември 2025 г. – Карлово

31 доклада

Програма: <https://bit.ly/48o0JEC>

Втората българска държава и латините

Национална научна конференция

Исторически музей – Свиленград

30 септември – 1 октомври 2025 г. – Свиленград

15 доклада

Програма: <https://bit.ly/478zxb1>

Второто българско царство и неговата роля в историческото развитие на средновековна Югоизточна Европа: Балканите и Долнодунавският басейн през XII – XV век

Международна научна конференция

Исторически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и Център за медиевистични изследвания

24 – 26 октомври 2025 г. – Велико Търново

51 доклада

Програма: <http://bit.ly/4oc8Vxb>

XXVIII интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура

Институт за литература – БАН

27 – 28 ноември 2025 г. – София

27 доклада

Програма: <https://bit.ly/4oSjpC9>

XIX цар-Шишманови дни. Устна и писмена история: езици на общуването

Международен научен симпозиум

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“

3 – 5 октомври – Самоков

47 доклада

Програма: <https://bit.ly/3KSngjx>

Десети международен колоквиум по старобългаристика

СУ „Св. Климент Охридски“

25 – 26 август 2025 г. – София

29 доклада

Програма: <https://bit.ly/4a8obqA>

Другото лице на войната

Международна научна конференция

Институт за исторически изследвания и Научен архив – БАН

16 – 17 октомври 2025 г.

43 доклада

Програма: <https://bit.ly/43mХуKk>

Епохи, личности, памет

Национална научна конференция

Исторически музей – Дряново и Исторически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1 – 3 октомври 2025 г. – Дряново

48 доклада

Програма: <https://bit.ly/3LOiJiR>

Западните български покрайнини – история и перспективи

Научна конференция

Институт за исторически изследвания – БАН,

Научен институт „Западни покрайнини“ и Културно-информационен център – Босилеград

6 – 7 ноември 2025 г. – София и Босилеград

31 доклада

Програма: <https://bit.ly/43kvGqo>

Изпървом бе водата

Кръгла маса

Институт за балканистика с Център по тракология – БАН

27 – 28 ноември 2025 г. – София

22 доклада

Програма: <https://bit.ly/4oV1ECb>

Йордан Йовков: времена, нрави, наративи

Национална научна конференция с международно участие

Регионален исторически музей – Добрич

29 – 30 септември 2025 – Добрич

40 доклада

Програма: <https://bit.ly/4o1o702>

Как четем? Как гледаме?

Научна конференция

Академичен кръг по сравнително литературознание

17 – 18 октомври 2025 г. – София

27 доклада

Програма: <https://bit.ly/4iaeRon>

Климентови четения за млади изследователи

Катедра по кирилометодиевистика към ФСФ на СУ „Св. Климент Охридски“

27 ноември 2025 г. – София

10 доклада

Програма: <https://bit.ly/3KD8c9R>

Книжовният език и диалектите – исторически и съвременни аспекти

Международна научна конференция

5 – 6 юни 2025 г. – Поморие

39 доклада

Програма: <https://bit.ly/4a6AyUr>

Крайовският договор – дипломация вместо насилие. Преплетените истории на Балканите и Европа

Международна научна конференция

Институт за исторически изследвания – БАН

19 – 20 септември 2025 г. – София.

16 доклада

Програма: <https://bit.ly/42JB0n1>

Културни пейзажи: природа, памет и наследство

Научна конференция

Катедра „Етнология“ при ФИФ на ПУ „Паисий Хилендарски“

14 ноември 2025 г. – Пловдив

15 доклада

Програма: <https://bit.ly/4pfngcZ>

1869

Лингвистиката – история, предизвикателства, перспективи

Научна конференция с международно участие

ЮЗУ „Неофит Рилски“

2 – 3 октомври 2025 г. – Благоевград

58 доклада

Програма: <http://bit.ly/3Jy4QUX>

Наследство за бъдещето

Международна научна конференция

Секция „Средновековна история“ към Института за исторически изследвания – БАН

18 – 19 септември 2025 г. – София

31 доклада

Програма: <https://bit.ly/4nVnTaJ>

Недоизказаност и мълчание в езика и литературата

Международен филологически форум

Факултет по славянски филологии и Факултет по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

21 – 22 ноември 2025 г. – София

47 доклада

Програма: <https://bit.ly/49vmQtN>

Паисиеви четения 2025

Научна конференция с международно участие

ПУ „Паисий Хилендарски“

6 – 8 ноември 2025 г. – Пловдив

133 доклада

Програма: <https://bit.ly/3WY15Ot>

„Периодическо списание“ – образи на новото, динамика, модели

XXX колегиум по възрожденска литература

Институт за литература – БАН

4 декември 2025 г. – София

14 доклада

Програма: <https://bit.ly/3Mm78I0>

Преходи и трансформации в историята

Национална конференция

Катедра „История и археология“ при Философско-историческия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“

11 – 12 декември 2025 г. – Пловдив

32 доклада

Програма: <https://bit.ly/48wJ5NG>

Религия и религиозност – Балканите и Черноморският регион

Международна кръгла маса

Югозападен университет „Неофит Рилски“

20 – 22 ноември – Благоевград

39 доклада

Програма: <https://bit.ly/4812EyZ>

Религия, образование, общество

Научно-практическа конференция

ИЕФЕМ – БАН

17 – 19 октомври 2025 г. – София

50 доклада

Програма: <https://bit.ly/3W6ZmDt>

**„Светът от вчера“ – видян през катастрофата от 1939 година
(Усещанията за застрашена Европа в културата и литературата
на България, Украйна, Полша и Чехословакия)**

Международна научна конференция

Институт за литература – БАН

9 – 10 октомври 2025 г. – София

32 доклада

Програма: <https://ilit.bas.bg/bg/2244-2025-10-09>

**Старопланинският регион – минало, настояще, перспективи. Развитие на
културния туризъм**

Национална научна конференция

РИМ – Габрово

27 – 28 ноември 2025 г. – Габрово

24 доклада

Програма: <https://bit.ly/3KnahXf>

155 г. от създаването на Българската екзархия

Национална научна конференция

Исторически факултет на ВТУ

17 – 18 октомври 2025 г. – Велико Търново

9 доклада

Програма: <https://bit.ly/4oaTpRm>

140 години Съединение на България

Международна научна сесия

Институт за балканистика с Център по тракология и Институт за исторически
изследвания – БАН, СУ „Св. Климент Охридски“, Военна академия „Георги С.
Раковски“, ДА „Архиви“

4 – 5 септември 2025 г. – София

20 доклада

Програма: <https://bit.ly/4qqfbTr>

1869

Съвременната българска литература и нейните читатели.**Изследвания, предизвикателства, нови идеи**

Научна конференция

Културен център на СУ „Св. Климент Охридски“,

24 – 25 ноември 2025 г. – София

21 доклада

Програма: <https://bit.ly/4oVMixq>**Съединение и разединение**

Национална научна конференция

Регионален исторически музей – Плевен

13 – 14 ноември – Плевен

58 доклада

Програма: <https://bit.ly/4izlvVv>**Текст и изображение**

НАТФИЗ, Институт за литература и Институт за изследване на изкуствата – БАН,

НБУ, НХА, НМА „Панчо Владигеров“, АМТТИ – Пловдив

Интердисциплинарна международна конференция

11 – 12 септември 2025 г. – София

62 доклада

Програма: <https://bit.ly/4giKsDc>**Терени и посоки. Етномузиколожки, фолклористични
и антропологични измерения и перспективи**

Научна конференция с международно участие

ИЕФЕМ – БАН, Сдружение „Непознатите“ – Пловдив

16 и 17 октомври 2025 г. – София

37 доклада

Програма: <https://bit.ly/3W0AtJA>**Фотографи и фотографии**

Регионална краеведска конференция

РУО на МОН – Враца и Регионална библиотека „Христо Ботев“

20 ноември 2025 г. – Враца

33 доклада

Програма: <https://bit.ly/47WefiB>**1965**

Национална научна конференция

Департамент „Нова българистика“ на НБУ

24 октомври 2025 г. – София

28 доклада

Програма: <https://bit.ly/48r5rBv>

1001 нощ

Международна научна конференция

ПУ „Паисий Хилендарски“

2 – 4 юли 2025 г. – Пловдив

58 доклада

Програма: <https://bit.ly/4qb36BH>

**Balkan and Baltic States in United Europe – History, Religion, and Culture VI
Magic, Holiness and Mountains**

Международна научна конференция

ИЕФЕМ – БАН

3 – 5 октомври 2025 г. – София

68 доклада

Програма: <https://bit.ly/4nyj7z1>

Between the Worlds: Crossroads, Dialogues and Stories

Международна научна конференция

Секция „Балканска етнология“ към ИЕФЕМ – БАН

29 – 31 октомври 2025 г. – София

58 доклада

Програма: <https://bit.ly/47lNhXf>

Homo Ludens и Homo Balcanicus: играта в словесния свят на Балканите

Кръгла маса

Институт по балканистика с Център по тракология – БАН

16 – 17 октомври 2025 г. – София

33 доклада

Програма: <https://bit.ly/4o3qnDZ>

Littera scripta manet

Кръгла маса в памет на проф. Виржиния Паскалева

Институт за исторически изследвания – БАН

31 октомври 2025 г.

13 доклада

Програма: <https://bit.ly/49BbDbi>

The Modern City: Heritage, Technologies, Representations

Научна конференция с международно участие

Институт по балканистика с Център по тракология – БАН

20 – 21 ноември 2025 г. – София

39 доклада

Програма: <https://bit.ly/4iaZQ5H>

ХОРИЗОНТИ

За 90-годишнината на Катедрата по български език и литература в Университета в Неапол „Л’Ориентале“ (с кратък портрет на Вардарина Спасова)

Университетът в Неапол „Л’Ориентале“ заема важно място в пейзажа на италианските университети като специализиран център за изучаване на чужди езици и култури. Сред тях един от водещите сектори е този на Източна Европа, който включва вече почти век и Катедра по български език и литература¹.

Историята на „Л’Ориентале“ е напълно необикновена и много различна от тази на другите италиански и европейски университети. Той е основан сравнително късно – през 1732 г. (двадесет и третият италиански университет по време на основаване), но не възниква като университет и дължи съществуването си на дейността на една изключителна личност: Матео Рипа – йезуит, гравьор и най-вече мисионер на Изток². Роден през 1682 г. в град

¹ За българистиката в Италия, и конкретно в Неапол, вж. Lekova, T. *La Bulgaristica nei settant’anni di storia di „Ricerche Slavistiche“*. – В: Woźniak, M., Vaglio, L. (състав.) *Ricerche Slavistiche: settant’anni di storia*, Рим, 2023, 259–289; Krapova, I. *La bulgaristica in Italia. Bilancio di un trentennio*. – В: Benacchio, R., Ceccherelli, A., Diddi, C., Garzonio, S. (състав.), *Gli studi slavistici in Italia nell’ultimo trentennio (1991 – 2021). Bilanci e prospettive. Contributi presentati al VII Congresso Italiano di Slavistica*. Флоренция, 2024, т. 2, 333–361; Станчев, К. Българистиката в италианските университети. Традиции и съвременно състояние. – В: *Българистика/Bulgarica*, 11, 2005, 45–53; Jerkov, J. (състав.) *Nel laboratorio della bulgaristica italiana. Giornate internazionali di studio („Sapienza“, Roma, 27–28 maggio 2011)*. Nel centenario di Penčo P. Slavejkov a Roma. – *Ricerche Slavistiche*, 9, 2011, 31–237.

² За живота на Рипа и създаването на Китайския колеж вж. Ripa, M., *Storia della fondazione della congregazione e del Collegio de’ Cinesi sotto il titolo della Sagra Famiglia di G. C. scritta dallo stesso fondatore Matteo Ripa e de’ viaggi da lui fatti*. Неапол, 1832; Fatica, M., D’Arelli, F., *La missione cattolica in Cina tra i secoli XVIII – XIX: Matteo Ripa e il Collegio dei Cinesi. Atti del colloquio internazionale, Napoli, 11 – 12 febbraio 1997*. Неапол, 1999; Dreyfus, P., Matteo Ricci, *l’homme qui voulait convertir la Chine: Le jésuite qui voulait convertir la Chine*. Париж, 2004.

Еболи, провинция Салерно, той произхождал от благородническо семейство – баща му, барон Джован Филипо, практикувал и като лекар. По волята на семейството Матео трябвало да се посвети на адвокатската професия, но младият Рипа, който вече показвал изключителни художествени способности, въпреки че никога не бил получавал специално образование в тази област, последвал религиозното си призвание и се преместил в Рим, където бил подготвен за мисионер. По онова време католическата мисионерска дейност в Изтока, особено в Китай, преживявала период на голям разцвет, но и на остри конфликти между религиозните ордени, ангажирани в нея³. Рипа бил ръкоположен за свещеник през 1705 г., а през 1707 г. бил изпратен на мисия в Китай. Експедицията потеглила през пролетта на 1707 г. от Лондон и достигнала Макао чак през януари 1710 г. след продължително и изпълнено с приключения пътешествие, но без сериозни опасности за групата мисионери. Папският легат в Макао, Карло Томазо Майар де Турнон, починал през юни и Рипа заедно със свой спътник бил повикан в двора на император Канси, където останал 13 години, до 1723 г., редувайки мисионерската си работа с тази на художник и гравьор, високо ценена от императора.

Неговата цел била да открие училище за мисионери в Пекин, така че християнизацията на Китай да продължи със съдействието на местно духовенство. Проектът се провалил и Рипа решил да се върне в Италия, вземайки със себе си четирима млади китайци и един учител по мандарински език и писменост: след като не му било позволено да ги обучи за свещеници в Китай, възнамерявал да го направи в Италия. Тези четирима младежи и техният преподавател ще бъдат първият випуск на „Колегията на китайците“ (Collegio dei Cinesi), която представлява първото ядро на института, което по-късно ще се превърне в Университета „Л’Ориентале“. Първата сграда на Колегията е била манастирът „Санта Франческа Романа“, който по онова време се намирал извън стените на Неапол, между града и хълма Каподимонте⁴. През 1732 г. папа Климент XII признал Колегията като религиозна институция под покровителството на Конгрегацията „Пропаганда Фиде“, ръководеща католическите мисии по света. Същата година в Колегията се открива клас за подготовка на преводачи за Остендската компания, занимаваща се с търговия с Изтока⁵. Класът бил затворен още през 1734 г., когато Неапол-

³ За католическите мисии в Китай в началото на XVIII век вж. Brockey, L. M., *Journey to East: The Jesuit Mission to China, 1579 – 1724*. Харвард, 2007; Minamiki, G., *The Chinese rites controversy: from its beginning to modern times*. Чикаго, 1985; Etienne, R., *Les Jesuites en Chine, La querelle des rites (1552 – 1773)*. Париж, 1966.

⁴ Както ще се види, Orientale ще промени много седалища в течението на дългата си история: вж. Fatica, M. *Le sedi dell’Istituto Universitario Orientale (1729 – 2000)*. Неапол, 2002.

⁵ Fatica, M. *Matteo Ripa, Carlo VI, la Compagnia di Ostenda e il progetto di fondazione a Napoli di un Collegio dei Cinesi*. Неапол, 1997.

ското кралство преминало от властта на Хабсбургите, които финансирали компанията, към династията на Бурбоните. Почти едновременно с това обаче била открита и светска секция на Колегията, където се преподавали общо-образователни предмети. Още от самото начало Колегията се оформила като един от основните центрове не само на религиозното, но и на светското образование, съществувайки в тясна връзка с град Неапол, която я характеризира и днес. Рипа починал през 1746 г., когато Колегията вече имала значителна репутация и по-голям брой студенти.

През 1747 г., все още с цел подготовка на мисионери, било решено да се разшири полето на изследвания и към териториите на Източна Европа, които по онова време се намирали под властта на Османската империя, сред които, естествено, била и България. Архивите са непълни и не знаем със сигурност колко младежи от българските земи са дошли да учат в Неапол, но е известно, че в периода между 1755 и 1785 г. поне четирима българи са били приети в Колегията: двама братя от София, един младеж от Пловдив и още един, чийто град не е отбелязан. Обучението им продължавало около десет години, след което – както всички студенти на Колегията – завършилите се завръщали в родните си места⁶. За следващите десетилетия информацията е изключително оскъдна и не е възможно да се установи дали други български студенти са пребивавали в Неапол.

През XIX век мисионерският устрем значително отслабнал и това имало очевидни последици за Колегията, която постепенно се превърнала в светски център на знание. По време на краткия период на френското управление, в епохата на Наполеоновите войни, заради интереса към Изтока се обмисляло преместването на института и преподавателите му във Франция, но за щастие, не е имало достатъчно време това да се осъществи. След обединението на Неаполското кралство с останалата част на Италия през 1861 г. Колегията изглеждала обречена на закриване: мисионерската дейност (и съответното финансиране от Ватикана) била почти напълно преустановена, а в града не липсвали други висши учебни заведения. За щастие, новите власти бързо разбрали, че натрупаният през годините фонд от знания сред студентите и преподавателите на Колегията е бил без аналог в Италия и че компетентностите, придобивани там, биха били полезни както за политическите амбиции на Италия на Балканите и в Изтока, така и за търговската ѝ дейност. През 1868 г. Колегията преминала под държавно покровителство, променила името си на „Кралски азиатски колеж“ (Real Collegio Asiatico) и открила – първа в Европа – Катедра по руски език заедно с курсове по новогръцки и арабски, към които по-късно се добавили катедри по хинди и урду. През 1888 г. мисионерският сектор бил окончателно закрит и институтът променил името

⁶ Kuo, J. M. *Elenchus alumnorum. Decreta et documenta quae spectant ad Collegium Sacrae Familiae Neapolis*. Шанхай, 1917, 12–13.

си отново, превръщайки се в Кралски ориенталски институт (*Regio Istituto Orientale*), получавайки прилагателното „Ориентале“, което и до днес го определя. През XX век институтът променя името си още няколко пъти: Кралски висш ориенталски институт (*Regio Istituto Superiore Orientale*); Кралски ориенталски университетски институт (*Regio Istituto Universitario Orientale*); Ориенталски университетски институт (*Istituto Universitario Orientale*) след Втората световна война; Неаполски изследователски университет „Л’Ориентале“ (*Università degli Studi di Napoli „L’Orientale“*), през 2002 г.; и най-накрая, през 2021 г., Университет в Неапол „Л’Ориентале“ (*Università di Napoli „L’Orientale“*).

Особено важна промяна е и преместването му през 1932 г. в престижната сграда на Палацо Джусо в центъра на града. С течение на десетилетията броят на предлаганите дисциплини непрекъснато растял, както и броят на студентите, поради което било необходимо закупуването на нови сгради за разполагане на някои департаменти (например Палацо Салучо ди Кориляно, от 1977 г. седалище на Департамента за азиатски изследвания, и Палацо Санта Мария Порта Коели, от 1999 г. седалище, наред с други, на Департамента за източноевропейски изследвания).

Сред езиците, преподавани в „Л’Ориентале“, българският не би могъл да отсъства — особено предвид дипломатическите и династични отношения между Италия и България, които от 30-те години на XX век нататък стават все по-тесни и имат непосредствени последици за образованието в Италия, не само в Неапол⁷. Ако първата катедра по български език и литература е открита през 1929 г. в Рим, в Университета „Ла Сапиенца“, и е поверена на Енрико Дамяни, за когото ще стане дума по-нататък, то още в средата на 30-те години в „Л’Ориентале“ се води основен курс по български език, преподаван от Екатерина Данева-Колозимо. Родена във Враца през 1899 г., след края на Първата световна война тя се омъжила за италиански офицер от 35-а пехотна дивизия – Чезаре Колозимо, който се намирал в България като част от окупационните сили⁸. След приключване на италианската мисия през юли 1919 г. двамата се оженили и Екатерина заминала за Неапол, родния град на съпруга ѝ, където живяла до смъртта си. Нейният курс не бил официален университетски курс, нито тя била академичен кадър в пълния смисъл на

⁷ Начев, И. Българо-италиански връзки в областта на образованието между двете световни войни. – В: *140 anni di relazioni fra Italia e Bulgaria. Diplomazia, Economia, Cultura (1978 – 2019)/140 години отношения между Италия и България. Дипломация, Икономика, Култура (1879 – 2019)*. София, 2020, 139–154; D’Alessandri, A. *Impegno scientifico e propaganda politica. La rivista „Bulgaria“ (1939 – 1943)*. – В: *Études balkaniques*, 2014, 2, 129–140.

⁸ Dacev, N. S., I dieci mesi della presenza militare italiana in Bulgaria: ottobre 1919-luglio 1919 – В: *Italia contemporanea*, 256–257, 2009, 537–544.

думата, но очевидно предметът е пробудил интерес сред студентите, защото през 1941 г. „Л’Ориентале“ решил да създаде редовна Катедра по български език и литература и да покани за преподавател Енрико Дамяни, на когото същата година била поверена и Катедрата по полски език и литература.

Дамяни е фигура с изключително значение в италианската славистика и в българистиката в частност, затова тук ще се ограничи само с няколко кратки бележки, които да дадат представа за дълбоката му – бих казал и сантиментална – връзка с България⁹. Роден в Рим през 1892 г., той се насочва като автодидакт към културата на славянските народи, по-специално към тази на Русия и България. В София преподава италианска литература в семестриални курсове от 1928 до 1935 г.; през 1931 г. основава в Рим Италианско-българското дружество; от 1931 до 1936 г. ръководи в София списанието „Италианско-българско списание за литература, история и изкуство“; създава и „Bibliotechina bulgara“ („Малка българска библиотека“), чрез която цели да представи на италианската публика най-важните автори на българската литература, дотогава практически неизвестна в Италия. През 1941 г., както вече споменахме, е поканен в „Л’Ориентале“ да води курсове както по български, така и по полски език, като при преподаването на български е подпомаган от Екатерина Данева-Колозимо, която работи като лектор. Дамяни продължава своята дейност като популяризатор на българската култура в Италия, публикувайки важни изследвания в областта на езика, историята и литературата до самата си смърт през 1953 г.¹⁰. Година по-рано, през 1952 г., заедно с други представители на първото поколение италиански слависти (сред които Джовани Мавер и Еторе Ло Гато) допринася за издаването на първия брой на списание *Ricerche Slavistiche*, което за дълги години остава най-важната славистична публикация в Италия.

⁹ Stantchev, K. Enrico Damiani, Riccardo Picchio e la Slavistica all’Orientale di Napoli. – В: *Enrico Damiani: La slavistica come strumento per l’amicizia tra i popoli. In ricordo di Enrico Damiani (1892 – 1953)*, под печат, 2025; Danova P. Enrico Damiani e l’insegnamento della storia della letteratura italiana all’Università di Sofia. – В: *Études Balkaniques*, 2, 2014, 112–128; Dimov, G. Enrico Damiani e la Bulgaria. – В: *Relazioni storiche e culturali fra l’Italia e la Bulgaria. Studi presentati al Convegno italo-bulgaro in memoria di Enrico Damiani (Napoli-Positano, 29 maggio-3 giugno 1979)*. Неапол, 1982, 13–21; Lekova, T., Enrico Damiani tra Italia e Bulgaria. – В: *Żurawska, J. (ed.). Traduzione e dialogo tra le nazioni. Convegno internazionale dedicato alla memoria di Enrico Damiani (Napoli 27–30 settembre 2002)*. Краков, 2003, 45–61; Spassova, V., Enrico Damiani e la letteratura bulgara: dialogo tra due nazioni. – В: *Żurawska, J. (ed.). Traduzione e dialogo tra le nazioni...*, 63–69.

¹⁰ Damiani, E. *Corso di lingua bulgara teorico-pratico*. Рим, 1942; Damiani, E. *Sommario di storia della letteratura bulgara dalle origini ad oggi*. Рим, 1942; Damiani, E. *Antologia della poesia bulgara contemporanea (testo bulgaro e interpretazione poetica italiana)*. Неапол, 1950.

След смъртта на Дамяни Катедрата в „Л’Ориентале“ е поверена на неговия ученик Луиджи Салвини, комуто през 1954 г. е възложено и преподаването на български език в Римския университет. Той – дълбок познавач и страстен изследовател на българската култура – е автор на важни литературоведски трудове, но умира преждевременно през 1957 г., едва на 46-годишна възраст¹¹. Неговото място е заето, както в „Сапиенца“, така и в „Л’Ориентале“ (след кратък период, когато е поверено на Данте ди Сарра), от Лавиния Бориеро, която в Рим е била студентка както на Салвини, така и на Дамяни, а след това и техен асистент¹². През 1942 г. тя се запознава в София – където двамата специализират с помощта на стипендия – с Рикардо Пикио, за когото по-късно се омъжва. Бориеро напуска Неапол към средата на 70-те години и Катедрата по български език и литература навлиза в период на несигурност и често е поверявана временно на преподаватели по сродни дисциплини като например Нуло Миниси – също студент на Дамяни, но не и българист по образование. Нова стабилност Катедрата намира между 1976 и 1983 г. благодарение на пристигането на Георги Христов Димов, изтъкнат български филолог и литературовед. На него се дължи и организирането на важната конференция, посветена на паметта на Енрико Дамяни, състояла се в Позитано през 1979 г.¹³

От 1986 г. в „Л’Ориентале“ пристига Рикардо Пикио – изключителна фигура в международната славистика, за когото са писани обширни изследвания¹⁴. Ученик на Дамяни, съпруг (както казахме) на Лавиния Бориеро, с която се запознава в София, а по-късно – на Мария Симонели. Той завършва Римския университет „Сапиенца“ през 1946 г. с дипломна работа за Пенчо Славейков и неговото място в европейската култура¹⁵; работи като лектор по италиански език в Университета във Варшава (1947 – 1949), през 1949 – 1951 той и Лавиния Бориеро специализират българистика в Париж при Роже

¹¹ Salvini, L., *Canti popolari bulgari*. Рим, 1930; Salvini, L., *Storia della letteratura bulgara dalla liberazione alla prima guerra balcanica*. Рим, 1936.

¹² Borriero Picchio, L., *Storia della letteratura bulgara con un profilo della letteratura paleoslava*. Милано, 1957.

¹³ *Relazioni storiche e culturali fra l'Italia e la Bulgaria. Studi presentati al Convegno Italo-Bulgaro in memoria di Enrico Damiani (Napoli-Positano, 29 maggio – 3 giugno 1979)*. Неапол, 1982.

¹⁴ Stantchev, K. Riccardo Picchio (1923 – 2011) – В: *Studi slavistici, VIII, 2011, 185–194*; Stantchev, K. *Enrico Damiani, Riccardo Picchio...*; Goldblatt, H. A biographical profile of Riccardo Picchio. – В: *Studia slavica mediaevalia et humanistica Riccardo Picchio dicata*. Рим, 1986; Morabito, R. *Bibliografia di Riccardo Picchio 1986–2003*. – В: *Studi in onore di Riccardo Picchio, offerti per il suo ottantesimo compleanno*. Неапол, 2003.

¹⁵ Дипломната работа е достъпна онлайн на сайта на ЦБ – БАН: <http://dspace.cl.bas.bg/xmlui/handle/nls/35681>.

1869

Бернар, от 1953/54 г. е професор във Флоренция и Пиза, между 1961 и 1965 г. ръководи Института по славянска филология в Рим, гостуващ професор е в Колумбийския университет в Ню Йорк, а от 1971/1972 г. е професор по славянска литература в Йейлския университет. Той заема поста до 1985 г., когато се завръща в Италия и започва преподаване именно в неаполитанския „Л’Ориентале“, където става титуляр на Катедрата по руски език и литература, по църковнославянска (т.е. старобългарска) литература и по съвместителство завеждащ Катедрата по български език и литература – тъй като в този период, след завръщането на Димов в България, Катедрата остава без титуляр. Той води тези дисциплини до 1993 г., като се ползва от помощта на Иван Буюклиев (който по-късно, от 1995 до 2004 г., преподава в Университета в Триест), на Емилия Георгиева и на изтъкнатата италианска русистка Росана Платоне. Именно през годината на неговото окончателно пенсиониране той насърчава основаването на славистичния годишник на „Л’Ориентале“, *AION – Annali dell’Istituto Orientale di Napoli – Slavistica*.

От учебната 1991/1992 г. Катедрата по български език и литература е поверена на Вардарина Спасова, която вече от около двадесет години преподава в различни позиции в „Л’Ориентале“ и подпомага катедрите по руски и по български език още от времето на преподаването на Георги Димов. Вардарина Спасова е родена в Неапол през 1940 г., дъщеря на българка и италианец. Живее в Италия до края на Втората световна война, а през 1945 г. се връща с майка си в София, където остава до завършването на средното си образование. След завръщането си в Италия живее първо в Рим, където в продължение на няколко години следва архитектура, но решава да се премести в „Л’Ориентале“, където посещава четиригодишните курсове по руски и български език. Завършва през 1970 г. специалност „Славянски езици и литератури“ с дипломна работа по стара руска литература, посветена на „Слово о полку Игореве“ (научен ръководител е един друг доайен на италианската славистика – Леоне Пачини Савой, титуляр на Катедрата по руски език и литература, а втори ръководител е русистката Итала Пиа Сбрициоло). По време на студентските си години тя се запознава с Джанернесто Дал’Альо, тогава асистент по руски език и литература, за когото се омъжва през 1971 г.; през същата година започва да работи постоянно в „Л’Ориентале“, като първоначално води упражнения по руски език за студентите от трети и четвърти курс и същевременно е библиотекарка.

През 1976 г. В. Спасова печели национален конкурс за преподавателска правоспособност и работи по договор в „Л’Ориентале“, а през 1981, пак с конкурс, е назначена на редовно място като утвърден изследовател (*ricercatore confermato*) по руски език и литература в Историко-филологическия факултет (*Facoltà di lettere*). Дейността си като русист тя допълва с курсове в Катедрата по български език и литература през периода, когато там работят Г. Димов и Р. Пикио, а от учебната 1991/1992 година преподаването е

възложено изцяло на нея, като през 1997/1998 г. към това се прибавя и курсът по църковнославянска литература. От 2003 до 2005 г. В. Спасова преподава български език и литература и в Университета в Бари.

Преподавателската дейност беше основната ѝ страст: тя беше преподавател, дълбоко обичан от студентите заради своите културни и човешки качества, и високо ценен от колегите заради своята готовност за сътрудничество и дух на колегиалност, с които подхождаше към работата си. Научната ѝ дейност започва в областта на сравнителното литературознание, а по-късно се насочва към проблемите на текстологията върху документи и текстове от старобългарската литература, староруската литература, църковнославянската литература и апокрифната литература на православната Славия. Сред темите, които разглежда в своите статии, фигурират творчеството на Димчо Дебелянов, съдбата на някои италиански автори в България (Франческо Соаве, Данте, Силвио Пелико), литературата на Възраждането, както и творчеството на Любен Каравелов. Тя е и преводачка от български на италиански, а през 70-те и 80-те години често сътрудничи с издателство Bulzoni; сред нейните трудове се откроява преводът на книгата на Димитър Ангелов *Богомилството в България* (италиански превод *Il bogomilismo, un'eresia medievale bulgara*, 1979). Тя е сред организаторите на Първия италиански славистичен конгрес, проведен в Сеяно ди Вико Екуенсе през 1991 г., който по много показатели представлява вододел в италианската славистика¹⁶.

От 90-те години насам, за съжаление, поредица от здравословни проблеми често ограничава научната ѝ и преподавателска дейност и я принуждава, с голяма болка, значително да намали своите пътувания до България и контактите с нейната широка мрежа от приятели и колеги. Остават неиздадени и незавършени трудове, на които се посвещава в последните години от живота си: монография за литературната дейност на Любен Каравелов в периода след заминаването му от Русия, свързана с проблемите на формирането на „литературна съвест“ и с особеностите на българската литература от периода на Възраждането; италианско издание на „Повест о Горе и Злочастии“; антология на българската литература и антология на църковнославянската литература за студенти.

От 1999 г. Вардарина Спасова е подпомагана в преподавателската си дейност от Татяна Лекова, първоначално дошла в „Л'Ориентале“ като лектор, след това назначена като изследовател, а накрая като доцент, която я наследява като титуляр на Катедрата по български език и литература след нейното пенсиониране. Лекова се занимава главно с филология и старобългарска литература и успява да преведе неаполитанската българистика през

¹⁶ Brogi Bercoff, G., Dell'Agata, G., Marchesani, P., Picchio, R. (състав.) *La slavistica in Italia: cinquant'anni di studi, 1940 – 1990*. Рим, 1994.

един доста сложен период за цялата италианска университетска система, особено за хуманитарния сектор, засегнат от финансови съкращения и общ спад в броя на записаните студенти. Лекова се пенсионира през 2024 г., но договорът ѝ е удължен с още две години, за да може да бъде организирана приемственост за Катедрата по български език и литература.

Също през 2024 г. в „Л’Ориентале“ е назначен като професор по славистика Алесандро Мария Бруни – изключително активен и способен учен, добре познат в България, където е специализирал при проф. Иван Добрев, и която посещава често за участие в различни научни форуми, владее отлично езика и публикува редовно в български научни издания. На събранието на академиците на 19 юни 2025 г. проф. Алесандро Мария Бруни е избран за чуждестранен член на БАН, а на 15 октомври му е връчен диплом и изнася академична лекция¹⁷. Макар тясната му специалност да не е по български език, той многократно е изразявал готовността си да работи, за да бъде запазена Катедрата по български език и литература и за да се върне значението, което ѝ се полага в университетските програми. С неговата енергия и способности едва ли може да има съмнение, че ще успее да постигне поставената цел.

Франческо Дал’Альо
Институт за исторически изследвания
Българска академия на науките

¹⁷ Вж. <https://www.bas.bg/?p=59353>.

Българският език в Неаполския университет „Л’Ориентале“ (2018 – 2025)

Към настоящия момент Неаполският университет „Л’Ориентале“ продължава да бъде единственият университетски център в Италия, който предлага преподаване на български език както в бакалавърска, така и в магистърска степен. Българският език се изучава от студенти в специалностите „Културна и езикова медиация“ и „Сравнителни науки за езика и културата“ към Департамента за езикови, литературни и сравнителни изследвания, но може да бъде избран и като курс, по който се полага изпит, от студенти от други факултети. Българският език се изучава с хорариум от 6 часа седмично – 2 часа лекции по дисциплината и 4 часа упражнения практически български език (към момента упражненията са част от задълженията на лектора по български език и култура). Курсът по език е целогодишен с финален годишен изпит (устен и писмен).

Обучението по литература се реализира в три тематични цикъла: старобългарска книжнина, възрожденска литература и нова литература. Тази дългогодишна традиция и приемственост са заложени от класиците на неаполитанската и италианската славистика – Енрико Дамяни, Луиджи Салвини, Лавиния Бориеро (Пикио) и Рикардо Пикио. През 2022 г. 80-годишнината от основаването на българистиката и полонистиката (1942 – 2022) от Енрико Дамяни беше отбелязана с мащабна международна конференция.

От 2018 г. насам курсът по български език и литература с лекторат поддържа стабилно присъствие и видимост въпреки временния спад в новопостъпващите студенти след ковид пандемията. Тази видимост и силно културно присъствие се дължат и на редица допълнителни инициативи – редовно присъствие в Деня на отворени дни (което в последните две години прерасна в изключително богато културно събитие – „Фестивал на езиците“), цикли лекции с гости от български и чуждестранни университети, научни и културни събития – представяне на български документални филми¹, срещи с писатели и др., в които нашите студенти се включват като преки участници или слушатели.

Активно се насърчава участие в Летните семинари по български език в СУ „Св. Климент Охридски“ и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, както и специализации по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. В края на обучението си наши студенти достигат до равнище B2 – C1 и използват активно компетентностите си на български език за свои изследвания и лични проекти.

¹ Филмът на Ирена Даскалова „Усещане за принадлежност“, посветен на делото на българските католици; филмът на Борис Славчев „Античният Пловдив“.

По-долу ще бъдат представени основни области на научна, изследователска и културна активност, свързана с българския език и култура в „Ориентале“.

1) Учебно-научна екосистема и студентска активност

Студентската научноизследователска и научно-практическа дейност е „многопосочна“ и следва интересите на обучаемите. За студентите се създават условия за изява в областта на филологията, лингвистиката, литературната критика, превода, социологията, политическите науки и фолклористиката, насърчавани от доц. Татяна Лекова, а в последните години – и от лектора д-р Мая Падешка. Видима е приемствеността в учебно-научната работа. Но има и множество новости, особено по отношение на темите за бакалавърски и магистърски тези, които са насочени към следните тематични ядра: старобългарска книжнина и епиграфика, история на титулатурата, религиозно-културни образи, митология, възрожденска и нова литература (Софроний Врачански, Паисий Хилендарски, възрожденски театър, Елин Пелин, П. Яворов, Кръгът „Мисъл“), теория и практика на превода (вкл. преводи на Яворов и Елин Пелин), сравнителни граматически изследвания (система на миналите времена) и съпоставителни културни анализи (учебни програми, рецепция на български автори в Италия). Срещите и разговорите с Георги Господинов провокираха интереса на студентите към семантично-стилистично изследване на неговите романи.

В рамките на т.нар. *altre attività* (задължителноизбираеми дисциплини за студентите от „Л’Ориентале“) бяха проведени няколко много успешни семинара, посветени на българската култура, история, език. Особено силно влияние върху италианските студенти оказва форумът „Месец на българското кино“ (2021; съвместна инициатива с Българския културен институт в Рим и Гледам.бг). Част от гостите на това киносъбитие бяха Алекс Алексиев, Яна Титова, Ники Илиев. Семинарът завърши със създаване на критичен отзив, а пет от най-добрите студентски есета бяха публикувани в сп. „Филологически форум“². Инициативата е пример за вътрешноуниверситетска дейност, прераснала в сериозна критико-изследователска позиция спрямо явления от съвременната българска култура. Лекционните цикли, посветени на България и българската култура, също генерират публикации; показателно е постепенното утвърждаване на автори като Дебора Мацука, която публикува рецензии и критически очерци както в „Български език и литература“, така и във „Филологически форум“. През годините наши гости са били проф. Т. Христов, проф. Н. Сталянова, доц. Е. Крейчова, доц. Иван Крейчи, доц. Вл. Миланов, проф. Георги Николов, доц. Елка Трайкова, доц. Гергана Падарева, д-р София Мицова, Георги Господинов, Борис Славчев и др. Семинарите

² Филологически форум, 2021, бр. 2 (14), 216–230.

за българската култура формират „мост“ между академичната аудитория и широката студентска публика. Този модел поддържа висока посещаемост и мотивира италианските студенти да запишат курса по български език.

2) Проекти: от архиви до дигитални формати

Благодарение на някои национални програми на МОН и подкрепата на българските институции и университети екипи от студенти в Неаполския университет се включват в редица проекти, сред които специално ще отбележа Интердисциплинарния пътуващ семинар „Живописна България“ (2024 – 2025), с ръководител проф. Любка Липчева-Пранджева. Изследователската работа на младите колеги по тази част от проекта беше събрана в литературен атлас³. Нашият екип, съвместно с екипа от университета „Ка'Фоскари“, Венеция, избра широкообхватната тема за „убежищата на паметта“ в българската литература“, която студентите от Неаполския университет Тициана ди Феличе и Фабио Аштар Теларико прочетоха през пътеписите на Ив. Вазов и „Мемоарите“ на царица Йоанна.

Интерес у нашите студенти породил възможността за участие по проекти в рамките на НП „Неразказаните истории на българите“, МОН. Студентите Луиджи Конте и Мария Елизабета Ванакоре взеха активно участие в проекта „Дора Николова-Битау – българска и световна“ (Културна асоциация „Будител“, Неапол, ръководител д-р М. Падешка), Проектът изследва живота и творчеството на българо-италианската художничка Дора Битау, която е автор на серии от картини, посветени на светите братя Кирил и Методий и на българските владетели. Дватама студенти, след вълнуваща среща с г-жа Дора Битау, написаха за изданието по проекта „Атлас „Кирил и Методий““ кратък биографичен очерк за художничката. Участваха и с презентация по темата на Деветата международна интердисциплинарна конференция „Рах Еуропаеа: гневът и мирът в европейската цивилизация. Български рефлексии“, Атина, 2023 г.

Друг проект, който предизвика изследователския интерес на студентите, беше проектът „Дигитализация на ватикански и италиански архиви“ (НП „Неразказаните истории на българите“, ръководител д-р М. Падешка). Целта на проекта е да се дигитализират и анализират издания на ватиканския официоз Osservatore Romano от 1877 г. Резултатите са научни публикации в списание „Български език и литература“ и студентско участие във форума „100 години Рикардо Пикио“ (Рим). Предстои да излезе книгата „Освобождението на България през погледа на европейските медии“ (Аз-буки, 2025,

³ *ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ. ЛИТЕРАТУРЕН АТЛАС. МНОГОЕЗИЧНИ МАРШРУТИ*. ТОМ 2. Колектив. Пловдив: Пловдивско университетско издателство, 2025, 427 стр.

⁴ Атласът е достъпен на сайта на НИ „Аз-буки“: АТЛАС „КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

издание на БУ „Асен и Илия Пейкови“, Рим), в която сред авторите са Фабио А. Теларико и Тициана ди Феличе. От работата върху Osservatore Romano се формулират приносни аналитични изводи за дискурса *България – Балканите в европейската преса* в навечерието на Освобождението: напр. системното вписване на България в „балканския контекст“ и употребата на лексеми като „провинция“ вместо „нация“ и „революция“ вместо „освобождение“, които пренареждат оценъчните акценти на еманципирането и националноосвободителната идея. Тези наблюдения са не само принос към историята на идеите, но и учебен ресурс за критическа медийна грамотност.

Екип наши студенти, вече утвърдени млади учени, какъвто е Фабио Аштар Теларико, създаде научната монография *Teaching Memoirs as Literature of Memory in Eastern European History* (в съавторство с Мая Падешка; научен редактор проф. Тодор Христов), с планирано за началото на 2026 г. издание в НИ „Аз-буки“).

3) Научни форуми и културни програми

Специално внимание заслужава редовното присъствие на студенти от университета „Л’Ориентале“ на международни студентски конференции. Неизменно е участието ни в изданията на Виенските четения, които традиционно се провеждат в началото на декември в Българския културен институт „Дом Витгенщайн“, Виена. През годините 2019, 2020, 2022, 2023 и 2024 г. студентите участват в това единствено по рода си научно събитие за студенти българи от целия свят, като впоследствие докладите се публикуват в сборници.

Нашите студенти участваха активно в подготовката и провеждането на две големи международни конференции, чийто домакин беше Катедрата по славянска филология, български език и българска литература към Неаполския университет. През 2021 г. беше проведена конференцията „Българският език, литература и култура – пътища през мултикултурния свят“⁵, а през 2022 – 2023 г. бяха проведени две международни срещи на неаполитанската славистика и българистика (*Ottant’anni di studi bulgaristici e polonistici a Napoli* (1942 – 2022) и *La bulgaristica e la polonistica nel XXI secolo tra tradizione e innovazione* Convegno internazionale dedicato alla memoria di Enrico Damiani (1892 – 1953) и *Le letterature slave nel XXI secolo tra regionalismi e globalizzazione*). Докладите са публикувани в специално издание на сп. „Български език и литература“.

4) Специализации и сертификация

В периода 2023 – 2025 г. студенти на „Л’Ориентале“ са одобрени за специализации по ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката“ към Кирило-Методиевския научен център при БАН и Великотърновския универси-

⁵ Едноименният сборник, издаден с подкрепата на МОН, е достъпен на сайта на издателство Аз-буки: <https://bit.ly/4aNggzw>.

тет „Св. св. Кирил и Методий“. През 2024 г. са положени изпити за равнище B2 по пилотна програма на ПУ „Паисий Хилендарски“. В напреднала подготовка е инициативата за създаване на сертифициращ изпитен център (ДЕО към СУ) в рамките на университетския център за езиково обучение CLAOR с възможност за полагане на изпит, администриран от Департамента за езиково обучение към СУ „Св. Климент Охридски“. Реализирането на тази идея ще позиционира Неапол като важен изпитен университетски център по български език като чужд в Италия.

5) Контакти с културни и образователни институции в Италия

Лекторатът по български език и култура към Неаполския университет „Л’Ориентале“ работи активно с Културната асоциация „Будител“ с българско училище в гр. Неапол, където студентите могат да провеждат своя задължителен стаж (сключено е споразумение между Университета и Асоциацията). Развива се активна съвместна дейност и с Българското училище „Асен и Илия Пейкови“, Рим/Флоренция/Авелино, където досегашният лектор д-р Мая Падешка е училищен ръководител от 2022 г. Училището разкрива работни места за наши студенти с добро владение на български език. На празника на българското кино – едно изключително важно културно събитие в календара на Българския културен институт в Рим, през 2025 г. студентката от лектората по български език Поли Калъпчийска беше поканена за официален преводач.

Заклучение

В периода 2018 – 2025 г. българистиката в „Л’Ориентале“ укрепва своето уникално място в Италия чрез устойчиво преподаване, интердисциплинарни проекти и мрежа от партньорства. Акцентът върху публикуване на студентски изследвания, целенасочената работа с архивни и медийни корпуси и международната видимост чрез конференции и семинари формират система, която свързва академичния стандарт с публичното знание. Чрез възможностите, предоставени на чуждестранната българистика от националните програми на МОН, студентите в Неаполския университет имат възможност не само да развият своите компетентности в областта на българистичните изследвания, но и да изградят лични планове за професионално и личностно израстване.

Мая Падешка
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
лектор в Неаполския университет през 2018 – 2025

НОВИ ХОРИЗОНТИ

Завръщане на специалност „Българистика“ на академичната карта на САЩ

Въпреки че Съединените американски щати са дом на една от най-големите български имигрантски общности в света, българската диаспора все още среща предизвикателства по пътя към своето институционално и обществено утвърждаване – процес, който други източноевропейски общности са постигнали по-рано. Макар българите в Америка да са няколкостотин хиляди, те все още нямат свои политически представители на щатско или федерално ниво, нито национална организация, която да защитава интересите им в рамките на САЩ. В същото време културният живот на общността е изключително богат, с многобройни събития, организирани от мрежата на българските неделни училища, културни центрове и църковни общини. За съжаление, не всяка българска общност в Америка може да се похвали със собствено училище или храм. Децата на тези имигранти често разчитат на усилията на своите родители и ентузиасты, за да съхранят езика и връзката си с родината.

На този фон през последните десетилетия българският език напълно отсъстваше от академичните институции в САЩ. Въпреки че хиляди деца на български имигранти преминаха през системата на американското висше образование, те дълго време нямаха възможност да надградят или съхранят знанията си по роден език в американски колежи и университети. Последните американски възпитаници по „Българистика“ трудно намираха реализация по специалността си.

Причините, довели до изчезването на специалността „Българистика“ от академичната карта на САЩ, са многопосочни. По време на Студената война България, намираща се „от другата страна на Желязната завеса“, поражда известен интерес и любопитство сред изследователите и студентите. След падането на комунизма и стабилното позициониране на България в рамките на ЕС и НАТО този интерес постепенно намалява. Сериозно предизвикателство пред популяризирането на българския език е и недостатъчната информираност на американското общество за България. Накратко, страната ни не се е рекламирала добре. Липсата на директен полет между САЩ и България

повече от 20 години, ограничените туристически потоци и отсъствието на ярки публични фигури, които да популяризират България, допринасят тя да остане слабо позната, а оттам и интересът към нейната култура, история и език да бъде ограничен.

В същото време българите в Америка са наследници на бележити личности, оставили трайна следа в американската култура, наука и обществен живот – авторът Стоян Христов, чиято книга „Това е моята страна“ е била любима на президента Франклин Делано Рузвелт; пилотът и изобретател Асен Йорданов, наричан баща на съвременната гражданска авиация в САЩ; изобретателят Джон Атанасов; проф. Виден Табаков и режисьорът Тед Кочев. Техните постижения доказват, че българите традиционно допринасят за развитието на американското общество. И все пак тези индивидуални успехи контрастират с ограниченото присъствие на България и българския език в обществения и академичния живот на САЩ. Българщината сякаш къкри в американския *melting pot*, но твърде дълго остава непозната на широката общественост.

Последните години обаче бележат положителна промяна. В Америка се оформя новият профил на българската общност, в чието ядро стоят децата на имигрантите, пристигнали след 1990 г. Това са успели, образовани и социално активни млади хора. За тях не са характерни стереотипите на миналото и мита за „малката и бедна“ България. Те са възпитани в духа на американската демокрация, но и в любов към България – към нейната култура, традиции и духовност. За мнозина от тях България е къс от Рая – спомен за летата с баба и дядо, за вкусната домашна храна, за истинските приятелства, за свободата да играеш по улиците на малкия град и за спиращите дъха красоти на природата. За тези млади хора българските корени са източник на самочувствие, българският език е сила, а българската история – вдъхновение. От тях няма да чуете мита за „малка и бедна страна“, а по-често ще чуете: „България е древна и прекрасна земя – пространство, където красотата на природата е вплетена в традициите и жаждата за знание и прогрес“. Именно тези млади хора – с техните мечти, идеи и таланти – са гръбнакът на бъдещата българска общност в САЩ. Затова държавата трябва да им даде повече възможности да опознаят родината си и да се гордеят с нея.

Това бе и основният мотив зад инициативата за възстановяване на специалността „Българистика“ на академичната карта на САЩ. Идеята се роди от изненадващата констатация, че такава програма в страната изобщо не съществува – парадоксално за държавата, родина на кирилицата. Бърз преглед на факултетите по славистика и евразийски изследвания показва, че преподаватели по български език почти няма, а там, където има, липсва интерес към създаване на цялостна специалност. Това наложи нов подход, включващ използването на държавен ресурс и възможностите, които предоставя Министерството на образованието и науката (МОН).

В Генералното консулство на България в Чикаго беше направен анализ кой американски университет би бил най-подходящ за стартирането на такава програма. Естественият избор беше Университетът на Илинойс в Ърбана-Шампейн – един от най-престижните университети в САЩ, в който се обучават и много студенти от български произход. На 14 март 2024 г. се проведе първата среща между генералния консул Светослав Станков и проф. Джон Рандолф, директор на Центъра за руски, източноевропейски и евразийски изследвания (REEEC). Двете страни се обединиха около идеята, че създаването на специалност „Българистика“ има голям академичен и културен потенциал. За отличните отношения между Генералното консулство и Центъра допринесоха положителните впечатления от работата на проф. Мария Тодорова, както и дългогодишният интерес към България на проф. Ричард Темпест и проф. Дона Бюканън – ръководител на танцовия състав по български народни танци в Университета.

В продължение на почти година се водеше интензивна кореспонденция между Генералното консулство, МОН и Университета на Илинойс, за да се покрият всички изисквания. Взе се решение лекторатът по български език да бъде изцяло финансиран от МОН. Сключено бе споразумение за срок от пет години, в рамките на което дисциплината ще се предлага като избираем курс, а при наличие на достатъчен интерес – да се развие като втора специалност (Minor) или дори като основна (Major). Малко по-късно Софийският и Великотърновският университет, в координация с Генералното консулство, подписаха споразумения с Университета на Илинойс за академичен и научен обмен. В края на 2024 г. МОН предостави две стипендии за студенти от Университета на Илинойс за участие в летните семинари на Софийския и Великотърновския университет през 2025 г.

След като длъжностната характеристика на бъдещия преподавател беше съгласувана между двете институции, през май 2025 г. бе обявен конкурс за гост-лектор, спечелен от гл. ас. д-р Илияна Димитрова от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. След като беше одобрена и от преподавателите от Катедрата по славянски езици и литератури, на 13 октомври 2025 г. д-р Димитрова пристигна в кампуса на Университета на Илинойс, с което официално започна нейният академичен мандат.

Целият процес по създаването на първия лекторат по „Българистика“ в САЩ от десетилетия насам разкри редица нормативни и логистични предизвикателства в българската уредба за създаване на такива структури. Анализът, извършен от Генералното консулство и МОН, показва, че част от действащите разпоредби не са актуализирани от години и не отговарят на съвременните реалности в приемащите държави. Това доведе до формиране на политическа воля да бъде направен цялостен преглед на системата за финансиране и управление на лекторите по български език и култура в чужбина.

Едно е сигурно: лекторатите по български език, култура и история носят престиж на България, изграждат трайни мостове с приемащите държави и се превръщат в интелектуални гнезда на бъдещите приятели на нашата страна по света. Създаването на лектората в Университета на Илинойс – само за по-малко от две години от възникването на идеята – е ярко доказателство за жизнеността и потенциала на българистиката. Някой би го нарекъл късмет, но по думите на Сенека: „Късмет е, когато подготовката се срещне с възможността“.

Началото на програмата по български език и култура в Университета на Илинойс Ърбана-Шампейн през академичната 2025/2026 година бе поставено на 20 октомври 2025 г. (понеделник). Датата бележи средата на зимния семестър в Университета и беше предложена от проф. Дейвид Купър – ръководител на Департамента по славянски езици и литератури (Department of Slavic Languages and Literatures). Началото на академичната учебна година в Университета е на 25 август, но изборът на 20 октомври позволи административните и организационните процедури, свързани с откриването на програмата, да бъдат завършени спокойно и тя да започне безпроблемно, макар и в средата на първия семестър.

Към настоящия момент български език се изучава от единадесет студенти – четирима в курса за напреднали и седем в курса за начинаещи.

Курсът за напреднали е предназначен за студенти, които вече владеят езика. Това са обучаеми, за които се предполага, че са с български произход (Bulgarian for Heritage Speakers) и които са усвоили езика в естествена среда. Трима от студентите в групата принадлежат към тази категория.

Интересен факт е, че занятията се посещават и от американец (Glen Layne-Worthey), който няма български корени. Той е изучавал български език преди време, но по-късно е прекъснал и е започнал интензивно да се е заминава с руски език. Въпреки това интересът и привързаността му към българския език са се запазили, за което свидетелства и неговото стопроцентово присъствие на занятията. Глен не е студент – понастоящем той работи в Университета на Илинойс Ърбана-Шампейн като заместник-директор на „Услуги в подкрепа на научните изследвания“ в Изследователския център *HathiTrust* към Училището по информационни науки.

Останалите трима студенти в групата са с български произход – или единият, или двамата им родители са българи. В групата има както първокурсници, така и студенти в последен курс, обучаващи се в различни специалности: „Политически науки“, „Компютърно инженерство“ и „Индустриално инженерство“.

Нивото на владееене на българския език в групата е много добро, като най-големи затруднения студентите срещат при говорене и писане. В устната и писмената им реч се наблюдава известна интерференция от английския език, изразяваща се в стилистични неточности, както и граматически, право-

писни и пунктуационни грешки. Речниковият им запас също има потенциал за обогатяване и разширяване.

Курсът „Bulgarian for Heritage Speakers“ (български език за студенти от български произход) се провежда три пъти седмично по час и петдесет минути в периода 20 октомври – 10 декември 2025 г. (втората половина на семестъра). Макар и с продължителност само осем седмици, интензивният му формат осигурява натоварване, еквивалентно на стандартен тричасов курс (3 credit hours).

Курсът по български език за начинаещи (First-year Bulgarian Language) се посещава от седем студенти от различни курсове и специалности – „Здравна администрация“, „Информатика“, „Педагогика“, „Икономика и финанси“, „Журналистика“, „Право и политически науки“ и „Икономика“. Сред тях има студентка, на която и двамата родители са българи, и друга студентка, на която бащата е българин. И двете студентки обаче не владеят езика.

Обучението е структурирано като двукредитен (2 credit hours) интензивен курс от втората половина на семестъра, провеждан в периода 20 октомври – 10 декември 2025 г. с четири занятия седмично. Съкратеният осемседмичен формат осигурява еквивалентно натоварване чрез повишена седмична интензивност.

И двата курса по български език ще продължат и през летния семестър на академичната 2025/2026 година. Освен тях на студентите ще бъде предложен и още един курс – „Въведение в българската култура“ (Introduction to Bulgarian Culture). Курсът има за цел да запознае студентите с богатото и разнообразно културно наследство на България. Чрез тематични дискусии, посветени на историята, изкуството, фолклора, киното и съвременния живот, ще се изследва как българите изразяват своята идентичност в контекста на Балканите и Европа – в културното пространство между Изтока и Запада. Особено внимание ще бъде отделено на по-малко видимите и осъзнавани аспекти на българската народопсихология – ценности, модели на поведение, вярвания и емоционални нагласи.

Курсът „Въведение в българската култура“ ще бъде предложен на вниманието на студентите от понеделник, 3 ноември 2025 г. Крайният срок за записване в курсовете, предлагани от Университета, е 2 февруари 2026 г., а вторият семестър започва на 20 януари 2026 г.

Българският език е третият по брой студенти сред преподаваните славянски езици в Университета. Първи е руският език с около 40 студенти, втори – полският език с приблизително 20, а българският е на трето място с 11 студенти. След него се нареждат чешкият, украинският, сръбският, хърватският и босненският език, които също се преподават в Катедрата по славянски езици и литератури на Университета на Илинойс Ърбана-Шампейн.

Прави впечатление, че интересът към българския език е значителен. Към групите по български език се бяха присъединили и допълнителни студенти,

които впоследствие трябваше да отпаднат поради невъзможност да надвишат допустимия брой кредити. Ако кредитният лимит през втория семестър позволи, към курсовете по български език вероятно ще се присъединят нови студенти. Да пожелаем успех на специалността „Българистика“.

Светослав Станков, генерален консул в Чикаго

**Илияна Димитрова,
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
лектор в Университета на Илинойс**

НАУЧЕН ЖИВОТ

Национална научна конференция „Мисията на жената в литературата“

На 19 и 20 юни 2025 г. в конферентно-изследователски център „Яйцето“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе Национална научна конференция с международно участие за студенти, млади учени, докторанти, постдокторанти, нехабилитирани преподаватели и изследователи на тема „Мисията на жената в литературата“.

Конференцията бе открита от ръководителя на проекта „Мисията на жената в литературата“ гл. ас. д-р Радея Гешева. Тя покани проф. д-р Гергана Петкова, декан на Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, и доц. д-р Мария Пилева, зам.-директор на Института за литература при Българската академия на науките, да изнесат приветствени слова. Проф. Петкова изрази благодарности към целия организационен екип, като пожела успех на конференцията. В приветственото си слово доц. Пилева сподели, че мисията на жената е много интересна тема и завърши изказването си с японската поговорка: „Езикът на жената е нейният меч и той никога не ръждяса“.

Ръководителят на проекта Радея Гешева представи организационния екип, който се състои от Илияна Чалъкова, Мартин Димитров, Милена Сахакян – ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“, Елена Борисова и Боряна Владимирова – Институт за литература при Българската академия на науките. В конференцията се включиха 35 участници от Факултета по класически и нови филологии, Факултета по славянски филологии и Факултета по педагогика на Софийския университет, НБУ, Академията на МВР, УниБИТ, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Института за психотерапия „Орфеус“, Тракийския университет – Стара Загора, Женевския университет – UNIGE, Университета в Гранада, Института за балканистика с Център по тракология, Института по философия и социология и Института за литература при Българската академия на науките.

Гергана Петкова (СУ „Св. Климент Охридски“) изнесе пленарен доклад на тема *За мисията на жената...* и щрихира преобърнатите представи за

жената през XIX и XX век. В текста ѝ бяха открити фигурите на първата жена носител на Нобелова награда (Мария Кюри), на първата жена министър-председател на Индия (Индира Ганди) и образът на майката, съпругата и лидера в лицето на Екатерина Каравелова. Пленарният доклад завърши с културните различия между Изтока и Запада.

Първият доклад от конференцията бе на Андриана Спасова (Институт за литература, БАН). Неговата тема *Българката и модерността: Женските организации във възрожденското общество* разкри детайлно образователната и благотворителна роля на женските организации през епохата на Възраждането. Десислава Кръстева (СУ „Св. Климент Охридски“) представи *Образът на майката в българските народни приказки и неговото възприемане*. Изяснено бе значението му в народното съзнание като символ на живот, грижа и морална устойчивост. Разгледана бе и дихотомията добра майка – зла мащеха в българското приказно творчество. Таня Стоилова (ПУ „Паисий Хилендарски“) изнесе доклада *Открояване на звукови мотиви в лирическото творчество на Мара Белчева*. С него се разкри тяхната ключова роля в поезията ѝ и вариациите от мълчанието до вика, както и звуковият мотив. В доклада си „*Човек закалява своя характер само в борбата...*“: *цирихи към живота и делото на Адриана Будевска* Елена Борисова (Институт за литература, БАН) отрази професионалния път на актрисата – от образованието в Русия до ролите ѝ на Нора и Далила в Народния театър. Изследователката открии уволнението на Адриана Будевска, нейните статии за развитието на театъра и спомените за съвременници като Николай Лилиев, Мара Белчева, Кръстьо Сарафов. В края на тази сесия Елена Борисова представи проекта „Жените в българската литература – извороведски изследвания, дигитална платформа“ с ръководител Людмила Малинова (Институт за литература, БАН). Тя сподели основната цел на инициативата, свързана със създаване и представяне на нови знания за жените, излизане от сянката на историята на редица личности, творби и факти.

Следващият доклад *Носталгията като съпротива. Мемоарната книга на Соня Димитрова „Спомените на една змеица“* бе изнесен от Теодора Кашилска (Институт за литература, БАН). В него тя представи личността на съпругата на писателя Змей Горянин като активен участник и съмишленик в творческия му живот. Спомените ѝ бяха открити като ярко свидетелство за маргинализирания творец и неговата драма. Изследването на Петър Михайлов (Институт за литература, БАН) *Присъствието на жените в два романа на Фани Попова Мутафова („Солунският чудотворец“ и „Дъщерята на Калояна“)* разкри ключовото значение на женските образи като катализатори на действието в тези исторически романи, а също и спецификите на мъжко-женските отношения в тях. Любопитен бе докладът на Теменужка Михайлова (ЮЗУ „Неофит Рилски“) *Разрушителната женственост: Ролята на Кати Еймс от романа на Стайнбек „На изток от рая“*. В него тя изследва един от най-зловещите и провокативни образи в американската литература и

открий сложността на женската идентичност в произведението. Особено интригуващ бе анализът на Даниел Полихронов (СУ „Св. Климент Охридски“) за *Образът на жената в съвременните попфолк текстове: типологии, архетипи и педагогически импликации*, в който бе разгледан многоликият образ на жената в попфолк музиката чрез анализ на лирическите текстове на песните.

Александър Христов (СУ „Св. Климент Охридски“) изнесе доклад на тема *Трансформацията на средновековните наративни текстове в поезията на Мари дьо Франс* и разкри специфики на куртоазната поезия на една от най-изявените поетеси през Средновековието. Десислава Тимчева (СУ „Св. Климент Охридски“) представи изследването *Три проявления на женското в образите на „Трите Марии“ на Ракел де Кейрош*. В него тя разгледа символиката на имената в романа, а също и трите персонажа, които са прототип на авторката, репрезентация на жертвата и на праведната. Докладът на Илияна Чалъкова (СУ „Св. Климент Охридски“) *Паулина Шизиане и огласените теми табу в мозамбикското общество* бе фокусиран върху първата жена, която е публикувала роман в Мозамбик. Разгледани бяха някои от водещите теми в творчеството ѝ като любовта, войната, новия път на мозамбикското общество. Представената тема от Радея Гешева (СУ „Св. Климент Охридски“) бе *Мисията на жената в италианската литература на XX век – Мария Белончи и наградата „Стрега“*. Тя запозна аудиторията с различните видове литературни награди, които се присъждат в Италия, както и с творческия портрет на Мария Белончи – писателка, журналистка, авторка на исторически романи и създателка на литературната награда „Стрега“. Отделено бе внимание и на социокултурния контекст по времето, когато тя се учредява, с позовавания на различни автори – носители на наградата през годините. Явор Райчев (СУ „Св. Климент Охридски“, Университет в Гранада) привлече вниманието с доклада *Женският субект в трилогията „Хроники на възродения свят“ на Лича Троици между съдбата и избора*. В него се представя една от пионерките на съвременното италианско фентъзи и се интерпретира главният женски персонаж през теорията на Джудит Бътлър.

Интересен бе и докладът на Кристина Иванова (СУ „Св. Климент Охридски“) *Образът на Тоши Миядзава в творчеството на Кенджи Миядзава*. Тя представи биографията на японския писател, а също така и ключовата роля на сестра му Тоши в произведенията му. Изследването на Милена Сахакян (СУ „Св. Климент Охридски“) *От мълчание към глас: жената писател в следвоенната японска литература* проследи мисията на жената писател по това време в Япония. Изследователката се спря на авторките Фумико Енчи, Аяко Миура и Йошико Шигекане, в чието творчество доминират потиснатите женски преживявания. Мартин Димитров (СУ „Св. Климент Охридски“) в доклада си *Монахинята-шогун Ходжо Масако – историческа роля и културни аспекти* се насочи към историческия контекст, биографичните сведения за нея, значимата ѝ роля на съпруга на първия шогун в Япония.

Данила Райчева (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) представи изследването *Разкази против забрава: Жените като пазители на паметта в сборника Krik? Krak! на Едуидж Дантикат*. Текстът ѝ разкри ролята на жената при съхраняването на колективната памет по време на политически и социални кризи. Фокусът бе върху разказите „Децата на морето“ и „1937“ на американската писателка от хаитянски произход Едуидж Дантикат. Изнесенният доклад от Боряна Владимирова (Институт за литература при БАН) бе на тема *Алис Лидъл – музата на Луис Карол за „Страната на чудесата“*. Изследването разгледа личността на писателя Луис Карол, неговия житейски път, който се преплита с този на семейство Лидъл. Основен фокус бе ключовата му среща с Алис Лидъл и импулсът да напише за нея „Алиса в Страната на чудесата“ и „Алиса в Огледалния свят“. Темата на Галина Деведжиева (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) *Гений в сянката на гении: Мери Шели и „Франкенщайн“* разкри творческия и житейския портрет на писателката Мери Шели. Докладът се фокусира върху критическите интерпретации на романа „Франкенщайн“ и неговата културна значимост. Елена Борисова (Институт за литература при БАН) и Георги Добрев (Институт за психотерапия „Орфеус“) като съавтори представиха общ доклад на тема *Травма и разпад на идентичността, поставени на една психодраматична сцена в „Изтрещяване“ на Сара Кейн*. В него те се насочиха към открояване на значимостта на драматургията на Сара Кейн, спецификите в творчеството ѝ и по-конкретно – на психоаналитичен анализ на пиесата „Изтрещяване“ и критическите отзиви за нея.

Никола Пировски (ТрУ „Стара Загора“, ИФС – БАН) разгледа темата за *Жената в медицинската литература – от митологичен символ до съвременен субект на знание*. В изследването си той се фокусира върху митологичния символ на жените в Египет, Елада и Азия. Разкрит бе и приносът им в медицинската литература по света и в България. Особено любопитно бе разглеждането на женското тяло през епохата на постмодернизма и анализирането на образа на жената киборг. Божана Филипова (Институт за литература при БАН) представи доклада си *Музи, вдъхновителки, изкусителки. Към проблема за присъствието на жената в творчеството*. Тя разгледа образа на музата през Античността, Средновековието и Италианския ренесанс. В текста ѝ бяха открити жени вдъхновителки на поети и художници. А фокусът бе върху идеала за женска красота в лицето на Симонета Веспучи – музата на художника Сандро Ботичели за картината „Раждането на Венера“. Темата на изследването на Юлиан Райчев (УниБИТ, УНСС, Женевски университет – UNIGE) *Творческата мисия на швейцарските художнички модернистки Алис Басет и Данута Стриенска. Поезия от цветове и форми в изкуството на витража и монументалната бродерия в католическите църкви „Св. Йосиф“, „Христос Крал“ и „Св. Тереза“ в Женева* откри творческия портрет на Алис Басет, която създава шест витража за католическата църква „Св. Йосиф“ в Женева, а също и монументалната бродерия и мозайката за други

църкви. В доклада бе направен и компаративен анализ между творчеството на Алис Басет и Данута Стриенска, която също създава витражи. Докладът на Теодора Драганова (ПУ „Паисий Хилендарски“) *Еманципираният женски глас в Indiana на Жорж Санд: между вътрешния морал и социалната норма* бе ориентиран към творческия портрет на ексцентричната френска писателка Амандин Аврора Люсил Дюпен с мъжки псевдоним Жорж Санд и представи проникновен анализ на първата романизирана изповед във френската литература. Изследването на Кристина Ръжданова (УниБИТ) *Мисия „Жена“ – общественичка, майка, съпруга* се фокусира върху обществените роли и лидерски позиции, които традиционно се заемат от мъже. За пример бяха дадени жени с високи политически постове и успешна кариера като италианския министър-председател Джорджа Мелони и бившия канцлер на Германия Ангела Меркел.

Ребека Джили (Институт за литература, БАН) представи доклад на тема *Екатерина II през погледа на руските мемоаристи от XVIII век*. Текстът ѝ бе посветен на новите значими социални роли, които придобиват жените в Русия през XVIII век. Като ярък пример за такава жена бе открояна императрица Екатерина II, която изследователката разглежда през призмата на смелата ѝ външна и вътрешна политика, а също механизмите, с които митологизира своята личност. Тиха Бончева (СУ „Св. Климент Охридски“) в доклада си *Тенденции в съвременната чешка литература, писана от жени* се насочи към женското писане в чешката литературна традиция. Представени бяха водещи съвременни писателки като Зузана Брабцова, Даниела Ходрова, Радка Денемаркова и др. В текста ѝ бяха открити общите теми в творчеството им като автобиографичност, експерименти с езика и фрагментарност, заедно с темата за женското тяло. Симона Траянова-Тонева (СУ „Св. Климент Охридски“) изнесе доклад на тема *Мисията на жената в романите на Никос Казандзакис – между магията и традицията*. Обект на изследване бяха различни женски образи от творчеството на гръцкия писател, които често са извън канона и догмите на традиционната патриархална общност и културни разбирания. Кристиана Каменова (ЮЗУ „Неофит Рилски“) представи доклада *Жените като катализатор на амбицията: Ролята на женските образи в „Червено и черно“ на Стендал*. В него изследователката разглежда образа на жената като мощен импулс, който задвижва сюжета в романа и е от ключова роля за психологическото и социално развитие на главния герой Жулиен Сорел.

Докладът на Антоанета Ангелова (СУ „Св. Климент Охридски“) бе озаглавен *Образът на арменската жена в романите на писателката Србухи Дюсан*. В него се разглежда епистоларният роман „Майта“, в който е застъпена идеята за равнопоставеността на жените в един традиционно мъжки и нетолерантен свят. Разкрити бяха и споровете, които тази книга предизвиква между писателите Григор Зохрап и Ретеос Перперян. Жана Желязкова (Академия на МВР) се фокусира в доклада си *Представата за жената в турските паре-*

мии върху анализи на множеството лексеми, които я представят като съпруга, момиче, девойка, любима. Анализираният материал бе интерпретиран чрез множество турски поговорки за жената, които имат противоречив отънък и са отражение на мъжката гледна точка. Константин Поборников (Институт за балканистика с Център по тракология, БАН) в доклада си *От Фитнат до Хандан – мисията на жената в променящата се нова турска литература* проследи еволюцията на женския образ в литературните произведения след реформите, произтичащи от Танзиматския ферман. Разкрита бе и трансформацията на жената от традиционната ѝ роля на майка до активна участничка в политическия живот на Турция. Последният доклад на конференцията бе на Денислава Ковачева (СУ „Св. Климент Охридски“) с тема *Женствеността като мисия: куиър героят в поредицата „Хоп чики яя“ на турския писател Мехмед Мурад Сомер*. В центъра на анализа бе открояна фигурата на главния герой – травестит, хакер и аматьор детектив, който, макар и да не се идентифицира еднозначно като жена, възплачва множество аспекти на женската мисия в културен и литературен смисъл. Този образ бе анализиран чрез понятието за перформативност на пола на Джудит Бътлър.

Научната конференция с международно участие „Мисията на жената в литературата“ се отличавахе с разнообразни и интригуващи доклади. Те допринесоха за ползотворен научен обмен и за осветляване на образа на жените в различните литератури. Събитието предостави възможност за запознаване с нови и непознати за българската преподавателска и изследователска аудитория автор(к)и и иновативни ракурси върху познати творби. Форумът даде шанс и за диалог по въпросите, свързани с женското присъствие, ролята, значимостта, ценностите на жената на фона на различни политически, икономически и социокултурни перспективи.

Боряна Владимирова
Институт за литература
Българска академия на науките

Юбилейната международна конференция „1001 нощ“ и приносът на Пловдивската школа по сравнително литературознание

Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание към Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ отбеляза тридесетата годишнина от създаването си с организирането на Международна научна конференция под заглавие „1001 нощ“, която се проведе в периода 2 – 4 юли 2025 г. Тя бе осъществена със съдействието на Фонд „Научни изследвания“ (договор № КП-06-МНФ/1) и община Пловдив (проект *Университетът в градското пространство*, договор № 25 ДГ-471/16.05.2025, част от Календара на културните събития на община Пловдив за 2025 г.). В нея взеха участие над 50 учени от различни университети в България, Германия, Австрия, Турция, Гърция и Румъния. Научното събитие беше съпътствано от културна програма, която се осъществи благодарение на ползотворното партньорство с Народната библиотека „Иван Вазов“, Градската художествена галерия – Пловдив и Хуманитарната гимназия „Св. св. Кирил и Методий“. Идеята за надслова на форума произтича от един продуктивен разговор между създателя и дългогодишен ръководител на Катедрата проф. Клео Протохристова и доц. Борис Минков. Мотивацията на своя избор проф. Протохристова прави във връзка с хипотезата, че „арабският приказничен сборник може да бъде привидян“, по думите ѝ, „като своеобразна синкретична осъщественост на сравнителното литературознание“ със „съдържателни зони, съответни на основните раздели на литературната компаративистика“ – тематични изследвания: „своеобразна енциклопедия на литературни теми и мотиви, толкова изчерпателна, че позволява изработването на цялостна систематизация на парадигмалните сюжети“; – съпоставителни жанрологични изследвания: „възможност(та) те да бъдат провеждани както в синхрония, така и в диахрония, отново както в приемствеността спрямо унаследени модели, така и спрямо по-късни, резултативни жанрови модификации“; – съпоставителни наратологични наблюдения: „отваря перспектива към съпоставителни рационализации на специфични наративни похвати (като повествователна рамка, разказ в разказа, вставени повествования или виртуозно конструирани *mise en abyme*, боравене с ненадежден повествовател, с лайтмотиви, елементи на съспенс, на пролепис или функционализирани предзнаменования, но и на поетически конвенции); – рецептивни изследвания: „както на преводната му рецепция, така и на интермедиялните му преноси“.

Начало на събитието бе поставено в шеста аудитория на ПУ „Паисий Хилендарски“, където своето обръщение към гостите и участниците отправи

първа отправи доц. Светла Черпокова – настоящият ръководител на Катедрата. Тя изтъкна радостта си от дългогодишното сътрудничество с колеги от български и чуждестранни институции, които членовете на Катедрата наричат свои приятели, и сподели убеждението си, че възрастта не се измерва по годините, а по съхранилия се дух и ентузиазъм. Поздрави по случай юбилейното събитие отправиха и ректорът на Пловдивския университет – проф. Румен Младенов, и деканът на Филологическия факултет – проф. Константин Куцаров. В своето слово административният ръководител на висшето училище подчерта, че Катедрата е единствената по рода си на територията на страната, както и че е съставена от ерудирани авторитети, чийто труд през отминалите три десетилетия е от изключителна значимост за научната общност не само в България, а и в Европа и света. Ректорът представи своето разбиране за историята на литературата като памет на човечеството, а сравнителното литературознание като познание на текстове, оттам – и на светове, защото литературата принадлежи на човешкия опит, преживяване и въображение и се явява своеобразен мост между култури, епохи и светогледи. Думите му бяха последвани от приветствието на проф. Куцаров, който отбеляза наличието на установена приемствена практика, за чието дълготрайно поддържане свидетелстват обособилите се към днешна дата три поколения учени. В края на откриването думата взе и проф. Клео Протохристова, за да проследи пътя на обучението по литература в Университета, датиращо от 1973 г., когато се откриват първите филологически специалности, до самостоятелното обособяване на Катедрата в рамките на Филологическия факултет през 90-те години на XX в., както и да отдаде почит на четиримата преподаватели, положили основите на филологическото обучение в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – Юлия Николова, Огнян Сапарев, Елена Първанова и Пеньо Пенев.

В хода на тридневното честване на юбилея изследователи от университети и научни институции в България (ПУ „Паисий Хилендарски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ШУ „Епископ Константин Преславски“, НБУ, БАН) и чужбина (университетите от Фрайбург, Хайделберг, Виена, Букурещ, Анкара, Комотини) имаха възможността да изложат своите проучвания, които бяха организирани в две секции, в замисъла на чиито наименования прозират референции към „1001 нощ“ – „В пещерата на Али Баба“ и „В двореца на халифа“. Съдържателното многообразие на сборника с приказки позволи тематичното поле на конферентните доклади да бъде подложено на максимално разширяване, така че да приюти научни разработки от различно естество – наратологични и жанрологични наблюдения, типологически сходства, взаимодействия, историческо-типологически аналогии, рецептивни изследвания, компаративистични и интердисциплинарни траектории (литература и други изкуства, литература и приложни науки, литература и общество, литература и политика, литература и медии, литературата, положена в социокултурни, исторически и политически кон-

тексти). Аргументирано бе доказана хипотезата, че „1001 нощ“ може да бъде привидяна като „своеобразна синкретична осъщественост на сравнителното литературознание“, а част от познатите от приказничния сборник сюжети бяха успоредени с някои практики, присъщи на живота в академична среда (Клео Протохристов).

Представени бяха адаптации и интерпретации на приказки от „1001 нощ“ през оптиката на виенската модерност (Младен Влашки), в творчеството на Марк Твен, Едгар Алън По и Йозеф Рот (Норберт Бахлайтнер) и в Съветска Русия чрез фейлетона на И. Илф и Е. Петров „1001 ден“ (Дечка Чавдарова). На фокус бе притеглено и взаимодействието между литературата и еротиката, тълкувано през фолклорните и литературните рефлексии на инцестните отношения между тъща и зет (Татяна Ичевска), странстващият приказен сюжет за прилепа и гълъбицата в еротичните градски романи на Антон Страшимиров (Калина Лукова), любовният карнавал във „Вълшебната планина“ на Томас Ман (Юлияна Стоянова), любовните новели на Павел от „Жените на Варшава“ (Мая Ангелова) и др.

Върху похватите на наратологията и жанрологичните модели усилията си съсредоточиха Михаил Неделчев, който представи теоретичните си наблюдения върху циклизираната проза, Александър Кьосев, който разсъждава върху наратологичните стратегии на Ярослав Хашек в своя доклад *Йозеф Швейк, Шехерезадата на империята*, Соня Александрова с изложение, посветено на специфичната техника на разказване на съвременния френски автор Жан Оризе, Бисера Дакова, която анализира „раз-нищването на наратива“ с примери от прозаичното творчество на Фредерике Майрьокер и Андреас Окопенко. Ана Маринова с автобиографичния тип наратив през разказа за собственото минало на възрожденската учителка Анастасия Тошева, Лидия Михова, която бе избрала да работи с творби от епохата на Възраждането, за да демонстрира близостта на употребените в тях наративни техники с приложените както в сборника „1001 нощ“, така и в други повествования от Античността, Мария Ендрева с представянето *Стратегии на разказването в „1001 утрини“ на Илия Троянов*, Румяна Л. Станчева, чийто доклад полага в сравнителен план примери от три литератури в жанра на „циклизиран сборник с разкази“ и коментира значението на разказвача от гледната точка на автофикцията, Весела Ганева, която подложи на анализ пригодимите към съвременен контекст древни разказвателни техники в творчеството на американската писателка Дженифър Игън през призмата на сериалността, екфразиса и генеративното изкуство. Иван Русков разгърна теоретичния модел за „академична приказка“ върху „белегът на хипотекста – Захразад“.

В рецептивна перспектива Витана Костадинова говори върху „Аладин“ на Де Куинси, Дияна Николова изложи „как се разказва и цитира XIX идилия на Теокрит“, Франческа Земярска разгледа *М. Юрсенар през призмите на Франко Морети*, Траяна Латева представи *Лондон като сцена на покварата и фалша в романа на Олдъс Хъксли „Шутовско хоро“*, а докторантът Стефан

Русинов въз основа на китайската литература анализира „домогването към душата в авангардната литература“.

Споителна нишка между визуалното и словесното бе прокарана в докладите на други участници, в обсега на чиито научни интереси попадна историята за Азиз и Азиза от „1001 нощ“, която Пазолини включва във филма си *Il fiore delle Mille e una notte* (Борис Минков), фикционалната картина „Партията шах“ на Питер Ван Хойс в романа „Фламандският майстор“ (1990) на Артуро Перес-Реверте (Теодора Цанкова) и романът „Кино“ на френския писател Танги Виел, разгледан като нестандартна форма на новелизация на филма на Джоузеф Манкевич „Копой“ (Антоанета Рובהва).

В различните секции се очертаха възможностите на перспективите за погледи към българската литература през всевъзможните призми на „1001 нощ“. За възрожденската литература те бяха предложени от Андриана Спасова в рецептивен план в доклада *Източният разказ и новобългарската словесност: рецепцията на „1001 нощ“ през Възраждането* и от Мила Кръстева, която описва една своеобразна „Паисиада“ чрез дейността на „хората-разкази“. На съвременната българска литература бяха посветени докладите на Благовест Златанов *Приказните приключения на българските принцове*, на Мариета Гиргинова *„Приказната“ Томирис на Людмил Стоянов – персонаж от 1001 нощ*, на Дора Маринова *Пролом и проломите в българското историческо и духовно битие. Оптици на разказването*, на Камелия Спасова *Одисей в подземното царство: Цв. Тодоров, Т. Жечев, Б. Богданов*, на Димитър Камбуров *Ексцесии и повторения у Биньо Иванов и „1001 нощ“*, на Гергина Кръстева *„Хиляда и две нощи няма да стигнат да ти разправям...“ – наблюдения върху романа „Балкански грешник“ (2000 г.) на Димитър Кирков* и др. Очерта се и на пръв поглед трудно уловимата взаимовръзка между екзистенциалните ситуации, отразени в „1001 нощ“, и политическите контексти на литературното творчество в българската литература от времето на социализма чрез докладите на Пламен Дойнов *Среци с вожда: Как Димитров, Червенков и Живков говорят на българските писатели* и на Каталина Пую *Литературата на 80-те (XX век) в Румъния и България – начин за оцеляване. Политически и културни контексти*. В рецептивен план Христина Марку предложи наблюдение на преводите на Георги Господинов на гръцки език, а цялостен акцент беше поставен върху фигурата и дейността на Иван Шишманов като културен посредник в докладите на Елизабет Шоре и Регина Нойхел, на Румяна Конева и на Константин Рап.

Интересни дискусии възбудиха и ориентираните към философски и културологични аспекти доклади – *Защо „Хиляда и една нощ“? – Психолингвистичен ракурс към наименованието на Живка Колева-Златева и Да убиеш меланхолията, или 1001 нощи да оживяваш светове* на Цветана Хубенова.

Отвъд регламентираната научна рамка организацията на тридневния форум беше предвидила и богата културна програма, която включваше разно-

1869

образни събития, насочени не само към представителите на академичната общност, а и към всеки с интереси в сферата на хуманитаристиката. На 2 юли ПУ „Паисий Хилендарски“ посрещна в една от аудиториите си съвременния български писател Галин Никифоров, който, в разговор с Гергина Кръстева и Младен Влашки, преведе публикацията през етапите на създаване на всеки от романите си, разказа за вдъхновението и предизвикателствата, съпътстващи творческия процес, и откликна с готовност на читателското любопитство, като отговори на възникналите питання, свързани с работните му занимания.

Ценно издание получи пловдивска премиера в рамките на втория конферентен ден, като домакин на събитието беше къщата музей „Енчо Пиронков“ в партньорство с Градската художествена галерия – Пловдив. Там беше представена книгата „Иван Шишманов. Славянски свят. Фрайбургски лекции 1923/1924 г.“ от съставителите ѝ – Елизабет Шоре и Румяна Конева (директор на Българския културен институт „Дом Витгенщайн“ във Виена), а сред гостите присъстваха и техните сътрудници по дългогодишната редакционна и издателска дейност – Регина Нохейл и Константин Рап от Фрайбургския университет в Германия. Проф. Конева откри значимостта на Шишманов като представител на следосвобожденската интелигенция и основоположник на сравнителното литературознание и фолклористиката в България и изтъкна заслугите му за представянето на нови, модерни и авангардни научни хоризонти пред студентската общност, които са запазили своята актуалност и в наши дни. Лекциите на видния учен, които той е чел през зимния семестър на 1923 – 1924 г., са запазени в архива на Фрайбургския университет, като върху тяхното превръщане в достъпен научен материал за широката аудитория работи екип от немски и български учени в продължение на 17 години. Проф. Шоре сподели, че процесът е бил трудоемък, въпреки отличните познания на Шишманов по немски език, незаобиколима се оказва необходимостта от дешифриране на част от ръкописите с цел разчитането на определени заличени параграфи и съкращения, както и нанасянето на поправки, като бележките към всяка лекция са запазени и публикувани в автентичен вид. Неоспоримата ерудиция на Шишманов проличава и в тези лекции, за което свидетелстват и поместените в тях многобройни цитати на други езици – руски, английски, френски, латински, гръцки, фински. Преводното издание на български език е обогатено с три статии, дело на проф. Шоре, проф. Конева и д-р Рап, полагащи делото на Шишманов в културно-исторически контекст чрез коментар върху ролята на учения като гост-лектор във Фрайбург по време на тригодишния му престой в града, предмета на неговите лекции и значимостта им между двете световни войни, както и рецепцията им в немскоезичния академичен свят.

В рамките на тридневната конференция се проведе и Кръгла маса на тема *Образователният опит в чуждоезиковото обучение в помощ на малцинствените групи и чуждоезиковото обучение в училище*. Този форум, със-

тоял се на 4 юли 2025 г. в сътрудничество с Хуманитарната гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ – Пловдив, консолидира академични и училищни специалисти по българистика и чуждоезиково преподаване от ключови центрове в Европа и Азия.

Основната цел на срещата беше да се създаде платформа за експертен обмен относно практиките, предизвикателствата и потенциала на българското образование в чуждоезикова и мултикултурна среда. Въведението в проблематиката беше осъществено чрез докладите на Лидия Михова, директор на Българското училище в Страсбург, и Живка Колева-Златева от Университета във Фрайбург. Л. Михова представи обстоен анализ на дейността на ръководеното от нея училище, като подчерта културно-образователните стратегии, които подпомагат националното самоопределяне на младите българи зад граница. Особено внимание беше отделено на иновативни практики, включващи сценични адаптации на български произведения от ученици и съхраняването на националната идентичност чрез традиционни празници. В този контекст Колева-Златева представи детайлен анализ на обучението по български език на деца от малцинствени общности, очертавайки както методическите предизвикателства, така и потенциалните пътища за тяхното преодоляване.

Дискусионният панел, включващ специалисти от различни българистични центрове, откри системните проблеми пред устойчивостта на дисциплината в чуждестранните университети. Проф. Хюсеин Мевсим (Университет в Анкара) представи постиженията на своя център, но подробно разясни трудностите, свързани с подготовката и наследствеността на академични кадри. Той изтъкна, че тъй като българският език често се изучава като втори или трети чужд език, е изключително трудно да се изгради приемственост и да се намерят кадри, които да продължат преподаването и разпространението на българистиката в Турция. Подобни предизвикателства бяха потвърдени и от Каталина Пую (Букурещкия университет), която също сподели, че поддържането на траен студентски интерес представлява трудност.

Дискусията беше допълнена от Христина Марку (Тракийски университет „Демокрит“ в Комотини), която сподели емоционално своя опит и изрази силно желание за засилване на сътрудничеството и публичността на дейността на българистичните средища в чужбина, подчертавайки необходимостта от повече подобни форуми. Накрая Бистра Дакова (лектор във Виенския университет) представи накратко спецификите на преподаването на български език в австрийска академична среда. Участието на преподаватели и студенти от Пловдивския университет, учители от Хуманитарната гимназия и преподаватели по български език от Медицинския университет в Пловдив подчерта интердисциплинарния и междуинституционален характер на срещата.

Осъществяването на Кръглата маса имаше за цел да създаде системен и двупосочен обмен на информация между университетските центрове (като основни генератори на академично знание) и училищните звена (работещи непосредствено с ученици и малцинствени групи). Тази взаимовръзка е необходима предпоставка за устойчивото развитие на българистиката. Диалогът между институциите създава възможност за трайни контакти и договарености, особено в посока на европейски програми за мобилност като „Еразъм“ и „Коменски“, гарантирайки както качеството на преподаване, така и подготовката на академични наследници. По този начин събитието заздравя и разви трайни отношения между Пловдивския университет и различни образователни институции в региона и чужбина.

През последния ден от юбилейното честване се осъществи още една инициатива. Под мотото „10 001 дни и нощи“ – измислено така, че едновременно да кореспондира със заглавието на арабския сборник, както и да отчита с приблизителна точност времето на съществуването на академичното звено и научноизследователската дейност на неговия колектив, в Народната библиотека „Иван Вазов“ бяха изложени монографии, чиито автори са членове на Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание. Там, под ръководството на проф. Иван Русков, се състоя и закриването на конференцията, издържано в игрови модус и в духа на послужилия като вдъхновение приказан сборник. Подбрани от него цитати от „1001 нощ“, номерирани и съответстващи на броя на експонираните книги, бяха раздадени на случаен принцип на всеки от гостите, чиято задача бе да прочетат на глас пред останалите в залата своя откъс, който представяше в синтезиран вид същината на съответното научно издание.

Конференцията „1001 нощ“ надхвърли рамките на юбилейно честване, като създаде мащабна и интердисциплинарна платформа за научен обмен между елитни академични центрове в България и чужбина. Чрез тематичното си разнообразие и акценти върху сравнителното литературознание като „синкретична осъщественост“ тя не само утвърди ролята на Катедрата като единствена по рода си в страната, но и инициира важен диалог за устойчивото развитие на българистиката и чуждоезиковото обучение. Събитието укрепи трайните партньорства на Пловдивския университет и осигури необходимата предпоставка за бъдещо сътрудничество, мобилност и подготовка на академични наследници в национален и международен план.

Весела Ганева, Младен Влашки, Траяна Латева
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

XVII Международен конгрес на славистите

На заседание на Международния комитет на славистите, проведено на 2 септември 2022 г., беше взето решение XVII международен конгрес да се проведе от 25 до 30 август 2025 г. Домакин на събитието стана Университетът Сорбона в Париж. Поради отлагането на Конгреса¹ и затова, че за пръв път се провежда в неславянска държава, както и заради войната, водена на украинска територия, той беше наречен *extraordinary*². В събитието взеха участие над 690 учени: историци, фолклористи, етнологзи, лингвисти и литературоведи от над 40 страни. Конгресът бе открит от вицепрезидента по международните отношения в Сорбоната проф. Гийом Фике.

На откриването пленарни доклади изнесоха проф. Джована Броджи от Университета в Милано и проф. Жорж Нива от Женевския университет. В своята уводна реч проф. Джована Броджи представи кратка история на славистичните конгреси. Тя направи интересен исторически паралел: „подобно на кралска сватба международните конгреси на славистите са били подготвяни в продължение на много години; приемането или изключването може да има политическо значение в комунистическа Европа и социално-академично значение в останалата част на света“. България е била на два пъти домакин на Конгреса на славистите: през 1963 г. и през 1988 г., като проф. Броджи особено подчерта приноса на българския литературен историк, критик и фолклорист проф. Петър Динеков, имайки предвид социалнополитическата обстановка в края на 80-те години на XX в.: „В София през 1988 г. очевидно не е имало големи проблеми, вероятно и благодарение на мъдростта на П. Динеков. Не мисля, че някой е предвиждал сътресенията от 1989 – 1991 г. и конгресите продължиха по привидно мирен начин“.

Пленарният доклад на Жорж Нива бе озаглавен *Русия отново присъства и отсъства*. В него чрез личните си срещи и познанства авторът засегна темата за руската емиграция. Самият той е живял в Съветска Русия две години в качеството си на студент, където се е запознал отблизо с нобеловия лауреат за литература Борис Пастернак. Ж. Нива е изключен от Университета през август 1960 г. в навечерието на сватбата си. Емоционално той сподели: „Тук

¹ Конгресът на славистите се провежда на всеки пет години. XVI международен конгрес се проведе в периода 20 – 27 август 2018 г. в Белград.

² Неслучайно на уводния слайд при откриването беше изписан цитат от Цицерон, преведен на всички славянски езици: *Cedant arma togae* („Нека оръжията отстъпят пред тогата“).

1869

Русия отсъства в тялото си, но присъства чрез писатели и изследователи. Присъства чрез езика си, музиката си, поезията си, без които не бих могъл да живея. Отсъства заради братоубийствената война, която започна срещу Украйна, забранявайки в своя новговор да се нарича война³. Проф. Нива говори за четирите вълни руска емиграция, последната от които бе представена на конгреса в лицето на специалния гост на събитието – писателя, преводач и историк Борис Акунин³.

От своя страна Б. Акунин очерта чрез различни метафори миналото, настоящето и бъдещето на Русия. Особена метафора открива той в началото на поемата „Руслан и Людмила“ от А. С. Пушкин: „У лукоморья дуб зелёный; Златая цепь на дубе том:...“⁴. Зеленият дъб е метафора на Русия, а златната верига е сковаващата страната неизбежност. Според Акунин веригата постоянно се опъва и неизбежно ще се скъса и така Русия ще тръгне в обратна посока, като или ще се появи нова държава, или ще възникнат няколко нови държави. Както заключи самият писател в края на словото си: „тогава тази глава ще може да бъде дописана. А засега – „следва продължение“.

В последния пленарен доклад *A la recherche de composants perdus: observations sur les composés nominaux Slaves obscurcis* проф. Александър Лома (Белград) сподели лични наблюдения върху съвременните постижения в областта на етимологията на славянските езици в контекста на индоевропейското наследство: „В работата си по славянска и индоевропейска етимология непрекъснато се стремях да хвърля светлина върху съчетания, които са станали неразпознаваеми като такива, замъглени по различни начини: преанализирани, разложени, преосмислени или осакатени.“ Той показва до каква степен е напреднала реконструкцията на неразгадани досега аспекти в историческия развой на езиците и контактите между тях.

След тържественото начало от 26 август започнаха представянията на докладите по отделните секции, съпроводени в края на всяка сесия с дискусии. В обособените секции с доклади, в тематичните блокове и кръгли маси от българска страна участваха учени и преподаватели от различни български университети, както и изследователи от Българската академия на науките.

Владимир Пенчев от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН постави въпроса за фолклора като фактор за самоидентификация на българските общности в чужбина. Като такъв например се

³ Псевдоним на Григорий Шалвович Чхартишвили. Напуснал Русия след анексията на Крим през 2014 г. Книгите му са иззети от библиотеките и книжарниците, а самият той е обявен за чуждестранен агент и осъден задочно от руските власти с обвинение в терористична дейност заради позицията му към войната в Украйна. Книгите му са забранени, а самият той от 2014 г. живее във Великобритания.

⁴ „Край залив морски – дъб столетен, // с верига златна се виши“. А. С. Пушкин. *Руслан и Людмила*. София: Отечество, 1989, преводач: Любен Любенов.

явяват самодейните състави и школите по български народни танци в различни страни и организирани от тях фолклорни фестивали.

Българските литературоведи участваха с доклади, обхващащи различни периоди от историята и културата на страната. Редица медиевисти от СУ „Св. Климент Охридски“ представиха своите доклади както в рамките на отделните сесии, така и на кръглите маси. Искра Христова-Шомова посвети доклада си на втората южнославянска редакция на нестишния (простия) Пролог. Тя отбеляза, че тази редакция, в сравнение с първата, има по-малко преписи, като всички те са сръбски. Вася Велинова в доклада си акцентира върху ранната българска кирилска графика в контекста на взаимоотношенията модел – рецепиент (върху материал от XI – XII в.). Андрей Бояджиев говори за апокрифа „Деяния на апостол Тома в Индия“, представен в гръцките и славянските текстове. Анета Димитрова представи съвместната си работа с Маргарет Димитрова *Растенията в екзегезата: трудности в средновековните славянски преводи на Йоан Златоуст и Теодорит Кирски*. Илиана Чекова-Димитрова посвети своя доклад на моделите и типологията на жените светици в средновековните литератури на България, Сърбия, Киевска и Московска Рус.

Редица слависти медиевисти от чужбина се включиха в Конгреса с приносни доклади. Олга Младенова от Университета в Калгари представи доклад относно преводите на Балканите от XVI в., чийто фокус бе съсредоточен върху средногорския църковнославянски превод на „Съкровище“ от Дамаскин Студит, направен скоро след първото публикуване на сборника с проповеди през 1557/58 г. Аделина Ангушева-Тиханова от Манчестърския университет се включи в Конгреса с докладите *Тълкуване на живия свят в късносредновековни апологетични текстове: природа и тяло в славянския превод на полемичните текстове на Йоан VI Кантакюзин срещу исляма и Палимпсести на идентичността и жанрови трансформации в творчеството на южнославянски писателки*. Сузана Торес Прието от Университета в Мадрид имаше две презентации. Едната бе посветена на критичното издание на славянските версии на *Acta Pilati*. Другата презентация анализира славянските ръкописи за експедицията на Александър Македонски в земите на Индия и срещащите се в тях илюстрации на фантастични създания от Изтока.

Бяха представени доклади и за по-късната литературна традиция. Никола Пътова от Института по литература при БАН участва с доклад относно създаването на българския професионален театър в периода на Възраждането, в който взимат участие редица актьори и режисьори от други славянски страни (хървати, чехи, руснаци). Пламен Антов от Института за литература при БАН разгледа фигурата на Кандов от романа на И. Вазов „Под игото“, като свързва неговия образ и сюжета около него с ранни прояви на европейския декаданс в българската литература, проникнал чрез посредничеството на руската литература от втората половина на XIX в. (Ф. Достоевски „Бе-

сове“ и „Престъпление и наказание“). Също така той разкри паралел и във фигурата на Хр. Ботев, от една страна, а от друга – между Ботев и С. Нечаев. В програмата на Конгреса беше включен и доклад от Ани Бурова от СУ „Св. Климент Охридски“ за българския роман от 90-те години на XX в. Татяна Ичевска и Иван Русков от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ представиха съвместен доклад, посветен на травматичния разказ за емиграцията, познат в български и хърватски текстове от 90-те години на XX в. до днешни дни (напр. разказите на Боян Биолчев „Преселението“, „Бежанци“ на Весела Ляхова, „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде“ на Илия Троянов, романите на Дубравка Угрешич „Музеят на безусловната капитулация“, „Министерство на болката“ и др.). В доклада си *Интелектуалецът във властта след 1989 г.* Славя Димитрова от СУ „Св. Климент Охридски“ разискваше в сравнителен план темата за мястото и ролята на интелектуалците (Вацлав Хавел, Желю Желев, Блага Димитрова, Адам Михник) след социалнополитическите промени в Чехия, България и Полша.

В езиковедските секции в областта на сравнителната граматика на славянските езици трябва да се отбележи докладът на Мая Радичева от СУ „Св. Климент Охридски“ относно значението на дателния падеж в старочешкия език в сравнение със среднобългарския. Лора Тасева от Института за балканистика с Център по тракология при БАН говори за византийските модели при предаването на превода в Учительното евангелие на Константин Преславски, като представи корпусен анализ на лексикалните съответствия. Светлина Николова от Кирило-Методиевския център при БАН се включи с доклад на тема *Методиевият превод на Библията: какво още не знаем за него?*. Иван Петров от Университета във Виена представи доклад за аскетичната терминология в средновековна славянска среда и динамиката на рецепцията от гръцки език в по-нататъшното ѝ развитие. Красимира Чакърова от Пловдивския университет разгледа прилаголното (предикативно) отрицание в съвременния български език в контекста на съпоставката с негацията при глагола в останалите славянски езици. Маргарита Младенова от СУ „Св. Климент Охридски“ посвети своя доклад на структурата на семантичното поле на съществуването (спрямо старобългарския глагол „бити“) в сравнителен план между чешкия, руския и българския език. Лучия Антонова-Василева от Института за български език при БАН постави въпроса за някои паралелни диалектни успоредици между западнославянските езици от лехитската група и южнославянските езици, с оглед на съпоставката между полския и български език.

Христина Дейкова от Института за български език при БАН представи пред научната аудитория спецификата, проблемите и перспективите при създаването на „Български етимологичен речник“. До момента са издадени осем тома (до края на буквата *ф*-). Продължава работата над деветия том, като се работи върху думи с начална буква *х*- и *ц*-. В речника е застъпена в

максимална степен общонародната българска лексика, както и диалектната лексика от българската езикова територия. Цветанка Аврамова от Софийския университет анализира в доклада си на тема „За границите на словообразуването“ въпроса за производността (изводимостта на една дума от друга на формално равнище) и мотивацията (разбирана като семантична обусловеност на дадена дума от друга) на съответните производни/мотивиращи думи. За проблемите в транспонирането на руския концепт „тоска“ в преводите на Ф. Достоевски на български език беше посветен доклада на Юлиана Чакъррова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Ценка Иванова от Великотърновския университет постави въпроса за изучаването и преподаването на южнославянски езици и култури. В доклада си тя изнесе обезпокоителни факти относно съкращаването на преподавателския състав и като цяло на славистичните катедри, все по-малкия брой студенти, както и за промените в образователните стратегии на университетите. Образованието по езици и култури в края на XX и в началото на XXI в. отразява няколкото етапа на европейски политики: Болонската декларация от 1999 г. и Декларацията по въпросите на интеркултурното образование (Атина, 2003). Тя изведе три типа концепции на образователни програми в университетската славистика: 1. Славистична специалност с един водещ език и „втори“ славянски език по избор, като често се предлага и кратък курс по „трети“ славянски език. 2. Бинарни специалности, в които едната специализация е славистична, които се отличават с приложна насоченост и с ориентация към пазара на труда за кадри, владеещи различни комбинации от езици. 3. Гъвкави, мултидисциплинарни и мултиезикови университетски програми с профил в областта на интердисциплинарната хуманитаристика: общи курсове за студенти, изучаващи различни езици (езикът на преподаване е официалният език на страната или напр. английски език), съчетани с профилирани курсове по славянски език и култура по избор. Така през XXI в. образованието в областта на славистиката се среща с нови предизвикателства.

В рамките на Конгреса заседаваха комисии по различни тематични области, традиционни за участниците: библейска комисия, диалектологична, по общославянски лингвистичен анализ, по балканско езикознание, по стара славянска история, по историческа и културологическа балканистика, по компютърна обработка на славянски ръкописи и старопечатни книги, по лексикография и лексикология, по фолклористика и много други. В тях от България бяха представени с доклади Мария Илиева, Димитрина Лесневска, Десислава Чешмеджиева-Стойчева и др.

Бяха организирани шест кръгли маси, обхващащи различни събития и тематики: 100-годишнината на сърбистиката във Франция; темите за агресията и насилието в модерната славянска драматургия; издирването, публикуването и представянето на архивите на първите съветски институции в областта на хуманитарните науки и изкуствата; жените в балканските култури и лите-

ратури: съпротива и въпроси на идентичността; славистични документални мрежи в Европа: история, дейности, сътрудничества и инфраструктури.

Важно е да се отбележи, че в славистиката през XXI в. все повече се използват методите, структурите и платформите на дигиталната хуманитаристика, което е важна стъпка за улесняването на работата на изследователите по целия свят. В тази връзка трябва да се отбележат презентациите в рамките на сесията „Палеославистиката, дигиталният свят и бъдещето“ с организатор Ахим Рабус, директор на Института по славистика във Фрайбургския университет в Германия. Той и Анна Джуравел представиха пред аудиторията проекта *Transkribus*⁵ – платформа, която разпознава както писан на ръка текст, така и печатен и лесно и бързо превръща сканиран текст (.pdf или .jpg) в *word* формат. Андрей Бояджиев от СУ „Св. Климент Охридски“ запозна присъстващите с резултатите от проекта между Софийския университет и Светогорския манастир „Св. Георги Зограф“. Създаден е корпус, съдържащ ръкописната сбирка, възрожденски документи и грамоти, старопечатни книги⁶. Роланд Майер съвместно с Алексей Тихонов от Германия представиха проекта *LiViTo* – инструмент за езикови и визуални характеристики за асистиран анализ на исторически ръкописи. Антоанета Гранберг и Пер Амбросиани от Швеция презентираха портала *Alvin*⁷ – за публикуване и дългосрочно съхранение на дигитализирани материали за културно наследство от библиотечни, архивни и музейни колекции в Швеция и Норвегия. Екип от трима великобритански учени представи значението на ресурсите от отворен тип за изследователската дейност в областта на количествения анализ на данни в палеославистиката и обработката на естествени езици (NLP).

По време на конгреса бяха представени книги на различни славянски езици, в това число и на български – като тематично бяха изложени издания, представящи исторически, езиковедски и литературоведски теми.

За участниците бяха организирани три опознавателни тура: в Института по славистика към Сорбоната, в Полската библиотека и в Националната библиотека „Франсоа Митеран“ с акцент върху славянските им колекции.

На закриването беше обявено, че следващият XVIII конгрес на славистите ще бъде през 2029 г. в Прага – точно сто години след провеждането на Първия конгрес, който се е състоял също в чешката столица.

Екатерина Тодорова
Институт за литература
Българска академия на науките

⁵ <https://www.transkribus.org/>

⁶ <https://zograblib.slav.uni-sofia.bg/pages/index.html>

⁷ <https://www.alvin-portal.org/alvin/home.jsf?dswid=5746>

Десети международен колоквиум по старобългаристика

На 25 – 27 август 2025 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе Десетият международен колоквиум по старобългаристика, посветен на 110-годишнината от рождението на проф. Боню Ангелов (1915 – 1989). Форумът беше организиран в рамките на националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, финансирана от Министерството на образованието и науката, и се проведе под патронажа на вицепрезидента на Република България г-жа Илияна Йотова. В организационния комитет бяха включени проф. А.-М. Тотоманова, проф. В. Велинова, проф. А. Бояджиев. В настоящото издание на колоквиума взеха участие 30 изследователи от 7 държави – Полша, Великобритания, Германия, Италия, Литва, Сърбия и България.

Научният форум беше открит на 25 август в Първа заседателна зала на Софийския университет. Встъпително слово произнесе зам.-ректорът проф. Р. Божанкова. А.-М. Тотоманова припомни историята на колоквиума, започнала през 1978 г., прекъсната през 1994 г. (дотогава са били проведени шест негови издания); форумът е възстановен през 2019 г. и се провежда през 2021 и 2023 г. с подкрепата на Национална научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, за да продължи да бъде един от водещите международни форуми по старобългаристика в Европа.

Първото утринно заседание, под председателството на Анна-Мария Тотоманова, започна с доклад на Александър Наумов (Супрасъл, Полша) на тема *Сборникът на Матей Десети (1502 – 1507) като балканска следа в Супрасъл*. Бе представен богато украсеният ръкопис, открояващ се както сред паметниците в Супрасълската библиотека, така и в богатите културни традиции от Златния век на Полша.

Докладът на Сергеус Темчинас (Вилнюс, Литва) *Октоишните песнопения в Минее: К относительной хронологии возникновения славянских гимнографических книг* беше посветен на изследвания върху възможността съдържанието на славянския октоих и триод да има хронологическо предимство пред минея. Докладът на Татяна Суботин-Голубович (Белград, Сърбия) – *Служба на Введение Богородицы в Храм в сербских рукописях евергетидской и иерусалимской традиции* напоси за често използвани методи на компилация в химнографията – съчетаване между стари и нови преводи. Доклад на тема *Мъчението на св. Евсигний (ВНГ 639) в славянската ръкописна традиция* представи Ана Стойкова (София, България), в който анализира малко известен препис от дометафрастово мъчение, запазен в своден чети-миней от

XVII в., съдържащ и разказ за живота и произхода на император Константин Велики.

След кратка почивка утринното заседание продължи с доклад на Малгожата Сковронек (Лодз, Полша) *За клишетата, създаващи канона: бележки върху т.нар. апокрифно житие на св. Димитър Солунски*, в който се разкриха особености на агиографски текст за св. Димитър, който може да бъде свързан с дометафрастово мъчение, разпространено в южнославянските литератури. Докладът на Марияна Цибранска-Костова *Легендарната история на арменския пост според славянския превод на „Паноплия Догматика“ от Евтимий Зигавин* имаше за цел да прибави нови данни към оскъдната информация в славянските литератури за т.нар. арменски пост, свързан с арменското монофизитство.

Първото следобедно заседание, с председател Георги Минчев, беше открито с доклад на Румяна Златанова (Хайделберг, Германия) *Езиково прозрение и иновативност – старобългарските азбуки*. Маргарет Димитрова (София, България) и Аделина Ангушева (Манчестър, Великобритания) представиха доклад на тема *Никифор Рилски и версиите на Женския сборник*, който е част от тяхното по-обхватно изследване върху източниците и преписите на един от най-популярните сборници, създадени и преписвани в кръга на книжовника Йосиф Брадати. Иван Н. Петров, ръководител на Катедрата по славянски филологии в Университета в Лодз, участва с презентация за дейността на Център Церанеум (Ceranenum Centre), който обединява учени от различни клонове на хуманитарните науки – историци, филолози, богослови, работещи по разнообразни проекти – издания в превод на полски език на ценни славянски текстове, публикуване на извори и библиография, които да бъдат представени пред широката публика.

След дискусията се проведе второ следобедно заседание, с председател Марияна Цибранска-Костова. Ана Влаевска-Станчева (Рим, Италия) представи доклада *История и идеология. Моменти от българската история в служба на политическите идеи на Светия престол през XVII в.*, посветен на изследването на поемата на италианския хуманист Фр. Брачолини „Покръстване на българите“. В доклада на Агата Кавецка и Рафал Зарембски (Лодз, Полша) на тема *On the issues of biblical onomastic translation* бяха разгледани вариантите на топонима „Голгота“ в избрани старославянски преводи. Изследователката Поли Муканова (София, България) прочете научно съобщение на тема *За личната библиотека на Балтазар Божиич в Цавтат: някои бележки и наблюдения*. Докладът на Мая Петрова-Танева (София, България) на тема *От Сътворението до свършека на света – първият том на „Летовника“ на Георги Амартол и придружаващите го текстове* представи още един поглед към комбинирането на хроника и апокалиптични текстове, което не е необичайно за сборниците с български произход от втората половина на XIV в.

В края на първия ден се състоя и официалното представяне на изданието „Девети международен колоквиум по старобългаристика. Сборник доклади“ (София, 2025) в чест на 100-годишнината от рождението на Рикардо Пикио. Сборникът, издание на СУ „Св. Климент Охридски“, обединява 27 доклада от 29 изследователи, представители на Италия, Чехия, Литва, България, Германия, Нидерландия, Полша, Гърция и Великобритания.

Десетият колоквиум по старобългаристика продължи на 26 август с утринно заседание, посветено на 110-годишнината от рождението на Боню Ст. Ангелов, което беше председателствано от Александър Наумов. Заседанието беше открито с доклад на Анисава Милтенова – *Астрономо-космографските съчинения: от творчеството на Боню Ангелов до днес*, в който бяха разглеждани възможностите за бъдещи изследвания върху космографски съчинения в южнославянските и източнославянските литератури, разпространени включително до епохата на Късното средновековие. В следващите два доклада – на Красимир Станчев (Рим, Италия) на тема *Боню Ангелов и проучването на проложните жития на св. Кирил* и на Мая Иванова (София, България) *Приносът на Боню Ангелов за българското академично издание на пространните жития на Кирил и Методий* бяха припомнени някои от най-значимите научни и извороведски постижения на учения в областта на съвременната кирилометодиевистика. В следващия доклад, на тема *Книжовното дело на Константин Костенечки в трудовете на Боню Ангелов: нови данни за т.нар. „компиляция на дякон Григорий“ по Словесата от НБКМ 308*, Нина Гагова представи резултати от своите издирвания въз основа на извор, публикуван от проф. Б. Ангелов, който може да се превърне в основа за нов поглед върху книжовната реформа в Сърбия през XIV в. Докладът на Нели Ганчева (София, България) на тема *Из архивното наследство на Боню Стоянов Ангелов (1915 – 1989): непубликувана библиография на трудове по старобългарска литература* за пръв път разкри данни за останал в ръкопис труд на акад. Ангелов от 30-те и 40-те г. на XX в. – обемиста библиография от 969 л., непубликувана приживе. Ръкописът свидетелства за разностранните интереси към старобългарската литература от нейното възникване до епохата на Възраждането и беше показан и на изложбата в чест на проф. Б. Ангелов във фойето на централната сграда на БАН. Конференцията продължи с презентацията на Анна-Мария Тотоманова (София, България) на тема *Щрихи към правописа и езика на „Книгата“ на Константин Костенечки*, посветена на някои езикови особености, които характеризират книжовния стил на Константин Костенечки. Докладът на Георги Минчев (Лодз, Полша) *За значенията на две лексеми от „Слово срещу еретиците“ на Козма Презвитер расколъ и икономъ* обоснова гледната точка за необходимостта от богословско-терминологично изследване на речника на Презвитер Козма.

Следобедното заседание, председателствано от Сергеус Темчинас, започна с доклада на Даринка Караджова (София, България) по темата *Още веднъж за приписката на Ретко в Супрасълския сборник от X в.* – за необ-

ходимостта от преосмисляне на самоличността на кописта на този уникален старобългарски ръкопис. Във втория доклад от заседанието, от Диляна Радославова (София, България), на тема *Душеполезните четива в некалендарните архаични дамаскини – нов внос или старо злато* беше разгледана темата за състава и изворите на архаичните дамаскини от трети тип, които включват както текстове от Дамаскин Студит (в средногорски превод), така и голям брой други произведения, с висока вариативност в преписите и с разнообразни източници, в които се откриват следи от използването на повече от един свидетел (руския печатен Пролог и оригинални български източници). Докладът на Татяна Брага (София, България) също представи тема, свързана с ръкописната продукция и възможните книжовни центрове по българските земи през Късното средновековие през XVII и XVIII в. – *Несколько гипотез, касающихся сборников IV новоболгарского типа*.

По време на следобедното заседание, с председател Кр. Станчев, бяха представени четири доклада. Първият от тях, на Татяна Славова (София, България, онлайн участие) – *Прабългарските и готските заемки в хомилиите на Константин Преславски*, разгледа адаптацията на някои текстове от Учительното евангелие и Словата против арианите чрез включването на специфични прабългарски заемки. Мария Тотоманова-Панева (София, България) представи доклад на тема *Кой е Максимарод? За едно любопитно четене в старобългарски превод на Царства*, в което предложи хипотези за възникването на името в Трета книга Царства. Гургана Ганева (София, България) взе участие с доклад на тема *Хипотези за произхода на старобългарското условно наклонение*. В доклада на Величка Илиева (София, България) *Обща лексика между царските дарствени грамоти, влахо-българските грамоти и някои епиграфски паметници от XIII – XIV в.* бяха представени проучванията на няколко строителни надписа от XIII – първата половина на XIV в., в които се откриват общи места с дарствените грамоти. Докладът на Христо Трендафилов (Шумен, България) – *Преславска педагогическа и Преславска патристична школа* беше включен в следобедното заседание.

След закриването на научната част от колоквиума във фойето на Централно управление на БАН беше открита изложбата „В света на проф. Боню Ангелов“, подготвена от Кирило-Методиевския научен център към БАН и Научния архив на Българската академия на науките с подкрепата на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, на която бяха показани някои неизвестни за широката публика документи и фотографии от личния архив на учения. Дискусиите и общуването между учените бяха продължени по време на посещението на участниците в колоквиума на Земенския манастир „Св. Йоан Богослов“ на 27.08. 2025 г.

Елисавета Ненчева
Институт за литература
Българска академия на науките

Трета интердисциплинарна международна конференция „Текст и изображение“

Учени от шест държави и деветнадесет академични институции взеха участие в третото издание на интердисциплинарната международна конференция „Текст и изображение“. Форумът се проведе на 11 и 12 септември, а домакин на събитието беше Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“. За поредна година конференцията даде възможност на учени и творци да обменят идеи и визии в търсене на пресечните полета между различни изкуства и хуманитарни дисциплини. Основни организатори на събитието са Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“ и Институтът за литература при БАН, Институтът за изследване на изкуствата при БАН и Нов български университет. Организационният екип на конференцията продължава да открива съмишленици. След присъединяването на Националната художествена академия миналата година тази година нови съорганизатори са Националната музикална академия и Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство в Пловдив.

Събитието започна с приветствени думи от страна на представителите на организационния комитет. Всички те подчертаха, че конференцията е значима платформа за диалог и споделяне на идеи в сферата на науките за изкуствата, която се основава на методологии от различни области и насърчава мултидисциплинарен, мултимодален и мултикултурен подход.

Новост в тазгодишното издание на форума беше, че за първи път той отваря врати за чуждестранни българи от цял свят. Онлайн включванията направиха възможно участието на учени от Америка, Австрия и Италия. Всички доклади бяха записани, а целта на организаторите е да бъде събрана база с важна информация за бъдещи изследвания и дискусии.

Специален юбилеен акцент в програмата на конференцията беше заседанието под надслов „130 години от рождението и 100 години от смъртта на Гео Милев“. Първата сесия беше открита с доклада на Александър Панов *Емблемата като принцип за словесна организация в „Септември“ от Гео Милев*. Той проследи как функционира емблемата в словесната култура и разграничи три вида емблеми в Гео-Милевата творба: словесни, визуални и свързани със сюжети от световната култура. В доклада си *Фигури на Гео-Милевата музикална реторика в „Из книгата As dur“* Снежина Врангова-Петкова анализира стихотворението на Гео Милев, публикувано в списание „Везни“ през 1921 г. В заключение тя отбеляза, че за твореца музикалната подсъзнателност от инстинкти е единствен и пряк импулс и обект на творчески процес. Тематичната линия за художествените експерименти на Гео Ми-

лев продължи Михаил Неделчев – *Гео-Милевите игри с букви и картинки във „Везни“*. Той направи цялостно представяне на творчеството на Гео Милев в книжките от списанието и едноименната библиотека и убедително защити твърдението, че радикализмът на Гео Милев във „Везни“ е съответен на радикализма му в „Пламък“. В доклада си *„Иконите спят“ в галерията на „Родно изкуство“* Светлана Стойчева разгледа петте творби от стихосбирката на Гео Милев в контекста на нееднородната естетика на „Родно изкуство“ и проследи диалога на произведенията с иконичните езици на модерността. Темата за визуалните образи е централна и в изследването на Любка Липчева-Пранджева *Едноокият, който виждаше с хиляда очи... Гео Милев – от автопортретите до портретите на културната памет*. Основният въпрос в него е как автопортретите и портретите на Гео Милев и техните изменения през различни периоди от време отразяват динамиката на културната памет. Докладът на Камелия Николова *Текст и образ в спектаклите на Гео Милев* пренесе акцента към театралното му творчество, където постигнатото от Гео Милев се отличава със собствено и самостоятелно развитие. Анализът на режисурата и сценографията на постановките „Мъртвешки танц“, „Маса човек“ и „Електра“ показва, че творецът е новатор, който създава оригинално сценично представяне, а не просто следва европейските модерни тенденции.

Втората сесия от заседанието, посветено на Гео Милев, беше открита с доклада на Елка Трайкова *Полемичният стил на Гео Милев – начин на употреба*. Чрез анализа на редица статии и изказвания на Гео Милев върху събития от културния живот на България Елка Трайкова показва, че всяка една полемична изява на твореца е своеобразен театрален спектакъл. Според нея скандалите, в които участва Гео Милев, го правят по-автентичен и не толкова каноничен. В последвалите онлайн участия в заседанието Андриана Спасова запозна присъстващите с изследването си *Варварска естетика и поетически бунт у Гео Милев*, а Бисера Дакова разкри връзките между творчеството на Гео Милев, дисертацията му върху поезията на Рихард Демел и кръга „Crescendo“. За всеобхватното представяне на Гео-Милевото творческо наследство допринесе и докладът на Никита Нанков *Левият мит за Гео Милев като комунист и поемата „Септември“ като творба на социалистическия реализъм*. Малко изследван аспект от творчеството на Гео Милев разгледа Андриана Мартонова в доклада си *Киното и Китай в хоризонта на Гео Милев: кореспонденции, срещи и контексти*. Във фокуса на работата ѝ беше поставен кинематографичният усет на автора още преди навлизането на седмото изкуство в България. Заседанието завърши с изследването на Теодора Кашилска *Художникът Гео Милев в спомените на съвременниците си*, което осветли образа на твореца като художник въз основа на свидетелствата на неговите съвременници.

Всички дванадесет доклада в специалното юбилейно заседание на конференцията представиха Гео Милев като интересен и провокативен автор – поет, художник, театрал, полемист и културен медиатор. Изследванията из-

тъкнаха неговия принос в словесното, визуалното и сценичното изкуство, както и начина, по който образът му е възприеман и тълкуван в различни исторически и културни контексти.

По време на второто заседание от първия ден на конференцията бяха изнесени доклади върху разнообразни проявления на отношението между текст и изображение. В историко-културното си изследване *Нефритената богиня майка в митологичен и етнографски контекст* Зарко Ждраков и Пламен Орфеев разгледаха нефритена статуетка на Великата богиня майка от Гьобекли тепе (Ранен неолит), като потърсиха връзката между археологическия артефакт и по-широки културни контексти. В доклада си *Субективните интерпретации на текста и изображението в изкуството* Калин Гайдаров разгледа изкуството като субективна интерпретация на действителността и възможността творецът да възприеме своя вътрешен свят като единствена реалност, отхвърляйки обективната. Три късометражни анимационни филма от световната практика представи Кристиан Захариев в изследването си *Визуални и драматургични интерпретации на „душевната травма“ в късометражното анимационно кино*. Той потърси отговор на въпросите успява ли анимационното кино да предаде вътрешния свят на травмата по въздействащ начин и кои анимационни изразни средства използва, за да го постигне.

Вторият ден от конференцията също беше интензивен и наситен с тематично разнообразни доклади. В първото заседание беше засегнат диалогът между словесни и визуални изразни средства при отделни автори и произведения. Докладът *Двойствената природа на действителното: илюстрациите на Ясен Гюзелев към „Пиноккио“ на Карло Колоди* от Галина Лардева проследи приноса на Ясен Гюзелев като илюстратор на популярното издание. В обект на коментар се превърнаха адаптации и нови визуални прочити на литературни сюжети и герои, както и изследвания на художествени течения, влияния и модернистични идеи в различни изкуства („Яворов и музикалният модернизъм“ от Морис Фадел). С помощта на понятието екфраза Богдана Паскалева разгледа връзката между слово и изображение в комедията на Хайнрих фон Клайст „Счупената делва“, гравюрата „La cruche cassée“ (1780) от Жан-Жак Льо Во и делвата като знаков предмет (*Картината преди и след текста: „Счупената делва“ от Хайнрих фон Клайст*).

В центъра на изследователския интерес по време на второто заседание за деня попаднаха отделни примери за междужанрови експерименти. Еми Стоева представи симбиозата между текст и изображение в творчеството на трима интердисциплинарни артисти, като открие техния специфичен подход и общи тематични акценти, реализирани чрез различни художествени средства – кино, инсталация, фотография и колаж (*Симбиотичните връзки между визия и текст в творби на Vito Acconci, Peter Beard и Peter Greenaway*). Докладът на Пенка Ватова *Фотороманът като визуално-литературен жанр и неговата българска рецепция* шрихира развитието и характеристиките на

този визуално-литературен жанр в контекста на европейската масова култура след Втората световна война. Мариета Иванова-Гиргинова разглежда „виденията“ и „пророчествата“ на драматическите персонажи Мойсей и Мариам от пиесата на Гр. Чешмеджиев „Мойсей“, Йов от едноименната драма на Ив. Грозев и Ахасфер от пиесата „Съдний ден“ отново от Ив. Грозев (*Видения и пророчества в българската библийска драма между двете световни войни*). Обект на внимание по време на заседанията станаха новите технологии и дигиталните практики във визуалното разказване. В центъра на изследването си *Екран в екрана: дигитална документалистика и новите режими на възприятие* Даниела Кръстева даде отговор на въпроса по какъв начин съвременната дигитална документалистика (десктоп-документалистика, интерактивни VR и AR филми и документални видео игри) продължава да функционира като свидетелство за реалността.

Изнесените доклади в двата дни от конференцията „Текст и изображение“ утвърдиха значението на форума като жива среда за обмен на идеи и за разширяване на полетата на хуманитарното знание. Всички те ще бъдат публикувани в предстоящ сборник, подготвян от организаторите на форума.

Теодора Кашилска
Институт за литература
Българска академия на науките

Международна научна конференция „Наследство за бъдещето“

На 18 и 19 септември 2025 г. в Института за исторически изследвания на Българската академия на науките се проведе научна конференция с международно участие, озаглавена „Наследство за бъдещето“. Конференцията беше организирана от секция „Средновековна история“ на ИИИ; в организационния комитет, ръководен от доц. Елена Костова и проф. Пенка Данова, участваха Доротея Валентинова, Деница Петрова, Франческо Дал'Альо и Владимир Ангелов. Хронологическият диапазон на темите беше много широк и стигаше до XIX в. Вторият ден на форума беше посветен на резултатите от българо-румънския научен проект, ръководен от доц. Пенка Данова, „*Prendre soin de leur avenir*“. *La famille et la transmission des biens en Europe du Sud-Est (XVe – XIXe siècles)* – „Да се погрижат за тяхното бъдеще“. Семейството и предаването на собствеността в Югоизточна Европа (XV – XIX век), поради което в конференцията участва и делегация от румънски учени. Това позволи още по-широк поглед върху изследваните явления както от хронологична, така и от интердисциплинарна гледна точка.

Конференцията беше открита с приветствени слова от доц. Надя Филипова (ИИИ – БАН), доц. Елена Костова и проф. Пенка Данова и обогатена от доклада на почетния гост, академик Васил Гюзелев. В първото заседание взеха участие Кирил Павликянов (СУ „Св. Климент Охридски“) с доклад на тема *Относно източниците на славянските и варяжки местни имена, упоменати в деветата глава от съчинението на Константин Багренородни De administrando imperio* „Περὶ τῶν ἀπὸ Ρωσσίας ἐρχομένων Ρῶς μετὰ τῶν μονοφύλων ἐν Κωνσταντινουπόλει“ (Досежно идващите от Русия „роси“ с еднородъвки в Константинопол); участваха още Илия Илиев (ИИИ – БАН) с доклада *Наследството във фокуса на византийското правораздаване през XIII век* и Павел Георгиев (НАИМ – БАН), чийто доклад *Кирилски подпис-автограф на деспот Алексей Слав след 1232 г.* предизвика голям интерес и оживени дискусии с интригуващата хипотеза – възможността Алексей Слав да е бил още жив и активен през 1232 г.

Във второто заседание бяха представени докладите: на Теодора Георгиева (ПУ „Паисий Хилендарски“, РИМ – Пловдив) *Типикът на манастира „Космосотира“ като извор за икономическото значение на географската област Тракия през XII век*; на Франческо Дал'Альо (ИИИ – БАН) *Отвъд „преписката“: допълнителни данни за българската история от „другите“ писма на папа Иннокентий III*; на Владислав Иванов *Основателни ли са аргументите за съществуването на турско-български съюз през 60-те години*

на XIV век? и на Александър Леонардо Стоянов (ИИИ – БАН) *Проблемът за числеността на средновековните български армии*.

Конференцията продължи с третото заседание, в което участваха Йоанна Бенчева (СУ „Св. Климент Охридски“) с доклад под заглавие *Византийските практики – документи на данъчната администрация*, Симеон Хинковски (СУ „Св. Климент Охридски“) с доклад на тема *Разказано и записано: Дубровнишките хроники като извор за българската история*, Доротея Валентинова (ИИИ – БАН), която представи доклад под заглавие *Liber iudiciorum: историята на един забележителен вестготски кодекс* – задълбочен анализ на юридически текст от значение за синтеза между римското и езическото право, обогатен с интересни илюстрации, както и Мирослава Георгиева (ЮЗУ „Неофит Рилски“), която добави към анализа на изворите картината на архитектурата с доклада *Триконхалните църкви в югозападните български земи през Средновековието (поява и разпространение)*.

Последната сесия от първия ден представи разнообразие от теми с хронологичен обхват, фокусиран главно върху XVI и XVII в. Заседанието включваше докладите на: Мария Полимирова (ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“) *Ранните славянски печатни книги от XVI – XVII век като извор за исторически изследвания*; Калина Минчева (ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“) *Между Охрид и Рим през XVII век*; Рая Заимова (ИБЦТ – БАН), *Византологът Дюканж и неговите интерпретатори* и Надежда Янакиева (ИБЦТ – БАН) *Проучване и превод на пътеписната литература като източник за българската историческа наука*.

Много от докладите на втория ден, чийто хронологичен обхват варираше от Късното средновековие до модерната епоха, имаха за обща тема проучването на лични и имуществени документи (завещания, прехвърляния на имущество, семейни архиви и др.) на търговци, пътешественици и духовници в Югоизточна Европа. Първото заседание на 19 септември включваше докладите: на Снежанка Ракова (ЮЗУ „Неофит Рилски“), озаглавен *Мирният договор между Венеция и османците от 1430 г. Текст и контекст* – изворът бе представен в сравнение с други договори между двете държави и общата ситуация в Средиземноморието; на Ивайла Попова (СУ „Св. Климент Охридски“) под заглавие *Византийски и османски Константинопол през погледа на Волф фон Цюлнхарт 1495/1496 г.* – любопитно описание на пътеписите на този духовник за Балканите, с особено внимание към Константинопол и неговата християнска общност и на Милен Петров (ИБЦТ – БАН), който разглежда въпроса за *Балканското средновековие в трудовете на баварския хуманист Йохан Авентин (1477 – 1534)*; колежата Сузана Симон, включена в програмата, не можа да вземе участие в конференцията.

Във втората сутрешна сесия участваха предимно учени от секцията за средновековна история на ИИИ. В заседанието бяха включени докладите: на Владимир Ангелов *Гласове от оковите: съдбата на пленниците в средно-*

вековна България, в който авторът представи последните свои изследвания върху военнопленниците в средновековна България; на Пенка Данова *Италианската семейна книга от XV век: извор за историята и наследство за бъдещето на търговците* – един живописен анализ на семейните книги на италианските търговци през XV в., с неизвестни подробности (като срещата между Джовани де Пилли и император Йоан VII Палеолог през 1439 г.); на Елена Костова *Едно непубликувано завещание, съставено в София през 1490 г., и пазено в Държавния архив на Дубровник* – изследване на неизвестен документ, открит от нея в архивите на Дубровник (завещанието на търговеца Стефан Дурасевич, починал в България в края на XV век); и на Деница Петрова *Книгата като наследство за бъдещето според приписките в ръкописи BAR 670 и НБИБ 73* – анализ на приписките, които се намират в две ръкописни книги от XVI и XVII в. (четириевангелие с молдовски произход и пентикостар, писан от поп Йовко, представител на Аджарската книжовна школа).

Следобедните заседания, както вече споменахме, бяха посветени на заключителната сесия на тригодишния съвместен проект между Института за история „Николае Йорга“ на Румънската академия и ИИИ – БАН, ръководен от проф. П. Данова, предвиждащ проучване на неизвестни и малко известни документи в архивите на двете страни, свързани преди всичко със завещания на търговци и грижата, която те показват към наследството на семейство, на роднини и имоти. Бяха изнесени следните доклади: Оана-Николета Ризеску (Институт за история „Николае Йорга“, Румънска академия), *Transferts patrimoniaux et bénéfice d'inventaire dans l'ancien droit roumain (Valachie, XVIIe – XVIIIe siècles)*; Елена Бедряг (Институт за история „Николае Йорга“, Румънска академия), *Arrangements, Expenses and Other Material Aspects in Some 18th-century Patrimonial Documents*; Александру Чокълтан (Институт за история „Николае Йорга“, Румънска академия), *A Contribution to the Biography of the Franciscan Friar Blasius Kleiner*; Георге Лазар, (Институт за история „Николае Йорга“, Румънска академия), *Marchands „bulgares“ de Valachie et leurs testaments. Quelques considérations (XVIIIe – première moitié du XIXe siècle)*; Стефка Първева (ИИИ – БАН), *Грижата на поклонника за семейството му преди да замине на посещение на Светите места в Османската империя през XVIII и началото на XIX век (част 2)*; Сорин Григоруца, (Институт за история „А. Д. Ксенопол“ – Яш, Румънска академия), *A Family Legacy: The Medical Profession. About some cases of physicians and pharmacists from the Romanian Principalities (18th – 19th centuries)*; Петронел Захарюк, (Институт за история „А. Д. Ксенопол“ – Яш, Румънска академия), *Un érudit roumain d'origine bulgare: l'hiéromoine Chiriac Dobrovici du Monastère de Neamț-Secu (1793 – 1878)*; и Ивайло Найденов (ИИИ – БАН), *Свищовският търговец Цвятко Радославов Канев и неговото завещание от 1876 г.* Във всички доклади имаше приноси, темите се допълваха взаимно, за да дадат

една разнообразна картина на проблематиката, и предизвикаха допълнителни разисквания.

В заключение трябва да се изтъкне, че колегиалната атмосфера, разнообразието от теми, присъствието на чуждестранни колеги и високото качество на докладите направиха конференцията изключително интересна и предизвикаха оживени дискусии. Като цяло това беше научен форум от съществено значение и обобщение не само на една година от текущата дейност на Института за исторически изследвания при БАН, но и на резултатите от проект с международно значение.

Франческо Дал'Альо
Институт за исторически изследвания
Българска академия на науките

Деветнадесети международни Цар-Шишманови дни

Ежегодните Цар-Шишманови дни на Асоциацията за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“ се проведеха в гр. Самоков в периода 3 – 5 октомври 2025 г. По традиция те бяха подкрепени финансово от община Самоков, а организационно – от Историческия музей и Архиепископското наместничество в града, както и от софийската Импресарско-издателска къща „Род“. На тях се представиха учени от България, Северна Македония, Сърбия и Украйна. Събитието беше посветено на: 185 г. от рождението на Иван Димитров Доспевски (1840 – 1889) – художник живописец, представител на Самоковската изобразителна школа, син на Димитър Зограф; 130 г. от рождението на Васил Захариев Стоянов (1895 – 1971) – български график и изкуствовед, считан за основоположник на българската графика; 100 г. от първата научна публикация за късносредновековната църква „Св. Никола“ в с. Марица (XVI в.); 25 г. от отпечатването на том I от Годишниците на Асоциация „Онгъл“. Деветнадесетите Цар-Шишманови дни се осъществиха в три формата:

– Международен научен симпозиум на тема „Устна и писмена история: езици на общуването“ с единадесет подтеми: езици на общуването – системни и структурни анализи; етнологичната перспектива в историческите изследвания; трансформации на сакралното – хронология и топология; свещено и профанно; циклично и линейно в исторически и филологически план; дихотомията *устно* – *писмено* в локален и общокултурен аспект; ментални, дигитални, материални библиотеки; проблеми на съвременната музеология; етнос и сакрална история; владетели – светци – миряни; памет – наследство – култура; култове и светилища – определяне на вярата с мнемонични средства;

– XX фестивал на културно-историческия и природонаучния късометражен филм и фотография „Балканска културна филмотека“;

– Отличаване на изявени етнологи, медиевисти и археолози с годишни награди на имената на проф. дфн Тодор Иванов Живков, семейство Добреви и Асоциация „Онгъл“.

В рамките на първото заседание от сутрешната сесия в първия ден бяха изнесени доклади, свързани пряко със Самоков и региона: Константин Рангочев (Институт по математика и информатика при БАН, Асоциация „Онгъл“) – *Самоковски загадки I. За името на харманлийското село Доситеево*; Иванка Гергова (Институт за изследване на изкуствата при БАН) – *Самоковският митрополит Филотей*; Ана Лулева (Институт за етнология и фолклористика

с Етнографски музей при БАН, ЮЗУ „Неофит Рилски“) – *Места на памет, места на забрава*; Теодор Пеев (Асеновград) – *Димитър Христов Зограф и иконите от църквата „Св. вмица Неделя“ в с. Орехово, Чепеларско*; Росен Р. Малчев (Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“) – *Особености на фолклорната неприказна проза за Крали Марко и сестра му. Врачански и Троянски топонимичен цикъл*; Веселин Хаджиангелов (Исторически музей – Самоков) – *Изненадите в археологическите проучвания: късмет или закономерност*.

Второто заседание започна с текстове, посветени на църковната проблематика в научните изследвания: Благовест Петров (УНИБИТ) – *Църквите на Кюстендилското Краище*; Илинка Атанасова (НУ Археологически музей на Р. С. Македония, Скопие) и Благница Стоянова (Локален музей „Теракота“, Винаца, Р. С. Македония) – *Црквите и манастирите од Кочанска епархија – извор на информации*; Димитър Добревски (НХА – София) и Русана Голева (София) – *Ермините – възрожденски „учебници“ и писмена памет по иконопис (За една малко известна Ерминия на зографа Михалко Голев от Банско)*. Заседанието завърши с ревю-спектакъла на автентични носии „Непреходна вечност“ (с. Елешница, община Разлог, 2024 и 2025 г.) от Мартин Влахов, Борислава Николова, Антон Коцев и проф. Любомир Пенев и откриването на постерна изложба в Градската художествена галерия на Самоков „Проф. Васил Захариев“ – събитие от програмата на Балканската културна филмотека.

По време на първото заседание от следобедната сесия колегите запознаха аудиторията със своите научни търсения по въпросите на етнокултурните и езикови интерференции във фолклора и литературата: Илиана Чекова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Сборниците с български народни песни на братя Миладинови и на Огюст Дозон и поемата „В царството на самодивите“ на Иван Вазов – среща на устната и писмена история*; д-р Деян Крстич (Народни музей Зайчар, Сърбия) – *Књижевност на дијалекту као друштвени феномен Источне и Југоисточне Србије*; Снежанка Генчева (ИЕФЕМ при БАН) – *Епическите народни песни за кръщаването на мъжката рожба на цар Шишман: влашка или сръбска дружина идва в Търново*. Преди дискусиите и почивката бе показан документалният филм за сръбския изследовател Драголюб Златкович със заглавие „Дужник мртвима“ (Длъжник на починалите), 2025 г. с автор Александар Чирич (Пирот, Сърбия).

Колегите от последното заседание за деня разгърнаха темата за устните и писмените езици на общуването, като поставиха акцент върху идентичността и формите за оцеляване на българските емигрантски общности в Европа и САЩ. Това бяха: Вяра Калфина (СУ „Св. Климент Охридски“) – *„Грижата“ у Хигин*; Красимира Петрова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Историята в комикси – нарисувана, разказана, написана*; Неда-Мария Панайотова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Етнически и културни белези и стереотипи*

във филмовия превод (върху материал от три английски сериала и превода им на български); Владимир Пенчев (ИЕФЕМ при БАН) – *Танцовите фолклорни колективи като фактор за самоидентификацията на българските общности в чужбина*; Лина Гергова (ИЕФЕМ при БАН – *Животът на един българин в Аржентина през първата половина на XX век (епистоларното наследство на Николас Петков)*). След това в рамките на Балканската културна филмотека Лина Гергова и Яна Гергова от ИЕФЕМ при БАН показаха своя документален филм „Българи отвъд Европа: поколения и траектории“ (2023 г.).

В първия панел от сутрешната сесия на втория ден бяха представени доклади от областта на фолклористиката и етнографията от: Веселка Тончева (ИЕФЕМ при БАН) – „Устно“ и „писмено“ в песенната традиция от края на XIX – началото на XX век (върху материали от сборките на Лудвик Куба „*Pisně bulharské*“ (1929) и „*Pisně makedonské*“ (1928) от поредицата „*Slovanstvo ve svých zpěvech*“); Тодор Моллов (Велико Търново) – *Българската версия на баладата за мъртвия брат (антропонимия и календар)*; Ивета Рашева (ИЕФЕМ при БАН) – *Проблемът за сюжетния край във вариант на брезнишка народна песен*; Стефани Велчева (студентка в СУ „Св. Климент Охридски“) – *Мотивът за вграждането между фолклора и литературата*; Николай Ненов (РИМ – Русе) – *За „самодивите“ в Шишенци, Видинско*; докт. Искра Тодорова (ПУ „Паисий Хилендарски“, РИМ – Русе) – *Носиите като културно наследство: съвременни читалищни практики (по примери от Русенско и Беленско)*.

След прожектирането на научно-популярния филм „Дарът на ябълковото дърво“, който запозна зрителите с традиционните сватбени обичаи и автентични носии от района на Ямбол (реж. Румяна Ангелакова, 2025 г.), работата на симпозиума продължи с изкуствоведски текстове: Илия Николов (ИЕФЕМ при БАН) – *От Фатори до Каранешев: пигментите като мост между традиция и модерност. Живописно произведение, собственост на Националния етнографски музей – София*; Теодор Пеев (Асеновград) – *Зограф Спирос Михаил, още един станимашки майстор*; Ивелин Любенов (София) – *Ралу, голямата любов на Захари Зограф*; Десислава Тихолова (РИМ – Русе) – *Мемориални практики в условия на военен конфликт. Чешми-паметници като част от спецификата на българския модел окопно изкуство*. В края чухме разработките на Йордан Тенев (студент в СУ „Св. Климент Охридски“) – *Дело № 1 на Първи състав на Народния съд в Горна Джумая, както и на Яна Сивилова (СУ „Св. Климент Охридски“) – Езикът на обявите за работа и отношението към труда в съвременната епоха*.

Преди обедната почивка в конферентната зала на Историческия музей – Самоков директорът Веселин Хаджиангелов и проф. д-р Бошко Ангеловски от Р. Северна Македония представиха монографията на македонския колега проф. д-р Трайче Нацев „Основни принципи во конзервацијата и реставра-

цијата на недвижно културно наследство“ (Шип, 2025 г.). Като илустрација към представянето на книгата беше открита постерна изложба с фотографии на консервирани и реставрирани обекти на недвижното културно наследство.

В следобедното заседание се включиха учени с разнообразен хуманитарен профил, чиито проучвания следваха общия тематичен ракурс на симпозиума: Маргарет Димитрова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Обицуване с текста в ръкописа, обицуване с печатната книга, обицуване с читателя: редакцията на отец Пантелеймон, проигумен хилендарски, на Софрониевата версия на „История славянобългарска“*; Николай Сивков (Перник) – *Време и пространство в контекста на един музеен артефакт (Неолитен календар от Западна България)*; Любомир Цонев (Институт по физика при БАН) – *Тракийският конник, реинтерпретиран като св. Георги – съществен елемент от българската етногенеза*; Яна Гергова (ИЕФЕМ при БАН) – *Устна традиция и сакрално пространство: църквата „Св. Антоний“ в Мелник като място на поклонение и изцеление*; Десислава Генчева (РИМ – Плевен) – *Обичаи при смърт и погребение в село Бреница, Плевенско, от втората половина на ХХ век до днес*. Последните два доклада имаха подчертан фолклористичен и етнографски характер.

Финалното заседание за деня предложи хипотези и факти от областта на историята и археологията: Росица Манова (независим учен) и Стефан Александров (НАИМ при БАН) – *От утилитарна към култова употреба на червените пигменти през бронзовата епоха*; Филип Петрунов (НАИМ при БАН) – *Вградено съградено*; Сотир Иванов (Министерство на културата на Република България) – *Реалност и илюзии в опазването на недвижното културно наследство. Средновековните църкви на България*; Юлияна Иванова (Локален археологически и исторически музей „Теракота“ – Винаца, Р. С. Македония) – *Светилището на Коколов рид*; Бошко Ангеловски (Институт за старословенска култура – Прилеп, Р. С. Македония), Магдалена Манаскова (НУ Археологически музей на Р. С. Македония – Скопие) и Емил Сламков (НУ Музей Гевгелия, Р. С. Македония) – *Група на римски светилки од источната некропола на Скупи*; Драган Веселинов (Регионален център за справяне с кризи – Шип, Р. С. Македония) и Трайче Нацев (Университет „Гоце Делчев“ – Шип, Р. С. Македония) – *Форми на заштита и спасување од опасности во периодот на ослободителната револуционерна борба во Штип и Штипско*.

В допълнение към редовната програма на научния симпозиум бяха предоставени за четене текстове на постерна сесия, а именно: Ирина Потапенко (Институт по изкуствоведение, фолклористика и етнология „Максим Рилски“ на Националната академия на науките на Украйна) – *Ролята на печатните медии на българите в Украйна за формирането на тяхната национална идентичност*; Владимир Власков (Национален институт по геофизика, геодезия и география при БАН) с два текста – *Анализ на тематични карти*

от атлас на Украйна – 1937 година, както и – *Защо често определяме климата на град София като „отвратителен“*; Десислава Панева-Маринова, Максим Гойнов, Радослав Павлов, Детелин Лучев (Институт по математика и информатика при БАН) – *Innovative Study of Cyrillic Alphabet through Contemporary Information Technologies*; К. Рангочев, М. Гойнов и М. Димитрова (Институт по математика и информатика при БАН) – *Encyclopaedia Slavica Sanctorum: New Activity*.

По време на XIX цар-Шишманови дни в Самоков бяха присъдени наградите за принос в българската хуманитаристика за 2025 г.

– доц. д-р Мария Деянова – на името на Мария Йончева за особени заслуги при изследването и популяризирането на традиционната самоковска култура;

– докт. Десислава Тихолова – на името на проф. д-р Тодор Ив. Живков за принос към българската и балканската етнология и медиевистика;

– Десислава Генчева – на името на Бойка и Димитър Добреви за изявени млади изследователи в областта на етнологията и медиевистиката.

Наградата на XX фестивал на културно-историческия и природонаучния късометражен филм и фотография „Балканска културна филмотека“ получи документалният филм „Българи отвъд Европа: поколения и траектории“ на гл. ас. д-р Лина Гергова и гл. ас. д-р Яна Гергова от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН.

Цар-Шишмановите дни в Самоков през 2025 г. укрепиха авторитета на Асоциация „Онгъл“ като една от водещите неправителствени организации в областта на етнологията. Същевременно разшириха нейното научно поле към познавателните пространства на археологията, езикознанието, литературознанието, музеологията, изкуствознанието и други науки от сферата на хуманитаристиката.

След еднократно анонимно рецензиране материалите от Международния научен симпозиум „Устна и писмена история: езици на общуването“ ще бъдат публикувани в юбилейния том 25 от Годишниците на Асоциация „Онгъл“.

Росен Р. Малчев

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“

Константин Рангочев

**Институт по математика и информатика,
Българска академия на науките**

Международна научна конференция „Светът от вчера“ – видян през катастрофата от 1939 година

На 9 и 10 октомври в Големия салон на Института за литература при Българската академия на науките се проведе международната научна конференция *„Светът от вчера“ видян през катастрофата от 1939 година (Усещанията за застрашена Европа в културата и литературата на България, Украйна, Полша и Чехословакия)*. Събитието е сред най-важните дейности по едноименния научен проект на Института за литература към БАН, финансиран от Министерството на образованието и науката¹. На конференцията бе представен вестникът *„Усещането за застрашена Европа. 1930 – 1939 – 1945“*, брой единствен, създаден от екипа на проекта (главен редактор – Михаил Неделчев; редактори – Мариета Иванова-Гиргинова, Елка Трайкова, Маргрета Григорова, Мария Огойска, Добромир Григоров, Остап Сливински, Владимир Колев, Лилия Желева, Венеса Начева, дизайн – Мая Георгиева). Вестникът представя в съкратен вид основните концепти на изследваните национални сюжети. На страниците му намират място както критически текстове, така и фрагменти от разножанрови художествени произведения. В изданието са скицирани също целите на научната работа и е изведен на преден план топосът Виена. Проследена е съдбата на интелектуалния елит от града като емблематична за последвалите трагически събития в Европа.

Форумът събра над 30 участници от различни научни институции от страната и чужбина, които в продължение на два дена предложиха своите прочити по темата. Докладите бяха обединени около тематичните полета за нестабилността на Версайската уредба на Европа, катастрофизмите в късния художественолитературен авангард (около 1932 г.), предупрежденията на големите европейски интелектуалци за надвисналата опасност, трагически разделената Европа и триумфализма на победителите, както и участието на поделената Европа (1945).

Ръководителят на научния проект доц. д-р Мариета Иванова-Гиргинова откри конференцията, като в приветствието си подчерта, че при започването на работата по проекта през 2021 г. никой от екипа не си е представял колко болезнено актуален всъщност ще стане той.

¹ Подкрепен от ФНИ по договор № КП-06-Н60/2 от 16.11.2021 с доп. споразумение 2841/27.06.2024.

Във връзка с актуалността посланикът на Украйна в България Н. Пр. Олеся Илашчук допълни, че „историята никога не е само минало и именно днес Украйна преживява своята 1939 г.“ и затова е толкова важна „паметта, която е най-сигурната защита срещу миналото“. Другият почетен гост на конференцията, директорът на Полския културен институт в София, Малгожата Хейдук-Громек, се присъедини към споделеното общо мнение за усещанията сега, които кореспондират с тези от началото на Втората световна война и посочи, че „днешните ни лични избори са избор между войната и мира“.

Директорът на Института за литература при БАН Елка Димитрова също приветства участниците и подчерта разнообразния характер на изследвания по проекта материал, който довежда до създаването на разностранови и тематично многообразни текстове.

Конференцията продължи с два пленарни доклада, изнесени от членовете на екипа Михаил Неделчев (Нов български университет) и Остап Сливински (Украински католически университет, Львов). В доклада си *Неотклонно нарастващото усеждане за застрашена Европа* проф. Неделчев постави проекта в контекста на серия от събития в България, които се развиват след нахлуването на Русия в Украйна и които пряко отразяват нейната съдба. Сред тях изследователят спомена постановката „Хага“ (автор Саша Денисова, режисьор Галин Стоев) от програмата на Народния театър, стихосбирката „Преди да измият кръвта“ на Йордан Ефтимов и различните събития, организирани по темата за войната от Центъра за изследване на европейските ценности и департамента „Нова българистика“ към НБУ. Той шрихира различните пътища, пред които са изправени четирите държави в навечерието на войната и отново подчерта важността на Виена за разглеждания период. В доклада беше открояна и книгата „Речник на войната“ на Остап Сливински като важно литературно свидетелство, отразяващо войната днес.

В доклада си *Към Европа, но къде е тя? Визии за Европа и европейското в западноукраинската и емигрантската украинска литература през 30-те години на XX век* Остап Сливински представи съдбата на Украйна между двете войни и след Втората световна война. Той откри дълбоките различия между отделните нейни части и тяхната сложна роля още след Европейската война и невъзможността украинците тогава да получат своята независимост – стремеж, който се превръща в основна тяхна цел в бъдеще.

Секционните доклади събраха гледните точки по обсъжданите проблеми на историци, дипломати и филолози. В своя доклад *Светът от вчера като вечна тема* Веселин Методиев (НБУ) постави въпроса за вчерашното в рамките на идеите на Иполит Тен за вечното човешко недоволство от настоящето. Михаил Станчев (Харковски университет и Институт за исторически изследвания при БАН) в доклада си „Призракът на INTERMARIUM

броди по Европа“ като геополитическа перспектива за България, Украйна и Полша направи хронологичен анализ на подновената в съвремието идея за конфедеративния съюз INTERMARIUM. В доклада си *Съдбата на интелектуалците: от Фани Попова-Мутафова до Димитър Талев* Пламен Дойнов (НБУ) призова за по-детайлно разглеждане на ситуацията около избухването на войната и за повече въздържаност при осъждане на направените от тогавашните интелектуалци избори. При представянето си на темата *Македония като българска земя – политически, икономически и литературни измерения в периода 1941 – 1944 година* Елка Трайкова (Институт за литература) въведе топоса Македония в обсъждането, разглеждайки го както през статистически данни за икономическото му състояние през обсъждания период, така и чрез художествените текстове от антологията „Песни за Македония“. Елка Димитрова (Институт за литература) проследи отношението между родители и деца в неизследвания досега роман на Николай Райнов „Кръвожадни“ в доклада си на тема *Бащата, синът в „Кръвожадни“: биографични и световни резонанси в един недоглеждан роман на Николай Райнов, писан от 1938 до 1946 г.* Тя изказа хипотеза за сложното „сътрудничество“ на бащата и сина Райнови. В доклада си *Съдбата на десния интелектуалец: Михаил Арнаудов през 1939 – 1944 г.* Емил Димитров (Институт за литература) представи нови факти около удостояването на Михаил Арнаудов със званието доктор хонорис кауза на Университета в Мюнстер в края на юни 1940 г., което придобива политически оценки в контекста на избухналата война. При представянето на доклада си *Лицата на войната в българската драматургия. 1939 – 1945.* Мариета Иванова-Гиргинова (Институт за литература) анализира образа на учения и амбивалентната роля на техническите открития по време на Втората световна война в няколко драматични текста на Кирил Христов и Иван Грозев. С доклада си *Амбициите и кризите на третото поколение СТРОИТЕЛИ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ* Мария Огойска (НБУ) запозна аудиторията с движението на младобългарите и обговори най-важните теми, засегнати в сп. „Млада България“ и в. „Утре“. Калина Бахнева (СУ „Св. Климент Охридски“) в текста си *Синхронността – post factum (върху драматургията на Януш Гловацки)* коментира „откъде идва пророчеството?“ и сподели, че „усещането за предстоящото в литературата играе ролята на коректив на идеята“. Маргрета Григорова (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) представи *Диагноза(та), прогноза(та) и война(та) в репортажите на Ксавери Прушински*, като по този начин обогати с нови материали изследванията по проекта. Младен Влашки (ПУ „Паисий Хилендарски“) в текста си *Кабарето в млада Виена* постави фокуса върху една малко позната тема, а именно тази за кабаретата в концентрационните лагери. С доклада си *Залезът на културната история и играта в междувоенните текстове на Йохан Хьойзинха* Мая Горчева (УНИБИТ) обобщи идеите на нидерландския филолог,

историк и културолог, които са основополагащи и за самия проект. Докладът на Елеонора Шестакова (Донецк, Украйна) *Большой Террор и обыкновенный человек: медиаобраз Мюнхенского соглашения 1938 года* се фокусира върху събитията, предизвикали Мюнхенското споразумение от 1938 г. и неговите актуализации днес във връзка с войната в Украйна. В интерактивното си изложение *На кого разказваме за войната? За непреодолимите тревоги на днешния славист* Камен Риков (Университет „Мария Склодовска-Кюри“, Люблин, Полша) се фокусира върху ролята на интелектуалеца в съвременното и показва колко е различен и динамичен светът днес. Той подчерта, че „не можем да говорим за войната така, както сме говорили вчера или преди 10 години“. В последния за деня секционен доклад на тема *Неразбирането на другия – предупрежденията на Иван Шишманов в цикъла лекции „Славянски свят“ (1924)* Николета Пътова (Институт за литература) акцентира върху посланията на седемте произнесени във Фрайбургския университет лекции на проф. Шишманов, където той е гост-професор в края на 1923 г. до януари месец 1924 г. Погрешната взаимна оценка, непознаването на другия, мисленето през клишета и стереотипи и ситуацията след Европейската война са дълбоката основа на Втората световна война.

Следващият конферентен ден бе открит с доклада *Третият тоталитаризъм* на Пламен Антов (Институт за литература), в който ученият изведе условията за наличието и упадъка на тоталитарните идеологии. С темата *Институция и ритуал: завръщането на Карел Хинек Маха в националната културна памет* Добромир Григоров (СУ „Св. Климент Охридски“) разгледа две знакови събития, свързани със смъртта на Карел Хинек Маха (събирането на дарения за изграждането на негов паметник през 1936 г. и честването през 1939 г. на стогодишнината от кончината му, съпровождащо препогребването на тленните му останки) като колективен социален ритуал в условията на избухналата война. Гражина Шват-Гълъбова (Институт по славистика при ПАН, Варшава) предложи обстоен анализ на темата за евреите през призмата на метафорите за собственик и квартирант в доклада си *Явлението „(съ)квартирант“ в прозата на Миколай Гринберг. Образът на жената във Втората световна война* бе разгледан от Мая Ангелова (НБУ) в едноименния ѝ доклад. В него тя изведе фигурата на реално съществуващата личност Фриолинка Новачкова, която се превръща в прототипен образ за редица творби от периода в българската литература. Недялко Желев (СУ „Св. Климент Охридски“) допълни представите за женското присъствие във войната, но в полски контекст, чрез доклада си *Предчувствията за войната в „Правек и други времена“ на Олга Токарчук*, наблягайки на образите на жената като възпроизводителка на рода, която трябва да захрани с човешки материал войната и като заместник в бита на отсъстващия мъж. В доклада си *Завоювання карти: топонімічні зміни у ході Другої світової війни в Україні*

Олена Чмир (КНУ „Тарас Шевченко“, Киев) разгледа въпроса за деколонизацията на топонимията в Украйна и го постави в контекста на приетия през 2024 г. в страната Закон за националната памет. Текстът на Владимир Колев (СУ „Св. Климент Охридски“) *Кинопропагандата в съветска Украйна в началото на Втората световна война* изведе пет ключови пропагандни похвата въз основа на двата документални филма на Олександър Довженко – „Буковина – земя украинска“ (1940) и „Освобождение“ (1940). В доклада бяха проследени: 1. Историческата обусловеност; 2. Контрастът; 3. Съчувствието; 4. Непобедимата Червена армия и 5. Щастливите освободени сънародници. Лилия Желева (СУ „Св. Климент Охридски“) разгледа *Лексикални трансформации в български преводи на военна поезия от Володимир Сосюра* със специален фокус върху неговото стихотворение „Гнів/Гняв“. Венеса Начева, също от Софийския университет, представи в доклада си *Катастрофичните пророчества на Станислав Игнаци Виткевич-Виткаци* различни мотиви, проблеми и образи от творбите на автора, които предвещават бъдещата катастрофа не само на Полша или Европа, но и на света. Сред тях тя посочи пророческите му предсказания за съдбата на Хитлер; за инертността на тълпата, за използването на хапчета, които притъпяват сетивата, за разпада на познатата европейска цивилизация и за драмата на отделната личност. В доклада си *Поезията на Паул Целан като възможна отвъд историчността* Марианна Георгиева (Институт за литература) проследи връзката между личността и творчеството на родения в Украйна писател с еврейски корени, пишещ на немски език. В стиховете му историческата травма се превръща в абстрактна категория, лишена от историческа същност. Темата за травматичните усещания и войната бе разгледана и в доклада на Димитрина Хамзе (ПУ „Паисий Хилендарски“) *Климатът на войната като „предчувствие“ за душевна криза/душевен крах (върху някои произведения на Олга Токарчук)*. Тя постави акцента върху връзката: война – травма в съзнанието на индивида, която се превръща в родов белег и маркира неговата малоценност, отразена във властови амбиции.

Отделните секции бяха съпроводени от време за дискусии, в които се включиха както докладчиците от форума, така и останалите гости, сред които голяма активност прояви проф. Румяна Дамянова. Появиха се предложения за продължение на започнатия разговор в осъществяването на нова конференция по темата.

Форумът завърши с авторски моноспектакъл по Дневника на Ане Франк на Моис-Ашер Капон, ученик от НГСЕИ (Пловдив), който потопи участниците и гостите в атмосферата на обсъждания период и постави темите от най-висш ред, а именно тези за войната и мира както в миналото, така и днес.

Очаква се излизането на сборник с материалите от конференцията, който ще допълни изданията по проекта. А те са: представеният в първия конфе-

рентен ден тематичен вестник, монография в 2 части² и четири антологии³, съдържащи разностранови текстове с най-представителните творби, отразяващи предупрежденията и предчувствията за война на интелектуалците от България, Украйна, Полша и Чехословакия.

Венеса Начева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

² До момента е издадена първата част от спомената монография – „Светът от вчера“ – видян през катастрофата от 1939 година. Усещанията за застрашена Европа в културата и литературата на България, Украйна, Полша и Чехословакия. Съст. Михаил Неделчев, Младен Влашки, Маргрета Григорова, Венеса Начева, Остап Сливински, Владимир Колев, Част I. София: ИЦ Боян Пенев – Институт за литература, 2023. Предстои издаването на втора част.

³ До момента са издадени българската – *Българските визии за Европа, обединеното отечество и войната (1930 – 1945). Сборник с художествени текстове*. Съст. Михаил Неделчев, Мариета Иванова-Гиргинова, Елка Трайкова, Мария Огойска. София: ИЦ Боян Пенев, 2023 и чешката антология – *Предчувствието за война – неговите персонажи и метафори (Чехословакия 1935 – 1939), Inter arma. Предчувствието за война в чешката култура (1935 – 1939)*. Съст. Добромир Григоров. София: ИЦ Боян Пенев – Институт за литература, 2023. Предстои издаването на останалите две антологии, посветени на другите два национални сюжета. Излезлите издания могат да бъдат намерени на сайта на проекта – <https://svetatotvchera.eu/category/publikaczii/>

Международна научна конференция „Homo Ludens и Homo Balcanicus: играта в словесния свят на Балканите“

На 16 и 17 октомври 2025 г. в Заседателната зала на Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – Българска академия на науките, се проведе Международна научна конференция в рамките на научния проект „Разговори за литературата и полуострова“ – *Homo Ludens и Homo Balcanicus: играта в словесния свят на Балканите*. В нея взеха участие 35 изследователи от България, Хърватия, Полша и Косово, част от които представиха докладите си чрез онлайн платформа. Конференцията беше открита от доц. Людмила Миндова – ръководител на проекта, а директорът на Института проф. Румяна Прешленова отправи приветствие към участниците и подчерта, че темата на научния форум е вдъхновение и стимул за задълбочени изследвания в областта на балканистиката и културната история.

В първия конферентен ден бяха изнесени 19 доклада, разпределени в четири тематични блока, всеки от които очерта различни измерения на играта като културен и социален феномен на Балканите. Първият панел представи игровите елементи в пътеписната традиция. Докладът на Маргрета Григорова от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ запозна аудиторията с нетрадиционния за нравите на XVIII век житейски път на полякинята Регина Саломея Пилщинова в нейните балкански и по-далечни пътешествия. Антоанета Балчева от ИБЦТ – БАН разгледа сложните взаимодействия между различни режими на историчност в пътеписа на Иван Шишманов „Владика Йосиф Щросмайер. Спомени от една лична среща“. Блокът завърши с доклада на Надежда Янакиева – докторант в ИБЦТ – БАН, която говори за дипломатическите игрови стратегии в италианско-османските отношения според италианската пътеписна традиция (XV – XVII век).

Във втория панел вниманието беше насочено към играта в романовото творчество. Докладите проследиха как игровите механизми конструират смисъл, идентичност и политическа сцена в прозата. През темата „Игра и романов смисъл“ Инна Пелева (ПУ „Паисий Хилендарски“) разгледа романа на Яница Радева „Годината, която започва в неделя“. Гергина Кръстева (ПУ „Паисий Хилендарски“) проследи „трагическата съдба на един балкански човек“ в увлекателния сюжет на „Балкански грешник“ – романа на Димитър Кирков. Веселина Белева (Дом-паметник „Йордан Йовков“, гр. Добрич) коментира функцията на играта, която превръща романовото пространство в музей или градина, в творбите на Галин Никифоров „Черна светлина“ и на Георги Господинов „Градинарят и смъртта“. Сред разгледаните романи и

игровите модели в тях бяха „Синекли бакал“ от Халиде Едип Адъвар в доклада на Семра Ахмед и „Кой доведе Дорунтина“ от Исмаил Кадаре и „Прокълнатият двор“ от Иво Андрич в доклада на Мария Вл. Русева – и двете млади изследователки от ИБТЦ – БАН. Общата картина в този панел показва как играта функционира като структурен принцип на наратива, а също и като инструмент за политическа и етическа рефлексия.

Следващият панел – „Игрите между естетиката и властта“, започна с доклада на Силвия Шедлецка (Университет във Варшава). Д-р Шедлецка проследи мотива за цирка в българската литература. А образа на шута в драматическото видение „Сърцето на шута“ от Боян Дановски представи Маргарита Бурмова – студентка от СУ „Св. Климент Охридски“. Мая Горчева (УниБИТ) припомни ролите на играещия човек в балкански контекст в изследванията на Яни Милчаков. Колегите историци от ИБЦТ – БАН Калина Пеева и Ирина Огнянова насочиха вниманието към различни проявления на пропагандната игра в няколко балкански контекста – първият доклад анализира секуларизацията и кемалистката идеология като политически стратегии на Атаюрк, а във втория бяха разгледани практиките на антисръбската пропаганда в НДХ (1941 – 1945).

В последния блок за деня играта беше коментирана през призмата на социалната, културната и историческата антропология. Докладите обхващаха дългия период от I век до XX век. Сред темите на колегите от ИБЦТ бяха религиозната политика на първия християнски римски император Константин I (Милен Марков), православният анекдот като игрови елемент (Олга Смолина), игрите и спортът в еврейската общност в България през XIX – XX век (Владимир Пауновски). Яна Янчева и Мариянка Борисова от ИЕФЕМ – БАН занимателно представиха, съответно, детските игри и играчки в периода на социализма и дигиталния феномен на „черната пантера“ в интернет. Темата на доклада на Юлия Златкова (ИБЦТ – БАН) „Яворов и жените, или как любовната игра се превръща в трагедия“ насочи вниманието към сериозните, дори драматични последици, които може да има наглед невинната романтика на любовното ухажване. Научните доклади в този панел очертаха широкия диапазон на „играта“ – от институционални и религиозни практики през модерни медийни и дигитални прояви до съдбовни житейски ситуации.

Програмата на втория конферентен ден съдържаеше 16 доклада, тематично разпределени в три секции – „Поезия и игра“, „Българо-албански игрови паралели в културата“ и „Игра, идентичност и диалог“. В панела „Поезия и игра“ бяха проследени различни аспекти на словесната и риторичната игра – от диалога между назидание и ирония в поетическото слово до експресивните и метафорични трансформации на образа. Сред докладите се откриха интерпретации на играта като поетическо предизвикателство у Димитър Великсин в доклада на Калин Михайлов (СУ „Св. Климент Охридски“); играта като езикова и ритмична свобода при хърватските автори Тончи Петрасов Марович и Бранко Малеш, представени в двата доклада на колегите Саня Ву-

лич от Университета в Загреб и на Тин Лемац от Университета в Задар. Играта като форма на самоосъзнаване в мемоарите на Григор Пърличев беше център на анализа на Андриана Спасова (Институт за литература – БАН). Върху темата за любовната игра в гръцката космополитна поезия от 20-те години на XX век акцентира Фотини Христакуди (СУ „Св. Климент Охридски“). Владимир Игнатов, също от Софийския университет, направи интересен анализ на поемата „Хоро“ от Кирил Христов, като очерта особеното място, което поетът отделя на тази своя творба, поставена от самия автор в няколко негови стихосбирки. За танца на женските свръхестествени същества говори Мая Александрова (СУ „Св. Климент Охридски“). Сред разгледаните произведения бяха и две необичайни поетически книги „Жулиен летърс“ на Мария Каро и „Дори насън съзираме нощта“ от Селяхатин Йолгиден. Авторите на доклада Яница Радева (Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“) и Азиз Шакир (СУ „Св. Климент Охридски“) разкриха скритите послания в графиката и формата на поетическите текстове. Творчеството на още един турски поет – Ахмед Хашим, представи Константин Поборников (докторант в ИБЦТ – БАН). В българо-албанската секция участие взе Русана Бейлери от СУ „Св. Климент Охридски“, която разказа за играта в албанската литература. Гости на конференцията бяха колегите от Филологическия факултет на Университета в Прищина Mimoza Hasani Plana, Agron Gashi, Albulena Blakaj Gashi, Lindita Sejdiu Rugova, Sadije Rexhepi и Bahri Koskoviku. Те поговориха за игровото начало на албанския говор, проучван в теренни изследвания в района на с. Мандрица, и смесването му с други балкански езици.

Заклучителната секция „Игра, идентичност и диалог“ насочи вниманието към театралното, наративното и преводаческото пространство на играта. Най-напред думата взе Николета Пътова (Институт за литература – БАН), чийто доклад представи професионалното присъствие на хърватската актриса София Звонарева в Народния театър в София (1905 – 1909) и чрез въпроса за чистотата на българския език, който трябва да звучи от националната сцена, посочи по-дълбоките идентичностни пластове в смисъла на актьорската игра. Темата за играта с идентичности бе развита чрез увлекателен аналитичен прочит на непреведения все още на български език роман „Елени, или никой“ на гръцката писателка Реа Галанаки в доклада на Нели Попова (СУ „Св. Климент Охридски“). Лора Ненковска (СУ „Св. Климент Охридски“) изведе темата за езика като инструмент на креативност чрез примери върху трудността да бъдат преведени вулгаризмите в различните балкански езици и игровите функции на думите. Конференцията завърши с размишленията на Людмила Миндова (ИБЦТ – БАН) върху играта и тоталитаризма в балканските литератури – тема, която обобщи много от дискутираните въпроси за границите между свобода и власт, въображение и контрол.

Двудневният форум се проведе с участието на колеги, които успяха да представят балканската пъстрота, литературното многообразие, множе-

ството културни и емоционални връзки, свързващи и разделящи хората на Балканите. Докладите на научната конференция с международно участие на утвърдени учени в областта на балканистиката, славистиката, историята, филологията и етнологията показаха, че *Homo Ludens* и *Homo Balcanicus* са трайно вплетени в балканската идентичност. Форумът се превърна не само в пространство за научен обмен, но и в доказателство, че изследването на словесната игра продължава да бъде продуктивен път към разчитането на човека и културата. Предстои публикуването на сборник с докладите, който ще бъде издаден през 2026 година.

Мария Вл. Русева
Институт за балканистика с Център по тракология
Българска академия на науките

Седма международна научна конференция „Between the Worlds: Crossroads, Dialogues and Stories/ Между световете: кръстопътища, диалози и разкази“

От 29 до 31 октомври 2025 г. в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките (ИЕФЕМ – БАН) се проведе седмото издание на международната научна конференция *Between the Worlds* с тазгодишното допълнение *Crossroads, Dialogues and Stories* (Между световете: кръстопътища, диалози и разкази). То бе посветено на 20-годишнината от учредяването на секция „Балканска етнология“. Организацията на форума бе осъществена от членове на секцията под ръководството на доц. д-р Мила Маева и с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на науката и образованието (КП-06-МНФ/18/13.08.2025).

Разширените тематични рамки на конференцията привлякоха за участие шестдесет и шест учени (присъстващи и онлайн) от различни академични институции в България, САЩ, Мароко, Великобритания, Украйна, Испания, Финландия, Исландия, Полша, Словакия, Унгария, Германия, Естония, Словения, Турция, Румъния и Северна Македония. Програмата беше структурирана в единадесет панела, обхващащи широк спектър от съвременна проблематика, свързана с миграционните процеси, опазването и интерпретирането на културното наследство, политиките към етническите и религиозните общности, динамиката на културните идентичности в контекста на глобализацията и постглобализацията, както и интер- и мултикултурните взаимодействия. Работният език на форума бе английски.

Началото на конференцията бе дадено с приветствени слова от доц. д-р Мила Маева (директор на ИЕФЕМ, БАН), г-н Ангел Апостолов от отдел „Международно сътрудничество“ на МОН, проф. д-р Елена Марушиакова от Института за етнология и социална антропология при Словашката академия на науките и съосновател на секция „Балканистика“, проф. д-р Маре Къйва от Естонския литературен музей, както и от гл. ас. д-р Юлия Попчева – и.д. ръководител на секция „Балканска етнология“.

Първият пленарен доклад *Unsettling Loyalties: Turkishness, Mobility, and the Geopolitics of Minority in Southeastern Europe* („Неустановена лоялност: турскост, мобилност и геополитиката на малцинството в Югоизточна Европа“) бе представен от Мила Маева. В него бяха анализирани въпроси, породени от сложната връзка между турската идентичност, държавното управление и мобилността в България от времето на Османската империя, годините на социализма и постсоциализма, като бе акцентирано на опита на турското

малцинство в контекста на глобалната миграционна динамика. Изхождайки от българския случай като пример за управление на малцинствата и миграцията, изследователката показва, че турската мобилност в Югоизточна Европа отразява тенденции в договарянето на принадлежност, суверенитет и геополитически отношения.

Първият панел, озаглавен *Multifaceted Balkans – Crossroads and Pathways* („Многоликите Балкани – кръстопътища и пътеки“), включваше доклади в проблематичното поле за самоосъзнаването и ре-презентирането на Балканите – започвайки с доклад на тема *Разкази за войните за независимост: репортажи за югославските войни в българския вестник* на Ангелина Илиева (България), следван от *Игра на числа! Динамиката на българската общност в Съветска Бесарабия* на Александър Ганчев (Украйна) и последван от доклад на Инджи Бриску (България) на тема *Между благосъстоянието и контрола: Микроистория от старчески дом в социалистическа Албания*. Изследователското поле на докторант Яна Милованович (Словения) представи темата *Пътища през границата: Памет, екология и многостранна етнография от словенско-хърватския граничен регион*, а Ивайло Марков (България) очерта *Ритуални граници и антагонистична толерантност в променящ се религиозен пейзаж: Етнографски прозрения от Североизточна Албания*. В заключителната презентация на първата сесия от конференцията Анна Кръстева (България) обедини темите от панела, свързани с изследванията на Балканите, с доклада си *Балкански изследвания – от миналото към бъдещето. Тенденции в научните изследвания и публикациите – По данни от списание „Southeastern Europe“*.

Следобедната сесия продължи под мотото *Dialogues of Trauma and False Imagetaking* (Диалози за травмата и фалшивото създаване на образи) с презентации на учени от Великобритания, Полша, Украйна и България. Темите поставиха интересни въпроси за комунистическото минало, засягащи страните, повлияни от съветския модел на тоталитаризъм и контрол върху човешкото ежедневие, както и носталгичното преобръщане на историята чрез създаване на фалшив лик на диктатурата в днешно време.

В следващия следобеден панел петима участници предложиха изследователски поглед върху проблемите на миграцията и човешката мобилност. Включените теми бяха: *Инкултурация и адаптация в миграционна ситуация: лични избори и житейски уроци* на Петя Банкова (България); *Български мигрантски общности в Нидерландия: Културни връзки и социални отношения* на Петя Василева-Груева (България); *Имигранти и ре-имигранти: Българо-канадски отношения* на Невена Димитрова (България); *Пре-конфигуриране на селските райони чрез транснационална контраурбанизация: Полски заселници в крайбрежна Добруджа* на Десислава Пилева (България) и *‘Melting Pot’ or ‘Salad Bowl’: Имигрантски перспективи от Ню Джърси, САЩ* на Ивета Пиргова (САЩ). Авторите допълниха анализите за перспективите на динамичните миграционни процеси в глобализирания модерен свят.

Последната сесия за деня бе втората част от тематичния блок *Narratives of Migration and Mobilities II* (Наративи за миграция и мобилност II), в която петима учени презентираха своите теренни наблюдения и анализи върху събран емпиричен материал. В панела взеха участие: Юлия Попчева (България) с доклада *Трансгранични социални мрежи (десетилетие на събирания на български мигрантски фолклор в Европа)*; Вихра Барова (България) с доклада *Мигранти с различен начин на живот в търсене на алтернативни общности*; Росица Балтаджиева (България) с темата *Учене далеч от дома: студентска мобилност от Украйна към България в контекста на военната криза (Фокус върху етническите българи и украинци в временна закрила от 2022 г.)*; Ваня Иванова (България) с темата *Инициативи на завърналите се лица, допринасящи за нови професионални ниши: Случаи от България и Петя Димитрова (България) с темата Извличане на максимума чрез постоянно движение: примери от начина на живот на дигиталните номади в България*. Дискусиите, модерирани от Инджи Бриску, продължиха отвъд отреденото време и се превърнаха в оживени разговори по време на отбелязването на двадесетгодишния юбилей на секция „Балканска етнология“ в ИЕФЕМ.

На следващия ден конференцията започна с пленарния доклад *Опазване на културното наследство в контекста на ЕС: добри практики и предизвикателства*, изнесен от Йелис Еролова (България), която запозна аудиторията с основните направления на политиките на Европейския съюз за опазване, популяризиране и опознаване на културното наследство.

Петата по ред сесия бе под надслов *Cultural Heritage between Written and Oral History* (Културно наследство между писмената и усната история). В нея взеха участие учени от Северна Македония, Великобритания, Турция и България. Десислава Найденова (България) представи доклад на тема *Мултикултурни диалози в каноничните правни книги*, в който разгледа текстове в Номоканоните от IX до края на XVIII в., които се отнасят до т.нар. *атингани* („египтяни“), отразяващи динамиката във възприемането на ромите в балканските общества.

Друга интересна изследователска посока представи Флорентина Бадаланова (Великобритания) в доклада *Работа с херметично знание: лунни езотерични практики на Балканите и отвъд (ритуалът на свалянето на Луната)*, разкриваща магически ритуали, изпълнявани от жени в селските общности, свързани с мотива за „привличане на луната“ – един от примерите за културна приемственост на езотерично знание, традиционно предавано между жени. По стъпките на Ула Йохансен: *Животът на номадски юрук в Анатолия през 1950 г.* поведе аудиторията Айше Хилал Тузташ Хорзумлу (Турция), за да разкаже историята на немската антроположка, която посвещава живота си на етнографското описание на номадите юруци и постига едно от най-детайлните и цялостни проучвания на тази общност. *Колективна памет и идентичност в юго-сферата и югославското културно наследство* бе темата на Рубин Земон (Северна Македония). Етнологско изследване в съвременните

гейминг клубове, представено от Васил Балтаджиев (България), провокира с един интересен подход в *Културата на играта: настолни военни игри като инструмент за социална интеграция на чуждестранни граждани*.

Специалисти в областта на *Cultural Identifications and Interaction (Културни идентификации и взаимодействие)* събра шестата по ред сесия на конференцията. Участници бяха автори на задълбочени анализи по темата и утвърдени изследователи на формирането на идентичности като Еля Цанева (България), Хусин Суси (Мароко), Вилдане Озан (Турция) и Артур Динч (Турция), Таня Матанова (България), Илиана Ганчева (България) и Елис Еролова (България).

Седмият панел, озаглавен *Soundscapes and Stories (Звукови пейзажи и истории)*, разнообрази дискусиите с музикални примери от сватбарските оркестри от Тракия, с шаманските звуци на традиционните барабани на номадската общност саами, с мевлидите на турците сунити от село Горна Хубавка, Търговишко, и с материали от други етномузиколожки теренни изследвания.

В допълнение към научната програма гостите от Естония демонстрираха постерна изложба, посветена на хумора, комиксите и градинските кооперативи в страната в периода 1960 – 2022 г. В рамките на тридневната конференция бе представена и изложба на научни издания на членовете на секция „Балканска етнология“.

Последният ден от форума започна с пленарен доклад на тема *20th Century Bulgarian Romani Evangelicalism: Growth, Dialogue and Controversy (Българското ромско евангелизиране през 20-ти век: ръст, диалог и противоречия)*, представен от Магдалена Славкова (България). Изследователката анализира голям обем от емпиричен материал и аргументира позицията, че евангелските църкви играят значителна роля в ежедневието и във формирането на ромската култура, като им осигуряват определена позиция в българското общество и дават „нова идентичност на вярващите“, която ги отличава от други групи в общността.

Първата част на панела *Romani Crossroads (Ромски кръстопътища)* отвори дискусиата върху презентациите на участниците – специалисти в областта на ромските общности: Елена Марушиакова (Словакия) и Веселин Попов (Словакия), Тамаш Атила Хайнацки (Унгария), Виолета Коцева-Попова (България) и Кремена Йорданова (България), Пламена Стоянова (България). Темите, които учените представиха, бяха: *Създаването на ромски национален исторически наратив (по примера на циганите в България по време на Втората световна война); Принудителна асимилация срещу сегрегация. Дебати и кръстопътища в ромската политика в Унгария през 20-ти век; Образование и интеграция на някои ромски групи в България. Антропологични аспекти; Ромските жени в социалистическа България: на кръстопътя на традиционните практики и съвременните обичаи*.

В следващия панел дебатите продължиха върху темите: *Обликът на скандинавската ромска книга: визуални изображения и межкултурна комуникация* на София Захова (Исландия); *Арабски и ромски „традиционни“ системи за брак, пол и репродукция и техните съвременни трансформации: систематично сравнение* на Хуан Гамела (Испания); *Религия и религиозни практики на ромите в комунистическа Румъния* на Мануела Марин (Румъния) и *Изследване на ромите – взаимодействие на емоция, емпатия и култура* на Кай Аберг (Финландия). Оживените дискусии отново показаха, че обменът на мнения по време на конференцията води до очертаване на нови полета в научния диалог по темата.

Първият следобеден панел *Crossroads of Spaces, Memories and Identities* (*Кръстопът на пространства, спомени и идентичности*) обедини пет теми: *Модел на социалното пространство: междувременните анклав и универсалните системи на Балканите*, представена от Светлана Кох и Юлия Узун (Украйна); *Сплотеност на общността и диалози на културите: Как сплотеността насърчава (дез)интеграцията?* на Илина Начева (България); *Пари и власт: Български режими и валута (1885 – 1944)* на Мина Христова (България); *Изгубени в културния превод: социокултурно взаимодействие между мигранти с международен начин на живот в българските села и местните общности* на Виолета Периклиева (България) и *Да даваш, означава да принадлежиш: доброволчество, етническа принадлежност и въображаеми общности*, представена от Стоян Ников (България). Многообразието от изследователски подходи породиха интересни въпроси, които отново надвишаваха времето за дискусия. Кафе паузите бяха време за обмяна на контакти и избистряне на изследователски позиции.

Последният панел, посветен на 20-годишнината от създаването на секция „Балканска етнология“, бе композиран като преход от история към съвремие. Историкът Димо Чешмеджиев (България) говори за *Климент Охридски и Наум Охридски и някои проблеми на историческата демография на Балканите в края на IX век*. Петко Христов и Цветана Манова (България) представиха темата *Празничният ден на празното село* – за дните на съборите в обезлюдените села в Трънско. Галина Стоянова (Украйна) сподели изследването си върху променящия се свят на моряците от Одеса и техните семейства между световите на войната и морето. Зоя Микова (България) обогати атмосферата с доклада си *Местна музикална култура в с. Милковица, Плевенска област*, като музикалните примери създадоха празнично настроение. Последният доклад *3D дигитализация на двигателните културни практики – пресечна точка между фолклористиката, общественото здраве и компютърните науки* на Ивайло Първанов (България) представи една от посоките на развитие на научното познание в бъдеще, а именно като част от дигиталната хуманитаристика. Той провокира аудиторията с нова технологична методика в изследването на музикалното и танцовото изпълнение.

Научната конференция протече в атмосфера на активен научен диалог, обмен на идеи и знания, създаване и укрепване на международни и между-институционални контакти. По този начин ИЕФЕМ при БАН утвърди позициите си като водещ национален и международно установен център за изследвания върху културата, идентичностите и социалните взаимодействия в хуманитарните и социалните науки.

**Татяна Чурчулиева-Найт,
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
Българска академия на науките**

ПРОФИЛИ

Елена Сюпюр на 85 години

Някои личности не просто следват академични пътеки, а изграждат мостове над теченията на историята. Със своята ерудиция и отдаденост, чиято научна траектория отдавна надхвърля рамките на една национална школа, проф. Елена Сюпюр е безспорно една от тях. Родена на 22 септември 1940 г. в сърцето на Бесарабия (с. Каракурт, Измаилска област, днешна Украйна), тя носи в себе си сложната, многоетническа и многопластова съдба на региона. Тя превръща тази съдба в основен двигател на своето изследователско любопитство, посветено на науката и разбирателството между нациите.

Макар да завършва славянска и румънска филология в Букурещкия университет през 1963 г., Елена Сюпюр скоро разгръща таланта си далеч отвъд лингвистиката, навлизайки в дълбоките води на историята, социологията и културологията. Този синтез е характерен за нейния стил – винаги задълбочен, но и отворен към интердисциплинарния диалог. Централно място в нейната кариера заема изследването на румъно-българските връзки. Тази тема я отвежда през 1974 г. в София, където защитава докторската си дисертация за литературните връзки в периода 1878 – 1918 г. под ръководството на проф. Георги Димов. Това изследване не е просто хроника, а компаративно проучване, което осветява забравени или невидими нишки в общата ни книжовна съдба, полагайки основите на нейната роля като ключова фигура в компаративистиката.

Като професор и научен секретар на Института за югоизточноевропейски изследвания към Румънската академия, както и като преподавател в Катедрата по история в Букурещкия университет, Елена Сюпюр превръща преподаването си в жива лекция за актуалността на историята. От 1981 г. тя работи неуморно и като секретар от румънска страна на Българо-румънската смесена комисия по история, където приносят ѝ е не само протоколен, а преди всичко менторски – тя създава школа от млади изследователи, поели по нейния път. Тя е автор и на множество преводи на български научни и художествени произведения на румънски език. Нейно основополагащо постижение е аналитичната библиография на румънско-българските отношения през вековете – труд с непреходна стойност.

Една от най-емблематичните линии в нейната работа е проучването на интелигенцията и елитите в Югоизточна Европа. Чрез изключително трудоемки специализации в архивите на Москва, Ленинград и най-вече в германските университети (Гьотинген, Хайделберг, Мюнхен) тя разкрива как европейското образование формира политическите елити на Балканите през XVIII и XIX век. Тези изследвания са актуални и до днес, тъй като осветяват генезиса на модерните ни общества. Този неспокоен дух на изследовател неслучайно е отличен през 2005 г. с член-кореспондентство в *Südosteuropa-Gesellschaft* в Мюнхен.

Нейната изключително богата научна дейност е белязана от многобройни участия в конгреси и конференции. Мащабът на работата на проф. Сюпюр се илюстрира от дълъг списък с престижни международни форуми. Сред най-значимите ѝ участия са: два международни конгреса по българистика в София (1981, 1986); конференции, посветени на ключови фигури от българската история: „150 г. от рождението на Васил Левски“ (София, 1987) и „150 години от рождението на Христо Ботев“ (Пловдив, 1998); форуми с широк международен обхват, фокусирани върху Югоизточна Европа и глобални събития: „Националреволюционери: идеология и движение“ (Виена, 1988); „Просвещението, Френската революция и модернизацията в Югоизточна Европа“ (Инсбрук, 1993); конференция за Пакта Рибентроп – Молотов и влиянието му върху Бесарабия (1991) и др. Автор е на поредица от изследвания, посветени на интелигенцията в региона: „Изследвания върху интелигенцията“ (София, 1986) и „Интелигенцията в Югоизточна Европа. История, роля и функции“ (Мюнхен, 1990). Този списък е само малък пример за мащабната ѝ и разностранна научна дейност.

Елена Сюпюр е човек на синтеза, за което свидетелства не само научната ѝ работа като професор, но и нейното художествено творчество. Като член на Съюза на румънските писатели от 1981 г. и автор на няколко романа, тя доказва, че академичната строгост и творческата свобода могат да съжителстват. Нейното най-важно и фундаментално наследство в българистиката и балканистиката, което продължава да обогатява съвременната наука, обхваща актуални теми като „Българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX в.“ (тема на монументална монография), ролята на българските училища в Румъния през Възраждането, сложната етнодемографска структура на Бесарабия, формирането на модерната нация и интелигенция в Югоизточна Европа. Днес, когато Елена Сюпюр отбелязва своя 85-и рожден ден, нейната енергия продължава да се изразява в рецензии, редакции и нови статии, като тя запазва активното си участие в съвременните балкански научни проекти.

За изключителните си заслуги към българската наука проф. Елена Сюпюр е удостоена с най-високи отличия: орден „Кирил и Методий“ II ст. (1977), почетен доктор (*Doctor Honoris Causa*) на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1999), орден „Св. Климент Охридски“ (1999) и Почетен знак „Проф. Марин Дринов“ на БАН (2000).

Елена Сюпюр е възплъщение на „духовния мост“ между България и Румъния. Подобно на българските хъшове, които неведнъж са пресичали Дунав – реката-връзка, тя неуморно прекосява границите с нови идеи и изследвания. А нейната научна и човешка подкрепа към всеки българин, посетил Букурещ, е легендарна.

Нека пожелаем на проф. Елена Сюпюр лично здраве, творческо дълголетие и онзи неизчерпаем оптимизъм, който винаги е съпътствал нейния дух на творец, историк и строител на мостове.

Маламир Спасов
Институт за балканистика с Център по тракология
Българска академия на науките

Избрана библиография

Монографии

1. Ек отвъд Дунава: Априлското въстание в румънския печат (Състав. Елена Сюпюр; Марина Младенова). София: Наука и изкуство, 1976, 101 с.
2. *Relații Literare Româno-Bulgare în Perioada 1878 – 1918*. București, 1980, 179 p.
3. Българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX-и век. София, 1982, 275 с.
4. *Intelectuali din Balcani în Romania în secolele XVIII – XX*. București, 1984 (co-autori C. Danielopolu, O. Cicanci, C. Vătășescu).
5. *Basarabia prin vocile ei (Documentar prin interviuri și studiu)*. Ed. Anima, București, 1992, 100 p.
6. Българските училища в Румъния през XIX-и век. Документи 1858 – 1877. София, 1999, 580 с.
7. *Intelectuali, elite, clase politice moderne în Sud-Est Europa în secolul al XIX-lea*. București, 2004, 260 p.
8. *Emigrația: condiție umană și politică în sud-estul European*. București, Acad. Română, 2009, 200 p.
9. *Les relations de la Russie avec les Roumains et avec le Sud-est de l'Europe du XVIII-e au XX-e siècle*. Ed. Bibl. Municipală, București, 2011, 206 p. (coauth. A. Pippidi).
10. Култура на пътуването в Европейския Югоизток. София: Институт за балканистика с център по тракология, БАН. 2020 (Съредактор).

Статии и студии

1. „La chanson du frère mort dans la poésie des peuples balkaniques“ et la correspondance de I. D. Schischmanoff, B. P. Hasdeu et I. Bianu. – *Revue des études sud-est européennes*, 6, № 2, 1968, 347–364.
2. Les relations littéraires roumano-bulgares pendant la période 1878–1918, I. – *Revue des études sud-est européennes*, 8, № 3, 1970, 495–515.

3. Rapports littéraires roumano-bulgares entre 1878–1918. II. – *Revue des études sud-est européennes*, 10, № 4, 1972, 693–710.
4. Иван Д. Шишманов и културните връзки с Румъния. – *Литературна мисъл*, № 3, 1973, 476–489.
5. La formations des intellectuels d'emigration bulgare en Roumanie au XIX-e siècle. – *Revue des études sud-est européennes*, 16, № 4, 1978, 785–791.
6. Типологически черти на румъно-българските литературни взаимоотношения през XIX в. – В: *Българо-румънски литературни взаимоотношения през XIX век*, София, БАН, 1980, 23–34.
7. Политическата роля на българската интелигенция в Румъния в българската национална революция (1856 – 1878). – В: *150 г. от рождението на Васил Левски*. София, 1987.
8. Емигрирането и политическата функция на интелигенцията – Софроний Врачански. – В: *250 г. от рождението на Софроний Врачански*. Враца, 1989.
9. Soziale und intellektuelle Struktur der bulgarischen Kommities aus Rumänien im 19. Jahrhundert. – In: *Schriftenreihe des Österreichischen Ost-und Südosteuropa-Institut*, Wien, 20, 1993, 68–77.
10. Промени в етнодемографската структура на Бесарабия през XIX-ти век. – *Български фолклор*, 31, № 1, 2005, 81–98.
11. Changements dans la structure ethnodémographique de la Bessarabie au XIX-e siècle (1794 – 1894). – In: *Between East and West. Studies in Antropology and Social History*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2005, 493–521.
12. La culture et les élites de la communauté bulgare en Roumanie. – *Etudes balkaniques*, 42, № 1. 2006, 5–44. (Съавт. Daniel Cain).
13. Les fonctions et la mission politique des intellectuels en Europe du Sud-Est au XIXe siècle. – In: *Traditionnel, Identité, Modernité dans les cultures du Sud-Est européen; la littérature, les arts et la vie intellectuelle au XXe siècle*, (Ed. Roumeana Stantcheva et Alain Vuillemin). Éditions de l'Institut d'Études balkaniques, Aartois Presses Université, Sofia-Arras, 2007, 163–178.
14. L'émigration et les communautés ethno-confessionnelles en Roumanie au XIXe siècle. Quelques considérations. – In: *Etudes balkaniques*, 1. 2011, (Съавт. Daniel Cain).
15. L'Idée d'État dans les Balkans au XIXe siècle. Le cas bulgare. – *Bulgarian Historical Review / Revue Bulgare d'Histoire*, 3–4, 2012, 11–26.
16. Die Emigration – ein menschlicher und politischer Seinszustand in Südosteuropa im 15. – 19. Jahrhundert. – În: *Abwanderungen aus ländlichen Gebieten. Ursachen, Motive, Erscheinungsformen und Folgeprobleme*, (Hrsg Vera Sparschuh und Anton Sterbling). Meine Verlag, Neubrandenburg, 2013, 27–42.
17. Политическата литература на българската емиграция в Румъния през XIX век. – *История: научно-методическо списание*, 21, 5, 2013, 375–383.
18. The Role of European Universities in Shaping the Romanian and South-East European Political Elites in the 19th Century. – In: *Analele Universității din București. Seria Științe Politice*, 1, XVI/2014, 2014, 113–128.
19. Иван Д. Шишманов и началото на балканистиката в Югоизточна Европа. – В: *Балканските езици, литератури и култури. Дивергенция и конвергенция*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2015, 311–318.

20. 100 години от рождението на Златка Юфу. – *Българистика*, 31, 2015, 81–85.
21. Statul medieval balcanic – model pentru statul modern în literatura politică a sec. al XIX-lea. Cazul bulgar. – În: *Moesica et Christiana, studii în volumul omagial Profesor Alexandru Barnea*. Ed. Istros, Brăila, 2016, 571–580.
22. Istoria ca argument pentru refacerea statalităților din sud-estul european. – În: *Istorie și Istorici la Universitatea București*. Ed. Universității, București, 2016, 123–128.
23. Zlatka Iuffu – profesorul și omul de știință. – *Romanoslavica*, LII, № 3, 2016, 207–210.

За нея:

1. Конева, Р. Елена Сюпюр на 65 години. – *Българистика / Bulgarica*, 11, 2005, 80–83.
2. Славчева, Ц. Елена Сюпюр. – В: *Чуждестранна българистика през XX век. Енциклопедичен справочник*. София: АИ Проф. Марин Дринов, 507–508.

Румяна Златанова на 80 години

През 2025 г. славистичната медиевистична общност отбелязва юбилея на проф. д.ф.н. Румяна Златанова – изтъкнат български езиковед, учен с международна известност и авторитет, изследовател в областта на библеистиката и историята на старозаветния превод, средновековната славяно-византийска текстология и преводаческа практика, славянския исторически синтаксис, лексикология и лексикография, историята на българския език, сравнителното славянско езикознание, историята на славистиката. През последните 50 години Златанова е неуморен и ревностен посланик на българската духовност и книжнина в европейското културно пространство. Нейните творчески потребности надхвърлят строго професионалните ѝ занимания, простирайки се и в полето на изобразителното и танцовото изкуство, поезията и особено музиката, с която остава свързана от първите уроци по пиано и до днес.

Родена е на 12.09.1945 г. в Дупница. Завършва специалността „Българска филология“ с втора специалност „Френски език“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1967). Интересът ѝ към научноизследователската дейност датира от студентските години, когато участва в кръжока по българска диалектология с ръководител проф. Стойко Стойков и в теренните експедиции на БАН за „Български диалектен атлас“, които предопределят темата на дипломната ѝ работа „Говорът на с. Смочево, Кюстендилско“. Преподавателите, с които съдбата я среща, я вдъхновяват за бъдещите ѝ занимания – сред тях са големи учени като Кирил Мирчев, Стойко Стойков, Владимир Георгиев, Иван Леков, Любомир Андрейчин, Петър Динеков, Куйо Куев и др. През 1968 – 1970 г. Златанова е аспирантка с научен ръководител проф. Кирил Мирчев и защитава докторска дисертация на тема „Структура на съставното именно сказуемо в старобългарски“ (1973), отпечатана на немски език в Германия (1976). От 1971 до 1984 г. е научен сътрудник в Института за български език при БАН, впоследствие асистент (1984) и доцент (1988 – 1992) в Катедрата по кирилометодиевистика във Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 1973 – 1977 г. и 1978 – 1981 г. е лектор по старобългарски език и български език и литература в Саарския университет в Саарбрюкен, Германия, по-късно гост-доцент в Института по славистика на Университета в Регенсбург (1984) и доцент в Славистичния институт на Университета в Хайделберг (1992 – 2010), с който я свързват десетки години научна и преподавателска работа. Водените от нея лекции и семинари обхващат развитието на българския език и литература от IX до XX в. и разработват проблеми на старобългарския език, общото езикознание, славянската медиевистика, балканистиката, палеографията, етнографията, фолклора, странознанието, културната история, превода от немски на

български и от български на немски. През 1992 – 1994 г. Златанова е хоноруван преподавател в Института по славянска филология на Университета в Марбург. За дисертационния труд „Книга на Дванадесетте пророци с тълкувания в старобългарски превод“ ѝ е присъдена научната степен „доктор на филологическите науки“ (1999).

Румяна Златанова е член на *Societas Linguistica Europaea* (от 1974) и на *Association pour l'étude de la littérature apocryphe chrétienne* (от 1997), съосновател и член на *Deutsch-Bulgarische Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien e.V.* (Berlin-Heidelberg-Jena-Marburg) (от 1995), *Deutscher Slavistenverband* 2009 Fellow of the International Biographical Centre, Cambridge (от 2008), съредатор и издател на популярната поредица *Bulgarische Bibliothek, begründet von Gustav Weigand. Neue Folge* (от 1996, Марбург, Мюнхен) и на *Schriften der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien e. V: Bulgarien-Jahrbuch* (от 1997, Марбург, Мюнхен). Член е на редакторския консултативен борд на *Sßlw* е-списание в областта на хуманитаристиката за българистични изследвания в периода X – XXI в. и съосновател на поредицата „Диалог и духовност“ (т. 1 – 9, 2006 – 2022). Носител е на орден „Кирил и Методий“ II ст. (1985), на награда на БАН и Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за езикознание „Акад. Вл. Георгиев“ (1987, за съавторство на „Увод в изучаването на южнославянските езици“), на медал „Иван Вазов“ за българистичната ѝ дейност в чужбина (2004), на Почетна грамота за принос в развитието и разширяването на германско-българско-европейските културни отношения на Международната фондация „Европейски форум“, София (2006), и на Почетна грамота от Университета по библиотекознание и информационни технологии, София, за приноса ѝ в развитието на българистиката и германско-българско-европейските културни отношения (2008).

На специалистите медиевисти, българисти и слависти трудовете на юбиларката са добре известни. Първите ѝ публикации през 80-те години на миналия век са посветени на славянския исторически синтаксис, а наблюденията ѝ върху структурата на съставното именно казуемо и на простото изречение в старобългарски са систематизирани в монографиите *Die Struktur des zusammengesetzten Nominalprädikats im Altbulgarischen* (1976) и „Структура на простото изречение в книжовния старобългарски език“ (1990). Изследванията разкриват многообразието на структурните модели в синтактичната система на старобългарския език и са принос в сравнително-историческото изучаване на славянския синтаксис. Въпросът за гръцкото влияние върху старобългарската синтактична структура е разработен в студията „Просто изречение. Към въпроса за синтактичните гърцизми в старобългарския книжовен език“, поместена в „Граматика на старобългарския език. Фонетика. Морфология. Синтаксис“ (1991). С началото и историята на българския книжовен език са свързани и очерците с обобщителен характер „Старобългарски език“ и „Исторически развой на българския

език“ като част от колективната монография „Увод в изучаването на южнославянските езици“ (1986).

Основно място в научните занимания на Златанова заема старобългарският превод на Стария завет и в частност *Книгата на Дванадесетте пророци*. Започва да я изследва през 90-те години на XX в. (1991, 1994, 1995), но и до днес, три десетилетия по-късно, тази старозаветна книга не престава да я вълнува и тя ѝ посвещава десетки статии и три самостоятелни книги. Най-напред Златанова осъществява първото по рода си целенасочено и системно научно изследване на старобългарския превод на *Книгата на Дванадесетте пророци* („Книга на Дванадесетте пророци с тълкования. Старобългарският превод на Стария завет“. Т. 1, 1998), в което използва комплексен метод на работа – лингвистично-текстологичен, палеографски и кодикологичен. Старозаветната книга е проучена в нейните две основни текстови версии – паримейна (по 18 хърватски глаголически бревиарии и мисали, част от тях не публикувани) и пълна тълковна (по 8 кирилски ръкописа от XIV – XVIII в.), която авторката отнася към времето на цар Симеон. Тя анализира детайлно (правописно, кодикологично, палеографски) два от ръкописните свидетели на тълковната версия – най-ранният запазен български препис от края на XIV в. (РНБ, СПб., F.I. 461) и неговото копие от 1475 г. (ГИМ, Щукин № 507) и обнародва текста на апографа от XIV в. като основен, а на апографа от 1475 г. под формата на разночетения в критическия апарат. Съществена част от монографията на изследователката е гръцко-българският речник-индекс (2231 заглавни думи), който поставя едно ново начало в палеославистичната лексикография и полага основите на бъдещ цялостен старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски библейски речник и конкорданс.

Следващата монография на Румяна Златанова „Дръзки са словата ви... Мал. 3:13. Житията на Дванадесетте пророци в старобългарски превод“ (2018) продължава заниманията ѝ със старобългарския превод на *Дванадесетте малки пророци*, като се фокусира върху житийните текстове в пророческите книги – своеобразни обобщения на най-важните биографични сведения за старозаветните пророци, липсващи в библейския текст. Като изворов материал авторката привлича най-ранния достигнал до нас старобългарски апограф (в Симеоновия изборник по Светославовия препис от 1073 г., първа версия) и още 8 славянски апографа на тълковни пророчества от XIV – XVI в. с български руски, украински, сръбски и молдовски произход (втора версия). Проучването на всяко едно от 12-те пророчески жития включва въведение, съдържание и структура на съответната пророческа книга, данни за старобългарския превод на пророческото житие в двете му текстови версии и текстологичен анализ, реконструкция на гръцкия и старобългарския житиен текст (според глаголическа норма в съответствие с глаголическия архетип на двете старобългарски версии) и превод на новобългарски език на двете реконструирани житийни версии, които несъмнено ще популяризира житията сред по-широка читателска аудитория. Втората част на монографията об-

общава и систематизира езиковите наблюдения на Румяна Златанова върху старобългарския превод на житията на Дванадесетте пророци на ниво синтаксис и лексика, а заключенията ѝ потвърждават тезата за вариативността на преводаческите похвати на преславските книжовници. Много полезни са изготвените от нея списъци на имената с гръцки съответствия – антропоними, племенни и народностни имена, топоними и техни деривати.

Наскоро излезе от печат най-новият труд на изследователката „Книги на пророците Осия, Софония, Агей, Захария, Малахия в старобългарски превод“ (2022), който надгражда и реализира в пълнота нейните научни дирения върху старозаветния пророчески текст в старобългарски превод. Изборът точно на тези пет пророчески книги е мотивиран от факта, че в издадените от нея (1998) ръкописи с тълковни пророчества (РНБ, СПб., F.I.461; ГИМ, Шукин № 50) липсват изцяло книгите на пророците Осия, Софония и Агей, само фрагментарно са представени книгите на пророците Захария и Малахия, а освен това четири от петте книги (с изключение на книгата на Осия) не съдържат тълкувания. Тези специфични текстологични характеристики са причината Златанова да предприеме специално проучване на тези пет пророчески книги по други ръкописи, което се осъществява за пръв път в медиевистичната изследователска традиция. Старобългарският превод на книгите на пророците Осия, Софония, Агей, Захария, Малахия в двете им текстови версии – паримейна (по хърватски глаголически бревиари и мисали от XIV – XVI в.) и пълна нетълковна/тълковна (по кирилски ръкописи от XV – XVI в., Генадиевска и Острожка библия) се подлага на съпоставителен лингвистично-текстологичен анализ, в резултат на който авторката реконструира първоначалния пророчески текст. Монографията е снабдена с лексикални показалци на всички споменати и коментирани редки лексеми и хапакси, заемки (гръцизми, хебраизми, лексеми с балкано-романски произход), калки и композити с техните гръцки съответствия и съвременното им значение.

Трилогията върху *Книгата на Дванадесетте пророци* в нейния старобългарски превод нарежда авторката ѝ сред най-добрите и вещи познавачи на старозаветната тематика и на старобългарския превод на пророческите книги. Нейните трудове са съществена стъпка не само за изясняване на текстологичната история на славянските библейски преводи, но и на залегналите в тях гръцки оригинали, а комплексният ѝ подход добавя нова информация за техниката на превод, норми и предпочитания на средновековните книжовници, за книжовния старобългарски език и преславското словно наследство, по отношение на които читателят ще намери нови и интересни свидетелства.

Осезаемо е присъствието на Румяна Златанова в два основни енциклопедични справочника: „Кирило-Методиевска енциклопедия“ (Т. 1, 1985; Т. 2, 1995; Т. 3, 2003; Т. 4, 2003), в която участва с 20 статии, и „Българистиката през XX век“ (2006), където е автор на почти 100 статии. Тя е член на авторския колектив, изготвил „Старобългарски речник“ (Т. I. А – Н, 1999; Т. II.

О – У, 2009). Автор е и на десетки рецензии, обзори, персоналии, преводи от старобългарски език и от немски език, които също свидетелстват за многостранните ѝ интереси в областта на хуманитаристиката.

Преподавателската работа е органична част от творческата личност на юбилярката. Независимо дали обучава студенти, магистри или докторанти в Софийския университет, в Саарския университет или в Хайделбергския университет, Румяна Златанова се отдава изцяло на младите хора, влага целия си опит, енергия и любов. Тя е постоянен рецензент на множество магистърски работи и докторски тези с българистична тематика в чуждестранните университети и славистични центрове, където преподава. Защото за нея популяризирането на българската хилядолетна книжовна традиция и на българската духовност е вдъхновение, мисия и реалност. Със своята ерудиция, аристократизъм, изисканост и финес тя успява да спечели сърцата не само на студентите си, но и на широки кръгове интелектуалци в Западна Европа и да ги приобщи към българското самосъзнание и традиции, независимо дали става въпрос за организирания от нея чествания на Коледа, 1 март или 24 май, ежегодни изложби, срещи, или други свързани с България инициативи. Златанова се превръща в истински „духовен посланик“ на българската култура и със своите доклади, изнасяни не само на международни научни форуми като гост на различни европейски университети, но и пред по-широка аудитория в Германия и Австрия. Неслучайно е избрана за официален екзаминатор по български език към Главното управление на училищата в Баден-Вюртемберг. На родна почва тя е сред организаторите (като научен секретар и заместник-директор) на Международния колоквиум по старобългаристика, който през периода 1978 – 1994 г. има шест издания (1978, 1980, 1982, 1985, 1989, 1994). Този престижен форум събира едни от най-известните старобългаристи и палеослависти от цял свят, които представят своите научни идеи и открития.

Юбилейната годишнина на Румяна Златанова е повод всички ние – колеги, възпитаници и приятели – да изразим дълбокото си уважение и признателност към нея, да ѝ пожелаем от сърце здраве и дръзновение, творчески сили, дълголетие!

Татяна Славова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Избрана библиография

1. Структура на съставното сказуемо с причастен компонент в старобългарски. – В: *Известия на Института български език*, 22, 1972, 73–105.
2. Zur Syntax der adverbialen Formen bei Johannes dem Exarchen. – *Palaeobulgarica*, 1983, № 1, 47–63.
3. Zum phonologischen System des Altbulgarischen. – *Palaeobulgarica*, 1984, № 2, 14–28.
4. Старобългарски език. – В: *Увод в изучаването на южнославянските езици*. София, 1986, 43–134.
5. Структура на простото изречение в книжовния старобългарски език. София, 1990.
6. Просто изречение. Към въпроса за синтактичните гърцизми в старобългарския книжовен език. – В: *Граматика на старобългарския език. Фонетика. Морфология. Синтаксис*. София, 1991, 361–427, 519–524.
7. Zur altbulgarischen Übersetzung des Zwölfprophetenbuchs. – In: *Die Slawischen Sprachen*, 1991, 28, 173–197.
8. Zur kritischen Ausgabe des altbulgarischen Zwölfprophetenbuchs. Das Buch Ioel. – *Anzeiger für slavische Philologie*, 1994, XXII/2, 206–241.
9. Преславският превод на Дванадесетте малки пророци. – В: *1100 години Велики Преслав*. 1. Шумен, 1995, 229–272.
10. Българският интелектуалец – порив за самоосъществяване. Към историята на Българското академично дружество „Д-р Петър Берон“ в Хайделберг. – *Език и литература*, 1996, № 3–4, 132–143.
11. Книга на Дванадесетте пророци с тълкования. София, 1998 (Старобългарският превод на Стария завет. Под общата редакция и с въведение от Св. Николова. Т. 1).
12. Das Buch Malachias und seine slavische Übersetzung: Aspekte der Rekonstruktion. – In: *Ars Philologica. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag*. Hrsg. von K. Grünberg und W. Potthoff. Frankfurt a. m. – Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, 1999, 643–662.
13. Книгата на пророк Малахия и преславската ѝ рецензия. – В: *ПОЛУХРОНИЯ. Сборник в чест на проф. Иван Божилов*. С., 2002, 119–142.
14. Die Vitae Prophetarum in slavischer Übersetzung. Vorlagen, Rezensionen, Textüberlieferung. – In: *Die Welt der Slaven*, 2003, 48, 287–302 (Beitrag zum XIII. Internationalen Slavistenkongress, Ljubljana, 15.–21. August 2003).
15. Bulgaristische Literaturwissenschaft in deutschsprachigen Zeitschriften und Sammelbänden. Teil I. – *Bulgarien-Jahrbuch 2004/2005*. München, 2005, 149–171.
16. Житието на пророк Авдий и реконструкцията на първоначалния му превод. – In: *Acta palaeoslavica*, vol. 2. С., 93–102.
17. Към състава на текстовете с тълкувания в Търновския библиейски свод. Книгата на пророк Агей и нейната реконструкция. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. 8. Велико Търново, 2007, 249–281.
18. Die Vita des hl. Methodius in der spirituellen Welt des Künstlers. – In: *Bulgarien in Himmerod. Kunst – Liturgie – Spiritualität. Bulgarische Bibliothek*. Neue Folge, Bd. 13. München, 2008, 557–568, 589–595.

19. Zur handschriftlichen Überlieferung der altbulgarischen Hagiographie. Die Jona-Vita. – In: *Symbolae Ecclesiasticae Bulgaricae. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von Hans-Dieter Döpmann*. Hrsg. H. Schaller, R. Zlatanova. München – Berlin, 2011, 105–127.
20. Die Glagolica des Slavenlehrers Konstantin-Kyrill im deutsch-bulgarischen wissenschaftlichen Diskurs. – In: *Deutsch-Bulgarischer Kultur- und Wissenschaftstransfer. Mit Bibliographien zur „Bulgaristik in Deutschland“ und zur „Glagolica des Slavenlehrers Konstantin-Kyrill“*. Hrsg. H. Schaller, R. Zlatanova. Forum: Bulgarien, Bd. 1. Berlin, 2013, 265–301.
21. Die Vita des Propheten Habakuk. – In: *Kyrillo-Methodianische Lesungen 2015*. Jubiläumsband. Sofia, 2015, 175–206.
22. Търновските книжовници и старобългарското ръкописно наследство. Житието на пророк Захария. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. 10. Велико Търново, 2015, 295–320.
23. Дръзки са словата ви... Мал. 3:13. Житията на Дванадесетте пророци в старобългарски превод. София, 2018.
24. Zum slavischen hagiographischen Repertoire. Die Malachias-Vita und ihre Rekonstruktion. – In: *Sprachgeschichte und Sprachwandel. Festschrift für J. Gvozdanović*. Hrsg. A. Bierich, Th. Bruns. Berlin, Bern, Bruxelles, New York, 2019, 511–530.
25. Книги на пророците Осия, Софония, Агей, Захария, Малахия в старобългарски превод. София, 2022.
26. Zur Lexik des Buches Hosea in altbulgarischer Übersetzung. – In: *Sag festes Wort. Festschrift für Prof. T. Slavova*. Sofia, 2023, 81–101.

За нея:

1. Милтенова, А. Румяна Златанова на 60 години. – *Българистика / Bulgarica*, 11, 2005, 89–93.
2. Керемидчиева, Сл. Румяна Златанова. – В: *Чуждестранна българистика през XX век. Енциклопедичен справочник*. София: АИ Проф. Марин Дринов, 203–204.

Георги Минчев на 70 години

Има срещи, понякога случайни и неочаквани, които определят нашите избори и професионалния ни живот. Такива срещи могат да се превърнат в приятелства, които траят дълги години. Има учители и учени, които стават приятели. За мен такъв учител и приятел е проф. д.ф.н. Георги Минчев от Лодзкия университет, когото за първи път срещнах през 1996 г. като студент в първи курс, специалност „Славянска филология“, и с когото оттогава ни свързват почти всекидневни университетски контакти и близко приятелство. През 2025 г. проф. Г. Минчев навърши 70 години.

Научните и преподавателските интереси на Г. Минчев са интердисциплинарни и обхващат широк спектър проблеми и теми от историята на средновековните литератури на *Slavia Orthodoxa*, кирило-методиевска проблематика, православна литургика, но също така и народна славянска култура, история и текстология на апокрифната литература, история на дуалистичните ереси на Балканите, история на (старо)българистиката в европейски контекст. Той е изтъкнат, често цитиран специалист с международна известност, добре познат благодарение на съществените си открития и ценни публикации на неизучени или малко изучени славянски паметници. Дълбоко уважавайки изворите, той успява да не потъне в емпиризма, предлагайки интересни теоретични разработки и обобщаващи приноси, съчетани с оригинален подход към разбиране и преосмисляне на предишни публикации в историята на славистиката, които познава много добре.

Георги Иванов Минчев е роден в София на 21 октомври 1955 г. Студентските му години са свързани със Софийския университет, където следва славянска филология със специалност „Полонистика“ (1973 – 1978). През 1978 и 1980 г. той работи като уредник в редколегията в сп. *Старобългаристика/Palaeobulgarica*, от 1981 до 1987 г. е докторант и асистент в Катедрата по славянски литератури на СУ, а от 1987 до 1990 г. – асистент в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“. Като автор на научни текстове Г. Минчев дебютира на страниците на сп. *Старобългаристика/Palaeobulgarica* (1977) – най-напред с един текст като съавтор¹ и после с рецензия на книга на Красимир Станчев² под заглавие *Обращение болгарской медиевистики к современной эстетике и литературной теории*³. След това публикува и рецензии за полски автори и издания: за книгата на Алексан-

¹ K. Bossilkov, J. Kabaktschiev, G. Mintschev. Wissenschaftliche Tagung anlässlich des 1150-sten Geburtstags Konstantin-Kyrills. – *Palaeobulgarica* I, 1977, 4, 57–61.

² Кр. Станчев. *Поетика на старобългарската литература*. София, 1982.

³ *Palaeobulgarica* VI, 1982, 4, 84–88.

дър Наумов⁴ (*Принос за изучаване структурата на средновековното художествено произведение*, заедно с Кр. Станчев⁵) и за антологията на проф. Тереза Домбек-Виргова *Siedem niebios i ziemia*⁶ (*Старобългарски съчинения в полски превод*⁷). По това време в България излизат също така направени от Г. Минчев преводи на полски автори на български език, сред които са Славомир Мрожек и Бруно Ясенски.

80-те години на XX век са периодът на редовни пътувания на Г. Минчев до Полша, включително и със стипендия на ЮНЕСКО, а в периода 1990 – 1995 г. той специализира в Папския източен институт (Pontificio Istituto Orientale) в Рим, където става бакалавър (licentiate) по богословие на християнския Изток (1993) и преподава църковнославянски език и източна литургия. По това време работи и в българската редакция на Радио „Ватикана“, понякога помага като преводач от български език на папа Йоан-Павел II.

От септември 1995 г. (вече над 30 години) Георги Минчев живее и работи в Полша. По онова време в държавния университет в гр. Лодз по инициатива на проф. Мария Каминска, тогавашната ръководителка на Катедрата по история на полския език и славянска филология, е възстановена специалността „Славянска филология“. Първата славянска филология в този сравнително млад университет съществува кратко в средата на XX в., по-скоро като допълнение към националната полска филология и е свързана преди всичко с имената на проф. Хенрик Улашин (Henryk Ułaszyn), проф. Карол Дейна (Karol Dejna) и проф. Здзислав Щибер (Zdzisław Stieber). Благодарение на организационните усилия на проф. М. Каминска през 1995 г. са приети първите студенти слависти, които започват да изучават български език и българистика, преподавани от Г. Минчев и проф. Малгожата Коритковска, първата ръководителка на Катедрата по славянска филология на Лодзкия университет. Освен българския език постепенно в програмата са включени и други славянски езици: словенски, сръбски, през кратък период словашки, напоследък чешки, които в сегашната преподавателска програма са напълно равностойни, но именно с българския език като водещ и дейността на изследователите българисти се асоциира началото на съвременната славянска филология в Лодз. Извън всякакво съмнение може да се каже, че Г. Минчев е един от основателите и най-значимите фигури в лодзката славистика и българистика⁸, оказал влияние върху няколко поколения полски слависти.

⁴ *Palaeobulgarica* VIII, 1984, 2, 128–130.

⁵ A. Naumow. *Biblia w strukturze artystycznej utworów cerkiewnosłowiańskich*. Kraków, 1983.

⁶ *Siedem niebios i ziemia. Antologia dawnej prozy bułgarskiej*. Wybór, przekład, wstęp Teresa Dąbek-Wirgowa. Warszawa, 1983.

⁷ *Palaeobulgarica* VIII, 1984, 3, 111–114.

⁸ По-подробно за историята на лодзката славистика и българистика вж. напр. следните публикации на Г. Минчев (авторски и в съавторство): G. Minczew.

Полският период на научната и преподавателската кариера на Г. Минчев (на полски – Georgi Minczew) е свързан с получаване на научни степени и звания и изпълняване на редица важни университетски функции. Започнал работата си в Лодз като магистър, през 1996 г. той защитава в Ягелонския университет написаната на италиански език докторска дисертация *I Nuovi Fogli Slavi del Sinai (un frammento glagolitico del X–XI secolo). Origini, classificazione e rapporti con L'euchologium Sinaiticum ed i Fogli di Krylov–Uspenskij*, рецензирана от проф. Франчишек Славски и проф. Лешек Мошински. Хабилитира се през 2004 г. с изследването *Święta księga – ikona – obrzęd. Teksty kanoniczne a ich funkcjonowanie w sztuce sakralnej i folklorze Słowian na Bałkanach*. От 2005 г. е на длъжност извънреден (университетски) професор, а през 2012 г. получава титлата професор, която в Полша формално се присъжда от президента на държавата.

В този кратък текст не е възможно напълно да се опише цялата невяротно активна преподавателска дейност на проф. Г. Минчев в продължение на повече от 30 години работа в Лодзкия университет⁹. Той обучава студенти и докторанти по най-различни предмети като: практическо обучение по български език, старобългарски език и кирилска палеография, увод в литературознанието с литературоведски анализ, история на литературата и културата на общностите *Slavia Orthodoxa/Slavia Romana*, история на българската литература, туристически обекти и забележителности в славянските държави, славянски фолклор, религиозни и конфесионални традиции на славянството, методология на литературоведските изследвания и др. Редовно подготвя и преподава избирателни курсове по теми като: „Глаголическа палеография“, „Славянска митология“, „Интертекстуални измерения на средновековната култура“, „Сакралното изкуство на християнския Изток“, „Трите славянски азбуки“, „Канонична и неканонична литература, иконография и фолклор от Средновековието“ и др. Г. Минчев работи със студентите и като ръководител на дипломните им работи (до днес – над сто защитили магистри), под негово ръководство петима млади учени получават докторска степен: Малгожата Сковронек¹⁰,

Slawistyka łódzka – „stara“ i „nowa“. – *Tygiel Kultury* 4–6 (64–66), 2001, 223–225; М. Коритковска, Г. Минчев. Лодзката славистика – „стара“ и „нова“. *Българистика 2001. Доклади от международната работна среща*, Т. 2. София, 2001, 100–107; М. Коритковска, Г. Минчев. Българистиката в Лодзкия университет. – *Българистика*, 15. София, 2007, 61–67 (препечатано в: *Българистиката по света*. София, 2009, 163–169); Г. Минчев. Лодзката славистика и българистика – факти и бележки за годините след II световна война, а по-подробно – за годините 1995 – 2022. – В: *Известия на Института за български език*, XXXVI, 2023, 315–332.

⁹ Проф. Г. Минчев е преподавал кратко и в други университети в Полша: в Краков (Ягелонски университет) и в Гнезно (Познански университет „А. Мицкевич“).

¹⁰ М. Skowronek. *Kult Archaniola Michała w średniowiecznej kulturze Słowian prawosławnych na Bałkanach*, 2004.

Беата Котик¹¹, Каролина Кшешевска¹², Магдалена Каргул¹³ и Ян Мора-вицки¹⁴.

Отделно внимание заслужава работата на Г. Минчев със следващите поколения слависти, палеослависти и българисти – или в рамките на основания от него през 1996 г. студентски научен кръжок „Св. св. Кирил и Методий“, на който той е пръв научен ръководител и който активно работи през следващите години, или в личен контакт с интересующите се студенти или докторанти, независимо от това дали те са негови непосредствени възпитаници, или не. В тези контакти проф. Минчев винаги демонстрира пълна колегиалност и доверие, включвайки понякога дори и най-младите адепти на славистиката в различни изследователски и – това трябва да се подчертае особено – преводачески и популяризаторски инициативи. В това се вижда целенасочен подход към формиране на филологическо мислене у студентите: разбиране на текстовете чрез превод, което води до по-нататъшен анализ и изследователска работа. Като резултат от тази дейност, в която продължават да участват и сегашните преподаватели и студенти от Катедрата, могат да се посочат редица публикации и антологии с полски преводи на произведения на старобългарската книжнина, южнославянския фолклор, както и на съвременни български литературни текстове (вж. по-долу). Тези книги и списания, издадени по инициативата на Г. Минчев, често се използват като учебници и помагала и в други полски университети¹⁵. В непосредствена връзка с този до известна степен уникален и знаков аспект на преподавателската работа на проф. Г. Минчев неговите възпитаници подготвят два библиографски указателя с коментари, първият от които е посветен на проф. А. Наумов, а вторият – на нашия юбилей¹⁶. Специалната насоченост към палеославистиката, с която много често се асоциира лодзката славистика, е свързана точно с името на проф. Г. Минчев.

¹¹ B. Kotyk. *Twórczość pisarza bułgarskiego jeroschimona Spirydona Gabrowskiego (pol. XVIII w. – 1824 r.)*, 2006.

¹² K. Krzeszewska. *Reminiscencje eposu zwierzęcego w folklorze i literaturze polskiej i bułgarskiej w oparciu o analizę typu bajkowego AT130 Zwierzęta w chacie*, 2011.

¹³ M. Kargul. *Przestrzeń w polskich i słoweńskich legendach o wędrowce Chrystusa ze św. Piotrem*, 2016.

¹⁴ J. Morawicki. *Wyznawcy prawosławia na łamach periodyków Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego po 1989 roku: sposoby konstruowania i funkcje wizerunków tekstowych*, 2024 (втори научен ръководител на дисертацията – проф. И. Н. Петров).

¹⁵ В своите популяризаторски начинания Г. Минчев редовно си сътрудничи с Посолството на Република България в Полша и с Българския културен институт във Варшава.

¹⁶ Kawecka, A., I. Lis-Wielgosz, I. N. Petrov, M. Skowronek, J. Stradomski. *Komentowana bibliografia polskich przekładów piśmiennictwa kręgu Slavia Orthodoxa*. Łódź, 2021 (Series Ceranea 7); Kawecka, A., K. Krzeszewska, I. Lis-Wielgosz, I. N. Petrov, M. Skowronek. *Komentowana bibliografia polskich przekładów literatury ludowej kręgu Slavia Orthodoxa*. Łódź, 2022 (Series Ceranea 8). Тази година сегашните студенти и

Въпреки че не обича и често дори избягва административни и бюрократични ангажименти, проф. Г. Минчев е изпълнявал редица организационни и ръководни функции в Лодзкия университет: ръководител на звено (специалност) по палеославистика и народна култура в рамките на Катедрата по славянска филология (2007 – 2012), втори (след проф. М. Коритковска) ръководител на същата Катедра (2012 – 2018), един от основателите и заместник-директор в продължение на два мандата (2012 – 2020) на вече добре известния в България и други страни интердисциплинарен Център за изследване на историята и културата на Средиземноморието и Югоизточна Европа „Проф. Валдемар Церан“ (*Церанеум*¹⁷), председател на международния научен съвет на този център (от 2010). Проф. Минчев участва в редколегии на научни списания в Полша: *Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe. Język – Literatura – Kultura* (Лодз, 2004 – 2008), *Slavica Lodziensia* (Лодз, 2017 – 2018), *Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie* (Люблин, от 2012), както и в други страни. Той е съосновател и главен редактор (2011 – 2020) на годишника *Studia Ceranea* и на поредицата *Series Ceranea* (от 2015).

В продължение на 30 години той е инициатор и един от организаторите на многобройни международни научни форуми с библейска, палеославистична или българистична насоченост (напр., цикъл конференции *Biblia Slavorum* *Aprosphyron*, 2006, 2009, 2013, 2016).

Важна част от научната дейност на проф. Минчев е редовното инициране, ръководство или участие в многобройни международни екипни изследователски проекти, финансирани от полски, български и други европейски институции. Трябва да се подчертае, че проф. Минчев винаги е канил и включвал в тези научни проекти по-млади колеги, работейки заедно с тях върху концепцията и реализацията. Списъкът е доста дълъг и тематиката им е много богата. Като примери можем да посочим следните (някои от тях са текущи): *Литературни мистификации и етническа идентичност в славянския национален дискурс* (2000 – 2001); *Digitized corpus of the Slavic Old Testament apocrypha. Palaeography, textual criticism and codicology* (ръководител, 2008 – 2011); *История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история* (2012 – 2014); *Dualist heresies in the history of South-East Europe, 9th–15th century* (ръководител, 2017 – 2020); *Orthodox Slavic polemical writings in the Middle Ages* (ръководител, 2018 – 2021); *European Cultural Route of Saints Cyril and Methodius* (2021–); *Polonica в архива на проф. Боян Пенев* (2023 – 2024); *Богомилството в историята и в наши дни* (2024–); *The Slavic Afterlife of Euthymios Zigabenos' Treatise „Dogmatike panoplia“*. *The Heresiology of the Byzantine Commonwealth Milieu in the 13th – 16th century*

докторанти от кръжока „Св. св. Кирил и Методий“ издадоха сборник, посветен на проф. Минчев по случай неговата 70-годишнина: *Mundus Slavicus I*, red. P. Krężel. Łódź, 2025.

¹⁷ Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana – *Ceraneum*.

(2025–). По тези проекти Г. Минчев работи в тясно сътрудничество със своите полски колеги (преди всичко с проф. М. Сковронек, д-р А. Кавецка, проф. И. Н. Петров, проф. З. Бжозовска, д-р А. Мачейевска, д-р Я. Волски), с известни български или свързани с България изследователи (проф. А.-М. Тотоманова, проф. И. Билярски, проф. М. Цибранска-Костова, проф. И. Христов, проф. П. Пенкова-Люейер) и с учени от други страни.

Създаването на многобройни изследователски (и лични) мрежи – често неформални, но независимо от това добре поддържани – бележи функционирането на Г. Минчев в славистиката. На първи план се открояват контактите му в триъгълника Полша – България – Италия (Рим, Неапол, Флоренция, Венеция), макар и не изключително: в неговата научна биография има редовни стажове в чужбина, доклади на повече от 120 научни конференции, отворени лекции в различни полски, български, италиански, чешки, сръбски, хърватски, румънски, гръцки университети и академични институции. По негова инициатива издателството на Лодзкия университет публикува полски превод на монументалната книга на италианския славист Марчело Гарзанити *Gli slavi*. Преводът е осъществен от лодзките колеги италианисти и редактиран и адаптиран за полската читателска аудитория от възпитаници на проф. Г. Минчев – историци и слависти от Катедрата по славянска филология и центъра *Церанеум*¹⁸. Последните години са свързани предимно с редовното сътрудничество със Супрасълската академия в Полша (редица съвместни издателски, популяризаторски и преподавателски инициативи с проф. А. Наумов и о. Ярослав Южвик, канцлер на Академията), както и с взаимодействие с колеги от България в рамките на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (във Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Института за български език, Института за литература и Кирило-Методиевския научен център при БАН, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и др.). Най-новият резултат от това сътрудничество е монографията на проф. Г. Минчев, публикувана тази година от издателството на Софийския университет (вж. списък на публикациите).

Г. Минчев е член на няколко международни научни организации и комитети, сред които са Библийската комисия при Международния комитет на славистите, т.н. Втора Климентова комисия към Кирило-Методиевския научен център при БАН, Association pour l'étude de la littérature apocryphe chrétienne. За своята дейност той е удостоен с редица награди и отличия: неколкратно наградата на ректора на Лодзкия университет, Златна значка на Лодзкия университет (Złota Odznaka UŁ, 2020), медал „За служба на обществото и науката“ (medal UŁ W służbie społeczeństwu i nauce, 2025).

С указ на Президента на Република България през декември 2025 г. проф. Г. Минчев е награден с орден „Св. св. Кирил и Методий“ (първа степен) за

¹⁸ Garzaniti. M. *Słowianie. Historia, kultury i języki*, tłum. J. Groblińska, K. Kowalik, A. Makowska-Ferenc, red. nauk. Z.A. Brzozowska, P. Kręzel, J.M. Wolski. Łódź, 2023.

заслугите му в областта на образованието и науката и за популяризирането на българската култура.

На края на така представената – макар и кратко, почти схематично – основна научна фактография на проф. Георги Минчев, която изглежда може би твърде официално, искам да добавя – вече от свое име – че с личността на юбиларя, познат на приятелите си като Жоро Ламята или просто Жоро, винаги ще свързвам широката и задълбочена компетентност, невероятната енергия и множеството идеи, с които умее да зарази своите колеги и студенти, лоялността спрямо приятелите и искреното желание да помогне, както и изненадващата, почти самоиронична дистанция към себе си, благодарение на която Професорът винаги остава автентичен. От името на целия лодзки екип, от името на всички сътрудници и от името на най-близките му приятели от Лодз – проф. Малгожата Сковронек, д-р Агата Кавецка и от мое име – без прекален и толкова необичаен от него патос казвам: Бъди ни здрав, скъпи Георги!

Иван Н. Петров
Лодзки университет

Избрана библиография

Книги

1. Славянски, гръцки и ориенталски ръкописи от сбирката на Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. София, 1988 (съавт. А. Джурова, Кр. Станчев, С. Кендерова, Е. Велковска).
2. Święta księga – ikona – obrzęd. Teksty kanoniczne a ich funkcjonowanie w sztuce sakralnej i folklorze Słowian na Bałkanach. Łódź, 2003.
3. Слово и обред. Тълкуванията на литургията в контекста на други културно близки текстове на славянското Средновековие. София, 2011.
4. Średniowieczne herezje dualistyczne na Bałkanach. Źródła słowiańskie, oprac., przekł., komentarz G. Minczew, M. Skowronek, J. M. Wolski [Series Ceranea, 1]. Łódź, 2015.
5. Козма Презвитер и неговото Слово срещу еретиците. Реконструиран старобългарски текст, новобългарски превод и встъпителна студия. София, 2025.

Редактор и съставител

1. Р. Тафт, Е. Фаруджа. Теология на литургията и теология на символа, ред. Г. Минчев. София, 1992 (съст. с Е. Велковска).
2. M. Korytkowska, G. Minczew, W. Stępnia-Minczewska. Ćwiczenia z gramatyki współczesnego języka bułgarskiego z wyborem tekstów. Skrypt dla studentów filologii słowiańskiej. Łódź, 1999.
3. Człowiek w sferze oddziaływania obcej kultury. Materiały z międzynarodowej naukowej konferencji studenckiej, red. G. Minczew. Łódź, 2000.

4. Między kulturą „niską” a „wysoką”. Zjawiska językowe, literackie, kulturowe. Pamięci prof. dr hab. T. Dąbek-Wirgowej. Materiały z konferencji naukowej. Red. M. Korytkowska, Z. Darasz, G. Minczew. Łódź, 2001.
5. Bułgario, cierpienie ty moje! – *Tygiel Kultury*, 4–6 (64–66). Łódź, 2001 (съст. заедно с Калина Бахнева).
6. Ziemszy aniołowie – niebiańscy ludzie. Anachoreci w bułgarskiej literaturze i kulturze, wybór i wstęp G. Minczew. Białystok, 2002.
7. *Opcje. Dwumiesięcznik Kulturalny*, 2 (49). Katowice, 2003.
8. Złota moneta za słowo. Bułgarskie bajki i legendy ludowe, wybór i wstęp G. Minczew. Łódź, 2006.
9. Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian południowych, red. G. Minczew i M. Skowronek. Kraków, 2006.
10. Symeon z Tessaloniki, O świątyni Bożej, przeł. A. Maciejewska, red. G. Minczew. Kraków, 2007.
11. Nowe Tablice, czyli o cerkwi, Liturgii, nabożeństwach i utensyliach cerkiewnych objaśnienia Beniamina, arcybiskupa Niżnego Nowogrodu i Arzamasu. Wybór, przeł. I. Petrov, red. G. Minczew. Kraków, 2007.
12. M. Skowronek. „Świat cały ma Cię za obrońcę”. Michał Archanioł w kulturze Słowian prawosławnych na Bałkanach, red. nauk. G. Minczew. Łódź, 2008.
13. Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej, red. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrov. Łódź, 2009.
14. Uczniowie Apostołów Słowian. Siedmiu Świętych Mężów, oprac. M. Skowronek, G. Minczew. Kraków, 2010 [Biblioteka Duchowości Europejskiej, 4].
15. М. Й. Лешка. Симеон Велики и Византия: из историята на българо-византийските отношения през 893 – 927 г., научна ред. Г. Минчев, прев. от полски Г. Филипова. София, 2017.
16. M. P. Tsibranska-Kostova, I. A. Biliarsky. Panoply in Defense of Orthodoxy. The Case of Moldavian Manuscript BAR Ms. Slav. 636, 16th Century, ed. by G. Minczew [Series Ceranea, 9]. Łódź, 2021.
17. Średniowieczne herezje dualistyczne na Bałkanach. Źródła greckie, przekład A. Maciejewska; oprac. i komentarz J. M. Wolski; red. naukowa G. Minczew [Series Ceranea, 11]. Łódź, 2023.

Енциклопедични статии

Седмнадесет енциклопедични статии в: *Leksykon tradycji bułgarskiej*, red. G. Szwat-Gyłybowa. Warszawa, 2011 (Borys I; Ceramiczna ikona św. Teodora Stratylata; Chrzt Bułgarii; Ewangeliarz cara Iwana Aleksandra; Konstantyn Presławski; Męczennicy Sofijscy; Modlitwa abecadłowa; Monaster Baczkowski p.w. Świętej Bogurodzicy; Monastery; Św. Petka/Paraskewa; Proglas do Ewangelii; Symeon I (Wielki); Święci bułgarscy; Św. Góra Athos [съавтор: G. Szwat-Gyłybowa]; Zachari Zograf; Złoty wiek; Zograf).

Преводач

Бруно Яшински. Изгарям Париж. Ред. Б. Ничев. София, 1983.

Мари Врина-Николов на 65 години

Ако се съгласим, че всъщност езикът е този, който избира, то Мари Врина-Николов е една от безспорните му избраници. Избраница на българския език и на езика въобще. Дългогодишен професор в INALCO (Националният институт по източни езици и култури в Париж), тя е многостранен филолог – започва научния си път с езиковедска проблематика, израства академично като една от най-задълбочените изследователки на българската литература и неин популяризатор във Франция, а заедно с това и като виртуозна преводачка от български на френски, при това едновременно практик и теоретик на превода. Във всяко от заниманията ѝ има размах, въображение и отвореност към най-новото и към света, без да се губи чувствителност към тукашното и специфичното.

В сърцевината на нейните различни, но свързани амплоеа е срещата ѝ с българския език – „за мен в началото бе чиста случайност, или съдба, в зависимост кой в какво вярва“, шегува се тя. Историята е разказвана многократно в нейни текстове и интервюта. Мари-Доминик Врина е родена в Невер през 1960 г. През 1973 г. в града, в който живеят, попада млада българска двойка, мъж и жена, преодолели някак „паспортния терор“ у нас по онова време и пътуващи на стоп по поречието на Лоара. Родителите на Мари ги приютяват за няколко дни. Нещо в говора на двамата чужденци – звучност, мелодика, интонация – трайно впечатлява 13-годишното тогава момиче и тя решава, че този език трябва да е и неин. Наред със старогръцкия и английския започва да учи български по единствения наличен тогава учебник, доста идеологизиран и закостенял. След години порасналото момиче ще издаде съвременни учебници по български за французи, но дотогава още има време. Следват летни пътувания до България и така, стъпка по стъпка, езикът, страната и литературата им започват да се превръщат в осъзнат биографичен и професионален избор.

Мари Врина завършва класическа филология в *École normale supérieure d'Ulm* и общо езикознание в университет *Paris Descartes*. Изучава български в INALCO при професора езиковед Жак Фьойе. Там през 1990 г. защитава докторска дисертация на тема „Експресивните частици в българския език“ (издадена по-късно у нас). Трябва обаче да минат 14 години, за да се отвори академично място по български език и литература в INALCO, този единствен по рода си академичен хъб на многоезичието и многокултурието от всички континенти. Дотогава Врина живее в София и Будапеща и работи като аташе по езикови въпроси към Френското министерство на външните работи. Има кратък драматичен брак с писателя Виктор Пасков, а след това с архитекта Владислав Николов, чието фамилно име запазва. Отглежда трите си деца в

София, а после в Париж. Междувременно защитава хабилитационен труд през 2001 г. и не спира да превежда българска литература при всяка отдала се възможност. Възможности, за които тя самата упорито работи. Действа на практика и като неформален литературен агент, активно търси издатели за редица български текстове и автори.

Преводаческият опит на Мари Врина започва ни повече, ни по-малко с „Луда трева“ на Й. Радичков някъде в средата на 80-те години по предложение на преподавателката по българска литература Елена Фулиарон. Това предизвикателство отрано формира една открито лична интуиция за превода: не да сведе чуждия текст до някаква загладена позната „френскост“, а да намери начини да предаде непознатото, да го остави живо, лудуващо и носещо своите небивали дарове. Интуиция, която постепенно ще открие сериозни теоретически основания (най-вече в трудовете и теориите на Анри Мешоник и Антоан Берман) и ще продължава да се развива до днес. А срещата със самия Радичков става доживотно литературно приятелство и стимул.

Оттогава до днес благодарение на Мари Врина се оформя една солидна българска библиотека на френски език. Тя включва класици като Иван Вазов („Под игото“), Алеко Константинов („Бай Ганьо“), Йордан Йовков („Старопланински легенди“); знакови имена и текстове от втората половина на XX в. като тези на Ивайло Петров, Йордан Радичков, Вера Мутафчиева, Цветан Стоянов, Константин Павлов, Веселин Бранев, Виктор Пасков, Севда Севан; новото писане от 90-те години и след това в лицето на Георги Господинов (7 книги), Алек Попов, Емилия Дворянова, Теодора Димова, Елена Алексиева, Захари Карабашлиев до най-нови имена като Рене Карабаш, Йоана Елми, Емине Садкъ, Момчил Миланов и др. Една цяла палитра от български езици – не един, а много, разпластени във времето и пространството, проговарят на френски.

Признанието не закъснява. Още през 1990 г. за превода си на „Балада за Георг Хених“ от Виктор Пасков Мари Врина получава наградата на Международния панаир на книгата в Бордо. През 2016 г. романът „Физика на тъгата“ на Георги Господинов в неин превод печели международната награда Jan Michalski, връчвана в Швейцария. Отново в tandem с Г. Господинов са отличени с наградата Prix Mallarmé étranger за стихосбирката му „Там, където не сме“, излязла в неин превод през 2024 г. Мари Врина е носителка на наградата „Етиен Доле“ на Сорбоната за цялостен принос в областта на превода.

Академичната ѝ кариера се отключва през 2004 г., когато е избрана за доцент по български език и литература в INALCO, а след това и за професор през 2009 г. Освен че преподава български език и литература, тя активно участва в научни форуми, публикува множество статии върху българската литература и с цялостното си присъствие я прави видима и значима във френската академична среда. Мари Врина е член на SEEM (Център по изучаване на междинна Европа) и на CERLOM (Център по изучаване и изследване

на писмените и устните литератури на света). Оглавява магистърска програма по превод, както и академичното издателство на INALCO. По нейна инициатива Институтът учредява награда за преводна литература на френски. Тя е автор и съавтор на няколко учебника по български език и на кратки българо-френски и френско-български речници.

През годините Мари Врина е плодотворно свързана и с български академични институции. Била е гост-преподавател в НБУ, преподавала е в Софийския университет в катедра „Романистика“ на ФКНФ и повече от десет години води курс в магистърската програма „Преводач-редактор“ на ФСФ. Член е на редакционните съвети на редица научни издания у нас – на списанията „Литературна мисъл“, „Литературата“, „Балканско езикознание“, „Език и литература“. Участва като експерт в работата на „Къща за литература и превод“, София. Почетен член е на Сдружението на българските писатели.

Мари Врина е носителка на Почетна грамота за принос в разпространението и развитието на българската култура от Министерството на културата на България (1997), на Грамота за заслуги към българистиката на БАН (2001), на почетното отличие орден Arts et Lettres, степен Chevalier, от Министерството на културата на Република Франция (2004), на орден „Златен век“ от Министерството на културата на България (2015). Придобива българско гражданство по заслуги. През 2024 г. е удостоена с почетното звание „доктор хонорис кауза“ на СУ „Св. Климент Охридски“ за изключителните ѝ заслуги към славистиката, българистиката и превода.

Сред най-новите начинания на професор Мари Врина е иницирираната от нея награда „Виктор Пасков“ за преводна литература в България, връчвана от „Къща за литература и превод“, София, както и мащабният колективен проект за новаторска, отворена към света история на българската литература, озаглавена „Странстване из българското литературно пространство“.

Бъдете здрава, професор Врина-Николов, и все така думите да са с Вас!

Биляна Курташева
Нов български университет

Избрана библиография

Книги

1. Експресивните частици в българския език. Велико Търново: Абагар, 1999.
2. Преводачът, образцов читател? София: Колибри, 2001.
3. В търсене на митичната тъкан. Сборник в съавторство с Н. Капралова, Д. Димитрова-Маринова. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2002.
4. Отвъд пределите на превода. Историята на една дихотомия. София: Колибри, 2004.
5. Le bulgare de poche. Френско-български разговорник. В съавторство с Д. Спасова. София: Колибри, 2005.
6. Джобен речник българско-френски, френско-български, 2011.

Избрани статии на български

1. Да превеждаме устността, тоест да превеждаме литературността в литературния текст. – *Следва. Списание за университетска култура на НБУ*, бр. 22, 2010.
2. Преосмисляне на „литературните часовници“ на света: да придадем пространство на времето (Българският пример). – *Следва. Списание за университетска култура на НБУ*, бр. 41, 2020.
3. За една „щастлива“ критика на преводите: да поставим различията в диалог, за да изпитаме тяхното съ-ответствие. – *Studia Litteraria Serdicensia*, 2022, № 3, 470–486.
4. От „Естествен роман“ до „Физика на тъгата“ (Георги Господинов): от „ние съм“ до „аз сме“, между постмодерност и нова хуманност. – *Литературен вестник*, 26.6–2.7.2024.
5. Как да мислим/правим българската литература – литература на и в света? Слово при удостояване с почетното звание „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – *Литературен вестник*, бр. 5 /2024.

Книги на френски

1. Grandeur et dérision du pouvoir dans la littérature bulgare. Choix de textes contemporains traduits, avec introduction sur la littérature bulgare, notices biographiques et bibliographie, Arras, Artois Presses Université „Les Cahiers scientifiques“, 2000, 170 p.
2. Miroir de l'altérité: la traduction (deux exemples emblématiques de la constitution d'une langue-culture par la traduction en Europe : la Bulgarie et la France, IXe – début XXe siècle), éditions ELLUG, Grenoble, 2006, 194 p.
3. En collaboration avec Georges Castellan, Histoire de la Bulgarie, au pays des roses, éditions Armeline, Brest, 2008, 351 p.
4. Le bulgare de poche, éditions Assimil, 2009.
5. Dictionnaire de poche bulgare-français, français-bulgare, éd. Yorann Embanner, 2011.

Съставителство и редакция

1. La Bulgarie du communisme à l'Union européenne, langue, littérature, médias, Paris, Institut d'Études slaves, Revue des Études slaves, tome 81, fascicule 2–3, novembre 2010, 240 p. (en collaboration avec Jack Feuillet).
2. Littératures d'Europe médiane: après le choc de 1989, Paris, IES, 2011, 168 p. (en collaboration avec Maria Delaperrière).
3. Извънлитературното/L'extralittéraire, Sofia, Paradigma/Institut de littérature de l'Académie des Sciences de Bulgarie (Boyan Penev), 2012, 377 p. (en collaboration avec Ivan Mladenov et Andrey Tashev).
4. Traduire la pluralité du texte littéraire, Paris, L'Improviste, 2015, 153 p. (en collaboration avec Patrick Maurus et Mourad Yelles).
5. En collaboration avec Patrick Maurus, Shakespeare a mal aux dents (Que traduit-on quand on traduit?), Presses de l'INALCO, 2018.
6. Histoire de la traduction littéraire en Europe médiane, en collaboration avec Antoine Chalvin, Katre Talviste, Jean-Léon Muller, Rennes, PUR, 2019.

Ирена Шпадиер на 65 години

На 30 май 2025 г. проф. Ирена Шпадиер, изтъкнат палеославист и голям познавач на Южнославянското средновековие, навърши 65 години. Родена през 1960 г. в Подгорица (Черна гора), тя завършва югославска литература и общо литературознание (1983) във Филологическия факултет в Белград, където получава магистърска (1992) и докторска степен (2009). От 1988 до 2001 г. работи в Археографския отдел на Националната библиотека на Сърбия, а от 2001 г. – в Катедрата по сръбска литература и южнославянски literaturи към Филологическия факултет на Белградския университет. Там тя води лекционни курсове по история на средновековната сръбска литература, поезика и реторика на средновековната книжнина, археография, текстология и кодикология на средновековните славянски ръкописи и др.

Научните интереси на проф. И. Шпадиер може да се проследят във всички ключови направления на палеославистиката. Тя се занимава с издаване на извори и описание на ръкописи, с проучване на химографското и агиографското наследство на средновековна Сърбия, с теоретични въпроси на старите южнославянски literaturи, с изследване на реторическите и поетическите техники в композирането на древните текстове и не на последно място – с употребите на средновековни образи, сюжети и символи в съвременната култура. Съчетанието от това широкоспектърно знание, колегиална почтеност и кооперативност обяснява защо И. Шпадиер е незаменим партньор и предпочитан участник в национални и международни екипи, работещи върху проучването на Южнославянските средни векове. Безспорен е нейният принос в научни проекти на Философския факултет в Белград, Института по византистика към Сръбската академия на науките и изкуствата и Института по балканистика към Сръбската академия на науките и изкуствата. Тя е активен деятел в международни научни проекти и ключова фигура в сътрудничеството между учените на Балканите.¹ Шпадиер участва в многогодишните двустранни проекти с Института за литература при БАН и периодични научни конференции между български и сръбски учени, като нейни проучвания са инспирирани от това взаимодействие². Към тази активна дейност се добавя и

¹ Напр. проектът Slovo: Towards a Digital Library of South Slavic Manuscripts, реализиран по европейската програма ASO (Австрийско министерство на науката) с участието на България, Австрия, Словения, Сърбия и Македония. Повече информация на: <http://slovo-aso.cl.bas.bg/>

² Международни научни симпозијум *Бугарска и Србија у кругу византијске цивилизације. Политички и културни односи двеју периферија у средњем веку (од ства-*

членството ѝ в редакционните колегии на авторитетни списания и поредици като „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор“, „Стари српски архив“ от основаването му до 2012 г., „Иницијал“. Тя е и член на Библијската комисија на Международниот комитет на славистите, на Србскиот комитет по византологија и на *Академија Амброзиана* в Милано. През 2015 г. Шпадиер е отличена со престижната награда *Златна српска књижевност* на фондацијата „Александар Арнаудовиќ“, којата се присъжда за изключителен принос во проучувањето на србската литература.

Научната продукција на Шпадиер се простира во широк спектар од теми, жанрове, периоди и направления. Првата монографија на истражувателката, обобщавајќи резултатите од дисертацијата ѝ, е посветена на култата кон анахоретот Петар Коришки (XII в.)³. Овде со неа Шпадиер изјавува својот пристап кон објектите на својот научен интерес, сосредоточен изключително врху писмените сведетелства за почитането на светците, при тоа во книжовната пълнота на култата, т.е. врху химнографските и агиографските текстове за прослава, и не на последно место – со впечатлива дјлбочина на литературниот анализ. Освен со деталните текстологически коментари и скрупулџозното проследување на ръкописната традиција на двете служби и двете житија, истражувањето е ценно со изданијата на текстовите и со проникновениот разбор на авторските стратегии во изградувањето на агиографскиот образ преку библијски пластове, просторни градуации и следување на прамоделот на *Житието на св. Антониј Велики* од Атанасиј Александрийски.

Химнографската традиција на култата кон св. Симеон Неманя е друга важна тема, на којата Шпадиер посветува одделна монографија – „Началата на србската химнографија. Служба на св. Симеон од св. Сава“⁴. Книгата разгледа клучови фигури за србската државност и култура – родоначалниците на првата династическа фамилија, управувала државата след византијскиот васалитет. Службата од св. Сава, основателот на србската православна црква и син на Стефан Неманя (со монашеско име Симеон), е поставена во широкиот контекст на црковната поезија од времето на славянските првоапостоли св. св. Кирил и Методиј и техните ученици. След прецизен текстологически анализ Шпадиер издава петте известни ѝ преписа, еден од които (од сбирката на манастирот „Св. Пантелејмон“, Света гора) е идентифицирала тоа.

рања државних организација до средине XVII века), Софија, Бугарска, 2003; Међународна научна конференција *Слово: кон изградување на дигитална библиотека на јужнославјански ръкописи*, Софија, Бугарска, 2008; Међународна научна конференција *Светци и света места на Балканите*, Софија, Бугарска, 2012.

³ Шпадиер, И. Свети Петар Коришки у старој српској књижевности. Београд: Чигоја штампа, 2014, 413 с.

⁴ Шпадиер, И. Почети српске химнографије. Савина Служба светом Симеону. Београд: Чигоја штампа, 2019, 219 с.

Книжнината, създавана в атонските скриптории, е една от големите теми в научната биография на И. Шпадиер. На нея тя отделя специално внимание в множество статии и коментари към извори, както и в книгата си „Светогорско наследство. Манастирът Хиландар и старата сръбска литература“⁵. В тази монография детайлно са анализирани произведения, изграждащи гръбнака на оригиналната сръбска книжовност от времето на нейното възникване – Хиландарската грамота, типичите на св. Сава (XII в.) и неговите житийни и химнични произведения, текстовете на софистицирания агиограф Доментиан (XIII в.), плодовития Теодор Граматик (XIII в.), Данило II Печки (XIV в.), инок Исая (XIV в.), химнописеца Ефрем (XIV в.), Пахомий Серб (XV в.) и др. В наситен социокултурен контекст са открити както оригиналните творби, писани в Хиландарския манастир, така и дейността на бележити книжовници, които са пребивавали и творили там временно – в широкия диапазон от края на XII до XIX столетие вкл., т.е. от св. Сава до Сава Хиландарец.

Забележителната начетеност на Ирена Шпадиер в областта на Сръбското средновековие намира израз в екстравагантния, смел и ерудитски труд – най-новата ѝ книга „Живото средновековие: от ръкописите до сериалите“⁶. Освен увлекателната част върху четенето, материалните артефакти на Южното средновековие и съставителските стратегии на компилаторите на ръкописни сборници, авторката поема предизвикателството да разсъждава в посока, която на Балканите все още чака своите изследователи – в полето на т.нар. *medievalism* и *neomedievalism*. Шпадиер предлага занимателен прочит на препратки, символи и влияния от средновековната естетика върху съвременното визуално изкуство и кинематография – обекти на нейните коментари са филмите „Остров“ на Павел Лунгин (2006), „Прекрасни дни“ на Вим Вендерс (2023), сериалите на Паоло Сорентино „Младият папа“ (2016) и „Новият папа“ (2020) и др.

Ценни са приносите на Шпадиер като съавтор в авторитетни справочници, описи и енциклопедични речници, посветени на южнославянското средновековно наследство като: „Хиландарският манастир“⁷, „Лексикон на Сръбското средновековие“⁸, „Сръбските ръкописи в Чехия“⁹, „Стенописни

⁵ Шпадијер, И. Светогорска баштина: манастир Хиландар и стара српска књижевност. Београд: Чигоја штампа, 2014, 228 с.

⁶ Шпадијер, И. Живо средњовековље: од рукописних књига до покретних слика. Библиотека Supplementa allographica. Београд: Карпос, 2025, 247 с.

⁷ Hilandar Monastery. Ed.: Subotić, G. The Serbian Academy of Sciences and Arts Gallery, Belgrade, 1998, 396 p.

⁸ Лексикон српског средњег века. Приредили: Ћирковић, С., Р. Михаљич, Београд, 1999.

⁹ Српске рукописне књиге у Чешкој. Гл. уредник: З. Недељковић. Колектив: Б. Тодић, И. Шпадијер, З. Ракић, В. Тријић, З. Ранковић. Београд, 2015.

надписи с историческо съдържание¹⁰. Работата ѝ с ръкописите намира израз и в представителни каталози към мащабни изложби – например „Хиландарският манастир в книгите“¹¹ и „Светът на сръбската ръкописна книга (XII – XVII век)“¹².

Погледнато в дълбочина, научната работа на Шпадиер е еманиция на най-силните страни на сръбската палеославистика. От една страна, изследванията ѝ показват отлична кодикологична и палеографска експертност, от друга – съвестна археографска работа с писмените източници, от трета – умение да се мислят историите на литературата не като механичен сбор от текстологични наблюдения, а концептуално и в тяхната пълнокръвност, т.е. положени в универсалния византийско-славянски контекст, далеч от форматирането през матрицата на национализмите. Отличителни за перото на Шпадиер са усетът към целостта на текста, към духа на епохата – книжнината в трудовете ѝ е видяна и като археографска единица, и като средоточие на идеологеми, политически импликации, жанрови канони и реторически прийоми. И накрая – в нейния интерпретаторски талант са синтезирани тясната профилираност в старославянското знание, но и широкият хоризонт на културните употреби на Средновековието, значи и на знанието за съвременното писмено и аудио-визуално изкуство. Тази органична сплав от археографско, теоретично и литературноисторическо обследване на средновековните текстове в тяхното византийско-славянско взаимодействие прави изследванията на И. Шпадиер иновативни, обещаващи в посоките си на търсения и привличащи все повече последователи.

Съдбата на един учен не може да бъде разгледана в сингуларността на собствените му академични занимания. Шпадиер има нелекия жребий да кове началата на своята кариера в бивша Югославия – време, в което федеративната политика бе насочена към заличаване на идентитета на включените в нея мултинационални субекти. Тази идеология не позволяваше създаването на нужните институции, следователно и условия за развитието на сръбската палеославистика, тъй като посоките и резултатите от тези изследвания биха подкопали идеологическите основи в обединителната политика на СФРЮ. При последвалите югославски войни (1991 – 2001) хуманитаристиката, а и

¹⁰ Суботић, Г., Б. Миљковић, И. Шпадијер, И. Тот. Натписи историјске садржине у зидном сликарству. Т. 1. XII – XIII век. Београд, 2015.

¹¹ Хиландар у књигама [хрестоматија и каталог изложбе]. Мирков-Богдановић, Н., Стефановић, О., Шпадијер, И., Бабовић, М. (уредник), Јанчић, С. (уредник). Београд: Народна библиотека Србије, 1998, 245 с., [16] с. с таблама, илустр.

¹² Свет српске рукописне књиге (XII – XVII век). Ракић, З., Шпадијер, И., Суботин-Голубовић, Т., Давидовић, М., Бубало, Ђ., Тријић, Вл., Убипарип, М., Станојловић, Ј., Мано-Зиси, К., Живковић, М., Гајић, М., Бунарђић, М., Рајић, Д. Свет српске рукописне књиге (XII–XVII век). Београд: САНУ, 2016. 455 с., илустр. Галерија Српске академије наука и уметности, 137.

науката въобще в Република Сърбия бе изправена пред нови изпитания – да се развива във и въпреки военните условия и бомбардировките, засегнали тежко Белград. Освен този смутен контекст на академична реализация, трябва да се открие още нещо – професионалният почерк на Шпадиер несъмнено е повлиян от забележителния учен, общественник и неин университетски преподавател – проф. Джордже Трифунович. Неговата ерудиция, енциклопедизъм и преподавателска харизма запалват искрите на интереса към палеославистиката у ред големи имена в сръбската медиевистика, сред които е и самата Шпадиер. В организираните от него *Старославянски семинари*, който посещава и тя, всеки, изкушен от средновековната литература, получава солидно обучение в помощните дисциплини на палеославистиката – професорът въвежда своите питомци в тънкостите на палеографията, филигранологията, кодикологията, текстологията и критическото издание на извори. От Трифунович тя наследява както любовта и уменията за работа с ръкописите, така и панорамния поглед при изследването им, в който майсторски са балансираны лингвистични, реторически и литературноисторически аспекти на интерпретация. Подобно на своя учител Шпадиер допринася и за изграждането на младата смяна в сръбската палеославистика със забележителните си преподавателски качества и успешното ръководство както на магистранти, така и на вече защитили дисертациите си докторанти.

Нека пожелаем на проф. Шпадиер още много и пълноценни години в научна работа, плодотворни размисли върху древни и нови културни феномени, много и вълнуващи пътешествия в пространствата на литературата, изкуството и духовността.

На многая и благая лѣта, Ирена!

Ирина Кузидова-Караджинова
Институт за литература
Българска академия на науките

Избрана библиография

Книги

1. Хиландар у књигама. Београд: Народна библиотека Србије 1998 (съавтори Н. Мирков и О. Стефанович).
2. Радослављево јеванђеље. Фототипско издање. Београд, 2001. (предговор).
3. Свети Петар Коришки у старој српској књижевности. Београд: Чигоја штампа, 2014. 413 с.
4. Светогорска баштина: манастир Хиландар и стара српска књижевност. Београд: Чигоја штампа, 2014, 228 с.

5. Почеди српске химнографије. Савина Служба светом Симеону. Београд: Чигоја штампа, 2019, 219 с.
6. Живо средњовековље: од рукописних књига до покретних слика. Библиотека Supplementa allographica. Београд: Карпос, 2025, 247 с.

Студии и статии

1. Житије Марије Египћанке у рановизантијском књижевном контексту. – *Књижевна историја*, XXIV, 87, 1992, 177–192.
2. Житије Марије Египћанке у српскословенској рукописној традицији. – *Археографски прилози*, 16, 1994, 15–89.
3. Проблем жанра у средњовековној књижевности. – *Књижевна историја*, XXVIII, 100, 1996, 365–373.
4. Пролошко житије светог Петра Коришког. – В: *Манастир Црна Ријека и свети Петар Коришки*. Приштина, Београд 1998, 205–210.
5. Још једно дело хиландарског писара Јова. – *Археографски прилози*, 20, 1998, 55–66.
6. Књижевност. – В: *Манастир Хиландар*. Приредио Г. Суботић. Београд 1998, 103–114.
7. Рукописно наслеђе. – В: *Манастир Хиландар*. Приредио Г. Суботић. Београд 1998, 115–124.
8. Житије Марије Египћанке у српскословенској књижевности (вријеме појављивања). – В: *Русь и южные славяне. Сборник статей к 100-летию со дня рождения В. А. Мошина (1894–1987)*, Санкт-Петербург, 1998, 284–288.
9. Софијски рукопис хиландарског писара Таха Марка. – *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. LXVII и LXVIII, св. 1–4, 2001–2002, Београд, 2002, 111–127.
10. Две варијанте анахоретског типа у јужнословенској хагиографији (Теодосијево Житије светог Петра Коришког и Јевтимијево Житије светог Јована Рилског). – В: *Словенско средњовековно наслеђе, Зборник посвећен професору Ђорђу Трифуновићу*. Београд, 2002, 159–175 (сјавт. Н. Гаговом).
11. Химнографски жанр и богослужбена пракса – Теодосијеви канони светоме Симеону и светоме Сави. – В: *Зборник Матице српске за славистику*, 63, Нови Сад, 2003, 343–351.
12. Дијак Андреја, савременик Никона Јерусалимца. – В: *Никон Јерусалимц. Вријеме – личност – дјело*, Цетиње, 2004, 137–147.
13. Теодосијева служба Сави у бугарским рукописним збиркама. – В: *Бугарска и Србија у кругу византијске цивилизације/България и Сърбия в контекста на византийската цивилизация, (Зборник реферата са бугарско-српског симпозијума, 14–16. септембар 2003, Софија)*. Софија, 2005, 365–374.
14. Најстарији преписи Теодосијевог Службе светом Симеону Мироточивом. – *Старобугарска литература, Филологически изследвания в чест на Климента Иванова за нейната 65-годишнина*, 33–34, 2005 (2006), 100–105.
15. Писар ктиторског натписа светог Саве у Студеници. – В: *Зборник радова Византолошког института*, XLIII, 2006, 517–526.

16. Манастир Хиландар. Историја и наслеђе. – In: *Slovo: Towards a Digital Library of South Slavic Manuscripts, Proceedings of the International Conference 21-26 February 2008, Sofia, Bulgaria*, ed. H. Miklas and A. Miltenova. Sofia, 2008, 56–80 (съавт. В. Трийч).
17. Хронолошки оквири књижевног рада Теодосија Хиландарца. – *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, LXXVI, 2010, 3–16.
18. Почеци старе српске црквене поезије. – В: *Зборник радова Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*. Епархија будимљанско-никшићка. Беране, Београд, 2011, 209–217.
19. Об одном сербском анахоретском житии и особенностях его композиции. – В: *Библистика. Славистика. Русистика. К 70-летию заведующего кафедрой библистики профессора Анатолия Алексеевича Алексеева, Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета*, Санкт-Петербург, 2011, 370–384.
20. Богослужбени списи посвећени Јоаникију Девичком. – *Византијски свет на Балкану*, књ. II, Византолошки институт САНУ, посебна издања 42/2, Београд, 2012, 597–605.
21. The Symbolism of Space in Medieval Hagiography. – *Средновековни текстове, автори и книги. Сборник в чест на Хайнц Миклас (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 21)*. Софија, 2012, 300–308.
22. Хиландар и почеци српске књижевности. – В: *Осма казивања о Светој Гори*, Београд, 2013, 305–318.
23. Јужнословенски пустињаци X – XIII века у најстаријој литерарној традицији. – *Светци и свети места на Балканите. Материали от меѓународната конференция, Софија, 14–16 јуни 2012. Т. 1. Филологија. Археографија. Текстологија*. Софија, 2013 (= *Старобългарска литература* 47), 108–120.

Лора Тасева на 65 години

През 2025 г. чествахме юбилей на медиевиста, лингвиста и балканиста проф. Лора Тасева. Тя завършва специалност „Българска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където по-късно специализира „История и теория на културата“. През 1997 г. защитава дисертация на тема *Гръцки и сръбски документи от XII – XV в. като извор за историята на българската лексика* под научното ръководство на проф. Иван Добрев. Още в нея личат основните насоки на бъдещата ѝ научна работа – средновековна българска и славянска филология, както и византийско-славянски литературни връзки. В дисертацията са обработени 678 гръцки и сръбски документа, от които са извлечени около 600 топонима, една четвърт от които са непознати в дотогавашната лексикография.

От 1991 г. Тасева работи в Института за български език, а след това в Кирило-Методиевския научен център при БАН, където се хабилитира през 1999 г. От 2009 г. е част на екипа на Института за балканистика при БАН, с който е трайно свързана и до днес. Между 2010 и 2013 г. е научен сътрудник в Института по славистика на Университета в Берн в рамките на проект на Швейцарския национален научен фонд. През 2012 г. става професор с хабилитационен труд върху ръкописната традиция на преводните триодни синаксари. Тази монография излиза в престижната серия *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris* и представя най-ранния славянски превод на сборника от 31 текста на Никифор Калист Ксантипул, извършен от среднобългарския книжовник Закхей Философ на Света гора, изследван от авторката въз основа на най-старите ръкописи от Синайския манастир „Св. Екатерина“.

Значителна част от научната дейност на проф. Тасева заемат националните и международни проекти, както и участието в издаването на колективни трудове. Сред най-значимите са описанието на българското средновековно наследство в *Хлудовата сбирка*, изданието на *Берлински сборник* (в съавторство с Хайнц Миклас и Мария Йовчева) и критичното издание на книгата на пророк Йезекиил (с М. Йовчева и Т. Илиева). През 2014 г. заедно с Я. Какридис публикува *Трактатите на Григорий Палама и Варлаам Калабрийски*, преведени в славянската книжнина през XIV в.

Изследователските ѝ интереси обхващат славяно-византийските преводи, въпросите, свързани с атонската реформа и техниката на превода в среднобългарските текстове с атонски произход. Л. Тасева е сред първите учени в българската медиевистика, които прилагат статистически и цифрови методи в текстовия анализ, включително при разграничаването между нов превод и редакция, както и при класификацията на грешките. Тя организира и ръководи две международни конференции, посветени на преводната традиция

през Средновековието на Балканите, сборниците от които днес са основна справочна литература в тази област¹.

Проф. Тасева се отличава със строг аналитичен стил и прецизна работа с изворите. Нейните изследвания съчетават класическа текстологическа методика с модерни подходи, като остават изцяло ориентирани към текста. Тази методологическа последователност ѝ позволява да въвежда нови перспективи в изучаването на византийско-славянските отношения. Съществен дял в работата ѝ заема дигиталната филология и съставянето на двуезични и специализирани лексикални корпуси. Особено важно е участието ѝ като ръководител на проекта за изработване и публикуване на двуезични речници към *Учителното евангелие* на Константин Преславски², в който са използвани съвременни цифрови инструменти и са изяснени редица текстологични и езикови взаимоотношения между старобългарския и гръцкия оригинал.

Като стипендиант и по-късно доверен учен на фондация „Александър фон Хумболт“ проф. Тасева допринася активно за популяризирането на програмите на фондацията и за укрепване на германо-българското научно сътрудничество. Тя е тройна стипендиантка на фондацията (2000 – 2001, 2003, 2016), а от 2016 до 2020 г. – неин учен-посланик (*Ambassador Scientist*) в България. От 2019 до 2023 г. е избрана да оглави Хумболтовия съюз в България. Нейните изследвания са финансирани и от Австрийското министерство на образованието и науката, от Съюза на академиите на науките в Германия и от DFG.

Приносът ѝ в областта на българистика е забележителен – не само като председател на Съвета за чуждестранна българистика към Управителния съвет на БАН (2015 – 2020), но и като инициатор на аналитичния преглед за съвременното състояние на българистиката в чужбина, разгледано на научна конференция и отпечатано в сборник³.

С почти 160 публикации, многобройни издания и международна активност проф. Лора Тасева е сред най-изтъкнатите представители на българската и европейската славистика. Нейният принос в изучаването на Южнославянското средновековие и византийско-славянските връзки е траен и определящ за развитието на съвременната палеославистика.

На многага и благага лѣта!

Иван П. Петров

Институт по славистика, Виенски университет

¹ *Преводите през XIV столетие на Балканите*. София, 2004. *Многократните преводи в Южнославянското средновековие*. София, 2006.

² Тасева, Л., Д. Котова, И. Петров, Е. Дикова, П. Станковска, Г. Митов. *Учителното евангелие на Константин Преславски*. Т. 1. Старобългарско-гръцки речник. DOI: <https://doi.org/10.62761/552.UE.v1>. Т. 2. Гръцко-старобългарски речник. DOI: <https://doi.org/10.62761/576.UE.v2> София: АИ Проф. Марин Дринов/ИБЦТ – БАН, 2024, 704 с.

³ Становище за състоянието на чуждестранната българистика. В: *Българистиката в Европа: настояще и бъдеще*. София: Изток-Запад, 2019, 13–37.

Избрана библиография

Книги

1. Българска топонимия от гръцки и сръбски средновековни документи. София, 1998.
2. Триодните синаксари в средновековната славянска книжнина. Текстологично изследване. Издание на Закхеевия превод. Словоуказатели (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris LIV). Freiburg i. Br., 2010.
3. Miklas, H., Taseva, L., Jovčeva, M. Berlinski sbornik. Ein kirchenslavisches Denkmal mittelbulgarischer Redaktion des beginnenden 14. Jahrhunderts. (= Schriften der Balkan Kommission 47, Fontes 3), Wien – Sofia, 2006.
4. Miklas, H., Taseva, L., Jovčeva, M. Berlinski sbornik. Ein kirchenslavisches Denkmal mittelbulgarischer Redaktion des beginnenden 14. Jahrhunderts. (= Schriften der Balkan Kommission 47, Fontes 3), Wien – Sofia, 2006.
5. Книга на пророк Иезекиил. Изданието е подготвено от Л. Тасева и М. Йовчева. Подбор на гръцкия текст Т. Илиева. София, 2003 (= Старобългарският превод на Стария завет. Т. 2.).
6. Kakridis, Y., Taseva, L. Gegen die Lateiner. Traktate von Gregorios Palamas und Barlaam von Kalabrien in kirchenslavischer Übersetzung. Freiburg i. Br.: Weiher Verlag, 2014 (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris, fontes et dissertationes LXIII).

Студии и статии

1. Перевод и редакция: языковые критерии и жанровая специфика. – В: *Многократните преводи в Южнославянското средновековие. Доклади от международната научна конференция в София 7–9.07.2005*. София: ГорексПрес, 2006, 35–55.
2. Преводачески и преписвачески грешки в славянската ръкописна традиция на Книгата на пророк Иезекиил. – В: *Средновековието в огледалото на един филолог. Сборник в чест на Светлина Николова*. (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 18). София, 2009, 136–151 (съавт. А. Рабус).
3. Грешки и несинонимни разночетения в българския и сръбския превод на проложните стихове за месец март. – В: *Црквене студии* 6, 2009, 215–233.
4. Altkirchenslavische Übersetzungen aus dem Griechischen. – In: *Incontri linguistici* 28, 2005, 101–117 (съавт. К. Вос).
5. Езиковите образци на атонските редактори. – В: *Българска филологическа медиевистика. Сборник научни изследвания в чест на проф. дфн Иван Харалампиев*. Велико Търново, 2006, 221–240 (съавт. М. Йовчева).
6. Атонска книжовна реформа. – В: *История на българската средновековна литература*. Съставител А. Милтенова. София, 2008, 510–519 (съавт. М. Йовчева).
7. Езикът на някои оригинални химнографски творби от IX – X век в статистически ракурс. – В: *Сборник на трудови од Меѓународниот научен собир „Свети Наум Охридски и словенската духовна, културна и писмена традиција (организиран по повод на 1100-годишнината от смртта на св. Наум Охридски)*. Охрид, 4–7 ноември 2010. Скопје, 2011, 175–183.

8. An der Schnittstelle von Korpuslinguistik und Paläoslavistik: Wörterverzeichnisse zu einer mittelalterlichen Handschrift als Keimzelle eines annotierten digitalen Korpus. – In: *Diachrone Aspekte slavischer Sprachen. Für Ernst Hansack zum 65. Geburtstag*. Hrsg. Björn Hansen (Slavolinguistica 16). München – Berlin – Washington: Otto Sagner, 2012, 243–258 (съавт. Р. Валденфелс).
9. Translated Literature in the Bulgarian Middle Ages as a Social and Cultural Phenomenon. – *Scripta & e-Scripta* 10–11, 2012, 271–323 (съавт. М. Йовчева).
10. Болгарские и сербские переводы XIV-ого века: вариативность в языковой адаптации византийских моделей. – In: *Cyril and Methodius: Byzantium and the World of the Slavs*. Thessaloniki: Demos Thessalonikes, 2015, 242–251.
11. Параметри на преводаческия избор в един атонски книжовен кръг от 60-те години на XIV век. – *Старобългарска литература*, 52, 2015, 143–176.
12. Datenbank griechisch-slavischer lexikalischer Parallelen auf der Grundlage von Übersetzungen des 9.-14. Jahrhunderts: philologische Probleme. – *Byzantinoslavica*, 71 (2013), 129–144.
13. Computer-Aided Modelling of the Bilingual Word Indices to the Ninth-Century Uchitel'noe evangelie. – In: Candela, L., G. Silvello, (eds.), *TPDL-WS-DC 2022. Workshops and Doctoral Consortium at TPDL 2022. Proceedings of the Workshops and Doctoral Consortium of the 26th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries*. Padua, Italy, September 20, 2022 (= CEUR Workshop Proceedings Vol. 3246), 19–30 (съавт. М. Русков). http://ceur-ws.org/Vol-3246/03_paper-6921.pdf.
14. Die Übersetzung einiger soziokultureller Begriffe im Lehrevangelium Konstantins von Preslav. – *Byzantinoslavica*, 82, 2024, 129–149.
15. Гръцко-славянските лексикални съответствия като критерий за атрибуция на старобългарски преводи. – В: Тасева, Л. А. Рабус, И. П. Петров, (ред.) *Учителното евангелие на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX–XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси*. София: ИБЦТ–БАН, 2024, 215–234 (съавт. А. М. Бруни). DOI: <https://doi.org/10.62761/491.SB37.08>.
16. Специализирани софтуерни инструменти за създаването на речниците към Учителното евангелие. – В: Тасева, Л. А. Рабус, И. П. Петров, (ред.) *Учителното евангелие на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX–XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси*. София: ИБЦТ–БАН, 2024, 431–452 (съавт. М. Русков).

In memoriam
Милена Цанева
(1930 – 2025)

На 26 юни 2025 г., малко повече от месец след като навърши 95 години, си отиде от този свят чл.-кор. проф. Милена Цанева – изтъкнат учен, литературен историк със свое място и принос в българското литературознание.

Милена Цанева е родена на 20.05.1930 г. в София в семейството на литературния критик Георги Цанев и поетесата Пенка Цанева-Бленика. Завършва специалност „Български език и литература“ в Софийския университет; от 1956 г. до 1963 г. работи последователно като хоноруван, редовен и старши асистент в Софийския университет (1956 – 1963). От май 1963 г. започва работа в Института за литература при БАН като научен сътрудник II ст., а впоследствие е избрана за научен сътрудник I ст. През 1982 г. е избрана за професор в Софийския университет. От 1980 г. до 1993 г. е ръководител на Катедрата по българска литература във Факултета по славянски филологии на Софийския университет. Редактор е в отдел „Критика и литературознание“ в издателство „Български писател“, заместник главен редактор на сп. „Литературна мисъл“ (1976 – 1989), редактор (1984) и заместник главен редактор (1991) на сп. „Език и литература“. През 1997 г. е избрана за член-кореспондент на БАН. Милена Цанева е носител на Националната литературна награда „Иван Вазов“ (2000), удостоена е с орден „Стара планина“ I степен (2004); присъдена ѝ е литературната награда „Нешо Бончев“ (2009). Чл.-кор. проф. Милена Цанева е била председател на Специализирания научен съвет по литературознание към ВАК, член на Съюза на българските писатели, член на Съюза на учените, както и член-основател на Съюза на филолозите българи.

Научните ѝ интереси са в областта на следосвободенската българска литература. Изследванията ѝ обхващат множество публикации и 14 самостоятелни монографии: „Светослав Минков“ (1961); „Из поетичния свят на Иван Вазов“ (1965); „Иван Вазов в Пловдив“ (1966); „Профили и етюди“ (1968); „Иван Вазов“ (1973, първо изд.); „Петима поети“ (1974); „По страниците на „Под игото“ (1976, 1989); „В търсене на героя“ (1979); „Писатели и творби“ (1980); „Поет и общество“ (1985); „Автори, творби и проблеми“ (1990); „Иван Вазов – поетически път“ (1992); „Патриархът: Етюди върху творчеството на Иван Вазов“ (2000); „Иван Вазов – изследвания и прочити“ (2012). Темата „Иван Вазов в Пловдив“, предложена за разработване от нейния баща Георги Цанев, поставя началото на дълголетния интерес на Милена

Цанева към личността и творчеството на народния поет, което я определя като най-компетентния и задълбочен изследовател на делото му.

Книгите на проф. Цанева оставят продуктивна следа в съвременното българско литературознание, защото отварят нови пространства в него – документалното проучване и аналитичното осмисляне на творчеството на Иван Вазов, Светослав Минков, Атанас Далчев, Никола Фурнаджиев, Никола Вапцаров, Елисавета Багряна и редица други писатели класици и съвременни автори. Литературоведското творчество на Милена Цанева е пространство на идеите, белязано с ерудиция, емоционалност и креативност. Литературата и историята оставят силни импликации върху тях. Между историята, предполагаща достоверност, обективност и респектиращо познание, и литературата, провокираща въображение, освободеност и артистичност, няма раздвоеност. В текстовете на Милена Цанева те синхронно се допълват в интелектуална игра, която успешно използва неограничените възможности, заложили и в литературното, и в историческото. Те са концептуално осмислени, но и носят препратки към предишни текстове, изтегляйки асоциативни връзки към следващи творби.

Литературоведските текстове на М. Цанева преодоляват съпротивата на читателя към критическите конструкти, защото не се съобразяват нито с идеологическите клишета, нито с модерните литературоведски шаблони. Те ни въвлечат и в евристични ситуации, и в лабиринтите на съпреживяването. В този смисъл те са универсални медиатори между художественото произведение и критиката, активно участващи в интертекстуални комуникации. Те се четат от различни поколения, активно се включват в престижната мозайка на цитатността, оставят следи в културната памет. Изследванията на проф. Цанева създават мрежа от смисли, които са диалогично отворени не само навън, а и помежду си. Разстоянието между тях, предпоставено от различното време, в което са създадени, се запълва от натрупания интелектуален опит и научна информираност. Постепенно те изграждат мащабни картини, улавят емблематични явления, но в същото време провокират вглеждане в детайлите, които не са очевидни, и чрез това навлизат в дълбинните кодове на творбата. Така художествените произведения придобиват нови, непознати значения. Очевиден пример за това е как нейните текстове промениха мисленето за Вазовото творчество. Вазовата многопластовост, многоезичност, многозначност са очертани от проф. Цанева за първи път. Тя го ситуира в нов за времето методологически контекст, отказвайки се от наложени дотогава клишета, създавайки собствена концептуална схема, и в същото време отваря творчеството му за неограничени бъдещи интерпретации. Книгите ѝ за Вазов играят ролята на своеобразно освобождаване от контрола на идеологическия канон и създаването на нови литературоведски представи. Литературоведският прочит на Милена Цанева полага Вазовото творчество в контекста и на историята, и на литературата. Но редом с тях тя поставя автора, изследвайки неговата идентичност, неговата сила, слабост и раздвоение.

Подчертаната споеност между автор и творба, осмислени при Вазов, е характерна и за критическия стил на Милена Цанева. Текстовете ѝ хармонично общуват помежду си чрез постоянните интереси към автори и творби, към тематични ядра и мотиви.

Творчеството на Милена Цанева като един крупен литературноисторически проект е не само част от нейната лична съдба, то е социално значим факт. Положени в широко обществено пространство, нейните книги се приемат като културни знаци на времето. Четени хронологично или в различна последователност, те са част от живата история на българското литературознание. Очертавайки границите на един значителен отрязък от време, в който всяка една от тях маркира отделни епизоди от духовния сюжет на ХХ в., всеки следващ текст е индикация за по-висока степен на зрялост. Така книгите на проф. Цанева изграждат хомогенната цялост на една промислена творческа биография. Милена Цанева активно участва и в подготовката на учебници, хрестоматии и учебни помагала. Точността на фактите, спецификите на нейния плавен, образен и емоционален литературоведски разказ, както и типичната за него умереност на оценките, я правят за поколения учители и ученици предпочитан автор на учебна литература.

Съчетавайки аналитизъм и въображение, тя навлиза в биографичните пространства и социокултурните парадигми, поставя проблема за драматичните отношения между твореца и обществото, осмисля току-що формиращата се фигура на автора в следосвобожденското време. Книгите ѝ спояват високата наука с документа и факта; прецизния академичен стил с образния език; увлекателно разгръщащата се фабула на литературноисторическото с неговите главни и маргинални герои и произведения. Те са кръстопътни текстове, в които се срещат традиция и новаторство, познати идеи и новаторски тези. В литературоведското творчество на Милена Цанева могат да бъдат разчетени множество знаци, които или логически са свързани помежду си, или ролево разменят местата си, като оформят границите на литературното пространство, обозначени от Вазов, Пенчо Славейков, Светослав Минков, Далчев, Багряна, Фурнаджиев, Вапцаров и много други. Така тя изгражда един сложен сюжет, който по своята същност е мегатекст, своеобразна литературна история, макар че проф. Цанева никога не е имала амбицията, че пише такава. Тя постига онзи оригинален, задълбочено осмислен и аналитично интерпретиран модел на националната литература, вписан в контекста на голямата, многообразна, всепоглъщаща световна литература. И колкото по-смислено, оригинално и убедително е представен българският духовен наратив в това пространство, обременено от исторически сенки и прагматични съвременни мотивации, толкова по-добре се е справил авторът.

Литературоведската нагласа на Милена Цанева не е полемична, тя е толерантно диалогична. Нейните текстове будят уважение с широкия семантичен спектър от паралели, със събирането на алтернативни идеи, които въпреки очакванията не разпадат, а разгадават механизмите на случване в худо-

жественото произведение. Те създават банка от смислопораждащи находки и литературоведски идеи, които влизат в коректни комуникативни отношения с предишни критически тълкувания и провокират нови. Затова проф. Цанева има толкова много ученици, последователи и приятели от различни поколения. В нейна чест са издадени три юбилейни сборника: „Конструиране на традицията“ (2000), „С възрожденски дух и модерен поглед“ (2012) и „Литературата – смисъл, страст и съдба“ (2020). Както пишат съставителите на третия сборник, подобна юбилейна „трилогия“ е изключение в историята на националните литератури.

Книгите на проф. Цанева са важните знаци, които обозначават нейния творчески път, който е белязан от парадоксална двойственост. От една страна, тя несъмнено създава класически текстове, а от друга – нейният постоянно търсещ, променящ се млад дух не се вписва в консервативните рамки нито на канона, нито на традицията. Това са книги, които създават *памет*, уплътняват представата ни за литературната история не като хронологично подреден разказ, като музей от биографии и творби, а като медиатор на послания и познания. Изследванията на проф. Цанева показват, че това се случва само когато литературноисторическият наратив не е положен в черно-белия сюжет на оценките, когато не е манипулиран и не заличава истинските следи по сложно лъкатушещите житейски и творчески пътища на българските писатели.

С присъствието си в литературния и културен живот у нас проф. Милена Цанева съхрани през годините ценностите на едно време, което все повече ще оценяваме като безвъзвратно отдалечаващо се от нас – интелектуален аристократизъм, толерантност и добронамереност, човешка щедрост и колегиална почтеност. Последователно отстояване на принципи и възгледи, породени от любовта към словото и литературните светове, основани на познание и ерудиция.

Ще я помним и ще ни липсва!

Елка Трайкова
Институт за литература
Българска академия на науките

Избрана библиография

Книги

1. Светослав Минков. Литературнокритически очерк. София: Бълг. писател, 1961, 126 с.
2. Из поетичния свят на Иван Вазов. Литературнокритически статии. София: Бълг. писател, 1965, 136 с.
3. Иван Вазов в Пловдив (1880 – 1886). София: Наука и изкуство, 1966, 350 с.

4. Профили и етюди. София: Бълг. писател, 1968, 192 с.
5. Иван Вазов. София: Нар. просв., 1973, 144 с., 2. изд. 1983; 3. прераб. и доп. изд. 1995.
6. Петима поети: [Литературнокритически очерци]. София: Бълг. писател, 1974, 204 с.
7. По страниците на „Под игото“. София: Бълг. писател, 1976, 195 с., 2. изд. 1989; На рус. ез. Москва: Худож. лит., 1975.
8. В търсене на героя: Иван Вазов на прелома между две епохи. София: Нар. просв., 1979, 280 с.
9. Поет и общество. Литературни статии и студии. София: Бълг. писател, 1985, 259 с.
10. Иван Вазов - изследвания и прочити. София: УИ Св. Климент Охридски, 2012, 544 с.

Студии, статии, предговори, рецензии, интервюта

1. „И с таз земя се радвах и болях“ [По случай 105 г. от рождението на Ив. Вазов]. – *Народна младеж*, № 163, 9 юли 1955, с. 3.
2. Иван Вазов и културният живот в Източна Румелия. – *Литературна мисъл*, 1957, № 6, 49–79.
3. Пенчо Славейков : [Предг.]. – В: *Славейков*, Пенчо. Избрани съчинения. София, 1959, 5–17. (Библиотека за ученика).
4. Лириката на Иван Вазов. [Предг.]. – В: *Вазов*, Иван. Избрани стихотворения. София, 1960, 5–22. (Библиотека за ученика) (1963, 1965, 1966, 1967, 1968, 1970, 1971).
5. По страниците на „Под игото“. – *Септември*, 1960, № 10, 139–159.
6. Въпроси около литературно-публицистично наследство на Иван Вазов. – *Литературна мисъл*, 1962, № 1, 60–99.
7. „Епопея на забравените“. [Предг.]. – В: *Вазов*, Иван. Епопея на забравените. – София, 1962, 5–15.
8. Вазовите „Чичовци“. – *Литературна мисъл*, 1964, № 2, 22–44.
9. Поетичният свят на Багряна. – В: *Проблеми на съвременната българска литература*. Сб. статии. Ред. Стоян Каролев и др. София, 1964, 33–73.
10. „Песен за човека“. За общественото и интимното в поезията на Вапцаров. – В: *Никола Вапцаров*. Нови изследвания. Отг. ред. Стоян Каролев. София, 1970, 57–71.
11. Поезията на Атанас Далчев. – *Септември*, 1974, № 6, 206–224.
12. Лирически патос и художествена структура. „Кочо“ или „Защитата на Перушица“ от Иван Вазов. – *Литературна мисъл*, 1977, № 9, 80–89.
13. Румъния в идейно-творческата биография на младия Вазов. – In: *Analele Universitatii Bucureşti*, 1980, № 1, 128–134.
14. За националноисторическата епичност в творчеството на Вазов и неговия водещ герой. – В: *Българистични изследвания*. [Докл. от] бълг.-сканд. симп. 24-30 септ. 1979 г. Състав., ред. П. Пашов и др. София, 1981, 219–227.
15. Никола Фурнаджиев. – В: *Септемврийското въстание в българската литература*. Юбилеен сборник. Състав. Розалия Ликова, Елка Константинова. София, 1983, 272–289.

16. Поет и общество. Наблюдения върху еволюцията на писателския тип в първите следосвобожденски десетилетия [в България]. – *Литературна мисъл*, 1984, № 2, 3–14.
17. [Предг.]. – В: *Вазов*, Иван. Нова земя. Роман из живота на българите през първите години след Освобождението в 7 ч. София, 1984.
18. [Предг.]. – В: *Далчев*, Атанас. Съчинения: В 2 т. Ред. кол. Александър Муратов и др. София, 1984.
19. За три ключови думи в поетичния език на Вазов. – *Пламък*, 1987, № 6, 122–127. Също и в: *Българистични изследвания*. [Докл. от] III бълг.-сканд. симп., 20–26 септ. 1985 г., [Варна]. Състав. Милена Цанева и др. София, 1991, 23–32; В: *Литературна традиция и съвременност: В памет на Георги Цанев*: [Сб. изследвания и статии]. Ред. кол. Ефрем Каранфилов – отг. ред. и др. София, 1991, 99–104.
20. За някои проблеми на българското литературно развитие след Освобождението. – В: *Втори международен конгрес по българистика. София, 23 май–4 юни 1986*. Доклади. Т. 12. София, 1988, 15–24.
21. Вазовият портрет на Христо Ботев. – В: *Христо Ботев – Нови изследвания*. Сборник. Ред. кол. Милена Цанева и др. София, 1990.
22. Вазовите повести и разкази. [Послесл.]. – В: *Вазов*, Иван. Немили-недраги; Чичовци; Хаджи Ахил. [Повести и разкази]. София, 1996, 410–429.
23. Heinrich Heine und die poetische Entwicklung Ivan Vazovs. – In: *Germanica: Jahrbuch für deutschlandkundliche Studien: Moderne und Postmoderne*. Institut für deutsche Geistes- und Socialwissenschaften - Germanicum der St. Kliment Ohridski - Univ., 1997, № 4, p. 153–172.
24. Иван Вазов и Кирило-Методиевата културна традиция. [Доклад, изнесен на Тържественото събрание по случай Деня на бълг. просвета и култура и на слав. писменост, БАН, 22 май 2000]. – *Спис. БАН*, 2000, № 6, 35–39.
25. В образния свят на „Сън за щастие“. – В: *Пенчо Славейков. 150 години от рождението му*. Сборник с научни изследвания от международна научна конференция, май 2016, София. Състав., ред. Александра Антонова и др. София, 2017, 137–147.

Съставителска и редакторска дейност

1. Вазов, Иван. Събрани съчинения: В 22 т. Ред. кол. Петър Динеков и др. София: Бълг. писател, 1974.
 - a. Т. 14: Нова земя: Роман из живота на българите през първите години след Освобождението. В 7 ч. Под ред. на Милена Цанева. 1977, 488 с.
 - b. Т. 15: Казаларската царица и Светослав Тертер. Романи. Под. ред. на Милена Цанева. 1978, 544 с.
 - c. Т. 19: Критика и публицистика 1877–1885. Под ред. на Милена Цанева, Илия Тодоров. 1979, 687 с.
 - d. Т. 20: Критика и публицистика 1890–1921. Под ред. на Милена Цанева, Илия Тодоров. 1979, 648 с.
2. Речник на българската литература. В 3 т. Глав. ред. Георги Цанев. София: БАН, 1976.

- a. Т. 1: А – Д. 1976, 408 с. Други ред.: Б. Ангелов, С. Бакърджиева, Т. Жечев, Е. Каранфилов, Д. Леков, М. Николов, Б. Ничев, М. Цанева, Е. Цветанова.
- b. Т. 2: Е – О. Ред. кол. Б. Ангелов и др. 1977, 488 с. Други ред.: С. Бакърджиева, Т. Жечев, Е. Константинова, Кр. Куюмджиев, Д. Леков, М. Цанева, Ел. Цветанова.
- c. Т. 3: П – Я. Ред. колегия Боню Ангелов и др. 1982, 744 с. Други ред.: С. Бакърджиева, Т. Жечев, Е. Константинова, Кр. Куюмджиев, Д. Леков, М. Цанева, Ел. Цветанова.
3. Периодика и литература. Поредица от изследвания за лит. в бълг. период. печат 1877–1944. Глав. ред. Милена Цанева и др. – София: БАН, 1985.
- a. Т. 1: Литературни списания и вестници, смесени списания, хумористични издания 1877–1892. Ред. кол. Елена Димитрова и др. 1985, 1065 с. Други ред.: Е. Константинова, Й. Василев, М. Цанева.
4. Българската критика за Иван Вазов. Състав. и ред. Милена Цанева, Илия Тодоров. София: Бълг. писател, 1988, 711 с.
5. Христо Ботев – нови изследвания. [Сб. материали от II междунар. колоквиум „Проблеми на бълг. лит.“ София, 1986]. Ред. кол. Милена Цанева и др. София: УИ Климент Охридски, 1990, 399 с.
6. Вечната и святата. Нови студии за Багряна. Състав. Милена Цанева. София: УИ Св. Климент Охридски. Съюз на филолозите в България, 1994, 192 с.
7. Съвременни прочити на класиката. Нови изследвания върху бълг. лит. Състав. Милена Цанева, Милена Кирова. София: Ариадна, 1998, 288 с.
8. Наследството Вазов. Ред. кол. Милена Цанева и др. София: УИ Св. Климент Охридски, 2002, 327 с.

За нея

1. Иванова, Мария. Милена Цанева. Литературна анкета. София: Нар. култура, 2005, 236 с.
2. Конструирание на традицията. Юбилеен сборник в чест на проф. Милена Цанева. Състав. Милена Кирова, Николай Чернокожев. София: УИ Св. Климент Охридски, 2000, 411 с.
3. С възрожденски дух и модерен поглед. Сборник в чест на чл.-кор. проф. Милена Цанева. Състав. и ред. Людмила Хр. Малинова и др. София: ИЦ Боян Пенев: АИ Проф. Марин Дринов, 2012, 504 с.
4. Манолова, Наташа. Милена Цанева. [Творчески портрет по случай 50-годишнината ѝ]. – *Литературна мисъл*, 1980, № 5, 63–67.
5. Високо признание: Чл.-кор. Милена Цанева получи най-високото отличие на Република България. – *Спис. БАН*, 2004, № 4, с. 93.
6. Малинова, Людмила Хр. Академично четене в чест на чл.-кор. проф. Милена Цанева. – *Български език и литература*, 2010, № 6
7. Пелева, Инна. За учителите, за литературната история и за текстологията – с уважение. – *Литературата*, 7, 2010, 333–354.
8. Трайкова, Елка. Критическият стил на Милена Цанева. – *Български език и литература*, 2010, № 6, с. 60.

In memoriam

Людмила В. Горина

(1933 – 2025)

На 11 август 2025 г. научният свят изгуби изтъкнатата изследователка на българската средновековна история и култура проф. Людмила Горина. Годици от живота си тя посвети на проучването им, с което остави трайна следа в медиевистиката.

Людмила Василиевна Горина е родена на 1 юли 1933 г. в Москва. Интересът ѝ към историята се заражда още в ученическите години; тя води кореспонденция със свои връстници от България, което провокира любопитството ѝ към българската история. През 1951 г. завършва гимназия и продължава обучението си в Историческия факултет на Московския държавен университет. Избира да специализира в Катедрата по история на южните и западните славяни.

През 1956 г. Людмила Горина се дипломира със специалност „История“ и започва работа в Държавната библиотека „В. И. Ленин“ в Москва. През 1960 г. постъпва като аспирант в Катедрата по история на южните и западните славяни под ръководството на проф. С. А. Никитин. През 1964 г. става асистент в същата катедра. През 1966 г. защитава докторска дисертация на тема „Социално-икономически отношения във Второто българско царство“. През 1986 г. става доктор на науките с дисертацията „Марин Дринов – историк и обществен деятел“. От 1971 г. Л. Горина е доцент, а от 1987 г. – професор в същата катедра. В университета тя чете общ курс лекции по история на България и води семинара по история на южните и западните славяни. В следващите години преподава: „Историография на историята на България“, „Изворознание на историята на България“, „История на Първото българско царство“, „История на южните и западните славяни“, „Палеография и Южнославянска кирилска палеография“, „Съкровища на българската писменост в Русия“ и др. Автор е на редица учебници, христоматии и учебни помагала по история на южните и западните славяни. Преподава до 2019 г.

През 1960 г. Людмила Горина взема участие в Първия международен конгрес по българистика. В периода 1969 – 1970 г. тя е гост-лектор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В следващите години периодично изнася лекции в България. Тя поддържа връзки с редица учени от Историческия факултет на Софийския университет и Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. През 1970 г. участва в учредяването на Българското историческо общество; секретар е от руска страна на Българо-съветската комисия на историците; по-късно е заместник-председател на Международната научна асоциация на българистите в ОНД.

Л. Горина е лауреат на Ломоносовска премия II степен (1989), заслужил професор на Московския университет (2000), носител на почетен знак „Синя лента“ на Софийския университет (1988), почетен доктор на Софийския университет (1996). Удостоена е от Българската академия на науките с почетен знак „Марин Дринов“ (2008), получава почетни медали от град Панагюрище и от кмета на София (2013), както и паметен медал в чест на 135-годишнината от Руско-турската война (2013). През 2019 г. в нейна чест излиза сборникът *Bulgaria, Slavica et Rossica. Научный сборник в честь заслуженного профессора Московского университета Людмилы Васильевны Гориной*. СПб.: Алетейя, 2019.

Проучванията на Горина върху българската история засягат някои особено значими въпроси. В първата си монография *Социально-экономические отношения во Втором болгарском царстве* (Москва, 1972) тя задълбочено анализира аграрните отношения в българските земи и ролята на българския средновековен град, като заключенията ѝ имат фундаментално значение. Годици от живота си изследователката посвещава на проучване на живота и дейността на Марин Дринов. Резултат от работата ѝ са книгите *Марин Дринов: историк и обществен деятел* (София, 2006) и *Марин Дринов – основоположник на българското академично славянознание* (София, 2009). Важна нейна заслуга е въвеждането в научно обращение на документи от личния архив на М. Дринов. Предложен е и критичен анализ на неговите научни трудове. Биографията му е проучена възможно най-пълно, като се характеризира изчерпателно както научният му принос, така и политическата му дейност.

Л. Горина проявява специален интерес към все още слабо проучения въпрос за славянските извори за българската история. Тя проследява сведенията за българите в някои летописни съчинения, включително в Руския хронограф. Установява някои от изворите за съставянето му, като обръща специално внимание на българския превод на Манасиевата хроника, проникнал и оказал значително влияние в текста на летописния свод. Горина застъпва тезата, че е съществувал и т. нар. Български хронограф, създаден според нея през 921 г. най-вероятно от презвитер Григорий. Идеята ѝ не е новост в науката, но тя я подкрепя със солидни доказателства, като изтъква, че на руска почва византийските хроники са достигали единствено чрез българските си преводи. Оригиналът на Българския хронограф не е запазен, но вероятно откъси от него са съхранени в източнославянски преписи от XV – XVII в. Издирването на следи от оригиналната българска историография и обосноваването на тяхното значение е несъмнен принос в науката, обогатявайки я с нови данни. В спомените на колегите си Людмила Горина ще остане не само като изтъкнат учен, но и като приятел и колега.

Поклон пред паметта ѝ!

Деница Петрова
Институт за исторически изследвания
Българска академия на науките

Избрана библиография

Книги

1. *Социально-экономические отношения во Втором болгарском царстве*. Москва: МГУ, 1972.
2. *Марин Дринов: историк и общественный деятель*. Москва: МГУ, 1986.
3. *Болгарский хронограф и его судьба на Руси*. София: Тангра ТанНакРа, 2005.
4. *Марин Дринов: историк и обществен деятел*. София: АИ Проф. М. Дринов, 2006.
5. *Марин Дринов – основоположник на българското академично славянознание*. София: АИ Проф. М. Дринов, 2009.
6. *Шедевры болгарской книжности на русской земле*. София: АИ Проф. М. Дринов, 2011 (в съавторство с Б. Даскалова).

Студии и статии

1. Антиеретическо съчинение на Евтимий Търновски в Руския Хронограф. – *Вестник*, 1975, № 3, 16–25.
2. Города болгарского Причерноморья по дневнику Антона Барбери. – В: *Источники и историография славянского средневековья*. Москва, 1967.
3. Антиеретическое сочинение Евфимия Търновского в Русском хронографе редакции 1512 г. – В: *Балканские исследования. Проблемы истории и культуры*. Москва, 1967.
4. Болгарские материалы Русского хронографа 1512 г. – В: *Хозяйство и общество на Балканах в средние века*. Калинин, 1978.
5. Из историята на книжовното наследство на Евтимий Търновски в Русия. – В: *България в света от древността до наши дни*. Т. 1. София: Наука и изкуство, 1979, 326–331.
6. О болгарских материалах в русском хронографе редакции 1512 года. – В: *Българско средновековие. Българо-съветски сборник в чест на 70-годишнината на проф. Иван Дуйчев*. София: Наука и изкуство, 1980, 265–269.
7. Концепция образования болгарской народности и государства в трудах Марина Дринова. – В: *Първи международен конгрес по българистика, София, 23 май – 3 юни 1981. Доклади*. Т. 6. Ч. 1. София: БАН, 1982, 104–117.
8. Культура средневековой Болгарии в творчестве Марина Дринова. – В: *Идеология и общественно-политическая мысль в странах Центральной и Юго-Восточной Европы периода Средневековья*. Москва: РАН, 1986, 5–6.
9. Византийская и болгарская хронография. – В: *Византия. Средиземноморье. Славянский мир*. Москва, 1991.
10. Проблемы болгарской культуры средневекового периода и Архивский хронограф. – В: *Българистика в системе общественных наук*. Харьков, 1991.
11. „Именник болгарских ханов“ в составе Еллинского летописца первой редакции. – *Bulgarian Historical Review*, 1991, 3, 93–96.
12. Проблемы Именника болгарских ханов в составе Еллинского летописца. – *Bulgarian Historical Review*, 1995, 1, 10–29.

13. История принятия христианства в Болгарии в русском Хронографе. – В: *Вопросы истории славян*, Воронеж, 1999, вып. 14, 117–124.
14. Завоевание Болгарии Византией (конец X – начало XI в.) в Русском Хронографе. – В: *Македония: проблемы истории и культуры*. Москва: Институт славяноведения РАН, 1999, 46–71.
15. Сведения о болгарском пресвитере Григории в Русском хронографе. – В: *Межславянские взаимоотношения и связи: Средние века – раннее Новое время*. Москва, РАН, 1999, 41–45.
16. „Летовник“ и его болгарские сюжеты. – В: *ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ: к 70-летию академика Г. Г. Литаврина*. Москва, 1999, 56–68.
17. Историк Блазиус Клайнер о принятии христианства в Болгарии. – В: *Славянский мир между Римом и Константинополем. Христианство в странах Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в эпоху Раннего средневековья*. Москва, 2000, 36–39.
18. К истории духовно-культурных связей Византии, Болгарии и Руси. – В: *Славяне и их соседи. XX конференция памяти В. Д. Королюка. Становление славянского мира и Византия в эпоху раннего Средневековья. Сборник тезисов*. Москва, 2001, 31–33.
19. Болгарская история в „Летовнике“. – В: *Сборник в чест на проф. д-р Мария Велева*. София, 2009, 229–245.
20. Болгарский хронограф и русский митрополит Кирилл. – В: *Studia balcanica. К юбилею Р. П. Гришиной*. Москва, 2010, 9–24.
21. История Болгарии в трудах М. А. Оболенского. – В: *Россия и Болгария – векторы взаимопонимания XVIII – XXI в.* Москва, 2010, 107–113.
22. Изборник Симеона-Святослава 1073 года на Руси. – В: *Историки-слависты МГУ: Книга 8: Славянский мир в поисках идентичности*. Москва, 2011.
23. Болгарские книги во владычном дворе архиепископа Геннадия. – В: *VIA EVRASIA, 2012, 1. Русия в отраженията на историята. В памет на проф. Емил Михайлов*. София, 2012, 79–90.
24. Средневековая Болгария в творчестве профессора С. А. Никитина. – В: *Славяне и Россия. К 110-летию со дня рождения С. А. Никитина*. Москва, 2013, 86–96.
25. Славистические лекционные курсы профессора Марина Дринова в Харьковском университете (1873 – 1905). – В: *Историки-слависты МГУ: Книга 10: Славянский мир профессора Матвеева*. Москва, 2013, 104–120.
26. София в жизни профессора Марина Дринова. – В: *Историческая болгаристика (К 100-летию со дня рождения профессора Л. Б. Валева)*. Москва: Институт славяноведения РАН, 2016, 201–207.

За нея

1. Каймакамова, М. За Людмила Горина и нейната нова книга. – В: Горина, Л. В. *Болгарский хронограф и его судьба на Руси*. София: Тангра ТанНакРа, 2005, 9–26.
2. Польшванний, Дм. И. Все побеждает любовь. Людмила Васильевна Горина в жизни, науке и учениках. – В: *Bulgarica, Slavica et Rossica. Научный сборник в честь заслуженного профессора Московского университета Людмилы Васильевны Гориной*. СПб.: Алетейя, 2019, 7–18.

In memoriam

Зоя К. Шанова

(1943 – 2025)

На 18 май 2025 г. ни напусна Зоя Кузминична Шанова, доцент в Катедрата по славянска филология на Ленинградския/Санктпетербургския държавен университет, опитен преподавател по български език, подготвила няколко поколения българисти.

Зоя Шанова е завършила специалността *Български език и литература* в Ленинградския държавен университет „А. А. Жданов“ (сега Санктпетербургски държавен университет) през 1965 г. От 1971 г. започва да преподава български в Катедрата по славянска филология. През 1980 г. защитава кандидатска дисертация, посветена на глаголните форми на аудитива (предаващи преразказана чужда реч в приказно наклонение), под научното ръководство на прочутия езиковед Юрий Сергеевич Маслов.

За половин век преподавателска дейност доц. Шанова е възпитала няколко десетки българисти. Водила е различни аспекти от дисциплината „Български език“, чела е курсове по историческа граматика, история на българския книжовен език, теория и практика на превода и др. Автор е на редица учебни помагала, важни за обучението на българистите, като: *Болгарский глагол. Время, вид, наклонение, залог* (2010), *Болгарские предлоги* (2010) и много други. Зоя Кузминична е и един от авторите на популярния учебник, претърпял три издания, *Болгарский язык. Курс для начинающих* (2011, 2014, 2017).

Основните ѝ научни интереси бяха в областта на морфологията, предимно глаголните категории, теорията на превода, както и историята на славистиката. Значително е лексикографското наследство на доц. Шанова. Заедно с колегите си отдава дълги години труд за създаването на уникалния речник на поезията на Никола Вапцаров *Словарь поэзии Н. Вапцарова. Опыт лексикографического описания болгарского художественного текста* (1998; 2004; 2010).

На таланта ѝ като преводач дължим редица преводи на руски език на български художествени текстове. Вж. разказите на Г. Алексиев, Г. Атанасов, М. Иванов, В. Настраданова (*Нева*, 1983, № 9), Св. Бабаков, Я. Добрев, З. Попов, К. Странджев в книгата *Под звездами Фракии: Современная болгарская проза* (1988), на няколко народни приказки в сборника *Золото и солнце. Литературные сказки и легенды западных и южных славян* (1998), а също и на пиесата на Цв. Марангозов „Гъбата, или обратното на обратното“ (2004).

Зоя Кузминична беше превъзходен професионалист, талантлив учен и мъдър човек с висока култура и ерудиция. В продължение на много години тя

споделяше обширните си знания с млади учени и изследователи и подхранваше любовта и уважението им към славянската култура. Богатата творческа и педагогическа кариера е пример за нейната вяност към избрания път и любимото ѝ дело.

Основната част на живота си тя посвети на благородната кауза за укрепване на многостранните връзки между народите на Русия и славянските страни, преди всичко с България.

Заслугите на доц. д-р З. К. Шанова като българистка са оценени високо. За това свидетелстват многобройните награди: грамота на Българската академия на науките за заслуги в областта на българистиката (2004); грамота и медал на Министерството на образованието и науката на България (2008); грамота с плакет „Отец Паисий Хилендарски“ от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“; почетна грамота на Генералното консулство на Република България в Санкт Петербург (2012), както и почетен орден „Самарски кръст“ (2013).

През 2023 г. отбелязахме 80-годишния юбилей на доц. Шанова. В нейна чест е издаден сборникът *К юбилею Зои Кузьминичны Шановой. XXVII Державинские чтения: Современные и исторические проблемы болгаристики и славистики* (2023), в който събрахме много благодарности и спомени на нейните ученици и колеги.

Вродената интелигентност, преданост на професията, неугасващ оптимизъм и жизнелюбие на Зоя Кузьминична остават в паметта на всеки, който я познава, който е работил рамо до рамо с нея, учил се е от нея да бъде верен на Словото и на Делото.

Светла ѝ памет!

Елена Ю. Иванова
Санктпетербургски държавен университет

Избрана библиография

1. Адмиратив в българском языке и способы его передачи на русский язык. – *Съпоставително езикознание*, 1985, № 6, 5–9.
2. Балканистический и сопоставительно-лингвистический аспекты проблемы пересказывания. – В: *Проблемы балканистики: Сборник статей*. Отв. ред. чл.-кор. РАН проф. А. В. Десницкая. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1992, 40–48.
3. Грамматические вопросы в курсе теории и практики перевода. – В: *Славянская филология*. Вып. VII. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1993, 217–224.
4. Честотен речник на Вапцаровата поезия. Велико Търново, 1996 (съавт. Азарова, А. А., Захаревич, Е. А., Иванова, Е. Ю., Котова, М. Ю., Крылова, Г. В., Цуцкарева, Е. В.).

5. Словарь поэзии Николы Вапцарова. Опыт лексикографического описания болгарского художественного текста. Выпуск 1. А – Дъщеря, СПбГУ, 1998; Выпуск 2. Е – Лято, 2004; Выпуск 3. Магичен – Пламък, 2010 (съавт. Захаревич, Е. А., Иванова, Е. Ю., Котова, М. Ю., Крылова, Г. В., Васильева, О. В и др.).
6. Болгарский язык. Имена существительные и прилагательные. Отв. ред. З. Шанова. Москва: Муравей, 2003 (съавт. Захаревич Е. А., Крылова Г. В.).
7. Болгарский глагол. Время, вид, наклонение, залог: Учебное пособие. СПб., 2010.
8. Болгарские предлоги: Учебное пособие. СПб., 2010.
9. Болгарский язык. Курс для начинающих. СПб.: КАРО, 2011. (2-е изд., испр., 2014; 3-е изд., испр., 2017) (съавт. Иванова Е. Ю., Д. Димитрова).
10. Българистичната школа в Санктпетбургския държавен университет. Практическият български език в бакалавърската степен на Санктпетбургския университет. – *Български език и литература*. 2019. № 4, 343–353.

Преводи

1. Алексиев, Г. Перезревшее поле. Рассказ. Пер. с болг. – *Нева*. 1983. № 9, 129–133.
2. Атанасов, Г. Город на семи холмах. Пер. с болг. – *Нева*. 1983. № 9, 126–127.
3. Иванов, М. Вечность Сентября. Пер. с болг. – *Нева*. 1983. № 9, 127–129.
4. Настраданова, В. Плач птенца. Рассказ. Пер. с болг. – *Нева*. 1983. № 9, 135–141.
5. Полянов, Д. Видение Прометея. Пер. с болг. – В: *Золото и солнце: Литературные сказки и легенды западных и южных славян*. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1998, 397–399.
6. Христов, К. Самодива. Пер. с болг. – В: *Золото и солнце: Литературные сказки и легенды западных и южных славян*. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1998, 389–391.
7. Полянов, Д. Третья ночь Клеопатры. Пер. с болг. – В: *Золото и солнце: Литературные сказки и легенды западных и южных славян*. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1998, 391–397.
8. Добрев, Я. День свадьбы. Рассказ. Пер. с болг. – В: *Под звездами Фракии: Современная болгарская проза*. Л., 1988, 120–141.
9. Попов, Здр. По пятому маршруту. Рассказ. Пер. с болг. – В: *Под звездами Фракии: Современная болгарская проза*. Л., 1988, 354–358.
10. Странджев, К. Погребение. Рассказ. Пер. с болг. – В: *Под звездами Фракии: Современная болгарская проза*. Л., 1988, 241–256.
11. Марангозов, Цв. Гриб или Обратная сторона оборотного. Пер. с болг. – В: *Современная болгарская драматургия*. Вып.1. М., 2004, 163–206.

In memoriam
Игор И. Калиганов
(1946 – 2025)

През 2025 г. ни напусна вдъхновеният българист и изследовател на историята на славянските и балканските литератури Игор Калиганов. Той е роден в Ленинград, дн. Санкт Петербург. Завършва Филологическия факултет на Ленинградския университет (1965 – 1970) и аспирантура в Института по славянознание и балканистика при АН СССР (1975). През 1976 г. защитава кандидатска дисертация на тема: „Повесть о Георгии Новом в болгарской и русской литературе XVI в.“ (с научен ръководител А. Н. Робинсон), а през 1998 г. – докторската си дисертация „Георгий Новый у восточных славян“. От 1975 г. работи в Института по славянознание при РАН, водещ научен сътрудник в Отдела по история на славянските литератури. Беше активен член на ръководството на Съюза на приятелите на България.

Значително място в научната биография на Игор Калиганов заемаше преподавателската му дейност в редица висши учебни заведения. Паралелно с работата си в Института по славянознание през годините четеше лекции по история на славянските литератури и култури, фолклор и етнография на славянските народи в Московския държавен университет, Московския държавен институт по международни отношения, Института за руски език „А. С. Пушкин“, Дипломатическата академия при Министерството на външните работи на СССР. През 1992 г. е избран за доцент, през 1999 г. – за професор. От 2004 г. Игор Калиганов бе завеждащ на основаната от него Катедра за славянски езици и култури, а през 2004 – 2009 г. и 2009 – 2014 г. беше декан на Филологическия факултет в Държавната академия на славянската култура (ГАСК) и ръководител на създадения от него в ГАСК Научноизследователски център „Эстрика“ (Славянские Культуры: Корни и Крона).

Проф. Игор Калиганов често беше специално поканен лектор в университетите в България (Велико Търново, Шумен) и в Италия (Рим, Милано, Генуа и други). Специализира в Австрия, България, Италия и САЩ. Член бе на Българско-руската комисия на специалистите по история. Активен участник бе в множество международни научни форуми в Русия и Европа. Бяха му присъдени стипендии по проекти на руски и чуждестранни фондации (Австрия, САЩ). Ръководеше (съвместно с проф. А. Милтенова и проф. Дитер Щерн) българско-руско-белгийския проект „Южните и източните славяни: многообразие и взаимодействие на писмените култури XI – XXI век. Виртуален музей“ (2018 – 2020) по европейската програма ERA NET Rus Plus. Дей-

ността му беше отличена с почетни грамоти от Министерството на културата на Република България (1994 и 2000), с почетните знаци на БАН и на Руската православна църква, както и с най-високото българско държавно отличие – орден „Стара планина“ I степен (2000). В 1997 г. бе удостоен с премията в памет на митрополит Макарий, а в 2006 г. – с Международната премия „Св. св. Кирил и Методий“.

Игор Калиганов работеше ползотворно с българските си колеги от Института за литература при БАН и от Софийския университет. Беше член на редколегии и отговорен редактор и съставител на руски и международни издания: „България и Русия (XVIII – XXI век). Пътища и кръстопътища“ (София, 2017); „Болгария и Россия (XVIII – XXI вв.). Стереотипы: возникновение, бытование, разрушение“ (Москва, 2019) и „Маршрути на книжовното общуване между източните и южните славяни (XI – XX век). Международна научна конференция. 21 – 22 ноември 2019 г. (София: ИЦ „Боян Пенев“, 2020). Сътрудничеса на редица периодични издания в България (*Старобългарска литература*, *Palaeobulgarica*/*Старобългаристика*, *Bulgarian Historical Review*, *Studia Litteraria Serdecensia* и др.), в които публикуваше свои проучвания. Проблемите на съвременната българистика неведнъж привличаха критичния му поглед; сред предизвикалите дискусия статии бе „Съвременната българистика: опит за диагнозата ѝ (2018)“ (в сборника *Българистиката в Европа: настояще и бъдеще*. София, 2019). Една от последните му публикации в сп. „Българистика“ (47, 2023) бе посветена на неизследвани страни от историята на славистиката и българистиката в Русия: „Академик Н. С. Державин и появата на първия институт за славянознание в Русия: Ленинград, 1931–1934“. Нови елементи от историята на българската литература го вълнуваха до последно – „О первой истории болгарской литературы в славистике (Предыстория и начальный вариант текста А. Н. Пыпина 1865 г.)“ (*Studia Litteraria Serdecensia*, год. 4, кн. 6, 2024).

Проф. Игор Калиганов принадлежеше към кръга учени, стремящи се обективно и задълбочено, но същевременно увлекателно да представят широк кръг проблеми от литературата на южните и източните славяни. В съавторство с Д. Поливянни състави първата хрестоматия с преводи на съвременен руски език на най-ярките произведения на старобългарската литература от IX – XVIII век („Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX – XVIII веков“, 1990). Сборникът започва с негова студия под заглавие „Тисячелетние традиции болгарской литературы“, в която се проследява историята на старобългарската книжнина и нейната функция като литература посредник, достигнала почти веднага зрялост, създала образци и стилови характеристики – с уникална роля във формирането на литературите на другите славянски страни. Като учен и общественник се стремеше да създаде траен интерес към многообразието и общността на славянските култури, не се боеше от конфликтните въпроси. Обект на неговите проучвания през годините продължиха да бъдат българската, сръбската, македонската и

1869

руската книжнина от Средновековието и Възраждането до нашето съвремие (IX – XX в). Разглеждаше различни аспекти на културата, на книжовната традиция, жанровите модели и текстологията на средновековните славянски литературни паметници. В проблематиката на славянските култури спираше вниманието си и върху религиозната живопис, музикалните измерения на химнографията и отражението на политическата история в художествената литература, мемоаристиката, в историята на славистиката. Занимаваха го проблеми, свързани с рецепцията на творчеството на българските писатели в Русия и на руските творци в България. Разкриваше взаимоотношенията между славянските литератури през Средновековието и Възраждането, с акцент върху спецификата на общия литературен процес, откроявайки функциите и ролята на книжовните връзки между южното и източното славянство, общото и различното в развитието на книжнината. Автор е на над 200 публикации, от които 8 книги (три монографии и пет книги в съавторство). Сред най-значителните и концептуални трудове на Игор Калиганов са монографиите: „Георгий Новый у восточных славян. (Из истории российского сонма святых)“ (Москва, 2000); „Веков связующая нить. (Вопросы истории и поэтики славянских литератур и культур)“ (Москва, 2006) и „Проблемы истории и культуры славянских народов“ (Москва, 2015). Трудовете синтезират не само високата компетентност на автора в областта на славистиката и медиевистиката, но дават отговор на редица спорни въпроси и са несъмнен принос в проучванията за историята на книжовното наследство в европейски контекст. Неговите убеждения бяха представени в лекцията „Принятие Болгарией эстафеты Кирилло-Методиевского дела от Великой Моравии“, изнесена пред Европейския парламент в Брюксел (24 февруари 2013 г.).

Водещ за изследователя през годините бе неговият интерес към агиографията, посветена на българските светци в руска среда. Насочваше усилията си към издирване на извори за почитането на св. Иван Рилски и св. Георги Нови Софийски сред източните славяни и свързаните с това въпроси за българо-руските книжовни взаимоотношения, изведени в обобщаващата студия „Болгарские святые у русских в эпоху Средневековья“ (*Русский язык за рубежом*. Москва, 2019, № 2). В присъщия му критичен дух в едно от последните си изследвания – „Образы болгар в древнерусских письменных источниках“ (в сборника *Маршрути на книжовно общуване между източните и южните славяни (XI – XX век). Международна научна конференция. 21 – 22 ноември 2019 г.* София: ИЦ „Боян Пенев“, 2020) изрази становище за интерпретацията на образите на българите и българската земя в руските летописни сводове. Вярност към историческите извори присъстваше в концепцията му и в енциклопедичните публикации в дигиталния корпус на Виртуалния музей на славянските култури (<https://sesdiva.eu/proekt>): за важни паметници (Остромирово евангелие), за известни светци (Георги Нови Софийски, Сава Сръбски, Лазар Сръбски), за книжовници (Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Йован Раич) и др. Статиите бяха издадени в двутомен сборник

(„Материалы для виртуального Музея Славянских Культур“. Вып. 1. Москва, 2020; „Материалы для виртуального Музея Славянских Культур“. Вып. II (Materials for the virtual Museum of Slavic Cultures. Москва, 2020).

Приносителите на Игор Калиганов обхващат освен историята на средновековната литература също така на възрожденската и на съвременната българска литература. Ценни са находките му в областта на мемоарната книжнина, посветена на освобождението на България от османско владичество (1877 – 1878), които отразяват издирването на автентични извори, създадени от очевидци, представители на различни социални слоеве от руското общество: духовенството („Освобождение Болгарии от турок глазами очевидца (священника 3-й Гренадерской дивизии Вакха Гурьева“), руското военно командване („Воспоминания участника русско-турецкой войны 1877 – 1878 гг. генерала М. А. Газенкампа“), руската военна журналистика („Репортажи о русско-турецкой войне 1877 – 1878 гг. на Балканах военкора Л. В. Шаховского“), изобразителното изкуство („Болгария и болгары глазами участников русско-турецкой войны 1877 – 1878 гг. (художника-баталиста, лейб-медика, казачьего офицера)“ и др.

Искреността на едно голямо сърце, вярата в непреходните стойности на хуманитаристиката, съхраняването на знанието за изворите и тяхната правдива оценка ще ни остави Игор Калиганов като наследство и завет. Ще ни липсва не само неговата безкомпромисна оценка на фактите, но общуването с него, добронамерените му участия в проекти и издания, благотворното му колегиално внимание и подкрепа.

Поклон пред светлата му памет!

Анисава Милтенова

Институт за литература, Българска академия на науките

Избрана библиография¹

Монографии

1. Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX – XVIII веков. Москва: Худ. литература, 1990. 528 с. [Съавтор Д. И. Поливянни].
2. Очерки истории культуры славян. Москва: Индрик, 1996. 494 с. (съавтор).
3. История литератур западных и южных славян. Москва: Индрик, 1997. Т. 1 (съавтор).
4. Георгий Новый у восточных славян. Москва: Индрик, 2000. 800 с.

¹ Пълна библиография: <https://inslav.ru/people/kaliganov-igor-ivanovich>.

5. Веков связующая нить: (Вопросы истории и поэтики славянских литератур и культур). Москва, 2006. 601 с.
6. История культур славянских народов. Москва: ГАСК, 2003. Т. 1 и 2 (съавтор).
7. Лексикон южнославянских литератур. Москва: Индрик, 2012. 592 с. (съавтор).
8. Проблемы истории и культуры славянских народов. Москва: ГАСК, 2015. 480 с.
9. Материалы для виртуального Музея Славянских Культур. Москва: Полимедия, 2020. 447 с. (отг. редактор, съставител, съавтор).
10. Materials for the virtual Museum of Slavic Cultures. Москва: Полимедия. 384 р. (отг. редактор, съставител, съавтор, преводач). Достъпно на: <https://bit.ly/43gUWOl>.

Студии и статии

1. О месте „Истории славяноболгарской“ Паисия Хилендарского в развитии национальной культуры. – В: *Първи Международен конгрес по българистика. София, 23 май–3 юни 1981: Българската литература и световният литературен процес*. София, 1983. Т. 1.
2. О предполагаемом автографе Василия – Варлаама. – *Palaeobulgarica*, 1983. № 3.
3. Несколько соображений о методике изучения болгаро-сербско-русских средневековых литературных связей. – *Старобългарска литература*, 18, 1985.
4. Некоторые черты литературного общения болгар, русских и сербов в эпоху Средневековья. – В: *Литературные связи и литературный процесс: из опыта славянских литератур*. Москва, 1986.
5. Из истории болгарской литературы и культуры: (основные черты литературной жизни первых десятилетий XIX в.). – В: *Славянские литературы в процессе становления и развития: От древности до середины XIX в.* Москва, 1987.
6. Историко-литературные проблемы южнославянского влияния на Руси. – В: *Славянские литературы: Доклады советской делегации / X Международный съезд славистов, София, сентябрь 1988 г.* Москва, 1988.
7. Жанры в болгарской литературе IX – XII вв. – В: *Развитие прозаических жанров в литературах стран Центральной и Юго-Восточной Европы*. Москва, 1991.
8. Вопросы поэтики древнеболгарской литературы и литературные связи. – В: *Функции литературных связей: на материале славянских и балканских литератур*. Москва, 1992.
9. Болгаро-русские литературные связи эпохи средневековья: (критический обзор мнений и задачи изучения) – *Славяноведение*, 2, 1998.
10. Книги московской печати XVII столетия в библиотеке Рильского монастыря. – В: *Славянский альманах* (1997). Москва, 1998.
11. Размышление о македонском „срезе“ палеоболгаристики. – В: *Македония: проблемы истории и культуры*. Москва, 1999.
12. Регионализм в древних литературах ареала Slavia Orthodoxa: (вопросы терминологии и методологии исследований) – В: *Литература, культура и фольклор славянских народов: Доклады российской делегации / XIII Международный съезд славистов, Любляна, август 2003 г.* Москва, 2003.

13. Малоизвестные страницы из „неровного“ творчества Антона Страшимирова 10 – 20-х годов XX в. – В: *Первая мировая война в литературах и культуре западных и южных славян*. Москва, 2004.
14. Пантеон прославленных святых региона Slavia Orthodoxa. – В: *Агиология и культура*. Москва, 2005.
15. „Недельник“ Софрония Врачанского и его время (историко-культурные аспекты). – В: *Славянский мир в третьем тысячелетии*. Москва, 2010.
16. Южнославянские литературы в эпоху Средневековья. – В: *Славянство, растворенное в крови...: В честь 80-летия со дня рождения члена-корреспондента РАН В. К. Волкова (1930 – 2005)*. Москва, 2010.
17. Болгары глазами русских в XIX столетии (национальный характер, взаимное восприятие). – В: *Славянский мир в глазах России*. Москва, 2011.
18. Освобождение Болгарии от турок глазами очевидца (священника 3-й Гренадерской дивизии Вакха Гурьева) – В: *Славянский мир в третьем тысячелетии*. Москва, 2017, 231–241.
19. Воспоминания участника русско-турецкой войны 1877 – 1878 гг. генерала М. А. Газенкампа. – *Вестник славянских культур*. Москва, 2017. № 44, 7–20.
20. Освобождение Болгарии от османского ига в русской художественной литературе XX в. (Листая страницы юбилейного сборника „Герои Шипки“). – В: *България и Русия (XVIII – XXI век). Пътица и кръстопътница*. София, 2017, 54–63.
21. К юбилею академика Василя Гюзелева. – *Славяноведение*, Москва, 2017, № 2, 137–139. [Съвместно с Д. И. Поливанни].
22. Программные манифесты болгарских модернистов конца 10-х – 20-х годов XX в.: обзор содержания, намерения и их реализация. – В: *Сражения и связи в программах и практике славянского литературного авангарда*. Москва, Институт славяноведения, 2018, 89–109.
23. Этнографические пласты в творчестве Любена Каравелова московских лет. – В: *Славяне в России: славяне в Москве. К 870-ю основания Москвы*. Москва, 2018, 128–160.
24. Мысли о грядущем Музее Славянских Культур. – В: *Тезисы докладов участников подготовительной научно-практической конференции „Разнообразие и взаимодействие письменных культур южных и восточных славян в XI – XX вв.“ в рамках одноименного международного (Бельгия – Россия – Болгария) проекта ERA NET RUS plus (грант РФФИ 18-512-76004)*. Москва, 23 октября 2018. Москва, Институт славяноведения РАН, 2018, 3–5.
25. Болгарские святые у русских в эпоху Средневековья. – *Русский язык за рубежом*. Москва, 2019. № 2, 63–70.
26. Виртуален музей на писмените култури на южните и източните славяни от XI – XX в. – *Старобългарска литература*. Кн. 59–60. София, 2019, 262–267 [в съавт. с А. Милтенова].
27. Съвременната българистика: опит за диагноза ѝ (2018). – В: *Материали от Кръглата маса „Българистиката в Европа: настояще и бъдеще“*. София, 11 – 12 май 2018. София: Изток–Запад, 2019, 70–75.

28. Бои на Шипке 9 – 11 августа 1877 г. в русской литературе. – В: *Bulgarica, Slavica et Rossica. Научный сборник в честь заслуженного профессора Московского университета Людмилы Васильевны Гориной*. Труды исторического факультета МГУ. Вып. 135. Историки слависты МГУ. Кн. 12. СПб., 2019, 97–106.
29. Репортажи о русско-турецкой войне 1877–1878 гг. на Балканах военкора Л. В. Шаховского. – В: *Болгария и Россия (XVIII – XXI вв.). Стереотипы: возникновение, бытование, разрушение*. Москва, 2019, 112–137. https://inslav.ru/sites/default/files/kalig_2.pdf
30. Болгария и болгары глазами участников русско-турецкой войны 1877 – 1878 гг (художника-баталиста, лейб-медика, казачьего офицера). – *Bulgarian Historical Review*, 2019, № 1–2, 112–131.
31. Древние болгары в „Истории разных славянских народов“ Йована Раича. – В: *Роль России в распространении знаний о славянстве*. Москва: Лингвистика, 2019, 182–223.
32. Abstract of the report „The Forgotten Brotherhood, in which now is believed difficulty (From the History of the Bulgarian–Serbian relations of the 10th – the 19th century.)“. – In: *12th International Congress of South East European Studies. Bucharest. 2 – 8 September*. Abstracts. Bucharest, 2019, 162–163.
33. Книги как памятники своего времени. – В: *Болгария и Россия (XVIII – XXI вв.). Стереотипы: возникновение, бытование, разрушение*. Москва, 2019, 5–12. Юбилей Института литературы Болгарской академии наук. – *Славянский мир в третьем тысячелетии*. Москва, 2019. Вып. 13, № 3–4, 238–240.
34. Создание виртуального Музея Славянских Культур как насущная задача современной славистики. – В: *Материалы для виртуального Музея Славянских Культур*. Вып. I. Москва, Полимедия, 2020, 8–14.
35. Образы болгар в древнерусских письменных источниках. – В: *Маршрути на книжовно общуване между източните и южните славяни (XI – XX век). Международна научна конференция. 21–22 ноември 2019 г.* София. Издателски център „Боян Пенев“, 2020, 55–68.
36. Академик Н. С. Державин и появата на първия Институт за славянознание в Русия: Ленинград 1931–1934. – *Българистика/ Bulgarica*, 47, 2023, 71–86.
37. Н. С. Державин – ректор Петроградского университета (1922 – 1925): домислы и реальность. – В: *К юбилею Зои Кузьминичны Шановой. XXVII Державинские чтения: Современные и исторические проблемы болгаристики и славистики*. Санкт Петербург: ВВМ, 2023, 83–108.
38. О первой истории болгарской литературы в славистике (Предыстория и начальный вариант текста А. Н. Пыпина 1865 г.). – *Studia Litteraria Serdecensia*, 4, кн. 6, 2024, 11–44.

In memoriam
Николай Н. Червенков
(1948 – 2025)

На 1 юли 2025 г. след дълго боледуване ни напусна доктор хабилитат на историческите науки, професор Николай Червенков, виден учен българист, активен деятел на българската диаспора в Молдова, основател на Научното дружество на учените българисти в Молдова, първият ректор на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“ (2004 – 2010). Проф. Н. Червенков е автор и съавтор на повече от 150 статии, студии, книги, учебници, включително 13 монографии, документални сборници, учебници, близо 200 научнопопулярни статии. Научен редактор е на цяла поредица книги и сборници, научен ръководител на международни проекти и научни конференции, отговорен редактор на алманаха „Български хоризонти“.

Проф. Николай Червенков е роден на 2 януари 1948 г. в едно от най-големите български села в Бесарабия – с. Городнее (Чийшия), Болградски район на Одеска област. Интересът на бъдещия учен към миналото и културата на неговия народ се събужда под влиянието на учителя му по история в училище, бъдещия известен молдовски българист Константин Александрович Поглубко. Под ръководството на своя наставник Н. Н. Червенков участва в написването на обзор за историята на селото, както и в откриването на Чийшийския краеведски музей. От 1967 г. Николай е студент в Историческия факултет на Одеския държавен университет (днес „И. И. Мечников“). Още там започва да се занимава с научна работа, като изучава историята на българските колонисти в Южна Бесарабия и публикува първите си трудове в областни и градски вестници. Дипломната му работа „Участие на бесарабските българи в националноосвободителната борба на българския народ през 1856 – 1869 г.“ получава висока оценка от рецензентите.

След завършване на университета Н. Н. Червенков става младши научен сътрудник в Института по история на Академията на науките на Молдовската ССР, където изучава политическите организации на българското националноосвободително движение, участието на българите от Румъния в Българското възраждане и историята на българските колонии в Бесарабия. Същевременно многократно стажува в Института за славянознание и балканистика на АН на СССР и в Института по история при БАН. През 1980 г. завършва задочно докторантура в Академията на науките на Молдовската ССР, а през 1982 г. защитава докторска дисертация на тема „Българската емиграция в Румъния и националноосвободителното движение в България (втората половина на 50-те – 60-те години на XIX век)“. Научните ръководители на

дисертанта са известни съветски учени: докторът на историческите науки В. Д. Конобеев и докторът на историческите науки В. Я. Гросул. През 1980 г., в сътрудничество със С. З. Новаков, ученият публикува книгата „Миналото и настоящето на село Кирютня“. Две години по-късно излиза монографията му „Политически организации на българското националноосвободително движение“. Изследователят едновременно публикува и многобройни научни статии.

От 1983 г. Н. Н. Червенков заема длъжността старши научен сътрудник в Института по история на Молдовската академия на науките. По това време той се занимава с проблемите на българо-руско-молдовските отношения, формирането на идеи за българска държавност, идентифицирането и публикуването на документи и др. Става съавтор на колективните монографии „Българо-руските обществено-политически отношения. 50 – 70-те години на XIX век“ (Кишинев, 1986 г.), „Формиране на национални независими държави на Балканите. Краят на XVIII в. – 1970 г.“ (Москва, 1986), „Международните отношения на Балканите. 1830 – 1856“ (Москва, 1990). От 1986 до 1991 г. Николай Николаевич е ръководител на Отдела по история на страните от Югоизточна Европа в Института по история на Академията на науките на Молдовската ССР. От 1990 г. работи като водещ научен сътрудник, а от 1997 г. – като ръководител на Отдела по българистика в Института за междуетнически изследвания на Академията на науките на Молдова. В края на 80-те и началото на 90-те години се занимава с история на българската диаспора в Молдова и Украйна. Съвместно с И. Ф. Грек издава обобщаващата монография „Българите от Украйна и Молдова: минало и настояще“ (София, 1993), участва като автор в колективната монография „Болгария XX века“ (Москва, 2003), „Тараклии 200 лет“ (Кишинев, 2013) съвместно с д-р Иван Думиника и др. През 2003 г. защитава в Института по славянознание на Руската академия на науките голяма докторска дисертация на тема „Формиране на идеите за българска държавност (средата на XVIII – 70-те години на XIX век“ и получава научна степен „доктор хабилитат“ на историческите науки. През 2004 г. получава научното звание „професор“.

Като преподавател той води курс по съвременна история в Кишиневския държавен университет. В Педагогическия държавен университет „Йон Крянга“ води дисциплината „История, култура и традиции на българския народ“. Същевременно подготвя програма за този курс за средните образователни училища. Проф. Н. Червенков се занимава със съвременните проблеми на българската диаспора в Молдова. Въз основа на социологическото изследване „Бесарабските българи: традиции и промени“ съвместно с проф. П. Е. Митев е издадена монографията „Бесарабските българи за себе си“ (София, 1996). От 1994 г. той е основател и постоянен председател на Научното дружество на българистите в Молдова. Член е на Координационния съвет на етнокултурните организации към Департамента за междуетнически отношения на Република Молдова. Главен редактор е на създаденото от него науч-

нопопулярно списание „Български хоризонти“, на страниците на което имах честта да публикувам мои научни издирвания.

През 2004 г. проф. Н. Червенков става ректор на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“. Той полага изключителни усилия за превръщането му в културен и образователен център на българската диаспора в Молдова. Като първи ректор преодолява много трудности в началните години от създаването на Университета. Той е известен и авторитетен учен не само в Молдова, но и в научните среди на Украйна и България, участник е в различни международни форуми. Като аспирант за пръв път се запознах с Николай в Донецк на общосъюзната конференция на учените слависти през 1978 г. и оттогава нашите научни пътища често се преплитат. През 2018 г. проф. Николай Червенков взе участие в съвместния научен проект между Харковския национален университет „В. Н. Каразин“ и Молдовската академия на науките „Българските имена в историята на Украйна и Молдова“. Като резултат бе организирана научна конференция в Центъра по българистика и балкански изследвания „Марин Дринов“ на Каразинския университет. Планирахме проект, който се отнасяше до историята на българските селища в Молдова и Украйна, но за съжаление, поради пълномасщабната война, започната от Русия, не успяхме да го реализираме.

През последните години проф. Николай Червенков прояви голям интерес към темата за преселването на бесарабски българи в Латинска Америка. Заедно със съпругата си той осъществи голямо пътуване в Бразилия, където се среща с представители на потомците на бесарабски българи там и осъществи издание като научен редактор и автор на уводната статия на единствения досега труд по тази проблематика – „Имиграцията в Бразилия. Бесарабски българи и гагузи“ (София, 2014).

Преди известно време той трайно се установи заедно със семейството си в България. Синовете му станаха успешни бизнесмени, а съпругата му Мария – помощничка в неговите научни занимания. Както преди години, когато, живеейки в Кишинев и често идвайки в България, той продължи да взема участие в работата на „Родолубец“ (дружество за приятелство и културни връзки с бесарабските, таврийските и кримските българи). Ние често се срещаме на научни форуми не само в София, но и в други градове. Той взе активно участие в подготовката на моята био-библиографска енциклопедия за известни бесарабски българи и написа редица статии за този проект. Неговата научна дейност е отразена в многобройни библиографски справочници: „Историческата българистика в чужбина“. 1 – 2 (София, 1983), „Славяноведение в СССР. Изучение южных и западных славян. Биобиблиографический словарь“ (New York, 1993), „Чийшия: очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бессарабии“ (Одеса, 2003), „Чуждестранна българистика през XX век. Енциклопедичен справочник“ (София, 2008).

Дейността на проф. Н. Червенков за проучване на Българското възраждане и популяризирането на българската история и култура е отличена с наградите: Почетен знак на Президента на Република България, орден „Кирил и Методий“, медали и награди на БАН, на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, на Общобългарския комитет „Васил Левски“, на Държавната агенция за българите в чужбина.

Светла му памет!

Михаил Станчев
Харковски национален университет „В. Н. Каразин“,
Институт за исторически изследвания
Българска академия на науките

Избрана библиография

1. Политические организации болгарского национально-освободительного движения во второй половине 50-х – 60-е гг. XIX в. Отг. ред. В. Я. Гросул, Кишинев, Штиинца, 1982, 132 с.
2. Формирование национальных независимых государств на Балканах. Конец XVIII – 70-е годы XIX в. Отг. ред. И. Достян. Москва: Наука, 1986, 332 с. (колектив).
3. Болгаро-российские общественно-политические связи. 50–70-е гг. XIX. Отг. ред. Б. Н. Билунов. Кишинев: Штиинца, 1986, 267 с. (колектив).
4. Международные отношения на Балканах. 1830 – 1856. Отг. ред. В. Н. Виноградов. Москва: Наука, 1999, 326 с. (колектив).
5. Васил Левский. Отг. ред. И. Грек. Кишинев-Чимишлия, 1993, 134 с.
6. Българите от Украйна и Молдова. Минало и настояще. София: ИК Христо Ботев, 1993, 296 с. (съавтор И. Грек).
7. България XX века. Ответ. ред. Е. Валева. Москва: Наука, 2003. (колектив).
8. Бесарабските българи за себе си. Съст. П.-Е. Митев и Н. Червенков. София, 1996, 317 с.
9. Петро-Павловская церковь села Чийшия (Городнее). Кишинев: SŞB: Cu drag, 2013. 240 с.
10. Тараклий – 200 лет. Том I (1813 – 1940). Науч. ред. К. Калчев. Кишинев, SŞB, 2013, 608 с. (съавтор И. Думиника).

In memoriam

Хана Гладкова

(1956 – 2025)

Международната и чешката българистика и славистика претърпяха тежка загуба, а българската академична общност изгуби ценен автор, сътрудник, популяризатор и симпатизант. На 29 септември 2025 г. ни напусна проф. д-р Хана Гладкова (с рождена фамилия Гулова), блестящ широкоспектърен лингвист, славист, българист и русист, с неocenими заслуги за продължаването на традицията на тези клонове на филологическата наука и удържането им на висота в днешните проблемни за тях времена.

Хана Гладкова следва в периода 1975 – 1980 г. в Карловия университет в Прага бохемистика, русистика и българистика с придобиване на допълнителна квалификация славянско езикознание. Почти веднага след завършването си тя започва да води занятия по старобългарски език и става член на тогавашната Катедра по славистика. През 1985 г. защитава българистична дисертация на тема „Категорията граматически род при субстантивите в българския език (Върху материал от речника на Найдено Геров)“ и придобива научната степен „кандидат на науките“ (CSc, равнозначна на днешната PhD, доктор). През 2003 г. става доцент, а през 2008 г. – професор по славистика към Катедрата по източнославянски и балканистични изследвания във Философския факултет на Карловия университет (ФФ КУ) и нееднократно е неин ръководител. Хана Гладкова развива академична и педагогическа дейност в Института за бохемистични изследвания (*Ústav bohemistických studií*), като в годините 2003 – 2006 е негов директор. Дългогодишен председател е на Специализирания съвет по славянски филологии и на специализирания съвет по докторантски изследвания във ФФ КУ. Чест лектор е и в ежегодния интердисциплинарен Летен семинар по славистика (*Letní škola slovanských studií*) за чуждестранни бохемисти в Прага. От 2002 до 2008 г. проф. Гладкова е член на Славянския институт в Прага (*Slovanský ústav v Praze*) към Чешката академия на науките, а в периода 2003 – 2008 – негов заместник-директор. Развива изключително активна международна и организационна дейност в Международната комисия за книжовни славянски езици към Международния комитет на славистите, в който от 2005 г. е представител на Чехия, а от 2013 г. – негов председател; дългогодишен заместник-председател на Езиковедското сдружение на Чехия (*Jazykovědné sdružení*). Член е на Чешкия комитет на славистите, на Съвета по езикознание, на научния съвет към На-

ционалната библиотека в Прага. Член е и на редколегиите на редица лингвистични списания в Чехия и света като „Славия“ (*Slavia*), „Изследвания по полска и славянска филология“ (*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*), „Новият чешки език у дома и по света“ (*Nová čeština doma a ve světě*), чрез което възражда прекратеното престижно издание *Čeština doma a ve světě* и е негов дългогодишен главен редактор.

Академичните интереси и занимания на проф. Гладкова съставляват впечатляващо широк и с годините все по-богат профил. От старобългаристиката, българистиката и русистиката те се разгръщат и допълват в областта на общата славистика, най-вече сравнителната славянска морфология и лексикология, историята на книжовните славянски езици с високо приносни теоретични постановки, днешната славянска езикова ситуация и нейната динамика, социолингвистиката, езиковата стандартизация, преподаването на бохемистика за чужденци, модерни дисциплини като теория и практика на езиковите контакти, езиково право, социолингвистична типология, невербална комуникация и т.н., отново предимно с акцент върху българския и руския език в съпоставка с чешкия. Всички тези научни интереси и предпочитания намират и педагогическа реализация в десетки най-разнообразни университетски курсове и докторантски семинари от традиционния тип „Основи на ...“ и „Въведение в ...“ до съвременни практически дисциплини, като навсякъде Хана Гладкова внася личен принос, иновативност, креативност.

Проф. Гладкова има десетки запомнящи се участия в престижни славистични форуми като Международния славистичен конгрес (във всички издания от 1998 г. насам) и много други научни събития в славянски и неславянски университети и научни центрове. Също така тя е инициатор и организатор на редица подобни форуми и научен редактор на издадените по-късно сборници с материали. Проф. Гладкова е основен организатор на такива престижни международни прояви като Конференцията по случай 150-годишнината от основаването на Катедрата по славянска филология в Карловия университет (Прага, 1998 г.), *Jozef Dobrovsky. Fundator Studiorum Slavicorum* (Прага, 2003 г.), честването на 100-годишнината от основаването на българския лекторат в Карловия университет, включващо редица събития (Прага, 2016 г.), и др.

Проф. Гладкова участва и в множество проекти, финансирани чрез конкурс, с висока актуалност и практическа стойност. Така например през 2012 – 2014 г. ръководи международния проект „Усвояване на втори език от хора с роден език руски в чешка среда, съпоставено с немски“, чийто резултат са и три колективни монографии. През 2016 – 2020 г. е един от ръководителите на проекта „Азбука на чешките реалии. Електронна база данни на чешките реалии и лингвореалиите в чешкия език“ в рамките на „Програма за подпомагане на приложното изследване и развиването на националната и културната идентичност“.

Заслужава специално да се спомене и работата на проф. Гладкова като научен ръководител на десетки дипломни работи и най-вече на голям брой докторанти, които днес продължават нейните научни търсения в Чехия и по света.

Следва да се отдели специално място за взаимовръзките на проф. Гладкова с България, за топлото ѝ емоционално отношение към българите и българското, което тя често е изразявала в различни интервюта. Това отношение има корени още в детството ѝ, когато тя, в периода от седмата до дванадесетата си година, живее в страната ни със семейството си във връзка с работата на баща ѝ към Съвета за икономическа взаимопомощ. Интересът на бъдещата проф. Гладкова към България се запазва и през следващите години, когато е приета да следва комбинация от две специалности („Немска“ и „Руска филология“), но както сама разказва, „си извоюва на инат“ да добави към обучението си и „Българска филология“ като трета специалност. Връзката с нашата страна се задълбочава впоследствие и благодарение на брака ѝ с българина Петър Гладков, също учен от световен мащаб, но в твърде различна област – физика. В годините 1990 – 1994 бъдещата проф. Гладкова беше обичан и уважаван лектор по чешки език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Именно през този период тук, в България, се роди дъщеря ѝ Кристина (впрочем днес също елитен учен биолог), но Гладкова продължи не само да преподава неуморно, ентусиазирано и практически без прекъсване, но и да напише сериозен учебник по чешки език за българи (Гладкова, Х. *Учебник по чешки език*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1993), на който имам удоволствието да бъда издателски редактор, както и да преподавам по него години наред на студенти в Нов български университет, така че можах лично да оценя неговата висока методическа и дидактическа стойност, осмислеността и прецизността, с които е написан. Проф. Гладкова беше член на редколегиите на не едно и две български академични издания с българистична и славистична насоченост като: „Известия на Института за български език“ (БАН), „Славянски диалози“ на Пловдивския университет, „Любословие“ на Шуменския университет. И след завръщането си в Чехия в средата на 90-те години тя поддържаше изключително активни контакти с българската лингвистична общност като рецензент на докторантски и хабилитационни трудове на колеги и като участник в почти всички важни тематични конференции без прекъсване до миналата година. Смело можем да твърдим, че при цялото калейдоскопично разнообразие на научните ѝ интереси и педагогическите ѝ изяви българистиката си остана прословутата червена нишка, неизменната ос на филологическата ѝ активност. Всички колеги и приятели я ценяхме и обичахме и заради това, и заради нейния позитивизъм, емпатия, висок научен морал и етика, неизменната ѝ готовност да помогне на всеки, включително на студенти и специализанти – с консултация, съвет, разбиране, насърчение.

В заключение бих казала, че личности като проф. Хана Гладкова, еднакво вдъхновени и успешни на всички нива на научното битие, цял живот неотклонно отдадени на високия и чист академизъм, са голяма рядкост, особено в днешните трескави, главоломно профучаващи, наситени с интелектуални изкушения времена. Напълно се присъединявам към думите, казани в този смисъл от съставителите на сборника в чест на нейния 60-годишен юбилей: „Хана Гладкова е човек, който инициира, обединява, мотивира и организира“. Впечатляващо у нея за мен беше и рядкото съчетаване на вяръност и отстояване, „защита“ (*obrana* – известния бароков и възрожденски литературно-публицистичен жанр) на класическия филологизъм, тъй пренебрегван и отричан в наши дни, и живия активен интерес към най-новите езикови и съответно лингвистични процеси, полемики, дори скандали. Възхищавам се и на несломимостта, с която проф. Гладкова отстояваше, понякога с риск за собствения си професионален комфорт, правото на съществуване на академичната славистика, силно оспорвано в последните три десетилетия поради конюнктурни причини, докато според нея „без идеята за славянската взаимност от културния развой на чехите през XIX век не би останал камък върху камък“. Тя беше главният стожер и мотор и на славистиката, и на българистиката в съвременния чешки академичен свят.

Поклон пред нейното дело и дано учениците ѝ го продължат!

Анжелина Пенчева
преводач на свободна практика

Избрана библиография

Книги

1. Gulová, H. Kategorie gramatického rodu substantiv v bulharštině. AUC Filologica Monographia XCVI/1987. Praha: Karlova univerzita, 1988.
2. Гладкова, Х., И. Ликоманова. Языковая ситуация. Истоки и перспективы (болгарско-чешские параллели). AUC Philologica Monographia CXXXVIII/1998. Praha: Karolinum 2002. 453 s. (авторски дял 80%).
3. Josef Dobrovský – fundator studiorum slavicae praelectio. Hana Gladkova, Vladimír Vavřínek, (eds.). Slovanský ústav AV ČR, 2004, Praha: Euroslavica, 2004, 559 s.
4. Kina Vačková, Hana Gladkova. Jazykové právo a slovanské jazyky přehled. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2013.
5. Čeština a ruština v kontaktu. Hana Gladkova (eds.), 2016, Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. 2016.
6. Slovanské spisovné jazyky od teorie k praxi: Formování jazykového vědomí a postojů k jazyku přehled. Hana Gladkova (eds.), Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2018.

Студии и статии

1. Gulová, H. The grammatical gender of originally Turkish Nouns in Bulgarian. – In: *Les Études Balkaniques Tchécoslovaques*, VII. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 177–206.
2. Вачкова, К., Х. Гулова. Езиковедската българистика в списанието „Bulharsko“. – *Práce z dějin slavistiky*, XII. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 71–84.
3. Gulová, H. Modifikační typ derivace a kategorie gramatického rodu substantiv v bulharštině. – *Slavica Pragensia* XXIX. *AUC Philologica*, 2–3/1987. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 55–66.
4. Gulová, H., A Vačkovová, K., Ještě jednou k jazykovědné terminologii A. Teodorova-Balana. – In: *Práce z dějin slavistiky*, XIII. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 105–129.
5. Gladkovová, H. B. Havránek a balkanistika. – *Slavica Pragensia*, XXXIV. *AUC Philologica*, 1–3/1990. Praha: Univerzita Karlova, 1990. 47–52.
6. Gladkovová, H. Pojetí bulharského spisovného jazyka v jazykovědné teorii po r. 1945. – *Práce z dějin slavistiky*, XV. Praha: Univerzita Karlova, 1992. 111–127.
7. Gulová, H., A Vačkovová, K. Odkaz Jana Gebauera v díle A. Teodorova-Balana. – *Slavica Pragensia*, XXXV. *AUC Philologica*, 1–2/1992. Praha: Univerzita Karlova, 1992. 175–187.
8. Гладкова, Х. Влияние на социалното поведение на чешките преселници в България върху езиковата комуникация. – *Проблеми на социологията V. Езикът и социалните контакти*, София, 1996. 136–139.
9. Gladkova, H. Porovnání publicistického stylu v češtině a bulharštině. – In: *Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů*, XVIII. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 165–172.
10. Гладкова, Х. Взаимоотношението между процесите на стандартизацията и кодификацията в началния период на изграждането на новобългарския книжовен език. – *Любословие или периодическо списание*, 2, 1997, 2, 3–18.
11. Gladkova, H. Úloha jazykové intervence v období formování spisovné bulharštiny v porovnání s češtinou. – *Slavia*, 67, 1998, 1–2. 119–127.
12. Гладкова, Х. Статус славянских стандартных языков в современной языковой ситуации. – *Anzeiger für Slavische Philologie*. Band XXVII. Graz, 1999, 69–86.
13. Gladkova, H. Výročí A. Teodorova-Balana (27./15. 10. 1859 – 12.12. 1959). – *Slavia*, 70, 2001, 2, 173–181.
14. Гладкова, Х. Символические функции стандартного языка и поиски „золотого века“. Чешско-болгарские параллели эпохи национального возрождения. – *Slavia*, 70, 2001, 3–4, 335–351.
15. Gladkova, H. Vzestup a krize symbolických funkcí slovanských standardních jazyků. – *Obdoba*, 20. Ljubljana, 2002. 343–370.
16. Gladkova, H. Jazykový program a typologie národního hnutí u Slovanů. Referát pro XIII mezinárodní sjezd slavistů. – *Slavia*, 72, 2003, 2, 169–184.
17. Gladkova, H. Dynamika sociolingvistických parametrů standardního jazyka (pružná stabilita nebo nepružná labilita?). – In: Gladkova, H., Cvrček, V. (red.) *Acta Slavica et Baltica*, VI. *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha, FF UK v Praze 2006, 155–164.

18. Гладкова, Х., И. Ликоманова. Некоторые раздумья над языковой ситуацией. – *Вопросы языкознания*, 56, 2007, 6, 73–96.
19. Гладкова, Х. Пражката следа при формирането на ранните езиковедски възгледи на Александър Теодоров-Балан. – *Български език*, 2009, Приложение, 102–118.

Основни работи в рецензирани сборници

1. Гулова, Х. Тенденции в развитието на категорията „Граматически род“ при имената с i-основи в българския език. (Принос към изследване на Речника на българския език на Найден Геров. – Във: *Втори колоквиум по български език, 20–24 август 1984 г. Научни материали*. Част II. София, 1984, 3–17.
2. Гулова, Х. Категорията граматичен род при така наречените двуродови съществителни имена и при съществителните имена с общ род в българския език. – Във: *Втори международен конгрес по българистика*. Доклади, т. 23, Колоквиум „Млади българисти“, София: БАН, 1989, 67–74.
3. Gulová, H. Výuka bulharštiny v ČSSR jako základ pěstování kulturních styků mezi ČSSR a BLR. – In: Bartůšková, S. red. In: *Československo – bulharské kulturní vztahy. Tradice a perspektivy bádání*. Brno: ČSAV, 1990, 49–63.
4. Gladkova, H. Měkkost souhlásek a vývoj pravopisu v bulharštině ve 2. polovině 19. stol. – In: Gladrow, A., Řeháček, L. a Gladkova, H., red. *Z dějin spisovných jazyků slovanských v 19. století*. Praha: Euroslavica, 1996. 73–82.
5. Гладкова, Х. Няколко бележки във връзка със статуса на разговорната разновидност в чешкия и българския език. – В: Лашкова, Л., Ликоманова, И., Трифонова, Й., съст. *Общност и многообразие на славянските езици*. София, 1997, 147–152.
6. Gladkova, H. Interferenční jevy ve vyjadřování bulharských přesídlenců v České republice (bohémismy v bulharštině). – В: Вачкова, К., Бъчваров, Я., Чавдаров, Р., съст. *Чехи в България и българи в Чехия*. Част II. Шумен, 1998, 29–40.
7. Gladkova, H. K počátkům vývoje spisovné bulharštiny. – In: Gladkova, H. a Kříž, V., red. *Slavica Pragensia ad tempora nostra*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. 253–257.
8. Gladkova, H. O řeči gest. Česko-bulharské dorozumění bez slovníku. – In: Moravcová, M. ed. *Antropologie dialogu. Souznění a nedorozumění mezi Čechy a Bulhary*. Praha: Sofis 2000, 104–110.
9. Гладкова, Х. Системните предпоставки за създаването на субстандартни разновидности в българския и чешкия език. – В: Попова, И. и Вълчев, Б., съст. *Традиция и съвременност в българския език*. София, 2001, 317–320.
10. Гладкова, Х. Роль культурной традиции в болгарском национальном возрождении. – В: Вачкова, К., Савова, И. et al., eds. *Отговорността пред езика*. Шумен, 2001, 65–82.
11. Гладкова, Х. Структурная и функциональная модель языковой ситуации: опыт интерпретации динамики развития современной языковой (на материале чешского и болгарского языка) – In: Gutschmidt, K., ed. *Möglichkeiten und Grenzen der Standardisierung slawischer Schriftsprachen in der Gegenwart*. Dresden: Thelem. 2002, 56–86.

12. Гладкова, Х. Консервативна ли орфография словаря Найдена Герова? (Словарь Найдена Герова как зеркало времени). – В: Кювлиева-Мишайкова, В., съст. *Найден Геров в историята на българската наука и култура*. София, 2002, 41–55.
13. Гладкова, Х. Решение языкового вопроса в болгарском национальном возрождении. – In: Lehmann, V., Udolph, L., eds., *Normen, Namen und Tendenzen in der Slavia*. Verlag Otto Sagner. München 2004, 439–456.
14. Гладкова, Н. Езиковата ситуация на границите на две хилядолетия: развойни тенденции в мястото и функциите на книжовния език. – Във: Вачкова, К., съст. *Тенденции и процеси в българския език (студии и статии)*. Шумен, 2004, 5–64.
15. Gladkova, H. Co je to pospisovnění? Strukturní a sociolingvistická charakteristika pohybu mezi standardním jazykem a substandardními útvary. – Във: Вачкова, К., съст. *Стандарт и субстандарт – диахронни и синхронни аспекти*. Шумен, 2005, 39–50.
16. Гладкова, Х. Проблемы сосуществования структурно близкородственных языков (на материале болгарской языковой ситуации первой половины 19-ого века). – In: Van Leeuwen-Turnovcová J., Richter, N., eds., *Entwicklung slawischer Literatursprachen, Diglossie, Gender. Specimina Philologiae Slavicae*, Bd. 143. München, Verlag Otto Sagner, 2006, 59–90.
17. Гладкова, Н. Интернационализацията в миналото и днес (върху Речника на чуждите думи в българския език на Стефан Младенов-). – В: Пернишка, Е. и др., съст. *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, 2006, 26–32.
18. Gladkova, H. Identifikace jazyka jako obraz identifikace národa (symboly, nástroje, postoje a realita). – In: Gajda, S. (red.) *Tożsamość a język w perspektywie slawistycznej*. Opole 2008, 97–114.
19. Gladkova, H. Vícejazyčnost a grafické systémy (minulost a současnost bulharské situace). – In: Dubisz, S., Stapor, I. (red.) *Wielojęzyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich*. Pułtusk 2008, 97–116.
20. Gladkova, H. Neuralgické body jazykové praxe aneb o spisovném jazyce v psané a mluvené formě (česko-bulharské srovnání). – В: Чолакова, Ж. и др., съст. *Чешко-български колоквиум*. Научни трудове на философския факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, т. 43, кн. 1, сб. В 2005, Пловдив, 2008, 25–34.
21. Gladkova, H. Česko-bulharský diskurs Aleksandra. Teodorova-Balana. – In: Černý, M., Grigorov, D. (eds.), *Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození*. Praha 2008, 276–293.
22. Гладкова, Х. Динамиката на форма и функция в съвременния книжовен български език. – Във: Вачкова, К., съст. *Отговорността пред езика*. 2. Шумен, 2009, 17–33.
23. Гладкова, Х. Кодификация на българския книжовен език – структурно-езиков или социолингвистичен процес? – В: Савова, И., Попова, В., Колева, К., съст. *Отговорността пред езика*. Книга 3. Шумен, 2009, 76–86.
24. Gladkova, H. Komparace deminutivnosti v bulharštině a češtině ve světle korpusových dat. – In: Čermák, F., Koček, J. (eds.), *Mnohojazyčný korpus InterCorp: Možnosti studia*. Praha, 2010, 107–121.

1869

За нея

- Вачкова, К. Хана Гладкова на 60 години. – *Българистика/Bulgarica*, 34, 2017, 96–102.
<https://www.slu.cas.cz/cs/aktualne/hana-gladkova-4-3-1956-25-9-2025>
<https://ubn.ff.cuni.cz/navzdy-odesla-prof-hana-gladkova/>
<https://www.ff.cuni.cz/2025/10/zemrela-predni-ceska-jazykovedkyne-slavistka-a-bulharistka-prof-hana-gladkova/>
<https://genderaveda.cz/rozhovory/slavistka-hana-gladkova-cestina-se-strasne-vzpiraneprechylavani/> (<https://genderaveda.cz/> – интервю).
https://kjsbs.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/86/2021/06/Slovanske-a-slavisticke-reflexe_p05-12.pdf (Встъпително слово: Ginka Bakārdžieva, Markus Giger, Kateřina Lah, Uvodni slovo. – In: *Slovanske a slavisticke reflexe. Sbornik k životnmu jubileu profesorky Hany Gladkove*. 2021, 8–12).

In memoriam
Григор Б. Григоров
(1969 – 2025)

Неотдавна се разделихме с Григор Бориславов Григоров, преподавател, изследовател и културолог, отдаден на мисията на лектор по български език и литература. Роден е в гр. Перник, завършва гимназиално образование в родния си град (1987) и специалност „Българска филология“ в Югозападния университет в Благоевград (1996). През 2002 г. защитава докторска дисертация в областта на социологията, антропологията и науките за културата на тема „Културата и тялото в ръкописните книги – лековници“ с научен ръководител проф. Надежда Драгова. Избран е за главен асистент в катедра „Културология“, Факултет по изкуствата, Югозападен университет в Благоевград. Специализира по хуманитарни и социални науки със стипендия на Френския културен институт (2000 – 2001). Завършва езиков курс по хърватски в Дубровник, Хърватска (2003), а по-късно специализира в Държавния институт „А. С. Пушкин“ в Москва (2007) и в Института за история и култура на Източна Европа в Лайпциг (2008).

В продължение на няколко години Гр. Григоров е лектор по български език, литература и култура в университети със специалност „Българистика“ (редовно и факултативно): най-напред в гр. Комрат, Република Молдова, (2004 – 2006) и в гр. Минск, Беларус, (2008 – 2009), а след това в Букурещ, Румъния, (2012 – 2017), в Сегед, Унгария, (2020 – 2024) и отново в Румъния, в гр. Тимишоара (2024 – 2025). Отдава всичките си сили на своите студенти, които ще го помнят като един от най-обичаните преподаватели.

Като изследовател проучва историята и културата на българските общности в Молдова и Румъния, като участва в редица проекти за събиране на извори за културната антропология и за книжовното наследство. Събира неизвестни и малко известни етнографски данни за бесарабските българи, за тюркоезичните народностни групи с християнско вероизповдание в Румъния, населението от гагаузи в Република Молдова и в Украйна. Занимава го също така културата на малките общности, живеещи изолирано от обществената среда. Научните проекти, в които е участник, обхващат широк периметър от теми и проблеми: *Modelling the Imagines of Otherness*, Централноевропейски университет (ЦЕУ) в Будапеща, RSS CEU № 550/1998 (1998 – 1999); „Идентичността в малкия град“, проект на МОН България (1999); българо-австрийски проект *She/He on the Balkans* (Institut für interdisziplinäre Forschung und Fortbildung der Universitäten Klagenfurt, Wien, Innsbruck, Graz)

(2000); „Семантика на жестовите в средновековна България“ (2003 – 2004); „Културни и исторически паметници в Република Турция, Странджа и Източна Тракия“ (2008 – 2009), ЮЗУ „Неофит Рилски“; „Дигитализация на среднобългарски ръкописи от манастирските библиотеки в Румъния и Молдова“ (2013 – 2014), финансиран от Фондация „Българска памет“, и др. Приносите му са в особено привлекателната за него етнокултурна традиция на бесарабските българи в земите на Румъния, Молдова и Украйна. На тази тема бяха посветени негови доклади на международни конференции (на Асоциацията за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“, „Българистиката в Унгария днес – между традицията и новата опитност на дигиталната ера“ и др.), както и сътрудничеството в организирането на изложби и други прояви, свързани с българистиката в чужбина. Изнасяше лекции в защита на българските училища и на лекторатите като огнища на българската просвета, ратуваше за запазване на българския език на преселниците.

Благородството и гостоприемството на Гр. Григоров бяха добре познати на колегите му, неговото добросърдечно и отзивчиво присъствие дълго ще се помни.

Светла памет!

Никоleta Пътова, Анисава Милтенова
Институт за литература,
Българска академия на науките

Избрани публикации

1. The stranger is not so strange. – In: *S/HE on the Balkans. IFF-section historical anthropology*. RÖK- Studien, № 6, Vienna 2001. (Съавт. М. Ангелова, М. Георгиева, А. Пампоров).
2. Присъствие и значение на цветовете в писмената средновековна медицина. – *Югозападен университет „Неофит Рилски“*. Факултет по изкуствата. Годишник. Т. 1, 2001, 211–215.
3. Kultur und Körper in medizinischen Texten aus dem „spätmittelalterlichen Bulgarien“. – In: *Historische Anthropologie*, № 1, 2002.
4. Гагаузы в составе Османской империи – культура безмолствующего меньшества – *Лукомор'я: археология, етнология, история Північно-Західного Причорномор'я*. Науковий журнал. Вип. 2, 2008.
5. Невербални изражения на християнската идентичност в условията на ранно ислямско завладяване (По данни от „Рилска повест“ от Владислав Граматик) – В: *Годишник на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“*, 2009, Т. 8, 64–74.

6. Памет и забравя за преселението при българските общности в Бесарабия. – *Балканистичен форум*, 2009, № 1-2-3, 222–230.
7. Мълчаливите улици и уличният език в Беларус. – *Балканистичен форум*, 2011, № 3, 142–147.
8. Местонахождението на София в агиографската литература от XVI в. – В: *Годишник на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“*, 2012, Т. 10, 282–295.
9. Бесарабия в периферията на азбуките. – *Балканистичен форум*, 2012, № 1, 81–91.
10. The caves of St. Joan from Rila. – In: *Cultural Corridor Sofia-Istanbul*. Sofia, 2012.
11. Мистификация и етноутвърждаваща идея в първата гагаузка история. – В: *Годишник на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“*, 2013, Т. 12, 64–75.
12. Николай Червенков на 65 години. – *Българистика*, 28, 2014, 109–113.
13. Разминаване между устна и писмена историческа памет при туркоезичните християни в Бесарабия. – В: *Времето на балканите: език, история, памет*. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 2014, 88–97.
14. Câteva aspecte despre sfinții bulgaro-români din secolele XIV – XVIII. – In: *Studii și comunicări*, București, Editura VICTOR, 2015, 21–27.
15. The Gestures of the Royal Figure according to the Literary Texts in 9–10 Century in Bulgaria. – In: *Langages du pouvoir au Moyen Âge – Centre Iconographè*. Bucarest, 2017.
16. Културна история на бесарабските гагаузи. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2019 [Електронна книга].
17. Човешкото тяло според ръкописните книги лековници. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2019. [Електронна книга].

ОТЗИВИ

Валентин Гешев. История на българския език: езикова структура, книжовна традиция, степен на обособеност. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 774 с. ISBN 978-619-7433-60-9.

Излязлата преди няколко години *История на българския език* от Валентин Гешев не е история на българския език в традиционния смисъл, а по-скоро съчетание между историческа стилистика и история на българския книжовен език. Както и самият автор отбелязва за структурата на учебника в заключението към труда си, на стр. 723: *...в настоящото изложение се представят и анализират отделни кратки образци от писмени текстове, които можем да свържем с дадена епоха, евентуално жанр и книжовна школа, т. е. с даден вариант на писмения български език. По повод на всеки представен образец се разглеждат най-вече фонетични и свързаните с тях правописни особености на езика му, както и по-ярки черти на морфологията, лексиката и синтаксиса му. Търси се приемствеността му с предходната книжовна традиция, евентуални нововъведения в структурата му, степента на обособеност спрямо близкородствени езици и взаимодействието с чужди книжовноезикови традиции.*

Глава първа, озаглавена *Степен на обособеност, териториална и структурна динамика на българския език*, стои след кратко *Предисловие* и всъщност е частта, в която в сбит вид се очертава обобщената история на звуковете и формите на българския език (на места се използва и по-правилното от историческа гледна точка название *славянобългарски*, което и аз предпочитам). Естествено, започва се от праславянската епоха. С някои от твърденията на Валентин Гешев обаче ми е трудно да се съглася. Като това (с. 26) как *...би трябвало да допуснем, че поне при заселването си на полуострова (тоест на Балканите – б. м. – Ив. Ил.) българските славяни са говорили на практически неразчленен или почти неразчленен диалектно праславянски език...* След като обиколих за диалектни проучвания няколкостотин български селища в България и в чужбина, ми стана ясно как примерно в три-четири съседни села може да се говорят три-четири различни диалекта. Едва ли и тогава е било по-различно. Още повече че никъде по света, дори сред племенни езици, които се говорят от няколко десетки души, не съществуват неразчленени диалектно езици, освен изкуствените. Положителна черта в главата е използването на

информация от обобщаващите томове на *Българския диалектен атлас* и въвеждането на понятие *южнобългарско наречие*, съвпадащо териториално с македонските и рупските говори и фактически противоречащо на теорията за зле обоснованата от предишни изследователи двудялба (изток – запад) на българския език. Но дали там се извършват *усилени акцентни иновации* (с. 37), или просто се пазят стари такива, навлезли откъм запад, е друг въпрос, защото картите на същия този атлас показват как редица фонетични и морфологични особености се разпростират от територията на сърбохърватското езиково землище на изток, в посока чак до Странджа.

При морфологичните особености авторът, който като цяло е сред българистите с нетрадиционни възгледи (още една рядка и положителна черта), макар и накратко, наред с преизказната функция на старите (а защо не и сегашни все още) перфектни форми, обръща внимание и на способността им да изразяват умозаключение, съмнение, учудване и т. н. – нещо, което е пропуснато в досегашните работи от този тип. Както и на пренебрегваната в досегашните истории на българския език видова глаголна опозиция. При очертаване границите на българската езикова територия не е подмината и употребата на възникнали в последно време сред някои западни българисти паразитни термини от сорта на *балканославянски (език)* – нещо, на което внимание е обърнато и във фактически втората част на тази книга, появила се хронологически по-рано от първата (В. Гешев. *Следистория на българския език: български език на Балканите, спомени за българско минало, противоречиво и динамично настояще*. София, 2018 – вж. и рецензията ми за нея в *Българистика*, бр. 39 от 2019 г., където също се спирам на този проблем).

Глава втора – *Езикът на славяните при появата им на историческата сцена* – акцентира върху праславянския период от развоя на българския език, като не са подминати въпросите, свързани с праславянската прародина, балтославянските езикови връзки и ролята на праславянския език като лингва франка в Аварския хаганат – с разширени изразни и стилистични възможности в сравнение със селските диалекти (теория, издигната още от Омелян Прицак през 1983 г. и след това развивана и от други учени – Хорас Лънт, Флорин Курта и прочее). На с. 89 старобългарският език много точно е определен от Гешев като *книжовна проява на славянобългарския вариант на късния праславянски*. Ще добавя, че този славянобългарски вариант на късния праславянски в държавата на (пра)българските ханове практически изпълнява абсолютно същата роля, каквато преди това изпълнява (пра)славянският в държавата на аварските хагани. Затова съм напълно съгласен с констатацията на автора от с. 96, че *ако погледнем старобългарския език... ще се окаже, че той продължава и доразвива изразните възможности на своя безписмен предшественик... от VI – IX век*; не без влиянието на езика на (пра)българите, на което също е отделено внимание.

Не само в тази глава, но и в цялата си монография, както и в другите си трудове, Валентин Гешев показва стремеж към налагане на свой собствен

стил и избягване на закостенели клишета, заради което не за пръв път бих го поставил непосредствено до изследователи от класата на професор Иван Добрев.

Кратката трета глава, която тематично допълва предишната, е посветена на предписмения балкански период от развоя на българския език. Естествено, тук не може да се мине без преглед на славянските топоними в Гърция или на известните ни славянски антропоними, както е сторил и авторът.

Четвърта глава, озаглавена *Старобългарски книжовен език*, разглежда значението на споменатия език, връзката му с праславянския, функцията и названията му, както и нерешените въпроси, свързани с него. Изброяват се откритите глаголически и кирилски паметници. Като образци за езиков анализ са представени откъси от Мариинското евангелие, Супрасълския сборник, надписите на Мостич и на Иван Владислав. Старобългарската книжовна норма се оприличава на староанглийската или на древногръцката отпреди епохата на елинизма и се изказва предположение, че тя по-скоро отразява интердиалектите на обществената върхушка и градското население, отколкото селски говори – тоест тук авторът е надмогнал романтичното схващане за диалектна неделимост на езика в определен период от неговото развитие. Разглеждат се (с. 138) и пренебрегвани в други подобни трудове граматични въпроси от сорта на архаичния винителен падеж за място.

Отклонение от обявената структура на учебника е петата глава, *За старобългарските причастни конструкции*, в която авторът се спира на употребата на причастните форми в старобългарски. Интересна и оригинална е и шеста глава, *Старобългарска стилистика, лексика и фразеология: названия за обществени и стопански понятия*. В седма глава, *Среднобългарски език. Среднобългарска църковна книжнина*, се анализират откъси от Банишкото евангелие, Боянския псалтир, *Повест за чудото, когато персите нападнаха Цариград* и *Разказ за стареца Герасим и лъва*. Много подходящ тук би бил поне опит за отбелязване на факта за съществуване на кратковременно влияние откъм Западна Европа върху църковната среднобългарска книжнина, отглас от което например е образът на поп Добрейшо от илюстрацията в обозначеното по негово име Добрейшово евангелие от същия период (за това вж. и малко по-долу). В осма глава, *Среднобългарска делова и дипломатическа кореспонденция*, вниманието се насочва към Дубровнишката грамота на цар Иван Асен II, Брашовската грамота на цар Иван Срацимир, Виргинската грамота на цар Константин Асен (у Григорий Илински показана като Вирпинска) и Рилската грамота на цар Иван Шишман.

В девета глава, *Среднобългарска светска книжнина*, се акцентира върху Манасиевата хроника и Троянската повест като тържествена и разговорна проява на социолекта на висшето търновско общество от XIV век. Тук много на място би била една отпратка към книгата на Иван Добрев *Българският език* (за съжаление, пропусната от Гешев), където се говори за език на аристокрацията и за език на нисшите слоеве през същия период. Следва десета

глава – *Преход от среднобългарски към новобългарски. Езикът на влахобългарските грамоти от първата половина на XV век.*

Следващата единадесета глава, *Среща на българския и украинския език в средновековна Молдова*, е един от бисерите в изследването на В. Гешев и пример за наистина новаторски подход при проучването на българската езикова история, като се абстрахирам от факта за избраното от автора название на втория от споменатите езици, което ми звучи твърде съвременно и ми напомня за опитите на колегите от Северна Македония да македонизират средновековни български ръкописи. Тук обект на внимание е езикът на молдовските грамоти, които от автора се разделят на грамоти с преобладаващи украински езикови особености, грамоти с преобладаващи български езикови особености и се стига до румънското продължение на среднобългарската традиция – първия открит и датиран румънски документ на румънска кирилица (писмо на Някшу Лупу от 1521 г.).

В новаторската дванадесета глава, *Средновековни феодални граници и средновековни български диалекти*, обект на внимание е феодалната раздробеност на българските земи през XIV в. като предпоставка за съществуването на български западни, български югозападни, български родопски говори и прочее. Въпросът обаче по-скоро е дали именно съществуването на силно диалектно деление и по онова време, към което би могло да се добави и религиозният фактор (да не забравяме за унията на цар Калоян с Римската църква, която практически не засяга югозападните български земи, намиращи се още през XIII в. под властта на местни феодали), не е причина за обособяването на подобна феодална раздробеност. И в тази глава отново се говори за южнобългарско наречие. Но по-важното е, че се набляга на усилената балканизация на българския език и се прави социолингвистичен анализ на тогавашната езикова ситуация и на тогавашния български език като балканска лингва франка. Това впрочем, както коректно съм го отбелязал, се връзва с моята хипотеза (вж. статията ми (на английски) под печат *Българският език – балканизация и/или креолизация?*) за съществуването на процеси на пиджинизация и креолизация, които засягат българския език и които го отдалечават драстично от останалите славянски езици в структурно отношение.

Ето какво пише В. Гешев (с. 279 – 280) като един много важен извод за българския език през XV в. след турското завоевание: *Възможен ли е социолингвистичен анализ на тогавашната езикова ситуация? Вероятно не във вида на съвременните теренни и корпусни проучвания, защото, естествено, не разполагаме с необходимите данни. Но можем да вземем предвид няколко различни фактора като: обществена динамика (социална и демографска)... необходимост от устна лингва франка... Би било естествено българският език, като език на мнозинството от османското (тоест на населението в Османската империя – б. м. – Ив. Ил.) население в Европа, да служи като важно и дори основно средство за междуетническо общуване в социално и демографски динамичното и разнородно по произход общество, ако не на*

високо, то поне на всекидневно и делово равнище. Но понеже мнозинството от автохтонните му жители са с нисък престиж, служещите си с него хора от друг произход, особено ако са с по-високо обществено положение, не се стараят да следват стриктно правилата му и **използват конструкции, близки до родния им език или до други важни в държавата езици, например гръцки** (потъмняването тук и по-долу е мое – Ив. Ил.). И Гешев продължава с факторите: ...езикова консолидация. Обществената динамика би могла да доведе, поне временно, до известно изравняване, до консолидация и **койнезация** на основния говорим език в държавата, до усилен и общ за цялата езикова територия развой на нови структурни особености на всички езикови равнища и което е по-важното, до отмиране на по-архаични варианти в езиковата структура за сметка на езикови свойства и езикови конструкции, присъщи и на други езици в новата държава. Консолидацията вероятно е била и на вътрешноезиково, и на междуезиково равнище, като сред българоезичното население отмират отделни диалекти или някои диалектни черти, а част от носителите на други езици (особено ако са християни), например власи, кумани, саксонци, изоставят родните си езици и преминават към изключителна употреба на използвания за междуетнично общуване български език.

Като още един важен фактор за развитието на процеса на рязка промяна на българския език В. Гешев отбелязва миграциите от Мала Азия: *Дълго време основната експанзия на Османската държава е в посока от Северо-западна Мала Азия и Югоизточна Тракия към сърцето на Балканите. В нея вероятно участват и многобройни преселници с гръцко езиково съзнание и с най-разнообразно обществено положение и значимост в държавата. Земеделци, занаятчии, технически, военни и административни кадри, някои приели исляма, а други останали християни, на всички тях им се е налагало (на някои постоянно) да говорят на езика на местното мнозинство. Възможно е именно тези преселници да са изиграли важна роля в балканизацията на тогавашната българска падежна система – принудени от живота да общуват на български, **те избират (или изобретяват) български морфосинтактични конструкции, най-близки до родния им новобалкански по структура гръцки език**. Подобно значение биха имали и носители на други езици (например власите), ако имаха същата обществена значимост.*

Към тези разсъждения на автора на труда нямам какво друго да добавя освен това, че казаното от него почти сигурно е важало и два-три века порано, по времето на ромейската експанзия, когато не само гръцкият, но и споменатият влашки елемент е бил с много по-голяма обществена значимост в българските земи.

Тринадесета глава, *Късносредновековна българска безюсова книжнина*, се занимава с въпроса за приемането на сръбския ресавски правопис в българските земи и търновското влияние върху него. Отбелязва се фактът, че тогава реално съществува общ книжовен език и обща писмена норма на

сърби и българи в рамките на Османската империя. Като образец за текст от споменатия период се дава препис на *Солунската легенда*.

Следващата новаторска по съдържание глава – четиринадесета, *Класицизмът на българския XVI век*, ми напомня за заглавието на една от най-важните глави в споменатата книга на Иван Д. Добрев *Българският език*, а именно: *XIV в. – класицизъм или пракрити!*. Тук Гешев обръща внимание на развитието на нетърновския тип среднобългарска книжовност и на съществуването на вече споменатата обща книжнина на българи и сърби, едновременно с печатането на книги на среднобългарски език с носовки във Влашко – като Търговищкото четвороевангелие на Нягое Бесараб от 1512 година. Към първия тип книжнина се отнася и печатарската дейност на българина Яков Крайков във Венеция, където същият наследява печатницата на Божидар Вукович и Винченцо Вукович – баща и син – според Гешев *сърби черногорци от Подгорица*. Всъщност, макар и това да не е толкова важно за историята на българския език, съществуват и други мнения за произхода на споменатите първоначални собственици на славянската печатница във Венеция. Петър Атанасов (Атанасов, П. *Яков Крайков. Книжовник. Издател. График. XVI в.* София: Наука и изкуство, 1980, с. 38) предполага по-скоро използване на славянски псевдоними с търговска цел от двамата венециански търговци. Тук не би било излишно да се покаже и някой от оригиналните послеслови на Яков Крайков към печатаните от него книги (където същият впрочем отбелязва, че е роден в Македония, макар да има предвид родното си село в Кюстендилско – по онова време дори София или Никопол са били отнасяни към споменатата географска област).

В тази четиринадесета глава изследователят се спира на авторите и произведенията на Софийската книжовна школа, а като текстови образци се показват *Житие на свети Никола Нови Софийски* от Матей Граматик и *Похвала за свети Никола Нови Софийски* от неизвестен автор. Петнадесета глава е озаглавена *Ранноновобългарски език на Чергедските молитви*. В. Гешев приема датировката на тези протестантски български молитви по Л. Милетич след 1680 година. Следва шестнадесета глава – *Ранноновобългарски език на дамаскината книжнина от XVII век*, с образец от текста на *Тихонравовия дамаскин*.

Заглавието на седемнадесета глава е *Четирите книжовноезикови стила на българския XVII век*. Класификацията на споменатите стилове е на автора: силнокласицизиран стил (*Автобиография* на Партений Павлович), смесен силнокласицизирано-умеренокласицизиран стил (*История славеноболгарская* на Паисий Хилендарски), умеренокласицизиран стил (*Слово срещу потурчването* на поп Тодор Врачански) и демотически стил (*Приписка* на Никифор от Сливен и *Свищовски дамаскин*). Първият, третият и четвъртият стил се съпоставят с гръцките книжовни стилове от същия период: последователна катаревуса, умерена катаревуса и димотики. XVIII глава – *Традиционно и съвременно в езика на книжовниците от началото на XIX*

век, включва като образци *Автобиография* на Софроний Врачански, *Повест ради страшнаго и втораго пришествия* на Йоаким Кърчовски и *Огледало* на Кирил Пейчинович.

След което идва деветнадесета глава – *Консервативно течение в българския книжовен език докъм 60-те години на XIX в.* Като илюстративен материал към нея се показват откъси от *Повѣствованіе за страданіе Болгаріи отъ агаряновъ* и ръкописните истории на Троянския и Батопшевския манастир като продължение на споменатия по-горе смесен силнокласицизирано-умеренокласицизиран стил. Така наречената *черковнославянска школа* на Христати Павлович, Константин Фотинов и Константин Огнянович според автора е късно, неточно и несправедливо определение на част от споменатото консервативно течение, което включва и по-късни текстове от XIX в. и след средата му. В главата, наред с истински църковнославянски текстове от български автори – като *Христомавѣѡ славянскагѡ языка* от Неофит Рилски от 1852 г., се показват образци от консервативното и съзнателно класицизирано българско течение: *Граматика славено-болгарска* от Христати Павлович от 1845 г., един *Отзив* от В. Д. Помешков от 1859 г. и *Извѣстие* от Георги Раковски във вестник *Дунавски лебед* от 1860 г.

Двадесета глава, *Многообразие на нормата и търсене на нов общонароден книжовноезиков модел докъм 60-те години на XIX век*, затвърждава, не без влиянието на автори като Диана Иванова, пълния отказ от представата за три ранни новобългарски школи – *черковнославянска, славянобългарска и новобългарска*. Много е важно как в края на главата (с. 468) се споменава и фактът, че напоследък в България излизат все повече хумористични, краеведски и други книги на различни български диалекти. Въобще, като съдържание на включени автори и произведения, до известна степен монографията на Валентин Гешев в новобългарската си част на места се покрива с издадената през 2023 г. от мен и Петко Петков книга *За нашенската литература, или за новобългарските писмено-диалектни езикови форми*, която би могла да се приеме за своеобразно продължение на този и на другия му споменат труд (*Следистория на българския език*).

В раздел А на двадесета глава, *Текстове с преобладаващо източнобългарски езикови особености*, са представени образци от произведения на Петър Берон, Васил Априлов и Иван Богоров, традиционно отнасяни към споменатата *новобългарска школа*. В раздел Б, под заглавие *Текстове с преобладаващо централнозападнобългарски езикови особености*, са показани образци от представителя на „славянобългарска школа“ Неофит Рилски и от представителите на *черковнославянската школа* Христати Павлович и Константин Фотинов, както и от други автори. Езикът на Неофит Рилски е илюстриран с образец от филологическото му предуведомление за славянобългарската граматика, на Христати Павлович – с откъс от *Писменик*. Дават се също образци от езика на Константин Фотинов и от езика на Сава Радулов.

Съответно раздел В, *Български текстове от петдесетте и шестдесетте години на XIX в. от Крайния югозапад на езиковата територия*, включва текстове на Партений Зографски, Димитър и Константин Миладинови, Димитър Македонски. Също новаторски идеи има в раздел Г, *Език на личната кореспонденция; силно демотизирани текстове; училищни табла; текстове с преобладаващо крайнозападнобългарски езикови особености*, който запознава читателите с писмо от Никола Тъпчилешов до Константин Фотинов, писмо на Калист Луков до същия и с училищно табло на пиротския учител даскал Пейчо (Петър Георгиев). Следва раздел Д, *Диглосия между речта на човека от народа и речта на интелигента в поезията на Райко Жинзифов*, където е разгледано произведението на последния *Гусляр въ соборъ*. В глава двадесет и първа – *Новобългарска книжнина, писана или печатана с гръцки букви*, вниманието е насочено към книжовни паметници от сорта на *Кониковското евангелие* и *Четириезичния речник разговорник* на поп Даниил от Мосхополе.

В чисто книжовноновобългарската част от книгата на Гешев – глава двадесет и втора, *Език на българската католическа книжнина от XVII в.*, за разлика от другите истории на новобългарския книжовен език внимание се обръща и на книжнината и езика на българските католици. Като цяло в двутомната си *История и Следистория* на българския език В. Гешев е пропуснал само българите мохамедани. За него *илирийският* (хърватският) като книжовен език на българите католици може да се определи като наднародностен книжовен език, тоест по същия начин както е бил гръцкият по времето преди Кирил и Методий в средновековна България. На с. 588 ученият прави пореден много важен извод – може да се каже, че в развоя на славянските книжовни езици се оформя един хърватско-чешки лингвокултурен кръг, който в някаква степен е приемник на Кирило-Методиевото дело, но се развива самостоятелно от книжовната традиция на православните славяни. Към него се присъединяват полският, словашкият, словенският, лужишките езици, нормата на българите католици в България и банатската българска норма, отчасти украинският и белоруският език. След победата на Вуковата книжовноезикова реформа в Сърбия в средата на XIX в. към този кръг се присъединява и сръбският език, а от 1945 г., поне отчасти, и македонската норма на българския език. За Гешев основно мерило за принадлежност към споменатия кръг е лексиката.

Като илюстративен материал към главата са използвани *Абагар* на Филип Станиславов и *Посвещение* от Петър Богдан Бакшев, в което се споменава *нашият славянски език* – поредна проява на нереализираната идея за наднационален славянски език (сравни и с понятието *наш(енски) език*, откъдето идва названието на споменатата моя и на Петко Петков книга). Тук за пореден път ми се иска да беше направен паралел с пропуснатото от автора изследване на Лилия Илиева *Българският език в предисторията на компаративната лингвистика и в езиковия свят на ранния европейски модернизъм*

(Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2011), където на *Абагар* е отделено специално внимание, включително на полонизмите в него (от сорта на *патриарховие* – в родителен облик *патриарховиех* и др.), което чудесно би подкрепило тезата за съществуването на хърватско-чешко-(полски) лингвокултурен кръг.

Католическата тема, чиито корени в България, както споменах по-горе, биха могли да се изведат още от началото на XIII в. и царуването на Калоян (макар че се изкушавам да ги търся още през управлението на Борис I), продължава и в глава двадесет и трета – *Банатска българска книжнина от XIX век*. Тук се запознаваме с *Mulitva za sutrina* от Андрия Клубучар и с един кодифициращ текст на Йосиф Рил. Между другото се споменава и българската книжнина в Бесарабия, на която повече внимание е обърнато в *Следистория на българския език*. Отново обект на внимание е прякото и непряко хърватско лексикално влияние върху книжовните норми на банатските българи и на Република Северна Македония.

Глава двадесет и четвърта, *Преодоляване на вариантността в нормата и търсене на правописен модел*, разглежда постановките на академичната *История на новобългарския книжовен език* и *История на новобългарския книжовен език* от Диана Иванова. Отново следват няколко подглави: в глава А, *Книжовноезикови школи от 60-те и 70-те години на XIX в.*, като мостра от Пловдивската книжовноезикова школа е използван откъс от *Опытна физика* на Йоаким Груев; от Търновската книжовноезикова школа – *Нинъ и Семирамида* от Никола Михайловски; а от Каравеловата книжовноезикова школа – *Българе отъ старо време* на Любен Каравелов и *Моята молитва* на Христо Ботев. Тук внимание се отделя и на опитите за фонетичен правопис в списание *Мирозрение*, както и на книжовноезиковата школа на Марин Дринов с помощта на *За новобългарското азбуке*. Възгледите на последния по-късно лягат в основата на първия български държавен правопис – Дриновско-Иванчевския.

В глава двадесет и четвърта, раздел Б, *Езикът на периодичния печат в десетилетията преди и след Освобождението*, се разглежда езиковата политика на вестниците *Македония*, *Турция* и *Знаме* преди Освобождението и на вестниците *Марица* и *Зорница* след него (включително в Източна Румелия). В раздел В., *Фонетично-морфологичен правопис от 1893 г.*, авторът се спира на правописния проект, разработен през 1892 г. от комисия по времето на министъра на просвещението Георги Живков. Образци към нея са *Бае Митар Пророкът* от Михалаки Георгиев и превод на Дантевия *Ад* от Константин Величков. В раздел Г, *Хуманитарен научен стил през последното десетилетие на XIX в.*, авторът разглежда научните съчинения на Димитър Матов и Иван Шишманов, а в раздел Д – *Официални български правописи от края на XIX и първата половина на XX в.*, анализира правописа от 1899 година на Тодор Иванчев, за който може да се каже, че е правопис от Дринов модел с важни изменения. Текст към него е *В нъдрата на Родопите* – от Иван Вазов. Омарчевският правопис от 1921 г. е илюстриран с *Опит за психологически*

анализ на нашия обществен живот от Никола Кръстников, докато с официалния правопис от 1923 година читателите могат да се запознаят от *Старопланински легенди* на Йордан Йовков. Накрая, естествено, е представен официалният правопис от 1945 г.

Глава двадесет и пета е под формата на *Заключение*, след което следва библиографията. За жалост, в нея освен изброените по-горе заглавия от Ив. Добрев, П. Атанасов или Л. Илиева не виждам още редица други: краткото историческо описание на българския език от Румяна Златанова в *Увод в изучаването на южнославянските езици*; историята на български език на Жак Фьойе (на френски), книгите на Кирил Кабакчиев от Велико Търново, посветени на Евтимиевата реформа (по-точно на липсата на такава); моята книга за историческия развой на българските относителни местоимения, която май е единственото подобно цялостно изследване върху определен проблем от историята на българския език, ако не броим историята на съществителните от *nt*-основи на Иван Петров. Могат да се добавят и редица статии на Ценка Иванова: *Езикова история и езикова прогностика – въз основа на съпоставителното езикознание (Перспективи на балканославянския ареал)*, *Към историята на българо-сръбските книжовноезикови отношения: по материали от българския вестник „Въстокъ“, издаван в Белград през 1865 год.*, *Историята на българския книжовен език в контекста на сравнението*, както и нейната статия в съавторство с Н. Бечева – *Говорът и книжовноезиковата практика на българите католици от Сръбски Банат*. И това едва ли е всичко, но този факт не омаловажава качеството на труда на Валентин Гешев. Само може да ни накара да очакваме едно второ, допълнено, негово издание.

Валентин Гешев е новатор в много отношения, а работата му е почти всеобхватна. Рецензираната тук *История* е своеобразна енциклопедия на българската езикова история, в която се разчупват някои (но не всички) стереотипи, битували в българското езикознание с десетилетия.

Иван Г. Илиев
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Книжовният език и диалектите – исторически и съвременни аспекти. Сборник в чест на 90-годишнината от рождението на проф. Ив. Кочев (1935 – 2021 г.). Съставители: Ана Кочева, Маргарита Котева. София: АИ Марин Дринов, 2025, 456 с. ISBN 978-619-245-547-7 (print) ISBN 978-619-245-548-4 (online)

Сборникът *Книжовният език и диалектите – исторически и съвременни аспекти* обединява докладите, които бяха изнесени на международната конференция, посветена на 90-годишнината от рождението на проф. Иван Кочев. Форумът се състоя в град Поморие. Конференцията беше организирана от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН. В организацията ѝ активно участва Общината, на тържествената част присъстваха нейни представители, които засвидетелстваха искрено уважение към проф. Иван Кочев и гордост, че са имали щастието да го познават и да им бъде земляк. Съставители на сборника са Ана Кочева и Маргарита Котева. Изданието, публикувано с финансовата подкрепа на ФНИ, съдържа тридесет и седем доклада, обединени по секции, които са посветени на проблеми на българските диалекти, българския книжовен език, връзката на българския език с други езици, историята на българския език и историята на България въобще.

Голяма част от докладите са посветени на проблеми на диалектологията и лингвистичната география. Ана Кочева от ИБЕ при БАН представи сложната картина на родния говор на Иван Кочев в статията *Поморийският езиков пейзаж – микрокосмос на българската езикова ситуация*. Авторката обрисова поморийския езиков пейзаж като сложна и динамична макросистема, формирала се от взаимодействието на различни езикови формации.

В своята разработка *Особености на българските говори в Преспанско, Република Албания* Лучия Антонова-Василева от ИБЕ при БАН посочи особености на говорите в Преспанско (Република Албания). В статията си авторката описва едни от най-интересните говори от крайния югозапад на българското езиково землище – диалекти, които по местоположение се свързват с дейността на Охридската книжовна школа.

Македония винаги е била в сърцето на Иван Кочев. Със статията *Проф. Иван Кочев и Македонският научен институт* (МНИ) Ангел Ангелов от СУ „Св. Климент Охридски“ запознава аудиторията с приносите на проф. Иван Кочев към македонската кауза. Изследването пресъздава образ на забележителен езиковед, надарен с умението да съчетава конкретния анализ на фактите със синтеза на абстракцията, и същевременно истински патриот. Трудовете на Кочев разкриват най-пълно идеята за единството на българския език. Пак на езика на нашите братя извън пределите на Родината е посвете-

на работата *Общобългарски синтактични особености в речанския говор* на Илияна Гаравалова от ИБЕ при БАН. Статията представя общобългарските синтактични специфики на диалекта на село Речане, Република Косово. Наблюденията се основават на лично събран лингвистичен материал.

Родопските говори със своите значими особености винаги привличат вниманието на филолозите. Статията *Фонетични, номинативни (терминологични) и семантични диалектни названия в говорите на с. Брезе и с. Беден, Девинско* на Елена Каневска-Николова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, филиал – Смолян, запознава читателя с фонетични, номинативни (терминологични) и семантични диалектни названия в говорите на с. Брезе и с. Беден, Девинско, тъй като двата диалекта са слабо проучени, а събраният лексикален материал е лично дело. С особеностите на родопските говори е свързана също статията *Лексикалносемантичните отношения между названия на храни от говора на с. Долен, Златоградско, в съпоставка със съвременния български език* на Кремена Дюлгеров-Узунова от Бургаския държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Работата е посветена на названията на храни от говора на с. Долен, които изцяло съвпадат звуково с названия от книжовния език. Авторката анализира лексикосемантични връзки и отношения между диалектните и книжовните названия.

Отново за рупските говори е темата на статията *Характерни особености на диалектите в Хасковско и Харманлийско с оглед на съвременното им състояние*, подготвена от Маргарита Котева от ИБЕ. В изследването си Котева на базата на автентичен теренен материал, събран за проекта „Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия“, представя някои характерни черти на тракийските диалекти от Хасковско и Харманлийско.

Всеки, който е слушал автентична реч от Банско, се е възхищавал на мелодичността на този български говор. Именно с ударението е свързана статията *За акцентните парадигми в банския диалект* на Радослав Цонев от Югозападния университет „Неофит Рилски“. Трудът е посветен на акцентните парадигми, които се очертават от различните форми на местоименията и глаголите в банския диалект, и засяга интересния феномен думи с двойно ударение. Статията *Съременно състояние на фонологичните системи на вокализма в северния подтип на разложкия говор* на Катерина Ушева от ИБЕ анализира фонологичните особености на вокалните системи в разложкия говор. На базата на автентичен диалектен материал авторката показва как един говор, в случая разложкият, може да притежава разнообразни вокални системи.

Статията *Някои наблюдения върху преизказните форми в царибродския говор* на Ивана Давитков от ИБЕ е посветена на ренаративните форми в български говор, който въпреки асимилаторското влияние на близкородствения сръбски език, е съхранил българската си същност на всички езикови равнища.

Читателят има щастието да се запознае с говорите на нашите братя от Бесарабия от статиите на Светлана Георгиева, Олга Колот и Олександра Малаш. В работата си *Към класификацията на българските говори в Украйна: тракийски диалектен тип* Светлана Георгиева от ИБЕ прави класификация на тракийския диалектен тип в Украйна, извеждайки диференциалните признаци на отделните подгрупи. Статията на Олга Колот от ИБЕ *Диалектната класификация на българския говор в село Тернивка: между тракийската основа и диалектната многослойност* е посветена на диалекта на село Тернивка. Авторката го разглежда като самостоятелна диалектна микросистема, която се е оформила под въздействието на междудиалектно взаимодействие, исторически миграции и дълготрайна езикова изолация. Статията *Езикът и културата на българите преселници в украинския периодичен печат на XX – XXI век* на Олександра Малаш от Института по езикознание „О. О. Потебня“ при Националната академия на науките на Украйна също е свързана с езика и културата на българите в Украйна, но от малко по-различен ъгъл. О. Малаш акцентира върху делото на украинските езиковеди, които изследват българските говори в регионите на Одеса, Запорожие, Миколаив и Кропивнишки.

Някои от докладите на конференцията представят феномени и явления, които са свързани с диалектите като цяло, а не с точно определен говор или група диалекти. Лиляна Василева от ИБЕ в изследването си *Хетероними със значение 'гъст слой на прясно или кисело мляко; каймак' в българските говори* анализира тези названия в българските диалекти. Трудът разкрива многообразието на названията на *каймака* по цялата българска езикова територия, като същевременно прави сравнение с названията му от другите славянски езици на базата на данните от *Общославянския лингвистичен атлас*.

Отново с *Общославянския лингвистичен атлас* е свързана статията *Българската роднинска терминология според данните на том II. „Степени родства“* на „Общославянския лингвистичен атлас“ на Славка Керемидчиева от ИБЕ. Авторката представя един интересен за всекиго феномен, какъвто е роднинската терминология. Тя обобщава, че картите разкриват приемствеността в славянските езици при роднинските названия от разпадането на праславянския език до наши дни.

Проблеми на диалектите и културата в общославянски аспект са разработени в статията *Унгарски заемки за названия на диви животни, представени в „Общославянския лингвистичен атлас“* на Кирил Кирилов от ИБЕ. Изследването представя пътя на проникване на отделните лексеми и езиците, в които се срещат. Обръща се внимание на случаите на обратни заемки – когато славянска дума е заета в унгарски и отново се е върнала в някой славянски диалект.

За проблеми на словообразуването в съвременния български език е статията *Словообразуване на прилагателни имена със значение 'бременна (за жена)' в българския език* на Цветелина Ангелова от ИБЕ. В нея авторката

анализира прилагателни имена със значение 'бременна (за жена)' в българския език. Ангелова прави свои наблюдения на базата на лексикален материал от цялата езикова територия.

Всеизвестна истина е, че диалектите пазят архаични особености от историческия развой на езика, затова не е случайно, че в сборника от конференцията, посветена на проф. Иван Кочев, са поместени статии, разработващи проблеми, които са свързани с произхода на думите. Именно това показва статията *Произход на български диалектни думи (принос към речника на еркечкия говор)* на Христина Дейкова от ИБЕ. За да изясни етимологията на седем диалектни думи, които представят балканския лексикален пласт в българския език, авторката е стъпила върху лингвистичен материал от диалектния речник на еркечкия говор. Лингвистичен материал от същия говор дава отправна точка за изследването *Към етимологията на диалектната дума пълълька 'помпон'* на Красимира Фучеджиева от ИБЕ. Фучеджиева успява да открие общ произход между лексеми, които на пръв поглед нямат нищо общо – напр. *пaпълълка* 'помпон', *пaпър* 'царевица (стъбло и плод)', *пълпурек* 'боб с едри и валести зърна', *пълпурлиги* 'дребни деца' и т.н.

Статията *Historical Sociolinguistics and Etymology: on the Etymology of some Bulgarian slang words* на Корина Лешбер от Института за лингвистични и межкултурни изследвания в Берлин е посветена на етимологията на някои български жаргонни думи като *bàlama*. Авторката ги анализира от историко-социолингвистична перспектива, обръщайки влияние на социалните, историческите и културните фактори върху развитието им. Посочва също предполагаемите езици източници.

Симеон Стефанов от ИБЕ в статията *Първичен звукоподражателен произход на праслав. *хъртъ 'бързо ловно куче'* прави убедителни разсъждения върху произхода на *хъртка* и обобщава, че в основата на наименованието 'бързо ловно куче' стои древно звукоподражание, пресъздаващо ръмжащия звук, който издава животното.

Сборникът съдържа също така изследвания, посветени на най-новите тенденции в лингвистиката. Такова е изследването *Bulgarian culinary verbs: grammatical aspect and situation types* на Светла Коева от ИБЕ, която обяснява как се добавят нови глаголи към *Българския кулинарен речник*, който е част от *Многоезичния кулинарен речник*. Авторката представя схема за класификация на българските глаголи. Тази схема е базирана на категорията на глаголния вид в българския език.

В сборника са намерили място статии, свързани с проблеми на ономастиката. Изследването *За някои старинни географски имена от Източна България* на Анна Чолева от ИБЕ е посветено на старинната антропонимия, свързана с имената на селища, местности и водни обекти. Анализираните антропоними са с предполагаем тракийски произход и са неизменна част от

лексикалното богатство на българския език. Георги Митринов от ИБЕ със статията си *За предизвикателствата при проучване на българска историческа антропонимия, публикувана в северномакедонски писмени източници* запознава читателя с антропонимията на селищата в Беломорието (Западна Тракия с Южните Родопи и Егейска Македония) от османски данъчни документи от XV и XVI век.

Част от статиите са посветени на проблеми на лексикографията. В статията си *Лексикографската еквивалентност в първите двуезични речници с чешки и български език* Михаела Кузмова от ИБЕ разглежда първите двуезични речници с чешки и български език *Kratká mluvnice jazyka bulharského* (1879) и *Mluvnice jazyka bulharského* (1883) от Ян Вагнер и запазеното в ръкопис *Чешко-българско словарче* на Александър Теодоров-Балан (1882). Кузмова анализира посочените речници от гледна точка на лексикографската еквивалентност.

Ванина Сумрова от ИБЕ в изследването си *Съществителните имена от общ род в „Български тълковен речник“ на Ст. Младенов* припомня на читателя начина, по който големият български езиковед представя тази специфична група съществителни с общ род като *будалà*, *вариклечка*, *джангазà*, *дъртèл* и т. н. в своя речник.

В изданието са включени разработки, които са посветени на езиковите контакти между езиците и на езика и културата на близки нам езици и народи. Статията *Loanwords of Slavic origin in the Romanian language from the linguistic geography perspective* на румънската изследователка Мануела Невачи от Института по лингвистика „Йоргу Йордан – Ал. Росети“ при Румънската академия на науките анализира славянски заемки в румънските диалекти. Авторката прави своите наблюдения върху авторски изследвания и излезлия през 2024 г. *Лингвистичен атлас на румънските диалекти на север и на юг от Дунава* (*Atlasul lingvistic al dialectelor românești din nordul și din sudul Dunării*). Наталия Сотирова от ЮЗУ „Неофит Рилски“ в *Словообразователна конкуренция на суфиксите при българо-гръцките субстантивни хибриди* изследва словообразователната конкуренция при българо-гръцките субстантивни хибриди. Сотирова се е фокусирала върху гръцките заемки, съдържащи български словообразователни форманти като: *самàрджия*, *самàрче*, *типèрник*, *типèрница* и т.н. Авторката показва как в българските говори с помощта на елементи от друг език се създават нови лексикални единици.

Трудът *Pojmowanie i wartościowanie dawnego pojęcia zabawa na podstawie leksemów igra, igrać* на Беата Рашевска-Журеку от Ягелонския университет е посветен на употребата лексемите *igra* ‘игра’ и *igrać* ‘играя’ в старополския език. Проучването има за цел да свърже лингвистичния и концептуалния анализ, за да възстанови миналото разбиране за *zabawa* [игра] като елемент на менталната реалност.

Работата *Materials and traditional methods of the roof construction (elements of terminology on the maps in the romanian linguistic and ethnographic atlases)* на Ирина Флоареа от Института по лингвистика „Йоргу Йордан – Ал. Росети“ при Румънската академия е посветена на регионалните и архаични термини, свързани с традиционната румънска къща и по-специално с нейния покрив. Авторката дава лексикален и етимологичен анализ на всеки термин, отбелязвайки разпространението им в диалектите на румънския език.

Някои статии представят изследвания на по-далечната или на по-новата история на българския език. Марияна Цибранска-Костова от ИБЕ с изследването си *Из милитаристичната лексика в „Чудото с Калоян“ от Рилския панегирик на Владислав Граматик, 1479 г.* хвърля поглед към средновековната военна терминология. В статията са анализирани лексикални групи, свързани с езиковото изражение на средновековната битка: войска и войници, оръжия, съоръжения и обща лексика. Изследването на М. Цибранска-Костова разкрива на читателя богатството на българския език – неизвестният преводач е успял вярно и точно да претвори една важна област от човешкото съществуване. На номинацията на Светия Дух е посветена статията *Лексикалносемантични модели за имената на Светия Дух* на Борислав Попов от ЮЗУ „Неофит Рилски“. В нея авторът е представил и анализирал теонимите, вербализиращи Светия Дух в старобългарския, среднобългарския и новобългарския език. Названията са групирани според номинационните си признаци и са представени в етнокултурен и лексикалносемантичен аспект.

В статията *За вокала -ъ- в българските граматика от XIX в.* Владислав Маринов от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ описва вокалната система на българския език, такава каквато е представена в граматика от XIX в. Обръща се внимание на трудностите, които авторите на граматика срещат при избора на буква за отбелязване на звука ъ. Лъчезар Перчеклийски и Надежда Цинцарска от ЮЗУ „Неофит Рилски“ в статията *Названия с емоционална оцветеност в български граматика от епохата на Възраждането* са разгледали названия с емоционална оцветеност. Авторите са се спрели на словообразователните категории *Nomina diminutiva et meliorativa* и *Nomina augmentativa et pejorativa*, класифицирайки ги по словообразователни типове.

Отново към историята на езика ни отвежда статията *Аористният суфикс -s в българския език – маркер за „другост“ или стилистично оцветяване – II част* на Робертино Стоилов от ИБЕ. Изследването, което е продължение на друга статия, е посветено на аористния суфикс -с (-с). Авторът обобщава, че изследваният маркер, който се свързва с хибридни словообразователни модели и е белег за другост, се явява средство за формиране на лексикалносемантични структури, свързани с езиковите контакти както на Балканите, така и в Европа.

В сборника са поместени статии, посветени изцяло на историческа тематика. Такава е статията *Едно име от „Българската апокрифна летопис“:*

Арев на Георги Николов от Македонския научен институт. Тя е посветена на идентификацията цар Арев от *Българската апокрифна летопис*. Г. Николов стига до извода, че това е арменският пълководец Ариев, който в първите години от управлението на византийския император Алексий I Комнин (1081 – 1118) е бил управител на крепостта Охрид. Интересно е да се отбележи, че той се явява като продължител на българската държавна традиция.

Друго историческо проучване е *Сведения за българската история в съчинението на Лаоник Халкокондил* на Владимир Ангелов от Института за исторически изследвания при БАН. В статията са анализирани сведения за България и българите, съдържащи се в съчинението на византийския историк от XV в. Лаоник Халкокондил. В него българите присъстват не просто като етноним, а се дава информация за произхода им, за манталитета им, за начина им на живот и политическата им история.

Сборникът *Книжовният език и диалектите – исторически и съвременни аспекти*, посветен на отдадения на езикознанието български учен Иван Кочев, обобщава насоките от филологическите търсения на почти четиридесет учени – езиковеди и историци. Статиите разработват проблеми на диалектологията, етимологията, ономастиката, на книжовния език, на други езици, на историята на българския език и на историята на България и разширяват полето на съвременното езикознание.

Кирил П. Кирилов
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
Българска академия на науките

Девети международен колоквиум по старобългаристика, 28 – 30 август 2023 г., Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нова конферентна зала, Ректорат, София, България: сборник доклади. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2025, 464 с. ISBN 978-954-07-6067-4.

През 2025 г. излезе от печат сборник с доклади „Девети международен колоквиум по старобългаристика“ от проведения на 28 – 30 август 2023 г. научен форум в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Организатор на събитието е Софийският университет, а финансирането е по Национална научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Съставители на изданието са Анна-Мария Тотоманова и Мария Тотоманова-Панева. В редакционната колегия участват Красимир Станчев, Флорентина Бадаланова-Гелер, Анна-Мария Тотоманова, Вася Велинова. Отговорен редактор е Марко Скарпа.

Сборникът има предговор на български и английски език, в който организаторите изказват своите благодарности към колегите, които са взели участие във форума и са предоставили своите материали за печат в разглежданото тук издание. В състава на тома са включени общо 27 научни статии на български, руски и английски език. Едно от заседанията на колоквиума бе посветено на 100 години от рождението на Рикардо Пикио (7.09.1923 – 13.08.2011), затова част от докладите са посветени на големия учен. Красимир Станчев (Рим, Италия) обръща внимание на общуването между Рикардо Пикио и неговия български колега Петър Динев, видяно през архивни документи, както и на влиянието на публикациите на Динев върху работата на Пикио.

Монсенсьор Франческо Браски (Милано, Италия) представя някои ръкописи, датирани от XIV до XIX в., които се съхраняват в библиотека „Амброзиана“ и за които смята, че заслужават да бъдат изследвани по-задълбочено от славистичната общност, тъй като са обвързани конкретно с българската история. Анна Влаевска-Станчева (Рим, Италия) се занимава с изследване на Рикардо Пикио върху поемата на Франческо Брачолини *La Bulgaria convertita* (1637), публикувана през 1982 г. Авторката търси връзка между това проучване и славистичните интереси на Пикио. Още една статия, посветена на Рикардо Пикио, е тази на Марчело Гардзанити (Флоренция, Италия). В нея авторът говори за историята на литературната цивилизация на *Slavia Orthodoxa* от кирилометодиевска и европейска перспектива, като засяга основни понятия – *Slavia Orthodoxa* и *Slavia Romana*, затворена и отворена традиция в предаването на текстовете в славянските ръкописи и др.

Владислав Кнол (Прага, Чешка република) публикува статия, посветена на реформата на църковнославянския език, направена от Доситей Мол-

давски. Авторът изследва църковнославянския език на двуезичния Псалтир от 1680 г. и представя направените изводи. Сергей Темчин (Вилнюс, Литва) дискутира въпроси, свързани със създаването на глаголицата, като споделя откритите прилики от специалисти по византийска палеография между глаголическите начертания и византийски езотерични знаци.

Вася Велинова (София, България) обръща внимание на изображението на кръста като символ на света, като разглежда серии от начертания на кръста и надписи около тях, които съдържат името на Адам като акроним за четирите посоки на света в ръкописи, които съдържат втората южнославянска версия на *Историческата палей*. Христо Трендафилов (Шумен, България) изследва символиката на вечерята, организирана от Адриан II през 868 г., която от обикновено церемониално събитие се превръща в значим момент от края на Каролингския ренесанс. Анисава Милтенова (София, България) посвещава доклада си на Рикардо Пикио. Тя представя данни за преводите на съчиненията на Евагрий Понтийски в старобългарската литература, като разглежда произведения, които вече са идентифицирани от нея, но също и други, които са в процес на изследване.

Румяна Златанова (Хайделберг, Германия) засяга тема, свързана с текст-критиката на преводни старозаветни текстове. Въз основа на избрани примери от книгите на пророците Захария и Софония е представен процесът на систематизация на някои четения във връзка с реконструкцията на архетипа на текста и неговото място в славянската книжнина. Уилям Р. Федер (Утрехт, Нидерландия) публикува статия, в която фокусира вниманието си върху специфични особености в трансмисията на руски текстове сред южните славяни. Авторът представя текстове на четири паметни на руски светци, които са включени в южнославянския църковен календар, като пример за ретроверсия от кирилица към глаголица. Алесандро М. Бруни (Неапол, Италия) представя нов подход в изследването на старобългарските преводи на старозаветните книги. Според автора е необходимо преосмисляне на изследователските стратегии в славянската филология, за да се осигури методологическо съгласуване със съвременните изследвания в областта на библеистиката.

Георги Минчев (Лодз, Полша) представя свои бележки върху структурата на *Беседа против богомилите* на Козма Презвитер. Авторът прави преглед на изданията на текста и коментира някои проблеми, които засягат микро- и макроструктурата на разглеждания текст. Изказано е предположение, че произведението е съставено като цикъл от проповеди, предназначени предимно за монашеска аудитория, и е четено по време на Великия пост. Малгожата Сковронек (Лодз, Полша) продължава темата за Козма Презвитер. В своята статия тя припомня обстоятелствата около появата на първия полски превод на *Беседа против богомилите*. Откъси от този превод се съхраняват в архива на Боян Пенев.

Татяна Славова (София, България) разглежда някои старобългарски вторични междуметия в произведенията на български книжовници от края на IX

до началото на XII в. Коментираният междуметия се анализират с оглед на тяхната семантична функция и етимология, гръцки съответствия и разпространение в писмени паметници с оглед на жанра и стилистиката. Маргарет Димитрова (София, България) представя ранни преводни съответствия на *פרטיות* в старозаветните книги *Песен на песните*, *Книга на пророк Йеремия* и *Плач Йеремиев* и във *Втора* и *Трета книга Царства*. Агата Кавецка и Рафал Зарембски (Лодз, Полша) отделят внимание на еквиваленти на иврит на еврейския топоним *Yerûšalaim* в избрани стари славянски преводи на Евангелието, направени преди XVII в.

Марияна Цибранска-Костова (София, България) представя особеностите на ономастикона (списък от собствени имена) в старопечатната книга *Абагар* на Филип Станиславов от 1651 г. Целта на работата ѝ е да извлече информация за езиковите особености – за имената на светците, да обособи проблеми при идентификацията им и др. Татяна Брага (София, България) коментира някои особености на развойните тенденции в новобългарските дамаскини от XVIII в. по материали от одеските дамаскини. Книжнината от този късносредновековен период е благодатна за бъдещи компаративни проучвания. Невена Гавазова (Велико Търново, България) публикува материал, в който се занимава с темата за сребролюбието и предателството в *Слово на Велики четвъртък* от Григорий Цамблак и нейното пресъздаване със средствата на поетиката.

Статията на Ваня Мичева (София, България) проследява темата за пояса в историята на българския език от старобългарски до съвременното състояние на езика и неговите диалекти. Разгледано е мястото на колана в българската култура като част от облеклото на хора с различен социален статус, както и на участници в ритуали, с оглед на особеностите на християнската и традиционната култура. Статията на Калина Мичева-Пейчева (София, България) разглежда семантичните и лингвистичните реализации на понятието „радост“ от старобългарски до съвременността. Материалът е описан от различни средновековни източници в сравнителен план. Анализът се основава на методите на когнитивната лингвистика и диахронната лингвокултурология. Кирил Кирилов (София, България) излага тема за приложение на Декартовото произведение на множествата и неговите елементи към старобългарската граматика. Предмет на изследване са фонетичните явления и граматичните категории, които могат да бъдат обяснени с теорията на множествата.

Анна-Мария Тотоманова (София, България) представя наблюденията си върху *Грамота* № 767 от началото на XVII в., която се съхранява в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Публикуван е разчетеният текст на грамотата, съдържаща значими сведения за живота на хората по време на управлението на влашкия войвода Раду Шербан. Лингвистичният ѝ анализ свидетелства за напреднал процес на сърбизация наред със запазени редица търновски особености. Статията на Мария Тотоманова-Панева (Со-

фия, България) разглежда някои методологични и терминологични въпроси, свързани с вътрешноезиковия превод, въз основа на примери от Рилския дамаскин, ръкопис от XVII в., в който се съдържа архаичен (средногорски) превод на *Съкровище* на Дамаскин Студит. Николаос Мердзимекис (Солун, Гърция) се спира на кирилски надписи върху портрети от Зографския манастир, като дава сведения за видни монаси от братството през XVIII – XIX в., свидетелстващи за характеристиките на братството. Това са игумени на манастира от периода: Хаджи Викентий Зографски, Анатолий Зографски и Иларион Зографски.

Флорентина Бадаланова Гелер и Маркъм Гелер (Лондон, Обединено кралство Великобритания) представят изследване върху материал, ексцерпиран от славянски и арамейски източници. Те коментират концепцията, че текстът на едно от Евангелията първоначално е записан с еврейски букви. Авторите допускат възможността някои новозаветни текстове да са възникнали по-рано от известната към момента хронология, като са на мнение, че тяхната история се нуждае от ново изследване.

Със своите статии част от авторите в сборника отдават почит и уважение към Рикардо Пикио и неговите трудове, посветени на *Slavia Orthodoxa*. Текстовете засягат различни области и допринасят с нови идеи в палеославистиката, каквато всъщност е и целта на организирания колоквиум – обмен на идеи и опит в широк контекст.

Камелия Христова-Йорданова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Четивото за миряни в южнославянския репертоар XIV – XVIII в. Сборник от Международната научна конференция, София, 16 – 18 ноември 2023. Съст. Н. Гагова. Ред. Н. Гагова, М. Йовчева, А. Стойкова. София: ИЦ Боян Пенев, 2025, 261 с. ISBN 978-619-7372-92-2.¹

Изследването на предмодерната българска литература е изправено пред много трудности от методологичен характер. Трудно е да се определи кога започва модерната епоха в българските земи, кои произведения могат или трябва да бъдат идентифицирани като специфично български или южнославянски, както и действителните граници между отделните текстове: кои документи трябва да се считат просто за копия, за редакции или версии на един и същи преводен или оригинален текст, кои допълнения или редакции в тях дават основание те да се считат за нов текст и т.н. Предвид естеството на ръкописните сборници като основен свидетел на литературата в тази езикова област на Балканите и в този период е отворен за дебат и проблемът дали може да се определи дали е все още „същият“ текст, когато се появява в различни сборници и състави (например „Хомилия за Второто пришествие на Иисус Христос“ в Тихонравовия и в Ловешкия дамаскин). Също така е трудно, колкото и да е желателно, да се разграничат локалните и времево различните от наследените характеристики на литературата от гръцката или от по-широкия църковнославянски ареал.

Рецензияният том предлага възможно решение чрез категорията „четиво“, буквално „материал за четене“, повтаряйки някои по-стари трудове в областта². От една страна, терминът не обхваща литературата като цяло: косвено тя предполага и „материали“, които „не са за четене“; текстове, които не бива да се четат свободно извън специален повод и без специална подготовка на читателя – като литургичните материали или Свещеното писание. От друга страна, терминът също така подсказва, че този вид литература е само част от по-широк културен феномен, а именно публичното четене (чтѣтєнїє) в рамките на определена общност, което е важен елемент за поддържане на знанието в нея и на нейната солидарност. Той предоставя начин за изрично заявяване на колективни ценности в общности с ограничени ресурси и образование, като описаните от Ангушева-Тиханова (Манчестър) в първата статия на тома „Какво означава предмодерно четене: роли, характеристики, функции (Йосиф

¹ Изданието е осъществено в рамките на научния проект „Четивото за миряни в южнославянската традиция: социокултурна динамика на репертоара XIV – XVIII в.“, финансиран от Фонда за научни изследвания към МОН, дог. № КП-06-Н50/7 от 8.12.2020.

² Петканова, Д. Народното четиво през XVI – XVIII век. София: Български писател, 1990.

Брадати, св. Феврония и други читатели)“, като се характеризира публиката за четивата за „св. Феврония“, в дуалистичните (богомилските) общности, учениците на Йосиф Брадати и тези в техните енории. Тази гледна точка наистина предоставя ценна представа за ролята на литературата в дадена област и период, формулирайки съществени разлики от тази на модерната епоха (както и в други културни контексти с по-висока степен на грамотност сред населението), в които публиката избира своите текстове индивидуално (освен ако не е принудена от учител и учебни програми), а четенето се превръща в доста праволинеен процес на производство и потребление на книгата. Жалко е, че този контраст и неговото развитие са тема само на две статии в дадения том. Освен тази на А. Ангушева-Тиханова, която сравнява модела на колективно четене, общ за ранномодерната (или късносредновековната) епоха на Йосиф Брадати, с примери от агиографията, се откроява в тази насока също така статията и на Ана Стойкова (София) „От храма към дома: Пътят на житията от календарните състави към сборниците с четива за миряни“. Тя е с малко по-ясен фокус върху темата, анализираща съдържанието на сборници от средно-българския и от по-късния период. И двете отразяват добре книжнината – или по-скоро „материалите за четене“ – като елемент, неотделим от обществото, неговата история и сътресения, от неговата идентичност и средство за разграничаване от други общности. Те предоставят допълнителна историческа причина за изучаването на текстовете дори ако имената на автори и оригинални произведения от тази област и период са оскъдни, както и че от „съвременна“ гледна точка всички текстове са просто компилации.

Освен двете първоначални статии има и някои други фокусирани върху жанрове, присъщо близки до социалните и политическите теми. Две статии са фокусирани върху съвременната историографска литература, а именно от Радослава Станкова (София) „Средновековните сръбски родослови и ръкописите, в които се поместват“, в която се разглеждат родословите на сръбските династии, и на Деница Петрова (София) „Българските кратки хроники като четиво за миряни“, върху българските кратки летописи. Те представят чудесен пример за социалнополитически възглед, споделян от общностите, въпреки твърде често срещаните им вражди в определени райони, като същевременно осигуряват интригуващ контраст на „личната“ и „световната“ история. За мен, като лаик, би било желателно да бъде отделено малко повече място, изрично посветено на влиянието на тези два вида книжнина върху творчеството на Паисий Хилендарски, който сякаш е слял двата подхода в своята хроника. Въпросът за развоя им по-нататък заслужава ново изследване. Те също така са добре допълнени от статията за трактатите относно хронологията за края на света от Нина Гагова (София) „Кога ще дойде краят на света: Представи и текстове в южнославянския репертоар XIV – XV в.“, която предоставя общ преглед на дискурса относно бъдещето и хода на историята. Обхватът му е доста по-ограничен, но това може да се разбере, като се има предвид фактът, че светът не е свършил през 1492 г. след Христа.

Отсъствието на специален фокус върху публичното четене като културен феномен, разбира се, не намалява качеството на другите статии в книгата, по-тясно фокусирани върху филологически анализи на специфични текстове, сборници или жанрове. Те обаче разширяват обхвата на тома отвъд предпоставената обща тема. Изследването на развитието на дамаскините като различни тематични и календарни сборници от Диляна Радославова (София) „Дамаскините – новите чети-сборници. Макрожанрово разнообразие и трансформации“ по обобщение превъзхожда повечето от другите статии и би заслужавало отделен том. Всички важни приноси в областта, включени в него – например функцията на сбирките и компилациите от проповеди на Йоан Златоуст като модели, временната уникалност на „Тезауросите“ (вж. сборника „Θησαυρός“, съдържащ 36 жития и поучения на прости народен гръцки език от Дамаскин Студит и издаден през 1558 г.) в гръцката литература, действителната функция като „четиво“ и упадъкът на други съвременни жанрове в тази роля, наследяването им от Софроний Врачански (издал „Кириакодромиион, сиреч Неделник“ през 1806 г. и др. – могат да бъдат разгледани подробно от автора в по-разширено изложение. Разбира се, дамаскините са фокусна тема и за мен, но стимулът за по-нататъшно развитие на специфични идеи е една от причините, поради които се правят такива широкообхватни изследвания, така че мога само да се надявам, че обратната връзка на тази рецензия ще бъде мотивираща за авторите в бъдеще.

Същото може да се каже и за двата казуса върху ръкописи, разгледани от Ян Страдомски (Краков) („Берлински дамаскин“) и Елисавета Ненчева (София) (сборник от Народна библиотека „Иван Вазов“ № 120), които сами по себе си предоставят примери, добре илюстриращи разнообразието от дамаскини като една категория четива, макар и двата състава вече доста отдалечени от моделите, описани от Диляна Радославова, по-подходящи за ръкописи от седемнадесети век. Различията са големи дори ако и двете изследвания се фокусират върху съдържанието на двата сборника, без да разглеждат езикови елементи. Интерес представляват следите, оставени от читател и притежател на книгата, ползващ турски език, както и турските текстове, включени в Берлинския дамаскин (т.нар. *Карамалийско евангелие* (л. 108 – 108v). Тези изследвания на дамаскините, както и на четивата като „макрожанр“ или културен феномен, по-скоро контрастират с останалите статии в сборника. Първите работят с конкретни произведения – сборници, опитвайки се да разкрият общи характеристики в еkleктичното им съдържание. Другите сякаш изследват обратната линия, като предварително дефинират темата или жанра и след това предоставят примери, било то по медицина – статията на Ирина Кузидова-Караджинова (София) „Медицинско знание и медицинско четиво през Южнославянското късно средновековие“, анализът на поучителния дискурс в статията на Мая Петрова-Танева (София) „Цикъл поучителни четива за милосърдието като основна християнска добродетел“ или датирането на края на света в споменатата статия на Нина Гагова. Това, разбира се, е много

ефективен и плодотворен метод за изучаване на книжнината и статиите ще бъдат полезни за всеки, който търси документални източници по темата в областта. Предварително дефинираната тема води и до някои примери, които са напълно подходящи за нея (като ръкопис *Nil. 517* за представяне на медицината като „четиво“), но също така, бидейки доста изолирани по своята форма за дадения район и период, са по-скоро изключение, отколкото правило на литературно производство (или дори като пример за „материал за четене“). Този контраст е още по-ярък по отношение на онези статии, чиито обекти не отразяват непременно идеи, толкова често обсъждани в предмодерната епоха. Милосърдието и краят на света са често срещани теми по това време, но епидейктиката и реторичните ефекти проучени от Ирена Плаович (Белград) в статията „Ефекат словенске епидейктике: Похвала као поука“ и на Александра Иванович (Белград) „Химнографија као лирска апострофа: *Служба светом кнезу Лазару*“ не са толкова ясно изразени, дори проблемът да е много важен за общата тема на публичното четене – въздействието на четивото в съвременен смисъл. По подобен начин теми като употребата на местоимения и комуникативната реч, както е описана от Александра Иванович (която се фокусира и върху литургичен текст), както и тропът на езически философ в статията на Анета Димитрова (София) „Четене с разбиране: За философите с брада, тояга и вехта наметка в Златоустовите беседи *За статуите (Андринти)*“, макар и релевантни за широката тема на предмодерната литература от дадения район и период, едва ли са съизмерими с други в тома. Би било желателно също така да се отговори на очакването да се очертаят описаните практики като релевантни за (южно)славянската (или църковнославянската?) литература в контраст с гръцката или други прецеденти. Трябва обаче да признаем, че оценката ми на текст на сръбски (в случая със статиите от Ирена Плаович и Александра Иванович), използвайки прецизно подбрана терминология от теорията на литературата, се сблъсква с някои езикови бариери.

Широкият обхват на рецензирания том е обръквач за читателя, но публикуването му трябва да се разбира като резултат от конференция на поканени учени, автори на собствени независими изследвания, а не като систематичен труд, отразяващ цитирания проект, дефиниран на неговият уебсайт (<https://chetivoto.eu/>). Изследванията – поотделно с високо качество и научна точност – едва ли се подкрепят взаимно, не обръщайки особено внимание на категорията „четиво“, както е дефинирана в първите две статии, и дори следват различни езикови системи... в крайна сметка се създава впечатление у читателя за доста еkleктичен сборник, може би не много различен от разнородните теми на отделните статии.

Иван Шимко

Институт по славистика „Ян Станислав“ на Словашката академия
Братислава

Анна Алексиева. Христо Ботев: идеологическо моделиране на героичния образ. София: Издателски център „Боян Пенев“, 2025, 382 с. с илюстрации. ISBN 978-619-7372-93-9.

Разширяващото се през последното десетилетие поле на проучване на колективната памет за миналото, на включването и изключването на отделни знакови фигури в нея, както и на политическите и други употреби на наследството на тези личности в различен исторически контекст, включително в наши дни, бе обогатено тази година с новата книга на Анна Алексиева, която обобщава нейните изследвания върху идеологическото моделиране на образа на една от най-значимите личности в българския национален пантеон – Христо Ботев.

Авторката, литературна историчка, чиито публикации са концентрирани предимно върху Българското възраждане (с всички условности на този термин), навлиза с лекота в последващите исторически периоди, привлича разнообразни материали и използва интердисциплинарни подходи, за да проследи промените в интерпретирането и възприемането на героичната фигура на Ботев – подход, който определя като тотална културна и литературна история (с. 31). За това ѝ помага доброто познаване на теориите, изследващи национализма, паметта, литературния канон, конструирането на „големите разкази“, популярната култура и др., към които, трябва да отбележа, не се придържа догматично, а умело включва там, където това е необходимо, за да обясни конкретни казуси. Навлязла дълбоко в Ботевата проблематика, А. Алексиева не следва задължително историческата хронология и не претендира да отрази всичко написано или възникнало по повод образа на поета-революционер. Тя избира да структурира книгата си в четири отделни части, във всяка от които представя отделни знакови за моделирането на образа казуси.

Първата част от изследването е посветена на началните етапи в изграждането и постепенното изкрystalизиране на образа на националния герой. В нейната първа глава авторката се концентрира върху написването на първата биография на Христо Ботев от Захари Стоянов и критичните отзиви за нея, най-вече от Стоян Заимов. Там тя обръща особено внимание на все още тлеещите до края на XX в. спорове между бившите еволюционисти и бившите революционери как и кой да бъде включен в разказа за миналото, за да констатира, че с отшумяването на този дебат във времето негативните епизоди в биографията на Ботев постепенно започват да отпадат и наративът за него започва добива митологичен характер. Във втора глава е разгледан ключовият за литературния канон въпрос как кръгът „Мисъл“ интерпретира образа и най-вече творчеството на поета-революционер. Тук А. Алексиева проследява колебанията на комуникативната памет, които не позволяват еднозначното причисляване на поета към „великите мъртви“, разколебавано

ту от идеологически „погрешки“, ту от психологически „лутания“ на Ботев според обединените около кръга „Мисъл“. Промяната на оптиката към него в късните текстове на д-р Кр. Кръстев, в които присъствието му сред „великите мъртви“ вече е неоспоримо, пък авторката обяснява с постепенното преминаване от комуникативна към културна памет. В последната глава от тази първа част А. Алексиева се спира върху разногласията относно възгледите на Ботев за религията, като прави обобщаващ разбор на мненията в тази посока в широк времеви диапазон – от критиките на Иван Вазов на Ботевото безбожничество, обявяването на Ботев за атеист от Георги Бакалов, мнението на Михаил Арnaudов, че Ботевото отношение към Бога следва да се разглежда по-скоро в духа на деизма на Просвещението до провъзгласяването му за войнстващ атеист през социалистическия период. Спира се и на различните подходи по този въпрос след падането на режима през 1989 г., като обръща специално внимание на факта, че новите литературни стратегии предпочитат да отместят въпроса за Ботевата религиозност върху тази на лирическия герой в произведенията му.

Втората част на книгата включва 4 глави, най-важната от които е първата „Чий е Ботев“. В нея авторката излага основната си теза, че сакрализирането на поета-революционер се случва през 20-те – 30-те години на XX в., обяснявайки го по Я. Асман с отстъпването на комуникативната (делничната памет) пред ритуализираното, трансцендиращо спомняне за героя, „което изтласква подривните интерпретации и налага сравнително единен, преобладаващо позитивен разказ за героичните изяви“ (с. 97). В подкрепа за тази теза А. Алексиева посочва отсъствието или много слабото представяне на Ботев в първите литературноисторически и историографски съчинения и по-малкото му като обем текст присъствие в сравнение със средновековните владетели в учебниците по литература и история, както и физическия край на поколението, непосредствен свидетел на Ботевото житие. Тази убедителна интерпретация може да се приеме безрезервно, най-вече що се отнася до влизането на Ботев в литературния канон. Дали обаче тя важи в същата степен и по отношение на по-общото включване на образа в популярната памет както на официално, така и на неформално равнище? Както показва преди време Стефан Дечев, Ботев е може би най-употребяваният образ в изражданата постепенно от държавата още от времето на Стамболов комеморативна политика¹. А и Ботевите чествания – край Козлодуй, на Околчица и на други места са сред първите организирани отдолу веднага след 1879 г. и не са инцидентни, а устойчиви събития. В този смисъл тезата на А. Алексиева, поне за мен, търпи някои корекции, които биха могли да бъдат обект на допълни-

¹ Dechev, S. „Forbears“, „Saints“ and „Martyrs“: the Politics of Commemoration in Bulgaria in the 1880s and 1890s. – In: Brett, D., C. Jarvis & I. Martin (eds). *Four Empires and an Enlargement: States, Societies and Individuals: Transfiguring Perspectives and Images of Central and Eastern Europe*. 2008, 33–48.

телно проучване на комеморативните практики, на популярната култура и на иредентистката държавна политика и пропагандната ѝ стратегия до избухването на Балканските и Първата световна война.

В първата глава от втората част авторката проследява най-общо и левите, и десните визии за героя Ботев през 20-те – 30-те години на XX в. с основните дебати около тях. Във втората глава „1935 г. – повествования за Ботев“ обаче тя избира един друг по-близък ракурс и ни представя няколко конкретни наратива за поета, които не принадлежат на високата литература и са почти напълно забравени днес, но са били включени в популярни книжни поредици, чиято цел е била да поощряват патриотичното възпитание, като достигат до широка публика. Най-близо до канона сред тях, но твърде посредствена като литература, е повестта „Поетът бунтовник: Христо Ботев“ от Теодосий Атанасов, която твърдо се придържа към селектираните вече епизоди от Ботевата биография, които целят да затвърдят митологичния му образ. За разлика от нея романът на Георги Савчев „Христо Ботьов“, макар и да се опитва да следва високата идеологическа линия за отхвърлянето на личното щастие в името на службата на отечеството, нерядко слиза до развлекателното и сензационното. Разказът на Фани Попова-Мутафова „Венета“ пък използва конкретен епизод от биографията на Ботев – прочутото прощално писмо до жена му, за да затвърди един патриархален образ на българката в духа на популярните по това време десни антифеминистки нагласи. Третата глава във втората част подхваща отново темата за женската фигура в литературата, посветена на Ботев, и по-специално как е представен там образът на жена му Венета, за да заключи, че независимо от идеологическата им принадлежност повечето автори остават дълбоко привързани към антифеминисткия дискурс – независимо дали интерпретират брака на Ботев като материално мотивиран, идеологическо сподвижничество или безкористна любов. Специално внимание е отделено и на последните, маргинални от академична гледна точка, сензационни писания за личния живот на Ботев (Бойко Беленски, Неда Антонова), определени от А. Алексиева като особена „сплав от национализъм и булевардност“, която се заиграва с масовия вкус и се радва на немалък читателски интерес (с. 160). Последната глава във втората част предлага анализ на единствения изцяло отричащ Ботев текст, дело на Макдъф (псевдоним на Петър Наумов), излязъл през 1929 г., реакциите на появата му тогава и възкресяването му през 90-те години чрез публикациите на Росен Тахов и Велислава Дърева.

Третата част от книгата е почти изцяло посветена на социалистическите представи за възрожденските герои и конкретно на тази за Ботев и на политическите им употреби – както в първоначалния интернационалистки период, така и по-късно, при плавното впитане на национализма в тъканта и дискурса на социалистическата идеология, и по-специално около отбелязването на 1300-годишнината на българската държава. Особено интересна и новаторска в подхода на авторката е главата „Героят и музеят. Сюжети от турис-

тическите книги за впечатления“, която проследява посетителските реакции на експозицията на музея на Ботев в Калофер през времето на социализма и непосредствено след падането на режима.

Последната, четвърта част от изследването на А. Алексиева се съсредоточава върху съвременните измерения на възприемането и представянето на образа на героя. В първата глава „Христо Ботев след 1989 г.: реставрации, инерции, контратези“ авторката се спира както на реабилитирането на еволюционизма като един от възможните възрожденски избори и опитите за препозиционирането на Ботев в този академичен контекст, така и на ориентирането към „затворен прочит“ на Ботевите произведения в рамките на обучението по литература – подход, който се опитва да преодолее инерциите в тълкуването им и да ги освободи, доколкото е възможно, от наложения през годините социалистически прочит. Пак в същата глава А. Алексиева обръща специално внимание и на употребите на Ботев на ниво попкултура от така наречения „банален“, или „неформален“ национализъм, който, от една страна, комерсиализира образа на героя и го свалят на нивото на всекидневното, а от друга страна, остро се противопоставят на всеки опит за различно от патетичното четене на Ботев. Следващите три глави влизат все по-навътре в тази проблематика, като анализират употребата на името и образа на поета-революционер от футболните агитки на езиково (слогани, названия и пр.) и визуално (татуировки) равнище, както и на историческите възстановки като метаразкази за Възраждането и Ботев. Последната глава се занимава с две филмови интерпретации на Ботевия образ във филмите на Никола Корабов от 1969 г. и на Максим Генчев от 2022 г.

Един от най-новаторските подходи в книгата на А. Алексиева е в заключението. Вместо да обобщи и открои изводите, до които достига в хода на своето изследване, тя предпочита да се обърне към два варианта на изкуствения интелект (ChatGPT и BgGPT), с които да проведе разговори за поета-революционер, с които не само да провери знанието им за Ботев на чисто биографично ниво, но и да потърси отговор и оценка на голяма част от проблематизираните от нея интерпретации на образа на героя. Анализирайки разликите в оценките на двата варианта на изкуствен интелект, авторката и в този случай успява да се дистанцира достатъчно и независимо от предпочитанието си към релативистката и либерална насока в прочитите на Ботев, зададена от ChatGPT, и разочарованието си от инерционния национализъм и затворения структуралистки подход на BgGPT, успява да посочи слабостите и на двете оценъчни стратегии, които неизбежно остават затворени в рамките на зададените им матрици.

Книгата на Анна Алексиева е безспорен принос в изследванията върху паметта и нейните употреби не само с отговорите, които дава, но най-вече с въпросите, които оставя отворени.

Кета Мирчева
независим изследовател

Франк Волман. Българската драматургия. Превод Жоржета Чолакова. Предговор, научна редакция и коментарен апарат Людмила Малинова-Димитрова, Людмил Димитров. София: Колибри, 2024, 231 с. ISBN 978-619-02-1531-8.

Първата история на българската драматургия излиза преди близо сто години, през 1928 г., на чешки език в Братислава. Тя е написана от чешкият славист, литературен историк и писател Франк Волман (1888 – 1969). Преводът на проф. Жоржета Чолакова и инициативата на съставителите на изданието проф. Людмил Димитров и Людмила Малинова-Димитрова направиха достъпно на български език изследването на проф. Франк Волман „Българската драматургия“. Книгата е с висока литературноисторическа стойност, не единствено заради съставената стройна хронология от появата на първите драматургични опити на български език до съвремението на автора. Уникален е погледът „отвън“ към драматургичния жанр в българската литература.

Съставителите на тома Людмила Малинова-Димитрова и Людмил Димитров са поканили за автори на единия от двата предговора, включени в изданието, професорите по славистика Иво Поспишил от Философския факултет на Масариковия университет в Бърно и Милош Зеленка от Катедрата по славянски езици и литератури към Педагогическия факултет на Западночешкия университет в Ческе Будейовице. Тяхната въвеждащо кратка характеристика на Франк Волман го представя като: „професор по сравнителна история на славянските литератури и фолклор, редактор на списание *Slavia*, колега на Ян Мукаржовски, Роман Якобсон и Рене Уелек от Пражкия лингвистичен кръжок“. Формирането на учения и неговият метод, който компаративистки изучава променящите се форми на литературните съчинения и самият Волман определя като „сравнителен структурализъм“, са представени в пунктуално точно онасловения предговор: „За личността и методологията на Франк Волман“.

Подготовка за последвалата научна биография на Фр. Волман е дипломирането му във Философския факултет на Карловия университет в Прага (1907 – 1911). Следва стаж в Берлин, където доскорошният студент влиза в контакт с полския филолог, славист, историк на полската литература и култура проф. Александър Брюкнер. В дисертационния труд от 1913 г. и в завършеното през 1925 г. хабилизационно изследване е заявен интересът на младия учен към антропологията. Литературата обаче вълнува Волман не само като изследовател, а и като творец. Той е поет и драматург. В началото на 20-те години младият автор пише драми. Те имат своя сценичен живот в Братислава, Прага, Бърно, Пилзен. Драматургията се оказва жанрът, който естествено събира писателския и изследователския интерес на

1869

Франк Волман. Като професор в Бърненския университет, той развива там театрознанието. Приблизително две десетилетия преди това създава монографичната поредица за южнославянската драматургия, която включва и „Българската драматургия“. Това е третият поред от четирите тома, които изследователят подготвя. Първият е „Сърбохърватската драматургия“ (1924), последван от „Словенската драматургия“ (1925). Волман обобщава събрания материал за южнославянската драма в четвъртата книга „Драматургията на Славянския юг“ (1930). Неговият компаративистичен подход поставя всяка от националните драматургии, за които той събира обилен материал, в южнославянски контекст.

Вторият предговор, ако условно наречем така втория въвеждащ текст в настоящото издание на „Българската драматургия“, озаглавен „Франк Волман за българската драматургия: Как изглеждаме отвън?“, дискутира важни въпроси, набелязани от съставителите. Людмила Малинова-Димитрова и Людмил Димитров насочват вниманието към специфични въпроси, свързани с труда на Волман. Например към факта, че читателската аудитория на „Българската драматургия“, както и на останалите части от изследването за драматургията на славянския юг, е чешкоезична. Или към опосредственото познаване от автора на художествените и критическите текстове, представящи българската драматургия, тъй като той не владее български език. Няколкото сравнително кратки пътувания на чешкия учен до България също не предполагат изследователят да се е ориентирал самостоятелно в спецификите на местния политически и културен живот, което е необходимо условие за разбирането на контекста. Франк Волман положително е разчитал на помощта на свои български колеги за събирането, хронологичната подредба и за осмислянето на обилния материал от над сто драматургични текста, за коментарите за тях и за техните автори. Независимо от тези особености Волман съставя хронологично вярна и относително пълна история на българската драматургия от появата на първите възрожденски драми до съвремението на автора.

Първата част на „Българската драматургия“ е очерк за най-ранните самодейни представления и за първите драматургични съчинения на възрожденските книжовници до 1878 г. Изследователят откроява началото на литературното драматургично творчество от първите български опити в жанра на драмата и от преводните пиеси – най-ранния ресурс за театралните спектакли през Възраждането. В тази част авторът поставя силен акцент върху драмата на Васил Друмев „Иванко, убиецът на Асеня I“, върху която, заради чешката ѝ интерпретация, преведена след Освобождението от живелия около година в България Йозеф Вацлав Фрич, Франк Волман вече е публикувал свой сравнителен коментар върху българския и чешкия текст.

Най-обширна е втората част на книгата. Тя обхваща периода от 1878 г. до 1914 г. В нея Волман не се заема с подробен анализ на репертоара, на ак-

търските изпълнения и на режисьорските решения и подходи. Вместо това той обръща внимание на естетическите качества на драматургичните текстове и така концентрира изследването от театроведска в литературоведска посока. През развитието на драматургията обаче доста точно са проследени процесите на професионализация в българския театър, включително и в областта на драматургичното творчество и на театралната критика.

Последната глава е кратка и като обем на текста, и като обхват на изследвания период. В нея авторът прави преглед на следвоенното поколение драматурзи и режисьори, които налагат нови естетически драматургични и сценични изразни форми. Той естествено откроява модернистичните, включително фолклорните тенденции в баладичните драми на Петко Тодоров и в пиесите на Пейо Яворов.

Независимо от отбелязания професионален и естетически възход в българската драматургия особено от десетте години, предхождащи написването на книгата, Фр. Волман е критичен в заключението си, че българският театър все още е в процес на създаването си и очаква появата на своя драматургичен гений.

Литературноисторическият разказ, съставен от автора, е уплътнен от впечатляващ в пълнотата си обем от заглавия на български драми от средата на XIX в. до второто десетилетие на XX в. Големият корпус от текстове, динамиката на културните и обществените процеси през разглеждания период от седем десетилетия и краткото време, за което е събран материалът, затрудняват прецизирането му в изследването на Фр. Волман. Разбираема е появата на фактологични, включително сюжетни неточности при прегледа на тематиката на пиесите, на образната система и на други, макар и едри щрихи от съдържанието на съчиненията, отразени в книгата. Научното редакторство детайлно коригира пропуски и грешки, допълва критически контексти, елегантно, без намеса в оригиналния текст, „дописва“ в изобилните бележки под линия фактологията в изследването на чешкия славист. Преводът на Жоржета Чолакова майсторски пресъздава езика и духа на времето от написването на книгата. „Българската драматургия“ на Франк Волман звучи съвременно и се чете с лекота. Трудът и сега е актуален с попълването на останалата празнина в литературната ни история в жанра на драматургията.

Николета Пътова
Институт за литература
Българска академия на науките

Нова чуждестранна българистика. Съставители и отговорни редактори Магдалена Абаджиева, Цветелина Георгиева, Милен Томов. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2025, 219 с. ISBN 978-619-245-544-6 (print), ISBN 978-619-245-545-3 (online).

Сборникът *Нова чуждестранна българистика*, който се издава в рамките на Националната научна програма *Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина* на Министерството на образованието и науката на Република България, включва публикации на изтъкнати българисти от Полша, Чехия, Русия, Сърбия, Украйна, Германия и Унгария, включително в съавторство с български езиковеди, работещи в научни институции в България. Програмата е насочена към подкрепа на провежданите извън границите на България изследвания върху българския език и българската литература, българската история, изкуство и култура (включително етнография и фолклор).

Сборникът представя калейдоскоп от изследвания, покриващи широк периметър не само от езиковедски, но и от литературни и културни явления, които очертават границите на функционирането на българския език и българистичните изследвания в европейската хуманитаристика.

Откриващата статия на Габор Балаж *Интердисциплинарността и историческата българистика* поставя българистичните изследвания в контекста на интердисциплинарността в лингвистиката. Авторът отделя специално внимание на типологичните и квантитативните методи и приложението им при изследването на историята на българския език, включително в работите на учени като Вл. Георгиев, У. Коугил, В. Крупа, Й. Линдстет, Г. Герджиков. Интересът към граматиката на българския език продължава статията *Семантичната категория определеност/неопределеност в светлината на темо-ремната структура (в българския и полския език)* на Якуб Банасяк, който разглежда семантичната категория определеност/неопределеност през два теоретични модела – кванторния на В. Косеска-Тошева и Г. Гаргов и предикатно-аргументния (интенционалния) на Ст. Кароляк, като проверява коя от теориите по-добре позволява да се предвиди дали дадена фраза може да се тематизира. В статията *Translating heritage language stimuli into a dominant language: Experiments with Bulgarian Judeo-Spanish speakers* Диана Клю и Таня Августинова обръщат внимание на някои граматични особености при превода на изречения стимули от юдео-испански на български език в рамките на експеримент с носители на юдео-испанския като наследствен и на българския като доминиращ. Получените емпирични данни отразяват специфична ситуация на езиков контакт, която е обект на продължителния задълбочен интерес на авторите.

Сравнителните лексикални изследвания, предимно между български и други славянски езици, са във фокуса на друга част от статиите в сборника.

В *Новооткрити полско-български апроксимати от областта на разговорната лексика* Петър Сотиров изследва нови полско-български лексикални апроксимати, като представя и класифицира случаи на междуезикова омонимия в полската разговорна лексика. В опит да систематизират проявите на междуезиковата омонимия при фразеологизмите в български, полски и украински, в статията си *Frazeologiczna homonimia międzyjęzykowa (na materiale bułgarskim, polskim i ukraińskim)* Марчин Фастин, Роман Тимошук и Диана Благоева аргументират обособяването на два типа междуезикова омонимия: първият – ядрена – се среща между фразеологични единици от различни езици, докато вторият – периферна – се наблюдава между фразеологизъм и единица от лексикално или синтактично равнище. Стилистичният анализ на документите на службите за сигурност на Народна република Полша и Народна република България в периода между 1945 г. и 1989 г., предложен от Юлия Мазуркевич-Сулковска в *Analiza stylistyczna dokumentów służb bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz Ludowej Republiki Bułgarii*, проследява смесването на административен и бюрократичен стил с пропагандни елементи в разглежданите документи, като разликите могат да се открият в интензитета на използваните пропагандни елементи. Лексикографските подходи са обект на интереса на Божана Нишева и Михаела Кузмова, които в статията си *K retrodigitalizacji Bułgarsko-českého slovníku Karla Hory a kolektivu SLÚ ČSAV: metodologické aspekty* представят основните методически процедури, следвани при ретроdigitalизацията на „Българо-чешкия речник“ от 1959 г. (подготвен от Карел Хора и екип от Славянския институт на Чехословашката академия на науките в периода 1949 – 1958 г.).

Погледът към историята на българския език също е многопосочен. В *Глаголицата в контекста на интердисциплинарния подход* Людмила Карпенко обогатява традиционния филологически анализ с историко-културни, религиозно-философски и семиотични наблюдения. Изследването на Дарина Стоянова *Разпространение на „Огласителните поучения“ на Теодор Студит в български ръкописи от XVIII век* показва, че ръкописите, съдържащи поучения за монаси, условно могат да бъдат разделени в три групи в зависимост от отразената в тях версия на превода на *Оглашенията* (две от версиите принадлежат на Йосиф Брадати (първата е по-пълна, а втората е по-съкратена), а третата е отразена в ръкопис НБКМ 324). В *Traces of Mediterranean and Neolithic substratum words in the Bulgarian language* Корина Лешбер открива архаични езикови черти в думи за растения или за части на растения, чиито по-ранни форми са съществували още в праславянски и които според нея най-вероятно са били заети само на европейска територия и би следвало да се разглеждат като вторични индоевропейски думи (с произход вероятно от незаасвидетелстван европейски език от епохата на неолита).

Немалка част от статиите в сборника насочват вниманието ни към пресечните полета между език, литература и култура. В статията си *Българският поглед върху Европа и европееца – въз основа на експериментални данни*

Наталия Длугош, въз основа на данни, събрани чрез анкети сред български студенти по методологията на международния проект EUROJOS, представя българския поглед върху Европа и европейците и спецификите на българската езикова картина, очертана от кръг от понятия за европейското. В сравнителното изследване на темпоралната лексика в банатските и родопските говори на Михаил Кондратенко *Лексико-семантичките особености обозначенията на времето в българските говори в зони на лексическа интерференция* се проследява как темпоралната картина се изгражда от възприятията на времето като особено пространство, като взаимосвързано и представено от една многозначна лексема за минало, настояще и бъдеще, но и като зависещо от периодите на селскостопанска и друга човешка дейност. Авторът прави анализ на семантичните особености на заемките в разглежданите говори и установява, че те се отнасят до времето като родово понятие, като части от денонощието и определени видове човешка дейност. Статията на Олександра Малаш *Езикът и културата на българите преселници в украинския периодичен печат на XX – XXI век* отделя специално внимание на постиженията на украинските езиковеди, които проучват българските говори в регионите на Одеса, Запорижя, Миколаив и Кропивницки. Прегледът на материалите в професионалните украински издания позволява да се очертаят шест основни насоки за изследвания: произход, развой и граматически характеристики на изследваните говори; речников и фразеологичен състав; езикови контакти на украинските българи с други етноси; лингвокултурологични и етнолингвистични въпроси; преподаване на български в украинските училища; история и настояще на българистиката в Украйна. Статията *Културната революция на Балканите: авангардната литературно-художествена периодика в България и Югославия* на Олга Савеска предлага анализ на авангардната литературнохудожествена периодика в България и в Югославия, като очертава паралелите и връзките между двете културни сцени, с акцент върху ключовата роля на авангардните списания като катализатор на културните и социалните промени на Балканите в периода между двете световни войни. В статията си *Среща на сръбската българистика и българската сръбистика – в памет на Марин Младенов и Лили Лашкова* Ваня Станишич и Радостина Стоянова представят творческия път и приносите на двамата бележити езиковеди.

Статиите в сборника разкриват широкото многообразие от теми и изследователски аспекти, които привличат интереса на чуждестранните изследователи към българския език, българската литература и българската култура. На своите професионални читатели учените предлагат нов и интересен поглед към повече или по-малко познати им проблеми, който ще допринесе за катализиране и обогатяване на научния диалог.

Цветана Димитрова
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
Българска академия на науките

Якуб Микулецки. Между дисидентството, ъндърграунда и сивата зона. Неофициалната българска литература 1944 – 1989. Пловдив: Пловдивско университетско издателство, 2025, 536 с. ISBN 978-619-7768-38-1.¹

Чешкият учен българист Якуб Микулецки споделя, че по време на публичната защита на дисертационния си труд за чешкия литературен ъндърграунд в Пловдивския университет през 2016 г. към него е отправен въпрос дали в рамките на българската неофициална литература е съществувала осъзната контракултурна среда. Тогава той заявява, че в социалистическа България не е съществувало подобно явление. Книгата му „Между дисидентството, ъндърграунда и сивата зона. Неофициалната българска литература 1944 – 1989“ е опитът му за ревизия на това – както той самият отбелязва – прибързано твърдение.

Изследването излиза под знака на Пловдивското университетско издателство и се осъществява с подкрепата на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Преводач на книгата е Жоржета Чолакова, а преводът е направен по чешкото издание *Mezi disentem, undergroundem a šedou zónou. Neoficiální bulharská* literatura 1944 – 1989*.

Като чешки учен българист Якуб Микулецки поставя като отправна точка в работата си върху литературата от периода на Народна република България чехословашката литература. Близостта между двете литератури произтича от сходната историческа съдба на двете държави. Според автора развитието на българската култура и литература в редица отношения притежава свои уникални особености. Изследователят съпоставя българската литература от 1944 до 1989 г. с литературата от същия период в другите източноевропейски страни.

Основната цел на книгата е да представи цялостен поглед върху българската неофициална литература и да предложи литературноисторическа концепция, която би могла да послужи за по-нататъшни сравнителни изследвания в по-широк европейски контекст. Акцент е поставен върху необходимостта от ясно дефиниране на понятието неофициална литература и отчитането на комплексните политически, идеологически и естетически фактори, които влияят за определяне на явлението. Всичко това очертава методологическата рамка на проучването и критериите, чрез които даден литературен текст може да бъде включен или изключен от „официалното“ литературно поле.

¹ Пълен текст на книгата е на свободен достъп: <https://bit.ly/4rKULFq>.

Във фокуса на работата попадат автори, които задълго задържат вниманието на изследователите като Яна Язова, Константин Павлов, както и такива, чието творчество не е достатъчно проучено от българската литературна наука – Стилиян Чилингиров, Змей Горянин, Асен Христофоров, Златка Чолакова, Йордан Ковачев, Йордан Русков, Олга Чавова, Русчо Тихов, Крум Ацев, Филип Дахилов, Георги Мицков и редица други. Основният корпус от текстове, върху който се съсредоточава изследователският интерес, включва произведения, писани както непосредствено след 9 септември 1944 г., така и в периода на т.нар. Народна република България (след 1946 г.). Сред множеството постижения на изследването е селектирането на литературни произведения, които са достатъчно представителни, за да се превърнат в контрапункт на официалната литература. Отчетена е необходимостта да се вземат предвид не само естетическите качества на текстовете, но и извънлитературните причини, които са възпрепятствали тяхното включване в официалната култура. Особено значение в този контекст придобива самиздатът, който съставя и основния корпус от проучвани текстове. В рамките на българската неофициална литература Якуб Микулецки разграничава три основни типа: самиздатски текстове, литература „за чекмеджето“ и конфискувана литература.

Сред основните задачи на работата е очертаването на полето на социалистическата литература и нейните дискурсивни практики. Изследователят обръща внимание на необходимостта от дефиниране на „дискурсивното поле“ на официалната литература като предварително условие за по-точното идентифициране и интерпретиране на нейните алтернативи. Подчертана е многопластовостта на тези алтернативни дискурси – от политически и национално обвързани до естетически и контракултурни, които не се ограничават в рамките на идеологическата опозиция „ляво – дясно“, а поставят под съмнение самите основи на съвременното технократско общество. В този смисъл целта на изследването е не само да представи тези алтернативи, но и да ги систематизира и постави в сравнителен контекст с аналогични явления в другите страни от бившия Източен блок.

Първият алтернативен дискурс, който Якуб Микулецки извежда в полето на българската неофициална литература, е дисидентският. Той представлява политически ангажирано отрицание на тогавашната власт. Изследователското внимание е привлечено от текстове като ръкописа на Константин Павлов „Спомен за страха“, отхвърлен през 1962 г. и издаден през 1965 г. под заглавие „Стихове“; романът на Блага Димитрова „Лице“, който веднага след появата си през 1981 г. е забранен по политически причини; алманахът „Мост“ и списанието „Глас“, по чиито страници се публикува политически ангажирана поезия, и др.

Противопоставянето в контракултурния дискурс според Якуб Микулецки се осъществява в плана на естетиката още в края на 50-те години и продължава да засяга младите творци през 80-те. Интерпретирани са поезията

на Георги Мицков; мотивът за доброволното бягство от социума в поезията на Борис Христов; романът „Къщата“ на Емилия Дворянова, чийто ръкопис датира от 1984 – 1986 г.; поезията на Петър Манолов и Николай Колев-Босия; „забутаното“ поколение от 80-те, включващо имената на Владимир Левчев, Ани Илков, Румен Леонидов, Едвин Сугарев, Миглена Николчина и др.

Третият европоцентричен дискурс, открит в книгата, се утвърждава чрез многообразни форми на разграничаване от всичко *азиатско, деспотично и колективистично*. Според изследователя този дискурс се развива най-интензивно през 50-те години на XX век от автори, които са преследвани и осъждани от държавните институции и игнорирани от литературните среди. Основните му проявления са разпознати в романите на Яна Язова, творбите на Стилиан Чилингиров, Иван Дичев, Йосиф Петров, Стефан Стамов, както и в есеистиката на Илия Бешков и мемоарите на Константин Константинов. Като специфичен алтернативен дискурс (антиасимилационен) са разгледани произведения, създавани от представители на религиозни и етнически малцинства – български турци, помаци и роми.

Предложената от Якуб Микулецки концепция за алтернативните дискурси в полето на неофициалната българска литература е особено ценна, тъй като показва динамичния ѝ характер и нейната способност да създава нови връзки и смисли. Значението на книгата се крие именно в това, че вместо да разглежда тези дискурси като изолирани явления, ги представя като взаимопроникващи се полета. Така се откроява по-широката картина на литературния живот в условията на идеологически контрол.

Монографията на Якуб Микулецки представлява ценен принос към литературноисторическите изследвания, тъй като допринася за по-задълбоченото разбиране на неофициалната българска литература, създавана в продължение на почти две поколения. Книгата открива нови перспективи за интерпретация, насочва вниманието към често пренебрегвани теми и очертава широки възможности за бъдещи проучвания.

Теодора Кашилска
Институт за литература
Българска академия на науките

Живи мостове във времето. XII съвместна конференция на български и американски учени/Living Bridges across Time. 12th Joint Conference of Bulgarian and North American Scholars. A. Kostov, A. Miltenova, and T. Speed (eds). Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of BAS, 2025. 284 p. ISBN 978-619-245-543-9 (Prof. Marin Drinov Publishing House of BAS); ISBN 978-619-7179-65-1 (Institute of Balkan Studies & Centre of Tracology, BAS)*

Сборникът *Живи мостове във времето* (Living Bridges across Time) представя 21 статии на английски език, резултат от докладите, изнесени на едноименната XII конференция на български и американски учени, проведена на 15 – 16 юни 2024 г. в гр. София и посветена на 120-тата годишнина от установяването на дипломатически връзки между България и САЩ. Организацията на конференцията бе осъществена от Института за балканистика с Център по тракология при БАН, Съвета за чуждестранна българистика при БАН и Асоциацията за българистични проучвания на САЩ. Научният форум събра над 40 учени хуманитаристи – историци, социолози, културолози, езиковеди, литературоведи, етнографи, фолклористи и др. – от различни страни. Редактори са Александър Костов, Анисава Милтенова и Трејси Спийд. Съдържанието следва програмата на конференцията.

Предговорът, с автори Александър Костов и Анисава Милтенова, въвежда в проблематиката на представяните статии и изброява областите от хуманитарните и социалните науки, които обхваща сборникът, с кратка анотация на съдържанието на всяка статия, като набляга на интердисциплинарните подходи и достигнати резултати в работите на отделните автори. Поместен е и кратък исторически преглед на Асоциацията за българистични проучвания на САЩ, направен в миналото от Марта Форсайт и актуализиран от Диляна Зиске. Неправителствената организация поддържа над 40 години активен академичен диалог с учени в тази област не само от България, но от цял свят.

Една от най-развитите области на двустранен интерес през годините на съществуване на Асоциацията са историческите изследвания, която в сборника се развива и през темата за дипломатията в статията *Българските дипломати в САЩ (1914 – 1941): Социален профил и професионална дейност* на Алека Стрезова (Институт за исторически изследвания, БАН). Чрез биографиите на четиримата първи пълномощни министри в САЩ – Стефан Панаретов, възпитаник и дългогодишен преподавател в Роберт колеж, Симеон

* Статията е подготвена с финансовата подкрепа на МОН в рамките на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Дог. № ДСД-10/28.10.2022.

Радев, завършил Галатасарай, учил право в Женева и специализирал в Париж, Стоян Петров-Чомаков, завършил право в Париж и автор на мемоарите „Япония. Записки на дипломата“ (2002) и „Духът на дипломатията“ (2003), както и на Димитър Наумов, възпитаник на Галатасарай и завършил право в Софийския университет. Авторката проследява приносите на всеки от тях за развитието на българо-американските взаимоотношения, включително за запазването на дипломатическите връзки по време на Първата световна война и последвалите мирни договори, както и за благотворителните инициативи за бежанците и пострадалите от природни бедствия сънародници. Мисията и на четиримата дипломати се състои в защита на българската кауза до началото на Втората световна война и в поддържане на активни връзки с българската колония в САЩ, като последният от тях е тежко репресиран за тази своя дейност по време на комунистическото управление.

Уилям Зиске (Чикаго, САЩ, независим учен) в своята статия *Деколонизация и разпространение: връзката между отслабващата османска имперска сила и зараждащите се български имигрантски траектории в Съединените щати в периода 1958 – 1890* се обръща към първите американци, осъществили контакти с българите – протестантските мисионери от Американския съвет на пълномощниците на мисиите в чужбина и от Методистката епископална църква, които започват работа с различни народности в Османската империя още през XIX в., и към тяхното влияние върху пристигането на първите български мигранти в САЩ – ученици, подпомагани от мисионерските дружества в обучението им. Изредени са имената на някои от българите, образователните институции, в които са учили, развитието им и дали са намерили своя втори дом в Америка. Чрез обучението на българските младежи се разпространяват американските идеи за либерално образование и демократично управление, които част от завършилите пренасят в родината. Освен това авторът се спира специално на приноса на мисионерите по време на Българското възраждане и националното освобождение, включително на ключовата роля на директорите на Робърт колеж Джордж Уошбърн и Албърт Лонг за привличане на вниманието на американския посланик в Османската империя Хорас Мейнард и изпращането на Ю. Скайлър и Дж. Макгахан за разследване на кървавото потушаване на Априлското въстание.

Съвременните предизвикателства в международните отношения, сред които стратегическата корупция, са във фокуса на статията *Напрежение в публичната администрация и обществените представи в България: въздействието на евроатлантическата интеграция* на Бенедикт Де Доминичис (Католически университет на Южна Корея, Сеул). Опитите на САЩ да противодейства на интензивната скрита конкуренция и подривната престъпност на Москва търпят неуспехи в средите на посткомунистическите български клептократи, особено след появата на Делян Пеевски в политиката. Проблематизирана от автора на статията е формалната либерална демокрация в България, представени са данни и причини за все по-намаляващото до-

верие в правителството, отговорите за което се търсят в контекста на периода след Студената война и напрежението между двата цивилизационни модела на управление. Статията на Симона Самуилова (Институт за исторически изследвания, БАН) изследва *Програмите на Корпуса на мира в България: ефективен инструмент на публичната дипломация на САЩ и „мека сила“*. Проследени накратко са историята на Корпуса на мира, датираща от 1961 г., целите на организацията, приоритетите ѝ и влиянието ѝ в страните от Източна Европа. Въз основа на анализ на документи от архива на МВР в периода 1991 – 2013 г. са разкрити основните дейности на програмите след края на Студената война, сред които популяризиране и превръщане на английския в първи чужд език сред младите хора и създаване на мрежа от информационни ресурсни центрове чрез доброволческата дейност.

Двустранните отношения между България и САЩ могат да се проследят и в още няколко статии в настоящия сборник. *Българското излъчване на Радио „Свободна Европа“ около краха на комунизма и края на Студената война* на Кристиан Кафозов (Университет „Ст. Джон“, Ню Йорк, САЩ) разглежда и оценява българското обществено мнение между 70-те и началото на 90-те години на миналия век въз основа на отдела за медии и обществено мнение на Изследователския институт на RFE/RL, като контекстуализира ситуацията след демократичните промени. Във фокуса на изследването са поставени приносите на младото поколение интелектуалци, сред които Георги Марков, Иван Костов и др., както и причините за промяната на общественото мнение през годините вследствие на достъпа до финансираното от американското правителство Радио, предлагащо различна от държавните медии гледна точка без цензура. Направена е и съпоставка с други радиостанции, заглушавани в комунистическите държави – „Гласът на Америка“, BBC, DW, както и паралел с рецепцията на RFE в други страни. Статистически данни като тези, че в Чехия, България и Унгария по-голям процент мъже посещават църква, за разлика от Румъния и Полша, където преобладават жените (вж. с. 71), обаче заслужават допълнителен коментар. В студията са цитирани интервюта с респонденти от различни години по отношение на техните нагласи към Радиото и политиката му, от които може да се извлече ценен материал за по-нататъшни проучвания.

Образът на САЩ в българските учебници по история (1878 – 1944) анализира Наум Кайчев (СУ „Св. Климент Охридски“) – една пренебрегвана досега тема в научната литература. Оказва се, че тези учебници, с фокус върху европейските исторически събития и ценности, включват и кратки изложения за миналото на Съединените щати. Въпреки че представят робството като отживяло явление и „южните колонии“ като по-недоразвити от „северните“, българските учебници от периода са пропити като цяло с позитивни нагласи към северноамериканците – възприемани като част от англоезичната цивилизация. В статията е обърнато внимание на класовете, в които се преподава световна история и на пластовете, прибавяни в учебниците след

1914 г. – с по-новата история на отвъдокеанската страна, Гражданската война, индустриалния растеж, а от средата на 20-те години на XX век до 1941 г. – и с решителната намеса на САЩ в Първата световна война.

Въпросите на емиграцията вълнуват автори от различни области. *Официалната гледна точка в България към трансатлантическата емиграция: Статистически данни от 1907 до 1943 г.* на Пенка Пейковска (Институт за исторически изследвания, БАН) очертава демографския профил на българската емиграция (включително и тази извън границите на националната държава) към Америките през първата половина на XX в., като анализира данните от официалната българска статистика. Авторката разглежда влияещите фактори, като действащите по това време законодателства, и илюстрира наблюденията си с картата на България с процентно представяне на емиграцията по области, както и с няколко таблици със статистически данни по години – едно улеснение за читателя да възприеме нагледно сухите факти.

На носталгията в средите на емигрантските общности се фокусират две различни авторки: Дилиана Зиске (Музей Фийлд, Чикаго, САЩ) в *Индивидуални и групови прояви на носталгия в една българска имигрантска общност* и Даря Уайт (Университет Либерти, Линчбърг, Вирджиния, САЩ). Първата разглежда от социологическа гледна точка проявите на носталгия сред различни поколения на преселници в Чикаго и областта, като откроява видовете носталгия. Оказва се, че по-ранните имигранти – тези, които бягат от комунистическия режим, изпитват по-силна носталгия, след като за тях „напускането на България е като затваряне на врата без дръжка“ (с. 111), докато онези, мигрирали след краха му, се различават от тях по носталгията, която изпитват не само към родината, но и към близкото социално – т.нар. „червена носталгия“ (с което будят недоверие у първите). Д. Зиске засяга проблема с комерсиализирането на емигрантската носталгия чрез продажбата на сувенири от времето на социализма, която същевременно я подхранва. Поставен е въпросът за мястото на сувенири като I ♥ СССР от съвременна перспектива – след продължаващата вече трета година агресия на Русия към Украйна. Статията акцентира и на редица общностни прояви като честване на български национални празници, въпреки политическите, идеологическите и етическите различия между поколенията, като е включен богат снимков материал и цитати от работата на терен сред най-голямата българска общност в САЩ.

Даря Уайт разглежда *Българо-македонската имиграция в САЩ: Концептуално разбиране за „дом“, национална носталгия и изграждане на общи устои* от своя опит като психотерапевт и набелязва проблемите, свързани с тяхната идентичност. Миграцията на най-големите групи датира от началото на XX в., като до Втората световна война повечето имат българско самосъзнание, докато емигрантите от 50-те години на века са от Югославската социалистическа република Македония и те започват да се определят като принадлежащи на различна националност, а след падането на Желязната за-

веса идва и трета голяма група в САЩ. През личното преживяване на самата авторка, родена и израснала в Банско, и на две стихотворения от български поети – Дебелянов и Вапцаров – е очертана същността на концептите *копнеж* и *дом* за емигрантите в САЩ. Уайт се опира и на психологически подходи при разглеждането на чувството за принадлежност, общностните прояви и негативните архетипи за българо-македонските емигранти и предлага кръгов процес на принадлежност и възстановително правосъдие.

На проблемите на трудовата миграция в страни от Третия свят, държави от СИВ и някои западноевропейски страни се спира Мила Маева (ИЕФЕМ) в *Българският медицински персонал в чужбина като привилегирани лица през периода на държавния социализъм (1944 – 1989 г.)*. Авторката цели да проследи редица фактори, които задвижват индивидите да търсят работа в чужбина, включително икономически, професионални и лични, като насочва своето „проучване към три групи: имигранти, които са се преместили по линия на медицинската работа, техни колеги, които са останали в България, и работодатели, съдействали за наемането в чужбина“ (с. 137). Проблематизирани са сферите на идеологическо влияние от страна на държавата чрез този вид мигрантство, както и противопоставянето между различните категории медицински работници, като проучването е подкрепено с данни от архивна и теренна работа.

Съживяване на „Традицията“ – свързване на времена, места и идентичности представя Ана Лулева (ИЕФЕМ). Статията започва с обширно въведение в понятието *традиция* като постоянен обект на изследване в европейската етнология, като го свързва и с концепта *етноносталгия* – препратка към споменатите по-горе две статии от сборника на американски автори. На база на нарастващия интерес към българските народни носии, песни, обичаи етнологката разглежда събирането на хората в групи и как „те не само изграждат социални отношения помежду си, но и създават връзки между времена (предмодерните времена на въобразяемата традиционна народна култура), места (село – град, България – чужбина) и идентичности – като българи (представящи народната култура)“ (с. 272). Търсят се отговори на изследователските въпроси на какви потребности отговаря традицията, защо се налага „изобретяване“ на такава в някои случаи, как се възприема тя в различните слоеве на обществото. Изследван е моделът на организация на фестивала в Жеравна – един от най-големите в България, наречен от авторката „ретроутопия“ и „възстановка, която има политически и икономически последици“. Целта на подобни фестивали, заключава тя, е да се използва символният капитал на традицията за развитие на нишата на туризма, постигната на база на големия посетителски интерес.

Анализ на автобиографията на Еберхард Унджиян и на няколко лични интервюта на Десислава Тихолова (Регионален исторически музей, Русе) с него стои в основата на нейната статия *Случаят „Еберхард Унджиян“ – от миграция към мобилност*. Животът на детето с родители германка и арме-

нец е поставен в контекста на глобалните социалнополитически и културни процеси чрез метода *case study*. Серията от миграции, на които е подложено семейството на Унджийан през XX в. – депортирането на майката по време на Втората световна война, го превръща в гражданин на света с ясно съзнание за най-голямото идеологическо зло. Кратката биография „Житие раба божи многогрешнаго Еберхарда...“ (заглавието е от типа на просвещенските, популярни през Българското възраждане), може да въздейства много повече, отколкото стотици страници сухи исторически факти. Частен случай на семейство бежанци, но от Егейска Македония, разглежда и Светлина Денова (Сен-Коломбан, Квебек, Канада, независим учен) в статията си *Любка Рондова, да осиновии песни, да родиш свои*. Хронологичното проследяване на биографията на известната народна певица включва и семиотичен анализ на четирите ѝ албума, записани между 1986 – 2008, на документалните филми „Всеки камък е сълза“ (2006) и „Родена във въздуха“ (2015), както и на интервютата с нея. Двете статии, посветени на лични истории, представят и начини за преодоляване на травматичните преживявания, на които са изложени бежанците, особено децата.

На киното са посветени други две статии в сборника: *Естетически и тематични влияния на американското независимо кино върху българските игрални филми след 1989 година* на Катерина Ламбринова (Институт за изследване на изкуствата, БАН) и *Бърза американизация: американски филми и американски идеи в България в междувоенния период* на Александър Донев (Институт за изследване на изкуствата, БАН). Подредбата на двете статии в сборника обаче би спечелила, ако се поставят хронологично, тъй като втората съдържа данни за началото на рецепцията на американското кино в България, а първата – за влиянията му върху съвременната. Александър Донев проследява етапите на проникване на американските филми, надпреварата им с европейското кино за спечелване на зрителите и ентусиазирания прием от българската публика. Чрез анализ на американското кино авторът разкрива жанровата еволюция на това визуално изкуство. Във фокуса на изследването са и политиките на различни правителства за развитието на българското кино и разпространението на чужди филми; двете знакови кина за София – „Модерен театър“ и „Одеон“, в които се осъществяват първите прожекции на американски филми; видовете реклама; влиянията върху българския начин на живот, образованието, медиите и обществото, както и критиките на видни интелектуалци срещу т.нар. американизация. Катерина Ламбринова разглежда влиянието на независимото американското кино върху развитието на българското след политическите промени от 1989 г., дори открива директни цитати от него. Тя отбелязва факта, че „българските филмови дейци са първата артистична гилдия, която напуска държавно организираната и контролирана продуцентска система и преминава на свободна практика“ (с. 182), като не пропуска да посочи проблемите и трудностите пред съвременното кино. Изброени са знакови имена на актьори, режисьори, филми, като са набелязани

и основните теми, отразени в тях: насилието, чалгата, наркотичните зависимости, проблемите на LGBT общностите и др. Опитът на Ламбринова като сценарист и редактор на сп. „Кино“ и в БНТ ѝ позволява да направи проникновен анализ на процесите и тенденциите в българската киноиндустрия.

В литературното поле, с акцент върху проблемите на превода, навлизат статиите *Мостовите на превода* на Мария Пилева (Институт за литература, БАН) и *Преводимост и непреводимост между стария и новия свят в „Американски речник“ от Дубравка Угрешич, „До Чикаго и назад“ от Алеко Константинов и „Нова страна“ от Иван Вазов* на Людмила Миндова (ИБЦТ). Мария Пилева осъществява интердисциплинарна връзка и със статията на Уилям Зиске, тъй като набляга на мисионерската преводаческа дейност на двете дружества, които започват работа сред българите през 1857 – 58 г. – Американския съвет и Методистката епископална църква. Разгледан е приносът на техни представители за съставянето на граматика и българо-английски речници, превода на учебна и художествена литература от английски и американски автори, както и превода на Библията, след който до голяма степен заглъхват езиковите спорове сред българските книжовници. Л. Миндова търси американската следа и родството в нагласите към иронията, пародията, гротеската в творбите на трима твърде различни един от друг писатели – Вазов, Алеко и хърватката с български корени Угрешич. Вазовата метафора „нова земя“ е съотнесена с американския „нов свят“, който Щастливеца успява да посети и да представи в своите пътеписи, а на Угрешич се удава възможност да преподава в американски университет и да се запознае отблизо с американската култура, което ражда нейния „Американски речник“. Авторката на статията не се спира пред предизвикателството за сравнение между трите различни по жанр и внушения творби, като открива известни прилики – авторите им „създават произведения за променящите се времена, за разпадането на едни държави и възникването на други, за краха на едни илюзии и раждането на нови“ (с. 219).

Езикови и лингвистични въпроси са в центъра на изследванията на Светла Коева (ИБЕ) – *Приложение на американските теории за ситуационните типове към описанието на българските глаголи* – и на Йовка Тишева и Марина Джонова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Фрази с наречия със стативни и дейностни предикати (с данни от българския език)*. Двете статии изобилстват с нагледни примери, с които авторите илюстрират изложените теоретични постановки, а в библиографиите и към двете се откриват сходни имена и актуални проучвания на проблемите на езика. Светла Коева цели да представи приложимостта на подходите в различни лингвистични тестове, разработени за английски език, за разграничаване на състояния, *дейности, постижения и изпълнения в българския* (по Вендлер). Тя достига до извода, че не всички такива тестове са приложими за българския език и основната причина открива в категорията вид на глагола. Същата аспектиална класи-

фикация на глаголите – *състояния, дейности, постижения и изпълнения* – използват Йовка Тишева и Марина Джонова, за да представят някои от особеностите на глаголи, принадлежащи към предикатите за дейности и за състояния, като основната цел на анализите им е да се провери приложимостта на два от диагностичните тестове върху данни от българския език. В хода на изследването те откриват ограничения за съчетаване на глаголи от различни класове с някои видове наречия – „стативите не се срещат с агентивни наречия и с локативните наречия, докато глаголите за дейност могат да имат модификатори от тези групи“ (с. 229).

Интересно социо-лингво-културологично изследване представлява *Логоними на погребални агенции: привличане на клиенти за последната им покупка* на Треиси Спийд (Сегедски университет, Унгария). В началото на статията е отразен историческият контекст, в който се появяват първите български погребални агенции след 1989 г. Навлизайки в полето на ономастиката, авторката търси сходства и различия между названията им и имената на такива погребални домове в САЩ, където съществува дълга традиция с назоваването им предимно на основателите им или на локацията, където са ситuirани, и в България, където все още не открива установена такава. Дългогодишното ѝ проучване на логоними на български погребални агенции, работата ѝ на терен в различни градове и селища и натрупаният материал позволяват групирането му в отделни рубрики – лични имена, християнска и митологична образност – онагледени в таблица 1 на с. 244–245. Авторката открива и някои необичайни названия, които не попадат в споменатите категории и не могат да породят релевантни асоциации – „Дедра“, „Амбър“, „Аура“, „Палермо“. В заключение е поставен въпросът за бъдещото развитие на логонимите на българските погребални агенции.

Към историята на българо-американското сътрудничество в областта на цифровите хуманитарни изследвания се обръщат в последната статия от сборника Андрей Бояджиев (СУ „Св. Климент Охридски“, Анисава Милтенова (Институт за литература, БАН) и Дейвид Бирнбаум (Университет в Питсбърг, САЩ). Те правят хронологичен преглед на съвместната си работа в областта на дигиталните технологии от 1994 – 1995 г., на разработването на методика за анализ на ръкописи и текстове чрез такива технологии, включително на големия напредък в електронното описание на славянско книжовно наследство – т.нар. *Репертоар на старата българска литература и книжнина* (<http://repositorium.obdurodon.org/index>). Прегледът включва общите осъществени инициативи (конференции и сборници с изследвания), сред които издаването на сп. *Scripta & e-Scripta*, електронния каталог на славянски ръкописи в Британската библиотека, в шведските книгохранилища, Зографската електронна изследователска библиотека, както и идеи за бъдещото развитие с лесен достъп и възможности за работа с ръкописи с помощта на дигиталните технологии.

1869

С това сборникът *Живи мостове във времето* събира и обобщава достиженията в много области на хуманитарното знание, съчетава модерни и утвърдени подходи в разработването на проблематиката и благодарение на интердисциплинарната си насоченост предлага множество ценни наблюдения върху историята и съвременността както на двустранните отношения между България и САЩ, така и на връзките с различни страни по света, като не пропуска да отбележи актуални проблеми на текущата политика. Твърде находчиво избраното название на конференцията и на сборника съдържа голям символен заряд и ги превръща наистина в мостове както между отделните приноси и полета на науката, така и отправени към потенциалните читатели.

Мария Пилева
Институт за литература
Българска академия на науките

Школи, знания, университети. Студии, статии и доклади от Шестите годишни четения на Асоциацията за развитие на университетското класическо образование, 15 – 16 декември 2023 г. Съст.: Кр. Япова, Ст. Димитров. София: НБУ, 332 с.

През 2025 г. излезе от печат сборникът *Школи, знания, университети* – един „материален“ резултат от проведените през 2023 г. Шести годишни четения на Асоциацията за развитие на университетското класическо образование (АРУКО), в които взеха участие редица български и чуждестранни учени. Съставители на сборника са Кристина Япова и Стефан Димитров, редактори – Невена Панова и Ясен Андреев-Васюта, научен редактор – Петър Горанов. Отпечатването е дело на Издателството на Нов български университет. Сборникът има четири раздела, към които са включени въвеждаща студия на Ясен Андреев-Васюта, посветена на живата традиция на АРУКО, и сведения за авторите, взели участие в сборника, поместени след текстовете. Подредбата на изследванията е по хронология – от Гръко-римската античност до европейската история от най-ново време. В първия раздел са включени изследвания за херметическия трактат *Зеницата на света* (Димка Гичева-Гочева), естетическите аспекти на тематическото разграничение между актуална и потенциална безкрайност (Лъчезар Томов) и любовната поезия на Катул (Иван И. Илиев). Втората част е посветена на троичната терминология при бл. Августин (Иван Кожухаров), византийската музикална традиция (Кристина Япова) и понятието супозиция в схоластическата логика (Стефан Димитров). Третият раздел обхваща изследвания, посветени на дългия процес, през който филологическата хуманитаристика придобива своята самостоятелност и равноправност (Ясен Андреев-Васюта); българския възрожденец Райно Попович и неговия гръцки учител Неофит Дукас (Марта Методиева); културната и политическата история на Чехия (Николай Гочев) и отношението между точни науки, хуманитаристика и поетичното и „мъдро“ осмисляне на света и битието (Мартин Смит). Четвъртият раздел е приложение, включващо превод от старогръцки език на Платоновите *Писма I – VI* (Николай Гочев), придружен с въведение и бележки.

Изследването на Димка Гичева-Гочева *Космогоничният разказ в „Зеницата на света“* е посветено на 23-тия от Стобеевите фрагменти, известен под това заглавие (Pupilla Mundi). Проследяват се влиянията, дошли от Платон (особено речта на Демиурга в *Тимей*) и Плотин (особено четвъртата книга на *Енеадите*). В уводната част се дава кратък ретроспективен очерк на отварянето на българския читател към езотерична литература от различен тип, настъпило след геополитическите промени в началото на

деветдесетте. По този начин се предлага една лесно разбираема аналогия от близкото минало, изясняваща културния контекст, довел до появата на херметическата литература в Късната античност. В тази връзка се цитират думите на Владимир Маринов относно тази литература като „литературно-философско браконьерство“.

Лъчезар Томов представя темата *Космосът срещу безкрайното* – за двойственото отношение към безкрайността и неговите естетически корени с анализ на сблъсъка между съвременната математика и „оригиналната“, както се изразява Томов, класическа гръцка математика, която трудно може да възприеме модерни понятия като трансфинитните числа например. Изследването тръгва от Аристотеловото разграничение между актуална и потенциална безкрайност, при което се разкриват естетическите по същност основания за това разграничение. Но естетически основания стоят в основата и на математически постулираните в модерно време актуални безкрайности. Оказва се, че естетиката стои в основата както на античната, така и на модерната математика.

Изследването на Иван И. Илиев *Чувства и социум. Отношенията между Катул и Лесбия през призмата на общественото (не)усещане* – симптоми на дълбоката сетивност е посветено на любовните писма на Катул, адресирани към почти (не)реалната Лесбия. Катул, баща на римската художествена лирика, майстор на елегическия дистихон – един поет, изпъкващ с много, но не на последно място и с желанието си да бъде запомнен. Един поет, способен както на красива поезия, така и на груб (дори по критериите на нашето съвремие) език. В образа на Лесбия се откриват ясни белези за социалните промени в късната Римска република.

Иван Кожухаров е автор на изследването *Ausi sunt tamen quidam...* Какво точно е отношението на блажени Августин към троичната терминология в *De fide et symbolo*, IX, 19 – 20?. Въведението е изпъстрено с хумористични референции, започващи от забележките на св. Григорий и св. Василий за „бедността“ на латинския език (при съпоставка с гръцкия) в триадологичните спорове, стигащи до огорчението на Р. Кани (R. Kany, Теологически ф-т, Мюнхен), че така наречените от него самия „англосаксонци“ не признават приносите на останалите европейски учени, изследващи колосалното наследство на Августин („континенталната августиинистика“). Основният въпрос, поставен на разискване, е – защо бл. Августин, въпреки че е бил запознат с Кападокийската троична терминология (*οὐσία, ὑπόστασις, πρόσωπον*), в крайна сметка се е отказал от опити да я пренесе на латинска почва. Отделено е особено внимание на Августиновите съчинения *De fide et symbolo* и *De Trinitate* (книга V, в която се открива първото известно на Запад разглеждане на родово-видовата тематика (т.нар. „дърво на Порфирий“) и на съчинението на св. Василий „Срещу Евномий“. Основните проблеми, тревожили бл. Августин, са неяснотата в гръцката терминология къде да се постави „ипостас“ в родово-видовата категоризация,

както и именуването в латинската традиция на Светия Дух като *conexio* между Отеца и Сина.

Кристина Япова е направила изчерпателно обобщение върху темата *Науката/изкуството „музика“ и нейните субекти във византийската традиция от XIV до XVIII век*. В темата въвеждат някои основни характеристики на музикалната теория при Квинтилиан, Боеций и практически ориентирания Гвидо д'Арецо. Проведена е съпоставка между латинския *musicus* и византийския *μελωρρός* и *ὁμνογράφος*. Разглеждат се нотацията и процесът на еманципация на тона в западната традиция. Основната част е посветена на разликите между невмената и (пето)линейната система, възникването на „калофоничния стил“ в византийския XIV в., и понятието „ихос“. Византийските „гласове“ не бива да се ограничават до звуковисочинната си структура и специфичната си ладотоналност, както това се среща в някои изследвания (предимно от западни автори); гласът по-скоро представлява пределна категория на музиката и не подлежи на дефиниране. Затова, както настоява йеромонах Гавриил (XV в.), всяка възможна мелодия задължително принадлежи към някой от осемте ихоса, защото други освен тях няма. Отделено е и внимание на така наречената настройка („запев“, *ἀπὸρχημα*) и „исон“.

Статията на Стефан Димитров „За семантичната стойност на термина в средновековните учения за супозицията“ е посветена на теорията за супозицията (*suppositio*) като едно от свойствата на термина (*terminus*), наред с *appellatio* и *significatio*. Разгледани са Парижката и Оксфордската традиция в приложението на теорията. Отбелязан е преходът от сферата на лингвистично-логическото към онтологично-метафизическото от средата на XIII в. насетне. Специално внимание, с включени диаграми, е отделено на таксономията на супозицията при Уилям от Шерууд и при нашия съвременник Пол Винсънт Спейд.

В раздел трети е включено изследването на Ясен Андреев-Васюта *Институция и конституция на филологическата хуманитаристика*, което представлява исторически очерк, проследяващ преминаването на *disciplinae humanae* от подопечен *Artistenfakultät* в самостоятелно научно звено, равнопоставено на останалите факултети с основаването на Берлинския университет (*Alma Mater Berolinensis*). В същия раздел е проучването на Марта Методиева *Влиянието на Неофит Дукас върху Райно Попович за формирането му като учител върху просветното дело на възрожденеца*, ученик на Неофит Дука, учител на Петър Берон, Анастас Кипиловски, Георги С. Раковски, Евлоги Георгиев, Гавраил Кръстевич, Ботьо Петков, и отличен познавач на гръцкия език и култура. Отделено е внимание на частично съхраненото му ръкописно наследство, включително фотографии от неговия *Етимологичен речник*.

Николай Гочев представя темата *Писателят, политикът и червено-армеецът, или създаването на Чехословакия*. Изследването е посветено на „Чешкия/Чехословашкия въпрос“ и се основава върху съчинения на чешките

автори Алоис Ирасек, Томаш Масарик, Ярослав Хашек. *Преданията* на Ирасек представляват своего рода „чешка Библия“, доколкото материалът в тях е подреден така, че да напомня донякъде на структурата на Свещеното писание (например: Чех и Лех като Мойсей и Иисус Навин; Либуше като Самуил; немци и унгарци като асирийци и вавилонци; поляци и словаки като потомците на Исмаил и Исав; „златният век“ при Карл IV като монархията при Давид и Соломон и прочее). Чешката есхатология се ограничава до чехите, за разлика от българската например (така Паисий Хилендарски изразява надеждата си, че Бог ще въздигне не само българското, но и гръцкото царство). Проследен е също така вълнуващият и изпълнен с прекеждия живот на Томаш Масарик, който взема дейно участие в редица важни събития в най-различни точки на Европа и света, като се започне от навечерието на Първата световна война и се стигне до нейния успешен (поне от негова гледна точка) завършек. Делото на живота на Масарик е създаването на независима държава на чехите и словаците – едно дело, предполагащо разпадането на Австро-унгарската империя. Триумфалният завършек на това дело се явява прочитането (от самия Масарик) на декларацията за независимостта на Чехословакия в Прага (28.10.1918). Изследването приключва с Ярослав Хашек, червеноармеец и автор на историята на храбрия войник Швейк.

Мартин Смит представя темата *The Poetic and Scientific in the Educational Frame*, в която анализира напрежението и противопоставянето между дефинициите на *ars scientiae* и *ars poetica*, като защитава тезата за необходимостта да се възстанови епистемологичният баланс поне в образователен контекст. *Ars poetica* се дефинира като не-рационален (*arational*) познавателен подход, който не е нито рационален (*rational*), нито ирационален (*irrational*). *Ars scientiae* пък от своя страна се определя като познавателен подход, основаващ се на индуктивно разсъждение (*inductive reasoning*), търсещо да постигне дедуктивни универсалии (*deductive universals*). Обсъжда се различието между познавателното знание (*epistemic knowledge*) и онтологичното значение (*ontological meaning*) – *ars scientiae* описва „какво“ и „как“, но не може да опише „защо“. В този контекст се извежда на преден план понятието „мъдрост“, дефинирано като познавателно осъзнаване, надвишаващо сумата от отделните части. Така мъдростта заема най-високото стъпало в епистемологичната йерархия. Отношението между *ars scientiae* и *ars poetica* се онагледява чрез поглед върху разбиранията на елинистическата школа на стоиците, основана през IV – III век пр.н.е.

Сборникът маркира актуалните разработки на университетските преподаватели и млади учени, дава представа за текущите изследвания в областта на класическата филология и очертава проблематизирането им в контекста на съвременната хуманитаристика.

Росен Русев
Богословски факултет
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

СЪОБЩЕНИЯ

На заседанието си на 19 юни 2025 г. Събранието на академиците на БАН избра за чуждестранен член на Българската академия на науките проф. Алесандро Мария Бруни от Италия. Той работи в областта на византийската и славянската палеография, кодикология, текстология, историческа лингвистика и химнография, както и в областта на грузинологията. До 2024 г. е професор в Университета „Ка' Фоскари“ във Венеция, а след това в Университета „Л'Ориентале“ в Неапол. Изнася лекции в Австрия, България, Великобритания, Грузия, Италия, Русия, САЩ и др. Ръководи проект, посветен на историята на текстовете в най-старите християнски славянски ръкописи, в който се включват старобългарски оригинални и преводни творби като житията на св. св. Кирил и Методий, „За буквите“ от Черноризец Храбър, преводите на старобългарски на старозаветни книги и др. Големите му научни приноси в областта на българистиката са в няколко основни направления: изучаване на преводите на словата на един от най-авторитетните средновековни автори, Григорий Богослов (ок. 330 – ок. 390), в България; старобългарските преводи на библийски книги, предназначени за индивидуално четене; изследване на най-ранните химнографски ръкописни книги. Работи върху въвеждане на неизползвани досега методологически подходи в проучването на старобългарските текстове. В изнесената лекция на 15 октомври 2025 г. на тема „Старобългарските преводи и влиянието им върху европейската култура“ проф. Бруни подчерта значението на съхранените ръкописи като част от цялостното европейско наследство (<https://www.bas.bg/wp-content/uploads/2025/09/15.10.pdf>).

На 21 ноември 2025 г. на годишното заседание на *Bulgarian Studies Association* във Вашингтон беше присъдено отличието „За цялостен принос“ на Асоциацията за българистика (BSA Lifetime Achievement Award) на проф. дфн Анисава Милтенова, Институт за литература, Българска академия на науките. В продължение на два последователни мандата (2009 – 2010, 2011 – 2012) проф. Милтенова е вицепрезидент на Асоциацията за българистика заедно със Синтия Вакарелийска и Марта Форсайт. Тя е председател на Съвета за чуждестранна българистика при Българската академия на науките (2000 – 2012). Работи в областта на историята на старата българска литература, из-

следва типологията и структурата на средновековните сборници, трансформациите на жанровете във византийско-славянската традиция; апокрифната и паренетичната литература. Автор е на седем монографии и над 180 научни статии. Прилага нови подходи в анализа и обработката на средновековните славянски ръкописи и оглавява проекти за изграждане на компютърни бази данни. Заедно с проф. Дейвид Бирнбаум и проф. Андрей Бояджиев е съинициатор на проекта „Реперториум на старобългарската литература и книжнина“ (1995 – до момента, <http://repertorium.obdurodon.org>), който продължава да служи като безценен ресурс за славистите. Проф. Милтенова е председател и член на Комисията „Компютърна обработка на славянски ръкописи и старопечатни книги“ към Международния комитет на славистите (1998 – 2003; 2004 – до сега). Тя е редактор основател на списанията „Българистика/Bulgarica“ (2000 г. –) и „Scripta & e-Scripta“ (2003 г. – <https://e-scripta.eu>).

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

51/2025

Редактор: проф. Анисава Милтенова

Съставители: доц. Никола Казански, Емилия Волева

Коректор: Жасмина Кръстева

Формат 70 × 100/16

Печатни коли 17

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.press.bas.bg

ISSN 1311-8544

